

VOJENSKÉ ROZHLEDY

8/94

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

Koncepce bezpečnostní politiky České republiky

Pouze bezpečnost a stabilita představují prostředí, ve kterém lze pěstovat a budovat demokracii. Pochopení tohoto principu je jedním z důvodů, proč tato problematika začíná být aktuální ve všech státech střední a východní Evropy a také proč v České republice začínáme věnovat otázkám bezpečnosti zvýšenou pozornost. Stabilní a bezpečné prostředí ve střední a východní Evropě jsou jedním ze základních předpokladů pozitivního rozvoje českého státu a jeho úspěšné transformace - transformace zahájené koncem roku 1989 v rámci České a Slovenské republiky a pokračující po vzniku samostatné, nezávislé České republiky na přelomu let 1992 - 93. Nová situace vyvolává potřebu sjednotit názory na funkci státu a nově formulovat základní představy o funkci jednotlivých složek státní moci. Mezi nimi i koncepci bezpečnostní politiky ČR.

Na zpracování základních pohledů na bezpečnostní politiku České republiky se podílí též Institut pro výzkum operačního umění.

Koncepce bezpečnostní politiky České republiky vychází z předpokladu existence **národních zájmů ČR**. Národní zájmy ČR jsou bytostně spjaty se:

- ◆ zachováním míru a optimálním mezinárodním vývojem v Evropě a ve světě,
- ◆ rozvojem demokracie, vnitřní politické stability a ekonomické prosperity státu,
- ◆ zajištěním jeho nezávislosti a územní celistvosti,
- ◆ rozvojem duchovního bohatství společnosti, kulturní a životní úrovně občanů,
- ◆ ochranou lidských práv, svobod a majetku.

Hovoříme-li o bezpečnostní politice, vycházíme z následující hierarchie termínů:

- 1) Státní politika, 2) Bezpečnostní politika, 3) Vojenská politika.

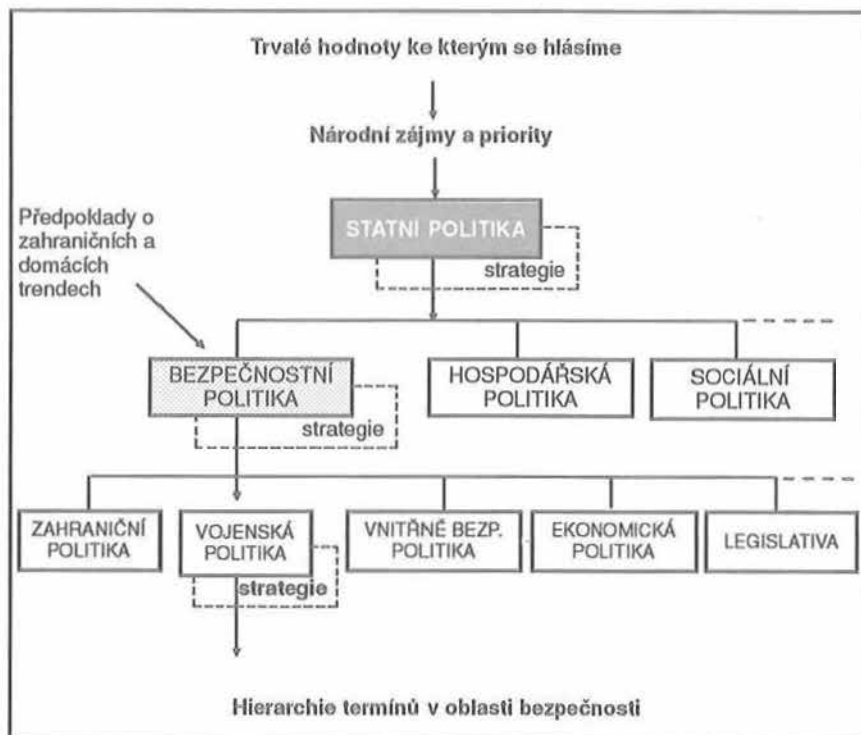
Státní politika se orientuje na uskutečňování, zabezpečování, prosazování a hájení státních zájmů České republiky v mezinárodním i vnitrostátním kontextu.

Bezpečnostní politika je jednou ze základních součástí státní politiky, neboť všestranné zajištění bezpečnosti státu a jeho obyvatel je jedním ze základních zájmů a cílů státu.

Stále více se zdůrazňuje humanitní aspekt bezpečnostní politiky, ochrana občana a obyvatelstva před všemi vnějšími a vnitřními riziky. Bezpečnostní politika není pouze koncepcí pro období války, nýbrž přirozeným prvkem státnosti v kterékoli době. Zahrnuje politické, diplomatické, technologické, ekonomické, ekologické a dokonce kulturní a morální faktory a aspekty. Hlavní důraz se klade na integraci všech aspektů bezpečnosti státu.

Vojenská politika tvoří součást bezpečnostní politiky a představuje souhrn cílů, prostředků a opatření přijímaných ozbrojenými silami k zajištění bezpečnosti státu.

Vzájemný vztah těchto termínů znázorňuje obr. 1.

Obr. 1

Bezpečnostní politika České republiky

Bezpečnostní politiku považujeme za jednu ze základních součástí státní politiky. Zahrnuje soustavu základních národních zájmů, cílů, cest a prostředků k jejich dosažení. Slouží k zabezpečení:

- státní svrchovanosti a jednoty státu,
- územní celistvosti a nedotknutelnosti,
- ústavnosti a činnosti demokratických institucí,
- trvalého ekonomického a sociálního rozvoje státu,
- ochrany života a zdraví občanů, majetku, kulturních statků, životního prostředí,
- plnění případných mezinárodních bezpečnostních závazků.

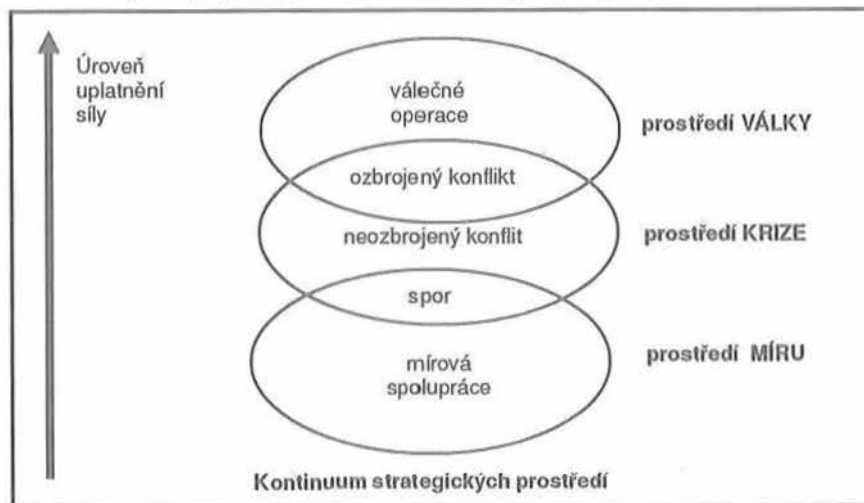
Bezpečnost státu není nikdy absolutní, vždy je relativní ve vztahu ke konkrétní situaci, ke konkrétním hrozbám, ať už nevojenské nebo vojenské povahy. Má svoji stránku objektivní, spočívající v reálně existujících hrozbách, a stránku subjektivní, plynoucí z toho, jak dané hrozby vnímá ten který stát či jeho vládní koalice, jaký význam jim přisuzuje a jak na ně reaguje.

Na realizaci bezpečnostní politiky se podílí: 1) *zahraničněpolitická složka*, 2) *vojensko-politická složka*, 3) *vnitřně bezpečnostní složka*. Zahrnuje též ekonomické, ekologické, sociální, právní a další aspekty. Ale tři jmenované složky představují základ bezpečnostní politiky České republiky.

Kontinuum strategických prostředí

Při formulaci bezpečnostní politiky České republiky vycházíme z teoretického předpokladu, že vztahy mezi státy mohou nabývat různého charakteru v závislosti na tom, jsou-li jejich národní zájmy totožné, slučitelné, protichůdné či neslučitelné. Za normální stav vztahů mezi státy považujeme jejich mírovou spolupráci. Toto **strategické prostředí míru** nemusí být zcela bezkonfliktní. Může být provázeno vznikem dílčích napětí, která ale nesmí přesáhnout hranici přijatelnosti. Nejsou-li tato napětí ve vzájemných vztazích v zárodku likvidována, mohla by vyústit v krizovou situaci. Ve **strategickém prostředí krize** může napětí ve vztazích mezi státy dále stoupat a procházet fázemi *spor*, *neozbrojeného konfliktu* či *ozbrojeného konfliktu*, který, není-li včas vyřešen, může přerůst až do mobilizace všech lidských i materiálních zdrojů a jejich zapojení do ozbrojeného boje za národní zájmy, do **strategického prostředí války**.

Tato tři prostředí mohou navzájem plynule, bez ostrého rozhraní přecházet jedno v druhé a vytvářejí společně **kontinuum strategických prostředí** - viz obr. 2.

Obr. 2

Cílem České republiky, jako demokratického státu, je dosahovat naplnění svých národních zájmů na co nejvyšší úrovni kontinua, mírovými, politickými prostředky. Ve všech třech prostředcích, v celé oblasti kontinua, mají své místo a úlohu ozbrojené síly. Mohou přispívat k mírové spolupráci, k řešení krizí jak doma, tak v zahraničí a nadále zůstávají legálním prostředkem vyjádření odhodlání v případě napadení bránit národní zájmy a suverenitu státu, jako poslední možnost, není-li jiného východiska.

Česká republika se nachází ve stabilním mírovém strategickém prostředí. Má velmi dobré vztahy se všemi sousedy, žádný stát nepovažuje za svého nepřitele, s žádným státem nemá závažné rozpory. Buduje demokratickou společnost a tržní hospodářství a stále více se svojí politikou a charakterem přibližuje vyspělým demokratickým státům západní Evropy. Má životní zájem na zachování mírového, bezkonfliktního stavu a předcházení všem kritickým situacím, zejména ve středoevropském a východoevropském regionu. Za svůj strategický cíl považuje přiblížení se západoevropským strukturám a postupné dosažení plné integrace do Evropské unie a Severoatlantické aliance. Současně je připravena přispívat k plnění úkolů Organizace spojených národů a Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

Současná bezpečnostní situace v Evropě

Zánikem Varšavské smlouvy přestal fungovat systém „antagonistické kooperace“ supervelmocí. Vyznačoval se na jedné straně stálým nebezpečím globálního, bipolárního konfliktu, na druhé straně však relativně vysokým stupněm stability uvnitř bloků a rovnováhou mezi nimi. *Pro současnou bezpečnostní situaci je naopak charakteristické výrazné oslabení hrozby globálního konfliktu.* Stinnou stránkou této nesmírně přínosné změny je rozpad postkomunistických států vedoucí k novému druhu krizí. Na jejich řešení nebylo evropské společenství ani jeho instituce připraveny.

Od roku 1945 až do roku 1990 byla Evropa nejstabilnějším kontinentem. *Dnes je Evropa kontinentem nejturbulentnějším.* Po zániku bipolarity vzniklo mnoho představ o převážně bezkonfliktním vývoji mezinárodní bezpečnosti, avšak skutečný vývoj situace ukazuje, že předpovídat budoucnost není jednoduchým úkolem. Do rozpadu bipolárního uspořádání světa garantoval bezpečnost jednotlivých států systém „antagonistické kooperace“ supervelmocí, které poskytovaly plně bezpečnostní garance svým spojencům. Tento systém byl charakteristický na jedné straně nebezpečím globálního bipolárního konfliktu, na druhé straně relativně vysokým stupněm stability uvnitř bloků a rovnováhou mezi nimi.

Svět se dnes ocitá pod tlakem dvou protichůdných tendencí - *vzrůstající integrace a postupné destrukturalizace.* První tendence se prosazuje tam, kde převládají společné zájmy. Druhá tendence je podněcována střetem zájmů mezi bohatstvím, prosperitou a stabilitou na straně jedné, chudobou a nestabilitou na straně druhé. Stále se rozšiřuje množství lokálních konfliktů s nebezpečím eskalace. Mnohé postkomunistické země se vyznačují politickou a ekonomickou nestabilitou, provázenou vysokou intenzitou etnických a nacionálních napětí.

Cítíme se dnes v České republice mnohem bezpečnější, ale budoucnost světa zůstává nejistou a nepředpověditelnou.

Pásmo nestability a nejistoty existuje i v Evropě, nedaleko ČR. Začíná na pobřeží Jadranu, pokračuje směrem na východ podél severních hranic Ukrajiny, hranicemi Ruska a střední Asii až k Číně, Indickému oceánu a Perskému zálivu, přes Egypt ke Středozemnímu moři a končí opět na Jadranu. Ve světovém měřítku je zdrojem nejistoty i Korejský poloostrov.

Faktorem nejistoty je i skutečnost, že bezpečnost států v prostoru mezi Německem a Ruskem není garantována žádným mezinárodním ani regionálním systémem, hovoří se o *bezpečnostně nestrukturované oblasti*.

Bezpečnostní rizika postkonfrontačního období

Při formulování bezpečnostní politiky České republiky vycházíme z hodnocení současných rizik ohrožení národních zájmů a rizik vzniku konfliktních situací, které by mohly ohrozit bezpečnost republiky. Jedná se o rizika mnoha druhů, rozměrů a stupňů nebezpečnosti. Není snadné stanovit jejich pořadí, aktuálnost a významnost, které se mohou snadno změnit v důsledku vývoje ve světě, Evropě, jejich regionech i v jednotlivých zemích. Jednou z možností přístupu k této problematice je rozdělit tato rizika podle oblastí, pro něž jsou zvlášť typická. Patří sem rizika obecného charakteru, jako prohlubující se asymetrie ve vývoji mezi Severem a Jihem, jež může vyústit v konflikt, destabilizace prostřednictvím organizovaného zločinu, neovládnutí globálních problémů (ekologie, populační exploze, pandemie atd.), terorismus a obchod s drogami, nejistota, nepředvídatelnost vývoje, protekcionismus a egoismus v mezinárodních vztazích, krize demokracie ve smyslu opuštění tradičních hodnot, nacionalismus, populismus, xenofobie a příklon k autoritativním formám vlády. *Pro bývalé země Varšavské smlouvy jsou typická zejména: ekonomická, sociální a politická nestabilita, nacionalismus, rasová a náboženská nesnášenlivost, silící migrační trendy, šíření komponentů zbraní a zejména ZHN i jejich nosičů apod.*

Ve svém komplexu můžeme rizika ohrožení bezpečnosti rozdělit na *vnější* a *vnitřní*, na *vojenská* a *nevojenská*.

Rizika, kterým je vystavena ČR

Jsmo přesvědčeni, že České republice v současnosti nehrozí žádné vojenské ohrožení. Máme velmi dobré a přátelské vztahy se všemi sousedy a žádný stát na světě nepovažujeme za svého protivníka. *Dominantními* jsou dnes *rizika nevojenská*. To ale neznamená, že Česká republika nemusí věnovat zajištění své bezpečnosti trvalou pozornost. Demokracie ve všech postkomunistických státech je stále křehká a při podpoře z vně, nebo při vzniku závažných ekonomických problémů, by mohla být destabilizována.

K *rizikům vnějším* můžeme počítat:

- Důsledky té skutečnosti, že celému prostoru, na němž se nacházejí ČR, SR, Maďarsko, Polsko, pobaltské státy, Ukrajina, Rusko a všechny nástupnické státy někdejší Jugoslávie chybí systém bezpečnostně-politických smluv. Tím

se tato oblast výrazně odlišuje nejen od států NATO, ale i od zemí neutrálních, které mají svoji neutralitu garantovanou mezinárodními smlouvami. Proto někdy hovoříme o bezpečnostním vakuu.

- Pokračující jugoslávský konflikt a i když se zdá, že se situace postupně uklidňuje, riziko eskalace konfliktu jak horizontálně (na celý Balkán), tak vertikálně (ke konfliktu vyšší intenzity) není zatím zcela zažehnáno.
- Nestabilita států bývalého Sovětského svazu, zejména Ruska a Ukrajiny.
- Přetrvávají některé národnostní problémy, kam by snad patřil i vztah k maďarské menšině na Slovensku.
- Riziko destabilizace regionu účinkem případných migračních vln.
- Ekonomický protekcionismus USA a západoevropských zemí, jenž by mohl zkomplikovat naši ekonomickou nezávislost, která je základem nezávislosti politické.
- Zdrženlivost a opatrnost Západu při rozšiřování aliance a dalších mezinárodních organizací.
- Nárůst vlivu extremistických sil (SRN, Itálie), které mohou získat podíl na politické moci, případně eskalace požadavků sudetských Němců vůči ČR.

Rizika vnitřní představují převážně rizika pramenící z chybných strategických rozhodnutí v ekonomice, zahraniční a bezpečnostní politice a jejich dlouhodobých důsledků na ekonomickou nezávislost, sociální napětí, nezaměstnanost, přírodní prostředí, kriminalitu, národnostní a rasové problémy.

V České republice vnímáme dnes jako hlavní bezpečnostní rizika, **rizika nevojenská**. Jedná se zejména o:

- Jednostrannou závislost na dodávkách ropy a částečně i surovin z Ruska.
- Nebezpečí energetické závislosti na okolních státech. Tato problematika velice úzce souvisí s otázkou ekologie. Čistota ovzduší a prostředí v ČR nedosahuje potřebné úrovně. V této otázce se střetáváme s odlišným názorem v Rakousku na výstavbu našich jaderných elektráren.
- Nebezpečí příliš velkého ekonomického vlivu Německa. Snad to je také důvodem, proč preferujeme transatlantické vazby a americkou přítomnost v Evropě.
- Renezance snahy Ruska o ovlivňování situace ve střední Evropě.

Obyvatelstvo vnímá velice citlivě i další problémy, které možná nepředstavují přímá bezpečnostní rizika, ale která zcela jistě mohou zprostředkovaně stabilitu státu ohrozit:

- Vysoká úroveň kriminality, se kterou se nedaří vypořádat, a riziko, že by se kriminální živly mohly začít organizovat.
- Narůstající rozsah pašování drog přes naše území, související s organizovaným zločinem.
- Riziko, i když zatím spíše teoretické, zvýšené migrace utečenců přes naši zemi s tím, že zejména Německo přestává uprchlíky přijímat a hrozí nebezpečí, že mnozí z nich budou nuceni zůstat na našem území.

- Česká republika nemá žádné závažné problémy národnostní. Přetrvávají ale některé požadavky sudetských Němců, určité odstředivé tendence na Moravě, jsou náznaky aktivizace fašizujících tendencí u některých skupin mládeže a s tím související problematika integrace cikánů do společnosti.

Současná rizika se vyznačují nižší nebezpečností než dřívější riziko bipolární ozbrojené konfrontace, jsou ale obtížně předvídatelná a jejich eliminace a odvracení se setkává s řadou obtíží.

Úkolem teoretických institucí, za kterou považujeme i IVOU, je průběžně odhalovat možná rizika destabilizace a ohrožení, hodnotit jejich pravděpodobnost a nebezpečí, upozorňovat na ně a včas připravovat potřebná opatření.

Bezpečnost ČR

Analýza prostředků využitelných pro zajištění bezpečnosti České republiky vychází z práva každého státu na individuální a kolektivní sebeobranu v duchu Charty OSN. Základní předpoklady zachování bezpečnosti České republiky jsou následující:

- ◆ konsolidovaných vnitřních funkcí státu, zajišťujících základní občanské svobody, prosperující tržní ekonomiku, zákonnost a respektování lidských práv,
- ◆ aktivní zahraniční politiky státu, zajišťující optimální podmínky pro rozvoj bezkonfliktních, vzájemně výhodných všestranných vztahů se sousedními i ostatními demokratickými státy, jakož i iniciativní účast ČR na rozvoji evropských a světových bezpečnostních systémů a předcházení vzniku mezinárodních krizových situací,
- ◆ věrohodné schopnosti státu bránit svoji suverenitu a zajišťovat bezpečnost občanů prostřednictvím ozbrojených sil a bezpečnostních sborů,
- ◆ schopnosti hospodářského komplexu zabezpečit v případě ohrožení státu přežití obyvatelstva a pokrývat logistické potřeby vojsk,
- ◆ akceschopnosti sil a prostředků zajišťujících prevenci a případně likvidaci projevů mezinárodní a vnitřní kriminality, přírodních katastrof a průmyslových havárií,
- ◆ potřeby stálého rozvoje bezpečnostního systému státu, jeho cílového chování, cílové struktury, integrovaného a koordinovaného řízení,
- ◆ ochotě a přesvědčení obyvatelstva bránit v případě potřeby svoji vlast.

Hlavní poslání koncepce bezpečnostní politiky České republiky spočívá v integrování zahraničněpolitických, vojenskopolitických a vnitřně bezpečnostních aspektů vnější i vnitřní bezpečnosti státu. Jejím cílem je dosažení synergického účinku všech těchto přístupů ke komplexní bezpečnosti státu, včetně vytvoření nezbytných ekonomických institucionálních a legislativních předpokladů.

Strategie bezpečnostní politiky vychází z priority politických cílů a prostředků před vojenskými. Rozlišuje *životní zájmy* (zajistit přežití národa a mít věrohodné nástroje k rozhodné obraně v případě agrese) a *strategické zájmy* (lišící se podle velikosti státu). Za *strategické zájmy České republiky* můžeme považovat:

- zajištění a upevnění míru v Evropě a jejím blízkém okolí,
- stabilizaci bezpečnostní situace ve střední Evropě,
- eliminaci rizik a postupnou stabilizaci situace v Pobaltí, na Balkáně, na Ukrajině a v Rusku,
- zajištění volné výměny zboží a informací ve všech směrech důležitých pro ekonomický rozvoj států,
- dosažení integrace do společného ekonomického prostoru, jeho postupné stabilizace a přeměny i ve společný bezpečnostní prostor.

Z uvedených zájmů vyplývají následující **cíle bezpečnostní politiky ČR**:

- přispívat ke stabilizaci procesu uvolnění, nedopustit vytvoření nových antagonistických bloků,
- postupně dosáhnout napojení jak na transatlantickou, tak na západoevropskou politickou a bezpečnostní integraci,
- přispívat k dosažení bezpečnostní stability regionu střední Evropy, eliminaci rizik hrožících z ostatních regionů.

K dosažení těchto cílů byly formulovány **hlavní úkoly bezpečnostní politiky ČR do roku 2000**:

- zdokonalovat ekonomickou a politickou stabilitu ČR,
- rozvíjet zahraniční politiku a diplomatické aktivity v zájmu evropské politické, hospodářské a bezpečnostní integrace,
- přispívat k demokratickým změnám ve střední i východní Evropě a stabilitě v těchto regionech,
- upevňovat vzájemné vztahy se sousedními státy,
- účinně předcházet bezpečnostním rizikům a faktorům ohrožení ČR, v případě potřeby odvrátit agresi vůči jejímu území,
- systematicky modernizovat ozbrojené síly ČR v zájmu postupného dosažení jejich kompatibility s ozbrojenými silami NATO,
- aktivně se podílet na mírových operacích OSN,
- účinně předcházet všem projevům mezinárodního zločinu, omezit růst vnitřní kriminality,
- podílet se na ochraně životního prostředí v národním i mezinárodním měřítku.

I když *strategickým cílem ČR a AČR zůstává dosažení plného členství v NATO*, současná mezinárodní situace nám pravděpodobně nedovolí naplnit toto přání v blízké budoucnosti. Ve vzniklém přechodném období musíme věnovat pozornost realizaci opatření k zajištění bezpečnosti vlastními prostředky. S mezinárodní pomocí, podporou a zárukami musíme počítat až v druhém pořadí.

Většina obyvatel naší země se cítí být legitimní součástí západoevropské a americké civilizace a sdílí s ní její základní hodnoty. ČR, jako malý stát v exponovaném geografickém regionu, nejenom hledá spojence, bezpečnostní vazby a záruky, ale též si plně uvědomuje svůj díl zodpovědnosti za budoucnost svobody a demokracie na kontinentu.

Program Partnerství pro mír nepovažujeme za náhradu plného členství v NATO, ale za začátek, první krok na cestě k členství. Současné chápeme, že tento program poskytně i určitý čas, nezbytný pro nalezení nové identity a úlohy aliance. Jsme připraveni učinit vše potřebné, aby naše vztahy s aliancí byly co nejpevnější. Předseda vlády Klaus podepsal dokument o připojení naší země k programu PFP 9. března 1994. Prezentační dokument, popisující naše představy o aktivitách, které by měly být v programu PFP realizovány, schválila vláda 11. května 1994. Po konzultacích na velitelství NATO v Bruselu bude dokument pravděpodobně modifikován. K základním myšlenkám dokumentu patří:

1. Vyjádření užitečnosti politických konzultací s NATO.
2. Vyjádření odhodlání podporovat mírové síly OSN, přispívat k mírovým operacím.
3. Formulace tří úrovní kompatibility našich ozbrojených sil a ozbrojených sil NATO
 - *krátkodobá* - společná cvičení malých jednotek,
 - *střednědobá* - interoperabilita ve společných operacích,
 - *dlouhodobá* - plná kompatibilita s ozbrojenými silami NATO.

K zabezpečení těchto úkolů nabízí AČR armádám NATO k využití výcvikové prostory (Český Krumlov, Boletice) a potvrzuje svoji aktivní účast v organizování studijních pobytů důstojníků u zahraničních armád.

I když je záležitostí každého jednotlivého státu, s jakou energií bude realizovat program PFP, jaký časový postup bude nejlépe vyhovovat jejím zájmům a podmínkám, považujeme za důležité pěstovat dobré vzájemné vztahy mezi armádami středoevropských zemí, spolupracovat bilaterálně i regionálně všude tam, kde je to ku prospěchu a v zájmu našich společných zájmů. Dobré vztahy se sousedy jsou v zájmu všech našich zemí, v zájmu celé Evropy.

Jak jsem se již zmínil, v otázkách bezpečnostní politiky České republiky hraje rozhodující roli *resort zahraničních vztahů, obrany a vnitra*. Samozřejmě tyto resorty mohou realizovat svoji politiku pouze v podmínkách ekonomické stability a finančního realismu, a to na základě dobře připravených zákonů.

Vojenská politika ČR, jako součást bezpečnostní politiky České republiky, navazuje na zahraniční politiku a vychází z následujících principů:

- ČR nepovažuje žádnou zemi za svého nepřítel,
- ČR nemá vůči žádnému státu územní nebo politické požadavky,
- ČR nezahájí ozbrojenou činnost proti komukoliv, pokud k tomu nebude přinucena nebo pokud to nevyplývá z přijatých mezinárodních závazků,
- ČR prosazuje a bude podporovat všechna opatření k vyváženému snižování ozbrojených sil a ke kontrole zbrojení,
- ČR je připravena jakékoli spory s jinými státy řešit výhradně mírovými prostředky.

Zatímco zahraniční politika může pružně reagovat na změny mezinárodní situace, ozbrojené síly, jako její významný nástroj, musí být budovány s předstihem,

počítat i s nepravděpodobnými a nejnepríznivějšími variantami mezinárodního vývoje.

Vojenská politika ČR si klade za cíl všestranně zabezpečit životní a strategické zájmy ČR spjaté s obranou suverenity, nezávislosti a územní nedotknutelnosti státu. K tomu vytvořit moderní armádu smíšeného typu, kompatibilní s armádami vyspělých demokratických zemí, schopnou jak pohotové a účinné obrany republiky, tak i aktivní účasti na mezinárodních mírových operacích.

Česká republika a její ozbrojené síly musí být schopny odolávat vojenskému útoku z libovolného směru, za všech podmínek zahájení a vedení agrese, dokonce i vůči silnějšímu protivníkovi, dokud nebude situace vyřešena mezinárodním společenstvím. Ozbrojené síly je třeba budovat a připravovat tak, aby byly schopny splnit své poslání:

- ◆ chránit životní zájmy ČR vůči agresi,
- ◆ aktivně přispívat k bezpečnosti střední Evropy a podílet se na akcích mezinárodních mírových sil,
- ◆ chránit stát, jeho instituce a občany v případě jakékoliv krize.

Z toho vyplývají následující hlavní úkoly vojenské politiky:

1. Rozvíjet systém obrany a Armádu ČR - přizpůsobovat je standardům západoevropských zemí a armád v tempu odpovídajícím ekonomickým možnostem státu.
2. Vytvářet všechny nezbytné předpoklady pro rozvoj systému obrany státu a pro postupné přijetí do ZEU a NATO.
3. Aktivitami ve vojenské oblasti rozvíjet příznivé a přátelské bilaterální vojenské vztahy zejména se sousedními zeměmi.
4. Aktivně se podílet na mezinárodních mírových operacích OSN a výhledově i na výstavbě evropských bezpečnostních sil.
5. Armádu připravovat i pro případ nevojenských ohrožení různého druhu (zejména přírodní a technické katastrofy).
6. Trvalou péči věnovat modernizaci ozbrojených sil, opírající se o rozvoj domácího zbrojního průmyslu, o nezbytnou mezinárodní vědeckou a technickou spolupráci, výrobní kooperaci a obchodní kompenzaci.
7. Rozvíjet výchovu obyvatelstva k odhodlání bránit ČR v případě ohrožení.
8. Pokračovat ve vědecké, výzkumné a prognostické činnosti, aktualizovat koncepci vojenské politiky, vojenskou strategii a koncepci rozvoje obrany státu a armády.

Armáda České republiky

Armáda České republiky je budována tak, aby umožňovala již v mírových podmínkách reagovat na náhlá, svým rozsahem omezená ohrožení a byla připravena v případě potřeby zvýšit mobilizačními opatřeními svůj obranný potenciál, byla schopna čelit v případě lokálního konfliktu srovnatelnému protivníkovi

a v případě napadení silnějším protivníkem bránit republiku po omezenou dobu nezbytnou k vyřešení situace mezinárodním společenstvím.

Vycházíme z poznání, že v současné době ani v blízké perspektivě nehrozí ČR žádné přímé vojenské ohrožení. ČR však nemá žádné vnější bezpečnostní záruky, a proto je snadno zranitelná. Přitom jak v současnosti, tak v blízké perspektivě budou finanční prostředky, které může stát vyčlenit na rozvoj systému obrany, omezené. Proto postup transformace systému a armády je nezbytné optimalizovat, přizpůsobovat ekonomickým možnostem a vlastní transformaci uskutečňovat postupně. *Dlouhodobým a strategickým cílem AČR je dosažení kompatibility a interoperability s armádami členských států NATO.*

V zájmu naplňování tohoto cíle bude usilovat o:

- výcvik a výchovu příslušníků armády podle aliančních standardů a o hlubší jazykovou přípravu velitelského sboru,
- kompatibilitu systémů řízení, velení a spojení,
- intenzivní přípravu a přednostní vyzbrojování sil rychlého nasazení,
- programové vyčleňování částí ozbrojených sil a jejich záloh pro mírové operace OSN,
- společná cvičení s jednotkami členských zemí NATO a jejich štáby,
- podíl na přípravě a účast na vojenském plánování, programování a rozpočtování podle standardů platných v rámci NATO.

AČR by měla být připravována tak, aby i v případě selhání všech mezinárodních bezpečnostních institucí a mechanismů byla schopna klást takový odpor, jehož přemožení by si vyžádalo větší náklady nežli zisky spojené s dobytím území ČR. V zájmu dosažení tohoto cíle je potřeba:

- vytvořit takovou strukturu armády, která by mohla být rychle doplněna a použita k obraně ohrožených směrů na státní hranici a ochraně nejdůležitějších objektů na státním území,
- dosáhnout co největšího přiblížení úkolů spojených s bezpečností a obranou státu na straně jedné a každodenního života společnosti na straně druhé, aby se obrana nezávislosti stala záležitostí celého národa.

Konference „Středoevropská bezpečnost 1994“ v Budapešti

Ve dnech 16. - 17. května 1994 se v Budapešti uskutečnila konference: „*Středoevropská bezpečnost 1994 - komparativní analýza koncepcí bezpečnostní politiky jednotlivých zemí regionu*“. Jednání konference se zúčastnilo 26 představitelů 11 evropských států, představitel USA, NATO, Marshallova evropského střediska pro bezpečnostní studia a řada vojenských a leteckých předělců.

Program jednání byl rozdělen do 7 panelů. První den vystoupili představitelé Maďarska, USA, Polska, Německa, NATO, Rumunska, Ukrajiny a Itálie, druhý den představitelé České republiky, Rakouska, Bulharska, Slovenska a Jugoslávie. Oproti plánu se konference nezúčastnili představitelé Francie a Švýcarska.

Hlavním tématem vystoupení byla seznámení s národními zájmy, cíli bezpečnostní politiky, názory na budoucí úlohu bezpečnostních struktur a předsta-

vami o podílu jednotlivých států na jejich funkci. Pozornost byla věnována otázce Partnerství pro mír a přijetí dalších členů do NATO.

Získali jsme dojem, že Maďarsko má vážný zájem o zřízení koordinačního střediska PFP pro střední, východní a jihovýchodní Evropu a o koordinační úlohu při vypracování mezinárodní ročenky o armádách států střední a východní Evropy.

Z konference bude vydán sborník.

Poznámky z vystoupení jednotlivých delegátů a následné diskuse:

Maďarsko (*prof. Gazdag*)

Hlavní cíle maďarské bezpečnostní politiky, schválené parlamentem jsou:

- dosažení plného členství v NATO,
- přátelské vztahy se sousedními zeměmi,
- vyřešení otázky maďarských menšin v zahraničí.
 - principy bezpečnostní politiky byly schváleny parlamentem;
 - letouny AWACS NATO přelétávají Maďarsko;

USA (*Dr. Simon*)

Celý proces vzájemného přibližování je provázen řadou vzájemných nepochopení. Je třeba se lépe pochopit, víc o sobě vzájemně vědět. Členství v NATO vyžaduje vynaložit značné náklady a společnou zodpovědnost.

Program PFP umožňuje diferencovat mezi partnery z NACC a měl by sloužit jako nástroj pro přijetí určitých dříve. Některé země již předložily své „prezentační dokumenty“, jiné je připravují. NATO hledá zdroje pro pomoc.

Z diskuse:

- na PFP je potřeba se dívat jako na proces;
- budoucnost NATO bude určena vnějšími faktory - geopolitickými posuny; musíme počkat na vývoj v Rusku a Ukrajině;
- dlouhodobou otázkou je třetí svět; je potřeba udržovat vojska v Evropě?
- NATO je odrazem situace členských států, názorů jejich vlád;
- italský představitel se ptal: proti komu bude budována aliance?
- Maďarsko chce vybudovat v Budapešti „Centrum pro peace-keeping“;
- jedním z cílů PFP je podpora transparentnosti;
- záměrem PFP není vytvářet konkurenci, ale podpořit regionální partnerství a spolupráci, podpořit vzájemnou diskusi a výměnu názorů a zkušeností;

Polsko (*p. Włodarski*)

- skončilo období bipolarity, ve vojenské oblasti NATO versus VS nastoupila nová rizika;
- Rusko v nejbližší budoucnosti nebude stabilní zemí, zůstává nepředvídatelnou;
- důležitost, kterou přikládáme vojenským kontaktům s Bundeswehrem, má velký psychologický význam;
- *varianty bezpečnosti:*

- KBSE - slabá;
 - regionální systémy s Ruskem - nereálná
 - Visegradská skupina - neefektivní;
 - NATO + ZEU - byla přijata;
- } byly zamítnuty;

Německo (p. Heiseis)

Západní region stability je třeba rozšířit co nejdále na východ. Americká přítomnost v Evropě je nezbytná. Rusko musí být zahrnuto. Koncepce bezpečnosti není namířena proti nikomu, ale ve prospěch všech. Změnila se situace Německa - necítí bezprostřední ohrožení, není nadále frontovým státem. Německé zájmy:

- zachovat kolektivní bezpečnost na bázi NATO,
- napomáhat procesu evropské integrace,
- napomáhat procesu „vstupu“ středo- a východoevropských zemí do Evropy,
- národní zodpovědnost v rámci OSN a KBSE,
- transatlantické partnerství.

Z diskuse:

- Počet amerických vojsk v Evropě by neměl být snížen pod 100 000 mužů. Americkou přítomnost v Evropě nelze ničím nahradit;
- NATO není pouze vojenskou organizací. Vojenská složka ztrácí na váze;
- Bundeswehr restrukturalizuje své síly, má omezený rozpočet;
- Italský pohled: Budeme si muset zvyknout na vůdčí úlohu Německa v Evropě;

Rumunsko (p. Chelaru)

Stojíme před dilematem - buď se integrovat do 20. století, nebo dezintegrovat do 19. století. Vzdůstá význam regionální a subregionální mnohonárodní kooperace.

NATO (p. Donnally)

Některé mé názory na význam PFP a úlohu, kterou může sehrát v evropské bezpečnosti:

Chtěl bych vám připomenout jednu z funkcí NATO, kterou možná znáte, možná že ne. Chci ukázat, jak je NATO strukturováno.

NATO bylo vytvořeno k zabezpečení společné obrany svých členů tím, že zabezpečovalo koordinaci a spolupráci obranných možností členských států. K tomu byla vybudována odpovídající struktura. Velitelství NATO byla vybudována specificky a pouze k řešení problémů členských států. Na rozdíl od OSN, není NATO *supernacionální organizací*. Nemá strukturu ani funkci, která by mohla řešit problémy střední Evropy, protože nikdy neměla takovou funkci a *není takové funkce schopna bez restrukturalizace*. V mezinárodním vojenském štábu NATO není ani jeden důstojník, který by znal ruský jazyk. Musíme teprve vybudovat organizaci NATO tak, aby byla schopna zabývat se těmito problémy. Ale musíme ji vybudovat, pokud má NATO přežít.

Nemáme v NATO centrální analytickou organizaci, zabývající se problematikou Maďarska nebo kterékoliv jiné země ve střední Evropě. A členské státy NATO jsou

relativně chudé z hlediska analytické kapacity. Nevím kolik specialistů na Ma-darsko je v britském MZV nebo v americkém departmentu zahraničí a obrany.

Dále bych si chtěl všimnout některých problémů, které jsou podle mého názoru společné zemím střední a východní Evropy. Víím, že každá země má své odlišnosti, má své specifické problémy, ale některé rysy jsou společné. Je to choulostivé téma.

1. Z perspektivy Bruselu se všechny země střední a východní Evropy snaží formulovat koncepci své národní obrany. Mám pocit, že je velice obtížné rozloučit se s koncepčním myšlením bývalé Varšavské smlouvy. Je to proto, že to byl velice dobrý vojenský systém. Byl to výtečný systém pro generování masivního objemu síly z vojenského hlediska. Byl ale navržen pro masivní rozsah. Naše koncepce předpokládá, že každá jednotlivá země střední a východní Evropy dnes má strukturu, která je nedostatečná a neadekvátní pro obranu vlastní země.

Nikdo nemá armádu, jakou by potřebovala jeho země. Žádná armáda nemá výzbroj, jakou by potřebovala. Nikdo není schopen vybudovat adekvátní analytické mechanismy pro hodnocení ohrožení, zabezpečení plánování sil, pro přesvědčení parlamentu jak využít velice omezené zdroje na technologie nebo na výcvik. Žádná středo- a východoevropská země nemá armádu, která by zajistila její národní bezpečnost. Žádná středo- a východoevropská vláda není schopna zhodnotit, co bezpečnost vlastně znamená. Žádné středo- a východoevropské ozbrojené síly nejsou schopny zhodnotit alternativní varianty.

Západní model nemůže být okopírován. Západní model musí být studován, ale nikoli slepě přebírán.

2. Z hlediska západních standardů *žádná východní země dosud nedosáhla demokratické kontroly armády, dobrých civilně-vojenských vztahů. V armádě je málo civilistů.* Tato problematika je stále ve vývoji.

3. Je nezbytná regionální spolupráce. Žádná země si nemůže zajistit národní bezpečnost sama. *To není otázka standardizace. Neexistuje standardizace v NATO. To je mýtus. Pouze na určité úrovni řízení a velení (jazyk, postupy).*

Pomocí by mělo být PFP. NATO nemůže zajistit bezpečnost střední a východní Evropy. V rámci PFP je třeba:

- ◆ analyzovat jednotlivé ozbrojené síly a jejich potřeby,
- ◆ posoudit, co očekávají od vazby na NATO,
- ◆ posoudit národní a regionální důsledky,
- ◆ ovlivnit zlepšení NATO; také NATO se musí změnit.

Budoucnost vztahu Východ - Západ závisí na vztahu NATO a Ruska. Dnes je nemožné budoucnost předpovědět. PFP musí být pružné, schopné reagovat na vývoj v Rusku. PFP vyžaduje impulsy a změny na obou stranách partnerství.

Ukrajina (p. Vidrin)

Pro Ukrajinu jsou dnes vnější faktory méně relevantní. Důležité jsou faktory vnitřní. Jsme blízko k Rusku, jsme jím ovlivněni. Rusko dnes nemá jednotnou poli-

tku, proto také Ukrajina nemá žádnou zahraniční politiku. Chceme mít těsné vazby s Ruskem, ale chceme být současně nezávislí.

Bulharsko (p. Ratchev)

Priorita mírovým prostředkům. Dnes není důležité koho brát, ale proti komu, ale co bráníme. Za obranu je třeba platit v sociální oblasti. Bulharsko je v obtížné ekonomické situaci, potřebuje pomoc:

- svobodný trh pro své zboží,
- restrukturalizaci rozpočtu na obranu (loni byly vojenské potřeby pokryty jen z 30 %). Bulharská armáda bude mít 50 000 mužů.

Marshallovo středisko (p. Hessdorfer)

Je třeba zodpovědět řadu otázek. *Co je cílem PFP? Členství v NATO? Nikoli, to je pouze jedna alternativa.* Co když NATO bude zrušeno, budou mít členské státy dostatečnou schopnost obrany? Co je bezpečnost? Pocit. *Není možné vytvářet nové rozdělení Evropy.* Je třeba spolupracovat, zapojit další státy, zejména Rusko. Rozvoj celkové stability bude přínosem pro prosperitu, ekonomickou, sociální. Je třeba sdílet myšlenky. *Dosáhnout provázanosti se zbytkem světa. PFP je metodou jak toho dosáhnout.* Nelze toho dosáhnout z vašich hlavních měst. **Nezbytností je mít své zástupce na velitelství NATO.** Lidé, kteří jsou tam dnes, jsou příliš zaměstnáni. Tam bude možno vypracovat plány, řídit jejich uskutečňování, společná cvičení, postupy.

Peace-keeping je též cestou k dosažení interoperability. V NATO se snažíme dosáhnout interoperability 40 let. A dosud jsme jí nedosáhli. *Klíčem není společná výzbroj, ale vzájemné pochopení.*

Naše jednotlivé národy již spolupracují. Možná, že členství v NATO ani nebude potřeba. NATO nemusí být věčné. Pokud by selhal program PFP, vytratí se i NATO a bude nahrazeno něčím jiným.

Závěr (prof. Gazdag)

- ◆ Evropa není homogenní subjekt,
- ◆ železná opona představovala pouze jeden z řady dělících faktorů, po ukončení tohoto rozdělení se objevují nová dělení,
- ◆ nevěřím ve sjednocenou Evropu,
- ◆ se změnou režimu jsme ztratili cíl (perspektivu budoucnosti).

Jaká poučení vyplynula z konference:

- existuje škála národních zkušeností, rizik, ohrožení, odpovědí:
 - a) vnitřní řešení - legislativa
 - b) bezprostřední sousedství
- varianty regionální spolupráce
 - historický zákon horizontální integrace; nemůžeme si vybrat své sousedy;
 - dvoudenní setkání bylo úspěšné.

K plnění Konceptce výstavby AČR

Armáda ČR vstupuje do druhé poloviny své transformace, jejíž realizaci zahájila v souladu s Konceptcí výstavby Armády ČR do roku 1996 v červenci 1993.

Konceptcí jsou stanoveny priority, které pro přehlednost uvádím. Spočívají v:

- přechodu systému řízení a velení AČR na tři kompetenční úrovně, tvořené strategickým, operačním a taktickým stupněm,
- přechodu na brigádní organizační strukturu,
- snížení počtů osob,
- stabilizaci posádek, využívaných AČR,
- dořešení personálních otázek a obsazení rozhodujících funkcí připravenými a nekompromitovanými lidmi,
- zavedení logistiky jako integrovaného systému všestranného zabezpečení vojsk,
- zavedení Systému plánování, programování a rozpočtování.

Naplněním uvedených priorit se Armáda ČR stává moderní armádou obranného charakteru, strukturou a kvalitou postupně se přibližující armádám vyspělých západoevropských zemí, schopnou integrace do vojenských struktur NATO. Její mírová naplněnost bude činit 65 000 vojáků v činné službě s profesionalizací do 50 %.

Při transformaci armády jsou plně respektovány limity osob a bojových prostředků, stanovené Smlouvou o kontrole ozbrojených sil v Evropě.

Transformace AČR je realizována podle Konceptce krátkodobým, střednědobým a dlouhodobým časovým výhledem. K jejímu organizovanému průběhu byl zpracován Harmonogram reorganizačních a redislokačních změn AČR v letech 1993 - 1995 a síťový graf. Na základě poznatků z průběhu transformace byl rovněž zpřesněn Uzlový harmonogram transformace AČR - viz schéma č. 1.

Hlavním cílem **krátkodobého výhledu** (do konce roku 1993) byla transformace vrcholových orgánů řízení a velení AČR, čímž byly vytvořeny předpoklady pro realizaci úkolů střednědobého výhledu.

V rámci plnění tohoto úkolu bylo na:

■ **strategickém stupni**

- transformováno Ministerstvo obrany ČR na novou organizační strukturu;

■ **operačním stupni**

- vytvořeno velitelství 3. sboru taktického letectva, 4. sboru PVO a logistiky,
- zrušeno velitelství letectva a PVO a 1. smíšeného leteckého sboru;

■ **taktickém stupni**

- reorganizována 2. mechanizovaná divize na 2. mechanizovanou brigádu.

Harmonogram transformace armády ČR

1993	1994	1995
------	------	------

Hlavní úkoly

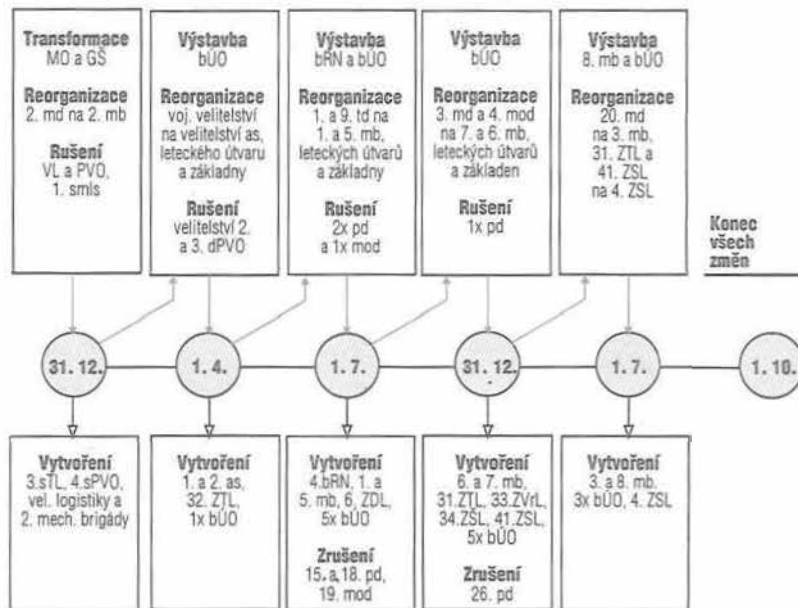

Schéma č. 1

Výsledný stav k 31. 12. 1995
Ministerstvo obrany ČR, s Generálním štábem AČR
Velitelství 1. a 2. as Velitelství 3. sTL a 4. sPVO Velitelství logistiky
7 mechanizovaných brigád 1 brigáda rychlého nasazení 14 brigád územní obrany
5 základny vojenského letectva 7 protiletadlových raketových svazků a útvarů

Výsledky plnění úkolů

MO ČR - ministerstvo obrany
GS - Generální štáb
md - Mechanizovaná divize
mb - Mechanizovaná brigáda
ZSL - Základna stíhacího letectva

VL a PVO - Velitelství letectva a protivzdušné obrany
smls - Smlébný letecký sbor
sTL - Sbor taktického letectva
sPVO - Sbor protivzdušné obrany
ZSL - Základna školního letectva

as - Armádní sbor
dPVO - Divize protivzdušné obrany
bÚO - Brigáda územní obrany
bRN - Brigáda rychlého nasazení
ZVrL - Základna vrtulníkového letectva

Id - Tanková divize
pd - Pěší divize
mod - Motorizovaná divize
ZTL - Základna taktického letectva

SCHÉMA DISLOKACE POZEMNÍHO VOJSKA AČR K 1. 7. 1994

Schéma č. 2

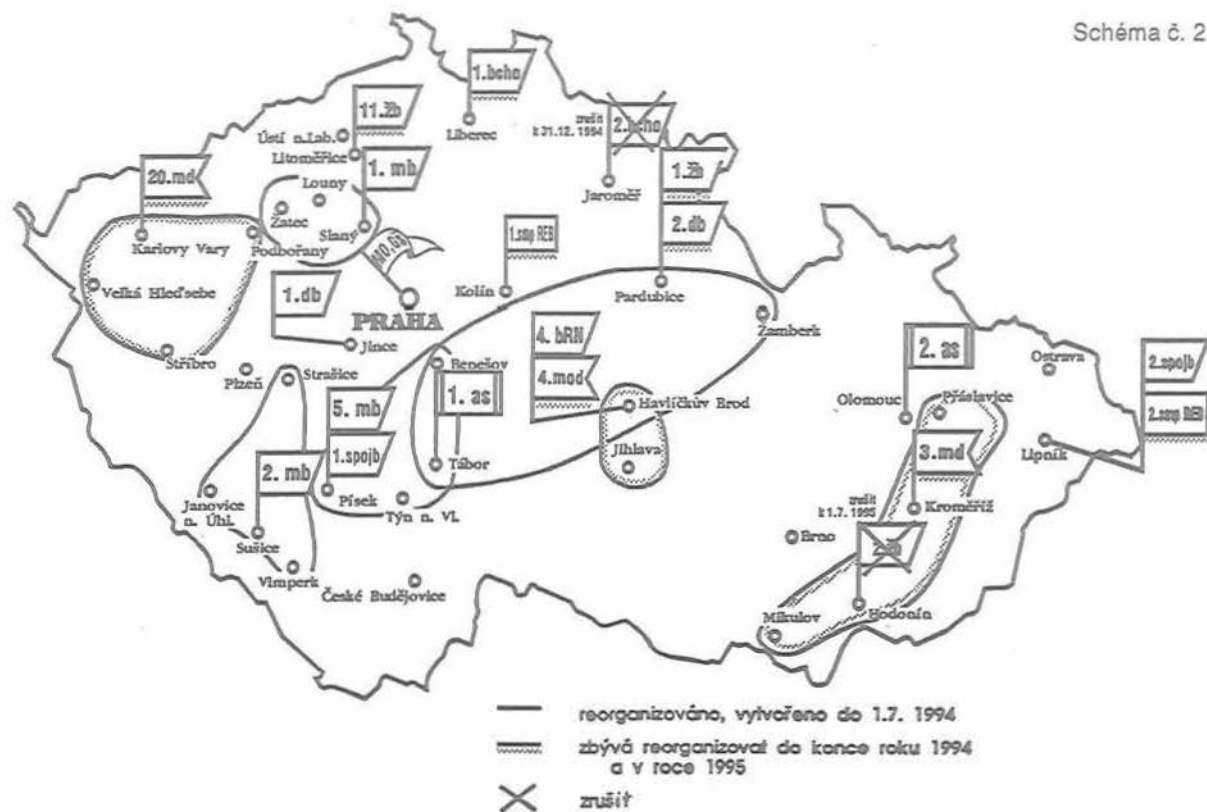

SCHÉMA DISLOKACE LETECTVA A VOJSKA PVO K 1. 7. 1994

Schéma č. 3

Hlavním cílem **střednědobého výhledu** (1994 - 1995) je dokončení výstavby operačního a taktického stupně řízení a velení, pokračování v přechodu na brigádní organizační strukturu, vytvoření leteckých základen a zahájení modernizace výzbroje a techniky.

Hlavními úkoly na rok 1994 jsou na:

◆ **operačním stupni**

- vytvoření velitelství 1. a 2. armádního sboru;

◆ **taktickém stupni**

- vytvoření brigády rychlého nasazení, jedenácti brigád územní obrany a šesti leteckých základen,
- reorganizace dvou tankových, jedné mechanizované a jedné motorizované divize na čtyři mechanizované brigády,
- zrušení tří pěších, jedné motorizované divize a velitelství dvou divizí PVO.

Z uvedených úkolů bylo **do 1. 7. 1994** vytvořeno velitelství dvou armádních sborů, brigáda rychlého nasazení, šest brigád územní obrany a dvě letecké základny. Reorganizovány byly dvě tankové divize na mechanizované brigády. Zrušeny byly dvě pěši a jedna motorizovaná divize a velitelství dvou divizí PVO. (Přehled dislokačních a organizačních změn AČR je uveden na **schématech č. 2 a 3.**)

Oproti původnímu záměru byla v letectvu a PVO přijata opatření k urychlení jeho transformace již v průběhu roku 1994. Dále byla v souladu s usnesením vlády ČR Ministerstvem obrany převzata od Ministerstva dopravy vojenská složka železničního vojska a následně zrušena.

K zabezpečení kontinuity a návaznosti na úspěšnou realizaci stávající Koncepce bylo v současné době zahájeno zpracování nové Koncepce výstavby Armády ČR do roku 2005, jejímž cílem je vybudování armády, schopné bránit suverenitu a nezávislost republiky, připravené k integraci do evropských bezpečnostních struktur.

Výstavba logistického systému v AČR

Koncepce výstavby Armády České republiky definuje mimo jiné i zcela nový systém zabezpečování hmotných potřeb a služeb, které souvisejí s péčí o osoby a materiál - logistiku. Tento pojem nebyl dosud v podmínkách naší armády používán a význam zavádění tohoto integrovaného způsobu zabezpečení potřeb ozbrojených sil nebyl dosud některými pracovníky resortu MO AČR plně pochopen a doceněn.

Cílem budování logistiky Armády České republiky je vytvoření integrovaného toku materiálu a služeb, snížení nákladů a zvýšení výkonu systému zabezpečení potřeb všech subjektů armády. Jde mimo jiné i o maximální optimalizaci ekonomiky a technických procesů a o postupné získávání přehledu o nákladovosti a výsledcích hospodaření jednotlivých samostatných subjektů (útvárů, zařízení) armády. K tomu bylo zahájeno budování odpovídajícího informačního, evidenčního a kontrolního systému. Zavádění logistiky má i zásadní význam pro dosažení postupné kompatibility materiálního a technického zabezpečení naší armády se systémy armád vyspělých demokratických států Evropy a USA.

Logistika AČR je vytvářena od 1. 7. 1993 a všechny postupné kroky byly splněny v souladu se schváleným Harmonogramem transformace Armády ČR. I když jsme při sestavování koncepce její výstavby vycházeli ze zkušeností armád jiných demokratických států, existují v našem systému zvláštnosti, které odpovídají našim tradicím, personálním a ekonomickým možnostem a předcházejícím zkušenostem. Celý systém logistiky AČR byl v zásadě rozdělen na dvě části. V úseku náměstka ministra obrany (NMO) jsou vytvořeny prvky, které obstarávají tzv. vnější logistiku. Zajišťují rozpracování a realizaci rozvojových programů AČR, zajišťují akvizici a řídí a kontrolují celý proces rozpočtování financování v resortu AČR. Na Generálním štábu Armády České republiky řídí inspektor logistiky AČR ostatní prvky logistiky, které odpovídají za řízení všeobecné logistiky (organizační otázky, plánování, použití sil a prostředků, příprava specialistů apod.), za hospodaření s materiálem, za realizaci všech potřebných technických a materiálových služeb.

Zvláštností logistiky je řízení finanční a ubytovací služby přímo z úseku NMO na teritoriálním principu. Specifické je také začlenění logistiky letectva AČR do jednotného systému logistiky GŠ. Mimo logistický systém je samostatně řešeno zdravotnické zabezpečení AČR.

Vytvoření nových organizačních struktur logistiky AČR a fungování nového systému je silně ovlivňováno přetrvávající existencí dosavadního systému materiálových tříd, existencí velkého množství odborných předpisů a norem převzatých z úseků dřívější Hlavní správy vyzbrojování a technického zabezpečení a Hlavního týlu a neúplnou připraveností nových funkcionářů ke komplexnímu řešení úkolů

logistiky. Značné komplikace způsobují problémy s přerozdělováním techniky a materiálu v rámci transformace útvarů a svazků AČR, likvidace přebytečného a neupotřebitelného materiálu, delaborace nepotřebné munice, přeplňování skladů logistiky atd.

K 1. 4. 1994 byla dokončena zásadní organizační přestavba logistiky Ministerstva obrany ČR a GŠ AČR, bylo vytvořeno velitelství logistiky a na všech velitelstvích sborů vznikly nové orgány logistiky. Byl zároveň vybudován úplný logistický systém u 2. mechanizované brigády. V AČR vznikají zejména v oblasti technických služeb zcela nové funkce a nové funkční vazby.

Logistika AČR znamená uskutečnění některých zásadních změn v zajištění vojsk v míru i za branné pohotovosti státu:

① Všechny samostatné subjekty AČR jsou materiálem a službami zabezpečeny na teritoriálním principu v míru i za branné pohotovosti státu.

② Byl zrušen předchozí systém materiálových hospodářů, zahájena příprava jednotné katalogizace a evidence materiálu.

③ Velitelům sborů nejsou přímo podřízeny žádné samostatné prvky logistiky (sklady, opravny atd.). Všechny teritoriální, ústřední a speciální sklady a zařízení přešly do podřízenosti Velitelství logistiky.

④ Bylo zahájeno budování informačního systému logistiky a přechod na jednotný systém evidování a účtování materiálu.

⑤ V AČR byl zaveden systém plánování, programování a rozpočtování a k 1. 1. 1995 bude i v resortu MO plně uplatněn systém podvojného účetnictví.

Zkušenosti z postupné realizace Koncepce výstavby AČR ukazují, že zavádění nového způsobu materiálního zabezpečení armády se setkává na mnoha místech s malým pochopením i s nechtěním měnit starý systém. V myšlení a jednání některých funkcionářů se projevuje velká setrvačnost a malá iniciativa při zavádění nových metod a forem práce v této oblasti. **Negativně působí i určitá personální nejistota při reorganizačních a dislokačních změnách.** Významným kladem je skutečnost, že nově ustanovení velitelé sborů, brigád a útvarů měli možnost vybrat si do nových funkcí logistického systému po všech stránkách nejlepší důstojníky, kteří se osvědčili v týlových a technických službách. **Přes všechny vážné problémy spojené s tvorbou logistiky v AČR je možné konstatovat, že nedošlo k narušení v materiálním zabezpečení života našich útvarů a svazků a nesnížila se úroveň péče o lidi a většinou na dobré úrovni zůstala i údržba a připravenost techniky a materiálu.** Negativně však působí na vědomí příslušníků armády i široké veřejnosti narůstající počet krádeží materiálů a pohonných hmot ze skladů, rozkrádání techniky a materiálu určeného na odprodej a často pomalé a nedůsledné řešení vzniklých následků. S velkými obtížemi je zajišťováno střežení útvarů zařízení logistiky, která jsou v současnosti většinou přeplněna nadpočetným materiálem odebraným od transformovaných útvarů a svazků. Přitom téměř 20 % pracovníků logistiky se denně podílí na zabezpečení

ostrahy těchto objektů. Po ukončení redislokací a organizačních změn využívá logistika 100 posádek.

Významnou roli v systému logistiky má **příprava řídících pracovníků a specialistů**. Důstojníci a praporčíci jsou pro výkon logistických funkcí připravováni pouze ve školách ve Vyškově a v Brně. Pro přípravu vojáků v další službě a základní službě byla vytvořena výcviková střediska v posádkách Opava, Jihlava a Hrdly.

Více než 60 % vojáků v podřízenosti velitelství logistiky představují profesionálové.

Významné je i **zavádění nového systému ošetřování a oprav výzbroje, techniky a materiálu**. Jeho smyslem je zjednodušení organizace, zajištění účinného působení odpovědných velitelů a především zajištění potřebné kvality při snížení ekonomické náročnosti. Rovněž **nový systém dlouhodobého ukládání techniky** zajišťuje profesionální splnění předepsaných prací, a tím uchování možnosti použitelnosti techniky po jejím vyjmutí z uložení buď po 3, 5 nebo po 10 letech. V letošním roce byla již dodavatelským způsobem dlouhodobě uložena technika v celkovém počtu 54 ks T-72, 24 ks BVP-1 a 16 ks OT-90. Cílem této metody je především významná pomoc vojskům a zvýšení kvality uložení. **Při předběžných srovnávacích kalkulacích nového a starého systému ukládání vychází při použití nové metody úspora při ukládání jen tankové a automobilní techniky na více než 160 mil. Kč za jeden rok.**

V letošním roce a v roce 1995 věnujeme mimořádnou pozornost postupnému rozvoji informatizace v logistickém systému AČR. Informační systém logistiky bude napojen na ostatní systémy MO a AČR. Jsou zahájeny práce na projektech materiálového hospodaření a sice na přípravě podsystému materiálového katalogu a na podsystému materiálové evidence. Do konce roku 1996 budou převedeny všechny potřebné informace z nynějších databází do **jednotného informačního systému logistiky**. Do roku 1998 budou dokončeny i ostatní podsystémy a postupně bude vytvořena síť, která umožní přístup téměř 800 uživatelům v informačním systému logistiky.

Postupně budou vytvářeny vícemateriálové sklady a k tomu bude přizpůsoben dopravní systém. To umožní výrazně snížit množství skladovacích zařízení a zavedení moderních metod skladování a omezit počet střezovaných objektů. Tato opatření s postupným uvolněním skladů logistiky od nepotřebného materiálu umožní výrazné snížení personálního obsazení logistiky AČR.

V poslední době navázali vedoucí pracovníci logistiky MO a GŠ velmi úzké kontakty s funkcionáři logistiky SRN, V. Británie, Bulharska, Izraele, Belgie; seznámili jsme se s logistickými systémy francouzské, italské i maďarské armády. Některé problémy jsme konzultovali s pracovníky Armády Slovenské republiky, armády USA i Polska. Ze všech jednání je zřejmé, že problematikou přestavby logistických systémů se trvale zabývají všichni a že je u naprosté většiny společný zájem prosazovat následující kritéria:

- zvýšit hospodárnost zabezpečení a provozu armády a otevřeně seznamovat parlament a veřejnost státu s požadavky na rozpočtové prostředky i se způsobem jejich užití,

- zvýšit význam rozvoje vojenské techniky a materiálu při současném snižování provozních výdajů,
- sjednotit metody a formy hospodaření s materiálem,
- vytvořit co nejmenší počet zdrojů zásobování a technického zabezpečení pro útvary a svazky,
- soustředit síly a prostředky logistiky na jednotlivých stupních do jednoho organizačního celku,
- všechny samostatné subjekty armády zabezpečovat bez ohledu na jejich příslušnost k druhu vojska nebo svazku s využitím prostředků teritoria,
- vytvořit systém v podstatě shodný v míru i za branné pohotovosti státu.

Ve výstavbě logistiky AČR je naprostá většina těchto zásad plně respektována v souladu s možnostmi ekonomiky našeho státu, v návaznosti na záměry použití armády a plánu jejího dalšího rozvoje se postupně příslušné změny v systému zabezpečení realizují.

Máme již první zkušenosti z fungování logistiky u 2. mechanizované brigády i u velitelství jednotlivých armádních sborů. Důležité jsou pro nás poznatky zejména z výstavby 4. brigády rychlého nasazení a z postupného vytváření a zapojování Velitelství logistiky do celého systému zabezpečení AČR. Naprosto převažují pozitivní výsledky. Vzniká však i mnoho problémů, na které se snažíme urychleně reagovat někdy i za cenu korekce organizačních struktur, úpravy kompetencí jednotlivých prvků atd. Problémy často vznikají i vinou zastaralosti některých dosud platných norem a předpisů a zejména zaváděním některých zcela odlišných metod práce ve srovnání s předcházející praxí (kalkulační listy, podvojný účetnictví, účetní a evidenční střediska).

Celý systém zabezpečení AČR materiálem a službami všeho druhu prochází doslova revolučním procesem. Jak vyplývá ze zkušeností jiných armád demokratických států, je to proces velmi složitý, zdoluhavý, ale zcela nezbytný. V řadě armád probíhal více než 10 let a je nutné si uvědomit, že je to proces otevřený, který vždy musí reagovat na nově vznikající podmínky a úkoly.

Dosažené výsledky v této oblasti v letech 1993-1994 svědčí o správnosti nastoupené cesty.

Mezinárodní konference k 50. výročí otevření druhé fronty v Evropě

6. června uplynulo rovných 50 let od dnes již historického „dne D“, dne, kdy se na pobřeží Normandie vylodila spojenecká vojska, aby tak otevřela dlouho očekávanou druhou frontu v Evropě.

Světodějný význam této události, utvrzený náležitě dlouhým časovým odstupem, který z důležitosti této akce nic neubral, byl zcela pochopitelně příležitostí k nejedné vzpomínkové akci.

Vedle velkolepých oslav, konaných přímo na místě vylodění za účasti vysokého počtu hlav států a dalších významných hostů, proběhla řada skromnějších akcí, organizovaných však s tímž cílem. Připomenout úsilí, obětavost a hrdinství tisíců mužů a žen, které toho nevládného dne před padesáti léty vyústilo v konkrétní čin, tak dlouho připravovaný a očekávaný.

Mezi organizátory vzpomínkových akcí k 50. výročí invaze v České republice se přiřadila i Česká pobočka AFCEA, která společně s Ministerstvem obrany ČR a Ministerstvem zahraničních věcí ČR uspořádala ve dnech 9. až 10. června 1994 mezinárodní konferenci, věnovanou této události. Konference byla uspořádána pod heslem „Partnerství v době invaze i dnes“. Nešlo však pouze o vzpomínkovou akci. Cíle konference byly daleko širší a lze je stručně formulovat takto:

- ① Na pozadí mezinárodně politických a strategických souvislostí otevření druhé fronty v Evropě demonstrovat dějinný kontext příslušnosti českého státu ke svobodnému světu.
- ② Prezentovat účast České republiky na projektu Partnerství pro mír jako obnovení spojení se státy svobodného světa, přerušeného v důsledku mezinárodně politické situace po skončení druhé světové války.
- ③ Podtrhnout význam informačních technologií pro rozvoj velení a spojení a pro zvyšování obranyschopnosti společenství svobodných států.
- ④ Seznámit se s filozofií NATO a s koncepcí AČR při budování informačních infrastruktur v rámci projektu Partnerství pro mír.
- ⑤ Zdůraznit význam českého i zahraničního průmyslu informatizace při realizaci záměrů na propojení informačních infrastruktur AČR a armád států NATO.
- ⑥ Obnovit povědomí široké veřejnosti o jedné ze stěžejních operací druhé světové války - otevření druhé fronty v Evropě.

- 7 Prostřednictvím informací o úloze československé armády v invazi do Evropy přispět k regeneraci pocitu spoluzodpovědnosti občanů českého státu za svobodu své země a společenství států, se kterými sdílíme stejné hodnoty.

Cílům konference odpovídala také skladba jejich účastníků. Na konferenci byli pozváni:

- politici, historici, představitelé zainteresovaných armád a diplomatického sboru;
- vojenští odborníci a představitelé podnikatelských a průmyslových kruhů z oblastí, které rozhodujícím způsobem ovlivňují dosažení kompatibility AČR s armádami NATO;
- zahraniční i čeští představitelé AFCEA.

Širší veřejnost se mohla připojit ke vzpomínce na výročí vylodění účastí na některých akcích, organizovaných v rámci doprovodných programů.

Dvoudenní program konference byl rozdělen tak, že první den, jehož průběh řídil prezident České pobočky AFCEA, *generálmajor Ing. Stanislav Chromec, CSc.*, byl věnován především historickým a politickým aspektům významu vylodění pro navazující vývoj v Evropě.

Po zahájení konference prvním náměstkem ministra obrany ČR *PhDr. Jiřím Pospíšilem* se slova ujal *prof. Harvey Sicherman*, prezident Policy Research Institute Philadelphia, USA, který konferenci otevřel svým referátem na téma mezinárodně politické souvislosti otevření druhé fronty v Evropě.

Navazující příspěvek o mezinárodně politických důsledcích otevření druhé fronty v Evropě pro československý stát přednesl ředitel Ústavu soudobých dějin *PhDr. Vilém Prečan*.

O strategických aspektech invaze spojeneckých vojsk do Evropy a o důsledcích, které to mělo pro vytváření mezinárodního partnerství v době invaze, promluvil historik *Bryan van Sweringen*, pracovník Evropského velitelství americké armády ve Stuttgartu.

Historický výklad osvětlující účast československé armády v invazi přednesl ředitel Historického ústavu AČR *Dr. Petr Klučina*.

O postižení souvislostí mezi vyloděním a dnešní bezpečnostní situací v Evropě hovořil ředitel Ústavu mezinárodních vztahů *prof. Dr. Otto Pick*, který uzavřel první den jednání konference.

Na závěr byl účastníkům promítnut unikátní dokumentární film o přípravě a provedení vylodění spojeneckých vojsk v Normandii.

Druhý den konference byl věnován specifické problematice rozvoje velení, spojení a informatizace. Jednání konference řídil prezident dánské pobočky AFCEA *Jan Engelund*, který zastupoval nepřítomného generálního ředitele AFCEA EUROPE *Emmanuela Greindla*.

Jednání druhého dne zahájilo vystoupení regionálního viceprezidenta AFCEA pro Velkou Británii *Michaela Thoma*, pracovníka Computer Science Corporation, na téma Vývoj systému velení a spojení od invaze až po dnešek.

Na tento referát navázalo vystoupení *Johna K. Macleana*, konzultanta britské společnosti *Crew Services Ltd.*, který hovořil o perspektivách dalšího rozvoje informační struktury NATO v podmínkách realizace projektu Partnerství pro mír.

K problematice dalšího budování informační infrastruktury AČR poté zásadním příspěvkem vystoupil náčelník generálního štábu AČR *generálmajor Ing. Jiří Nekvasil*.

Závěr druhého dne konference patřil referátům představitelů evropského a českého průmyslu. Po vystoupení čelného představitele nadnárodní společnosti *ALCATEL ALSTHOLM Bernarda Vargela*, který mluvil o perspektivách spolupráce s českým průmyslem informatizace v rámci projektu Partnerství pro mír, pronesl závěrečný referát *Ing. Josef Jarabica*, ředitel sekce metalurgie, strojírenství a elektrotechniky Ministerstva průmyslu a obchodu ČR. Charakterizoval možnosti českého průmyslu pro budování informační infrastruktury AČR v nadcházejícím období.

Organickou součástí konference byla řada doprovodných programů. Zmínku si zaslouží:

- uctění památky padlých položením věnců pořadateli konference k základnímu kameni pomníku československých letců před budovou Generálního štábu AČR;
- výstava fotografií a dokumentů z období přípravy a provedení invaze do Evropy, kterou uspořádal Historický ústav AČR;
- vydání zvláštního čísla časopisu *Mezinárodní politika* (č. 5/1994) k bezpečnostní problematice a k invazi do Evropy;
- veřejný koncert posádkové hudby Praha.

O významu konference svědčí i to, že ministr zahraničních věcí ČR uspořádal pro účastníky konference v Černínském paláci slavnostní oběd.

Na závěr konference přijal delegaci, vedenou prvním náměstkem MO *PhDr. Jiřím Pospíšilem*, sestávající ze zástupců pořadatelů konference a vybraných zahraničních účastníků, ke krátkému rozhovoru prezident České republiky *Václav Havel*.

Konečně se sluší uvést, že uspořádání mezinárodní konference by nebylo možné bez vydatné pomoci sponzorských organizací, které si uvědomily význam a přínos konference nejen pro šíření dobrého jména České republiky v zahraničí, ale zejména pro další rozvoj vztahů mezi AČR a civilními organizacemi především v oblasti výstavby informační infrastruktury. Patří jim za to upřímný dík.

Generálním sponzorem konference byla *EKOAGROBANKA Ústí nad Labem*. Dalšími sponzory byly *Brněnské veletrhy a výstavy a.s.*, *poradenská společnost CONSUS*, *Československá obchodní banka*, *společnost HTT TESLA Pardubice*, *společnost ICL Praha* a *společnost NOVELL GERMANY*.

Poděkování patří rovněž všem příslušníkům AČR, pracovníkům Ústavu mezinárodních vztahů a ostatním, kteří se svou prací a úsilím zasloužili o zdárnou přípravu a průběh konference.

Vzhledem k významu celé akce redakční rada časopisu *Vojenské rozhledy* rozhodla vydat klíčové referáty z této konference s cílem přiblížit její jednání i těm, kteří neměli možnost se jí osobně zúčastnit.

Za organizační výbor konference - viceprezident České pobočky AFCEA plk. Ing. E. Kratochvíl

Úvodní slovo na zahájení mezinárodní konference k 50. výročí otevření druhé fronty v Evropě

V moderní historii lidstva jsou období, na která nelze zapomenout a která svým významem mimořádně ovlivnila chod dějin. Bezesporu k nim patří **největší kombinovaná vojenská operace v historii - Overlord**, jejíž 50. výročí v letošním roce vzpomínáme.

Příprava této operace probíhala již od roku 1942. Její definitivní znění bylo zakončeno v roce 1943. Rozhodnutí o provedení operace bylo přijato na konferenci spojenců v Teheránu na podzim roku 1943. Rozsah této operace snad nejlépe mohou charakterizovat následující údaje. V prvním sledu bylo nasazeno 5 divizí z moře, 3 výsadkové divize ze vzduchu. Na operaci se podílelo 5 tisíc lodí, z toho 900 válečných, 11 tisíc letadel, bylo vysazeno 150 tisíc vojáků, z toho 23 tisíce letecky.

Naše zamyšlení je věnováno všem těm statečným a rozhodným prostým vojákům, jejich velitelům, politikům, lidem v továrnách, občanům, kteří projevili onu vysokou odpovědnost dovést porážku fašismu do vítězného konce a vytvořit podmínky pro uplatnění demokratických principů v životě osvobozených národů Evropy.

S hrdostí si připomínáme, že i **příslušníci československé armády, letci i vojáci obrněné brigády** v Anglii se aktivně účastnili na této významné operaci jako součást koaličních sil. Dovolte, abych vzpomenu alespoň na příslušníky **československého letectva**, kteří se zúčastnili od samého počátku operace Overlord v sestavě 134. československého stíhacího křídla složeného z 310., 312. a 313. peruté a **příslušníků československé obrněné brigády**, kteří se na přelomu srpna a září vylodili v Normandii v počtu 4260 vojáků a jejichž operačním úkolem bylo blokování 16tisícové německé posádky v Dunkerque, a to až do 8. 5. 1945. Současně bych chtěl připomenout jména oněch **slavných vojevůdců**, kteří tuto operaci připravovali a řídili, zejména vrchního velitele spojeneckých sil generála **Eisenhowera (USA)**, jeho náčelníka štábu **B. Smitha (USA)**, velitele pozemních sil pozdějšího maršála **Montgomeryho**, velitele letectva let. maršála **Malloryho** a velitele námořnictva admirála **Ramsaye** (všichni Velká Británie).

Významně tím byla podpořena a potvrzena vůle politického vedení o **udržení kontinuity československé státnosti**. Operace Overlord změnila **dynamiku války**. Za necelý rok od přistání prvních invazních vojsk v Normandii byla Evropa osvobozena od fašistické nadvlády. **Nebylo to však bez obětí**. Tisíce hrobů je rozesteto na bojištích od Normandie po Berlín. **Prosím, abychom minutou ticha**

vzpomněli památky všech, kteří obětovali to nejcennější pro příští svobodný život nás všech.

Jestliže se dnes budeme zamýšlet nad mezinárodně politickými souvislostmi otevření druhé fronty v Evropě, jejími důsledky pro Československo, nad významnými strategickými aspekty invaze, nemůžeme abstrahovat od **realit dneška** - Evropy po 50ti letech od vylovení v Normandii. Svět a Evropa za ony dvě generace prožily svůj osud. Od krátkého poválečného období tolerance, přes bipolární svět na pokraji jaderné katastrofy, až po dnešek, předznamenáný jak nadějemi, tak nejistotami. **Není nic důležitějšího než v této situaci hledat nové přístupy ke stabilní evropské bezpečnosti.**

Česká republika svojí politickou, ekonomickou a sociální podstatou přeměn směřuje ke sdílení hodnot demokratického světa. Je jenom přirozené, že za takovýchto podmínek usiluje o **jistoty své bezpečné budoucnosti**. Současně však chápe svoji **spoluzodpovědnost** a nezbytnost vlastní reálné angažovanosti za takové uspořádání Evropy, které povede ke snižování míry nestability a k odstranění rizik.

I když základem stability státu, jeho suverenity a bezpečnosti musí být **vlastní vnitřní politická jistota, ekonomická prosperita, ale i efektivní a VĚROHODNÁ SCHOPNOST OBRANY** těchto hodnot, nelze ani na chvíli zanedbat možnosti v **mezinárodním kontextu zvyšovat míru bezpečnosti** jeho občanů. Není pochyb o tom, že **nesporným strategickým cílem bezpečnosti České republiky v mezinárodním kontextu je její budoucí členství v NATO**, dnes jediné organizaci schopné poskytnout bezpečnostní garance svým členům.

Postupné strategické a institucionální transformace, které NATO od rozpadu bipolárního světa uskutečňuje, svědčí o snaze **najít v nových podmínkách odpovědi na probíhající změny a vztahy i k mimočlenským státům. Program PFP rozšiřuje oblast bezpečnostní a vojenské spolupráce. Jeho realizaci chápeme jako otevřený prostor**, kde připravenost obou stran ke konkrétním krokům všestranného vzájemného přibližování v bezpečnostní a vojenské oblasti je dána **jen mírou schopnosti a angažovanosti** podílet se na vytváření bezpečnostních hodnot v evropském prostoru.

Dovolte mi, abych v závěru svého vystoupení v **kontextu onoho dějinného poučení od operace Overlord** po dnešek shrnul základní představy o naší **a evropské bezpečnosti.**

1. **Problém bezpečné střední a východní Evropy je dnes i problémem západu.** Proto prohlubování svazků zemí střední a východní Evropy s evropskými organizacemi bude z perspektivního hlediska pro země střední Evropy rozhodující.
2. **Bezpečnost je nejlépe udržována v podmínkách prosperující a vzájemně propojené ekonomiky.**
3. **Stávající bezpečnostní struktury jsou ve stádiu přerodu a musí otevřeněji přijímat zásadní politické změny, ke kterým ve SVE došlo. Izolacionismus není východisko pro vlastní jistoty.**

4. NATO ve svém euroatlantickém propojení bude ještě dlouho základem stability a bezpečnosti širšího prostoru. Jeho otevřenost a diferencovaná vsílčinnost pokročilým demokraciím střední Evropy posune celou stabilitu Evropy na východ. PFP je přitom prostředkem k dosažení potřebné kompatibility s NATO.
5. ZEU, jako evropský pilíř NATO má potenciální možnost pružněji rozšiřovat prostor garancí pro demokraticky rozvíjející se země SVE. Aktivní spolupráce se ZEU je pro tyto země jednou z cest k zajišťování bezpečnosti a stability.
6. Evropská bezpečnost nemůže být zajištěna izolací Ruska. Rusko po tři století vyvažovalo euroasijský prostor. Podpora demokratickým silám Ruska je potřebná stejně tak, jako POZORNÉ SLEDOVÁNÍ vývoje v tomto prostoru.
7. Velký význam je nutné položit na preventivní diplomacii. Předcházení krizím a účinné a včasné zabránění konfliktům je důležitý nástroj evropské bezpečnosti. Důkazem selhání krizového managementu je dnešní situace v Bosně.
8. Mírové operace OSN musí být realizovány s jasnými politickými event. vojenskými cíli a pod velením vybaveným potřebnou kompetencí.

Dr. Harvey Sicherman

Neočekávanost událostí

Amerika a Evropa - úvahy o „dnu D“

„Den D“, invaze do Normandie, byla popisována Churchillem jako ta „nejtěžší a nejkomplikovanější operace, která se kdy konala“. Jako velký čin války, operace měla jen málo sobě rovných. V jedné noci a v jednom dni, navzdory mohutnému a zoufalému odporu Němců, 175 000 vojáků a 50 000 vozidel bylo vrženo na břeh. Operaci podporovalo válečné loďstvo skládající se z více než 5300 lodí a zúčastnilo se jí 11 000 letadel. Jen tomuto útoku byly věnovány dva roky plánování.

Otevření tzv. druhé fronty v Evropě je často označováno jako rozhodující událost nejen pro druhou světovou válku, ale i pro studenou válku, která následovala. Avšak my, kteří žijeme v období po skončení studené války a slavíme tuto „nejtěžší a nejkomplikovanější operaci“, bychom měli pečlivě vyvodit ponaučení, která jsou často z této operace odvozována. Přinejmenším několik z nich, která se nás dotýkají, potřebují nezbytnou revizi.

① „Den D“ byl znamením budoucnosti, novou formou válčení, triumfem plánování nad překážkami války: Špatně. Jak dnes víme, „den D“, tento údajně skvělý příklad téměř průmyslového válečného plánování, vděčil za svůj konečný úspěch Hitlerovu dlouhému, nepřerušovanému spánku v prvních kritických počátečních osmi hodinách invaze. Později zničení Rommelova auta vyřadilo z činnosti nejschopnějšího německého generála. Ale i s těmito nečekanými výhodami by Spojenci stěží uspěli. Zvítězila pouze statečnost a odvaha 18 až 20letých obyčejných vojáků. Slavná úvaha gen. von Moltke staršího, že žádný válečný plán nepřežije první kontakt s nepřítelem, je názorně ilustrován „dnem D“.

② „Den D“ byla jen průměrná akce, nafouklá Američany a Brity; ve skutečnosti válku vyhrála Rudá armáda: Částečně špatně. „Den D“ byl umožněn německými ztrátami a boji na východní frontě, ale také velké německé zdroje, které by mohly být nasazeny na východní frontě, byly vázány spojeneckým strategickým bombardováním a obavami z invaze. Sám Hitler nikdy nepochoyboval, že vyhodnění ve Francii, příliš blízko srdci Německa, bude osudové: „... je to rozhodujícím faktorem v celém vedení války a odtud pro její konečný výsledek“. Nelze rozdělovat zásluhy a říkat to, co tak často tvrdila sovětská propaganda, že to byla Moskva, která skutečně porazila Hitlera. Hitlera porazila Velká aliance. A „den D“ umožnil, aby se nacisté bránili na každé frontě zvlášť.

③ „Den D“ umožnil, aby se Spojené státy staly rozhodující silou v Evropě: Také špatně. „Den D“ ukázal, že by se Spojené státy takovou silou mohly stát, ale nestaly se jí. V roce 1941 byly USA absolutně nepřipraveny na masivní pozemní válečné operace: měly slabé vojenské letectvo, jen málo tanků; žádné invazní lodě a armádu o síle 175 000 vojáků. O tři roky později bylo ve zbrani 8 milionů Američanů, jen na „den D“ bylo připraveno 11 000 letadel a vojenské námořnictvo vysadilo 175 000 mužů na pláže a desítky tisíc tanků byly ve výrobě nebo v poli. Ale tento „arzenál demokracie“, tak rychle vybudovaný, byl právě tak rychle zrušen. Do r. 1947 byla vojenská síla Spojených států rozpuštěna a nebyla obnovena až do války v Koreji. NATO začalo jen jako malé štábní velitelství, které mělo k dispozici jen velmi skromné pozemní síly.

Budeme-li definovat rozhodující sílu v Evropě podle její vojenské kapacity, potom „den D“ ukázal, že by jí mohly být Spojené státy. To ale neurčuje, že by se Američané rozhodli být takovou silou. Toto rozhodnutí prošlo dvěma stadii. Marshallův plán z r. 1947 přinesl ekonomické závazky a vyzbrojování NATO v letech 1951-53 poskytlo zuby politickým slibům. Stalinovi, ne Hitlerovi vděčíme za trvalý „den D“: vytvoření jak stálé Atlantické aliance, tak sil schopných odrazit od války v Evropě.

④ „Den D“ ukončil s konečnou platností období, kdy světu dominovala Evropa: Špatně. Válku ukončil vstup Ameriky a Sovětského svazu - dvou mimoevropských mocností - na evropské bojiště. Ale i když druhá světová válka učinila zřejmým to, co bylo zřejmé již v první světové válce, že totiž světový mír nemůže být udržen jen samotnými britskými a francouzskými silami, naprosto to neznamenalo konec důležitosti Evropy v mezinárodní diplomacii. Ústředním

bojištěm studené války i odměnou pro vítěze byla Evropa. A Evropa byla i tím největším nebezpečím pro vznik příští světové války.

⑤ „Den D“ předznamenal rozdělení Evropy. Špatně. Je nejvyšší čas odložit starou písničku, že tím, když byla zvolena jako hlavní směr úderu invaze přes Lamanšský průliv, USA a Británie vydaly střední Evropu Sovětskému svazu, místo aby pronikaly z jihu nebo přes Balkán. W. Churchill získal pověst muže, který chtěl „vpadnout do boku“ Sovětům, ale to je nepochopení jak smyslu jeho plánu, tak smyslu vojenské politiky, kterou řídili Američané.

Churchill i Roosevelt pokládali druhou frontu za nezbytnou již od r. 1941, a to ze dvou důvodů:

1. ulehčit tlak na Sověty, aby je udrželi ve válce,
2. porazit nacisty.

Nebylo možné začít v r. 1942, to Američané ještě nebyli připraveni, ani v r. 1943 - vzhledem k přáním o odklad gen. Marshalla, protože se prezident Roosevelt a jeho poradci domnívali, že Německo je stále příliš silné. Místo toho byly provedeny letecké akce, které zaměstnaly 600 000 německých vojáků (podle Alberta Speera, Hitlerova ministra pro výzbroj a válečnou výrobu) a zahájena příprava italské operace, která sloužila jako náhrada invaze.

Churchill někdy mluvil o „napíchnutí“ Itálie na jedno ze tří bodel trojzubce, který měl zničit Německo; další bodce byly invaze přes Lamanšský průliv ze západu a postup Sovětů z východu. Již v roce 1943 Churchill soudil, že by měly být stanoveny okupační zóny - aby byly Sověty lépe drženy v určitých mezích - vzhledem k nejistotě, kdy a jak vstoupí Američané do hry. Dále zde bylo často opakované tvrzení prezidenta Roosevelta, že Američané nezůstanou v Evropě déle než rok, dva. Konečně ani Churchill ani Roosevelt nepokládali za nesprávné, že by Sovětský svaz měl mít hlavní slovo v poválečném uspořádání Evropy, vzhledem k jeho ztrátám a vítězstvím.

Američané a Britové chápali sovětské kompenzace ve smyslu územních zisků, které posunuly polské hranice dále na západ a zesílily obranyschopnost západní Ukrajiny. Britové i Američané se domnívali, že Stalin bude uspokojen pouze lepšími hranicemi. Ale jeho koncepce bezpečnosti předpokládala kontrolu území a obyvatelstva tak daleko na západ, pokud to jen šlo.

Existovala pouze jedna možnost jak změnit tento výsledek, daleko od toho, aby na ni měl vliv „den D“. Nečekaně rychlý postup spojeneckých armád a vytrvalý německý odpor proti Sovětům postavily západní armády do situace, kdy mohly „okupovat“ sovětskou vojenskou zónu až do Berlína. Mohl-li pomalu postupující maršál Montgomery skutečně této příležitosti využít, je sporné; faktem zůstává, že se gen. Eisenhower rozhodl pronásledovat zbývající německé jednotky na západě, a tak umožnil, jak napsal jeden historik, „Rusům platit cenu krve za zónu, která jim byla přidělena“. Churchill okamžitě rozpoznal, že úspěch západních armád umožňuje potenciální revizi zón, tj. posunout je dále na východ, než bylo dříve dohodnuto, revizi velkého významu, s ohledem na poválečné soupeření o sféru vlivu. Ale nebylo to poprvé, co Washington podřídil potenciální politické cíle vojenskému myšlení, zaměřenému jen na bezprostřední vojenské výsledky. (Stačí

se jen zmínit o konci války v Perském zálivu, který je dalším vhodným příkladem této tendence.)

Shrnuto: „Den D“ neurčil hranice rozdělení Evropy. Ve skutečnosti umožnil revizi těchto hranic směrem na východ, když spojenecká vojska porazila německé obránce dříve, než se čekalo. Že se tak nestalo, bylo důsledkem amerického vojenského rozhodnutí; rozhodnutí, které bylo podloženo politickými směrnicemi nejvyššího spojeneckého velení. Z hlediska budoucnosti neporušit tyto směrnice bylo „tragédií“, jak píše Churchill v závěrečném svazku svých pamětí *Triumf a tragédie*.

Komentář gen. Bradleyho, že na „den D“ „nebylo řádně naplánováno využití vítězství na pobřeží“ je jen v malém potvrzení toho, že politicky nebyly Spojené státy připraveny posunout vnitřní hranici mezi Spojenci tak daleko na východ, jak jen to bylo možné.

Československo mělo pořádnou smůlu, že se stalo obětí této politiky. Postup americké sedmé armády na jihovýchod umožňoval, aby Prahu i Čechy obsadili Američané, ale to bylo přenecháno z jakýchsi podivných důvodů Rudé armádě. (David Eisenhower se domnívá, že Spojenci klidně „vyhandlovali“ Československo za sovětskou umírněnost, která jim umožnila obsadit Dánsko.) Ať už byla příčina jakákoliv, bylo to součástí Rooseveltova úmyslu udržet spojenečství se Stalinem i po válce jako hlavní záruky trvalého míru - úmyslu, který sám Roosevelt začal těsně před svou smrtí měnit.

To předcházelo tomu než se rok 1948, kdy byla komunisty svržena československá demokracie, stal symbolem, právě tak jako r. 1938, kdy se ukázala západní nechápavost a slabost čelit zlu. Pokud by si východní strana přála nárazníkové pásmo, Čechoslováci mohli fungovat jako most mezi Východem a Západem. Ale Stalin byl člověk více praxe než ideologie a převrat v r. 1948 tedy posunul „nárazníkové pásmo“ dále na západ.

Čtyři důsledky

Vyslovená cvičení v „revizionismu“ jsou možná jen proto, neboť tato historie již dávno skončila. Evropané jsou zaměřeni na historii víc než kdy jindy. Opravdu, konec komunismu uvolnil nebezpečný zájem o tento předmět. Proto nestačí jen rozbít populární představy o důsledcích operace Overlord. Jak „den D“ ovlivnil poválečnou politiku? A má nám stále tato událost co říci?

● Prvním důsledkem „dne D“ je formování koalice vedené Spojenými státy. Zatímco v první světové válce dal pozdní vstup USA do války sice neobyčejný vliv, který ale nemohl být měřen jejich obětmi, druhá světová válka a obzvláště bitva v Normandii posvětila vedoucí úlohu Spojených států i krví. Politici vůdci ve Washingtonu sice dělali i velké chyby, tak jak je politici někdy dělávají, avšak přesto předvíдали (i když ještě ne v r. 1945), že vedoucí úloha USA bude pokračovat. Nikdo jiný by nemohl režírovat „den D“ nebo ho řídit. Spojené státy se staly nepostradatelnými pro demokracii v Evropě. Přímým politickým potomkem „dne D“ se stalo NATO, které změnilo atlantické spojenečství, ukované za války proti nacistům, do mocné aliance, která vedla studenou válku proti Sovětům.

● Druhým důsledkem byla efektivní integrace západních vojenských velitelství. To byl Eisenhowerův velký dar. Jeho nejvyšší velitelství bylo mnohonárodní a navzdory několika výjimkám - příkladem jsou Patton a Montgomery - se stalo skutečným koordinačním nástrojem plánování a řízení války. Prímým vojenským potomkem „dne D“ se stalo integrované velení NATO, nejtrvalejší a nejúspěšnější vojenské velitelství v historii. *I když dvě generace kritiků měly dobré živobytí poukazováním na jeho nevykonnost, velitelství NATO nikdy nevypálilo ani jedinou ránu; zato jeho protivníci šli nakonec domů.*

● Třetím důsledkem „dne D“ bylo, že umožnil západní Evropě jinou budoucnost než fašismus či komunismus. V roce 1939, po sovětsko-německém paktu o neútočení, si britský diplomat Harold Nicolson poznamenal do svého deníku, že *demokracie v Evropě skončila, protože v konečných důsledcích se buď nacistické Německo, nebo Sovětský svaz stane arbitrem, který bude rozhodovat o evropském osudu.* „Den D“ znamenal návrat demokracie do Evropy a v tomto smyslu zachránil to, co starší generace nazývaly západní civilizací, to světlo poznání, kultury, náboženství a svobody jednotlivce, které jak nacisté, tak komunisté chtěli zničit.

● Čtvrtým dlouhodobým důsledkem „dne D“ byla možnost případného osvobození sovětských zón. Bylo ironické, že Eisenhowerova administrativa v roce 1953 vyhlášovala zatlačit zpět sovětský vliv, který prezident jako voják v r. 1945 nezastavil. Ale bylo úspěchem Atlantické aliance, že státy ukryté pod jejími ochrannými křídly upevňovaly Evropu a později i nabídly svou alternativu zkrachovalému sovětskému modelu.

„Den D“ a budoucnost

Dne 6. června 1944 si Marie Osmontová, jejíž zámek byl ve směru invaze do Normandie, napsala do svého deníčku: „Jsme všichni ohromeni neočekávaností událostí.“ Do jisté míry neočekávanost událostí, která transformovala náš svět v posledních letech, způsobila hrdou nostalgii „dne D“. Jako kdyby musela uplynout celá generace, abychom se mohli spolu domluvit. Zřejmě jsou ohromeni všichni: Mladí bláznivou statečností svých jinak obyčejných rodičů, ti starší pochybnostmi, zda se příští generace bude muset také obětovat jako oni. To vše umocněno poznáním, že oba světy, ten ve kterém „den D“ začal, i ten, který byl „dnem D“ vytvořen, patří nenávratně historii.

Mnohým problémům, které přinesl „den D“, musíme čelit i nyní, pouze se posunula geografie:

* „Den D“ prokázal, že by se Spojené státy mohly stát evropskou mocností; USA po válce tuto roli přijaly a staly se takovou mocností. Dnes jsou USA jednou z evropských mocností, ale stejně jako v r. 1945 je otázka, zůstanou-li jí i nadále.

* „Den D“ prokázal, že USA mohou vést úspěšně koalici a integrovat vojenský mechanismus. Dnes se vyskytují pochybnosti, zda USA mohou stále vést koalici, známou jako NATO a zda integrovaný vojenský mechanismus přežije změny v jeho zaměření a snižování počtů armády.

* „Den D“ prokázal, že úspěšná vojenská a diplomatická strategie vyžaduje nepřetržitou koordinaci, ale dnes se zdá koordinovaná americká strategie poněkud problematická.

Evropská strategická mapa z r. 1994, podobně jako strategická mapa „dne D“, má posunující se hranici. Tentokrát se hranice posunula daleko na východ. Když použijeme metaforu „dne D“, 6. června 1944 byl prolomen atlantický val; jeho moderním ekvivalentem bylo prolomení berlínské zdi 6. prosince 1989. Pět měsíců po „dni D“ ležela vojenská hranice uprostřed Německa; dnes, pět let po pádu berlínské zdi, najdeme bojovou hranici uprostřed střední a východní Evropy. A je ironie všech ironií, že Rusové jsou opět přátelé, ne-li spojenci. Staré zóny jsou prověřovány: nesmí Západ vstupovat do ruské zóny „poblíž hranic“, anebo se má západní zóna rozšiřovat pro všechny, kteří si přejí se k ní připojit?

Když se před rokem Spojené státy se svými spojenci zabývaly těmito otázkami, rozhodly se **nerozšiřovat svou zónu jinak než slovně, ale předem ji neuzavírat pro druhé.** Tady rozpoznáte ducha Franklina Roosevelta, který se obává, aby ruský partner splnil sliby o svobodě národů osvobozených „velkou aliancí“. A bylo to právě po „dni D“, kdy bylo zřejmé, že tato politika nemůže vydržet. Příležitost, která byla vytvořena nečekanými událostmi let 1989-91, rychle mizí s tím, jak se státy této části světa seznamují se „západní“ politikou a ekonomikou. Rusko, které je a vždy bude velmocí, znovu hledá bezpečnost, pýchu a prestiž a znovu se objevuje otázka zón. Nezbyvá mnoho času pro jednání, než budou stanoveny nové hranice, a Západ nemá mnoho času, aby je stanovil.

Generál Eisenhower, když mluvil o neobyčejných hodnotách obyčejného vojáka, to vysvětlil tímto způsobem: „... udělali to, aby byl svět svobodný“. Dvě generace jejich potomků viděly ten svět svobodný jen z poloviny. Bude správné, když nástupci prezidenta Eisenhowera budou uctívat odvahu a oběti. Je ale daleko lepší inspirovat novou generaci, aby využila příležitost, kterou jim poskytl „den D“. Politika není totéž co sentiment a emoce nestačí pro státnické umění. Tentokrát se musí Praha a další historická evropská města stát vlastní volbou i s pomocí západní politiky stálou částí zóny „dne D“, zóny svobody.

Mezinárodně politické důsledky otevření druhé fronty v Evropě z hlediska československého státu

Invaze spojeneckých expedičních vojsk v Normandii, tato „nejobtížnější a nejsložitější vojenská operace všech dob“, řečeno slovy Winstona Churchilla, podnik, který podle Stalina neměl v historii válek nic srovnatelného co do směrlosti koncepce, gigantičnosti svých rozměrů a mistrovského provedení, byla počátkem konce hitlerovského Německa.

Nicméně ještě ne koncem. Po 6. červnu 1944 bylo třeba ještě dlouhých jedenácti měsíců soustředěného válečného úsilí, než byla válka skončena - přinejmenším v Evropě - a v Reměši a Berlíně podepsána bezpodmínečná kapitulace. Vojska nacistického Německa byla sice tísněna ze tří stran, z východu, z jihu a ze západu, až do konce dubna 1945 byla však s to klást houževnatý odpor.

Úspěch invazní operace stál Spojenecký expediční sbor 37 tisíc životů, celou jednu pětinu vojáků, kteří se vylodili v prvních čtyřadvaceti hodinách od zahájení vylodovací operace Overlord. Město Caen, vzdálené od pobřeží nějakých dvacet kilometrů, dokázali Němci držet navzdory každodennímu bombardování a dělostřeleckému ostřelování až do 9. července, ačkoli původní plán operace počítal s tím, že bude obsazeno už 6. června. Osvobozovací tažení od pobřeží k Paříži, 250 až 300 kilometrů, trvalo 12 týdnů (do Paříže vstoupili Spojenci 25. srpna).

V polovině prosince byli Němci ještě schopni provést protiofenzivu v Ardenách a během deseti dnů zatlačit americká vojska o 30 až 100 kilometrů na západ. Bitva na přístupech k Rýnu začala 8. února 1945, trvala 6 týdnů a byla úspěšně zakončena přechodem řeky na několika místech 22. března 1945.

Je známo, že po vyhlášení „totální války“ koncem července 1944 Hitler bojoval o čas: šlo o to uskutečnit ještě plán zničení evropského Židovstva a dočkat se kýžené roztržky mezi západními spojenci a Sovětským svazem.

To byly rozhodující reality tehdejší doby a v nich spočívalo hlavní nebezpečí pro svobodu národů, vycházející z nacistického Německa. O situaci na asijsko-pacifickém bojišti bude ještě řeč.

Z perspektivy konce války, jejíž výsledek známe, převažují úvahy nad „prohraným mírem“ a vlastnímu vítězství se nedostává dostatečného ocenění. Pohled, který je zaměřen pouze či převážně na to, co se stalo „potom“, po znovunabytí svobody v roce 1945, často také přehlíží, jak velký zápas musel být sveden o myšlenku obnovení československého státu v jeho předválečných hranicích. Navíc pak

současníci, vycházející z osmnáct měsíců staré reality dnešního českého státu, ztrácejí vnímavost a porozumění pro děje a zápasy, jež souvisely s obnovením existence Československa před padesáti lety.

Nebylo by nic snazšího než říci, že invaze měla dalekosáhlé mezinárodní důsledky pro obnovení Československé republiky. Bylo by to však tvrzení velmi zjednodušené a ve své přímočarosti poplatné slavnostní příležitosti.

Jistěže, invaze a skutečnost, že se k dosavadním frontám, na nichž se Německo bránilo, přidala nová, jejíž zásluhou se dostalo do kleští bez možnosti přesunovat rezervy z jednoho konce Evropy na druhý, znamenala ve svých důsledcích, že se porážka Německa a vítězný konec války ocitly v dohlednu. Všechny úvahy o tom, co dělat ke konci války, a přípravy na obnovení státní svrchovanosti dostaly reálnější časovou perspektivu a přesnější kontury. Bylo by možné citovat dobové zprávy o ohlasu invaze na domácí půdě, sledovat, jak reagoval odboj.

Nicméně zásadní otázky, jež souvisely s obnovením Československa, byly vyřešeny již před invazí, a pokud některé z nich byly precizovány později (týkalo se to zejména britských postojů v několika dílčích otázkách), neměl na to bezprostřední vliv postup západní fronty.

Okolnost, že Československo přestalo existovat ještě před druhou světovou válkou, a způsob, jak k tomu došlo, měly za následek, že nebylo uznáno jako válčící stát od samého počátku války a jeho další osudy byly po určitou dobu nejisté. K definitivnímu obratu v této věci došlo v polovině roku 1941. Velká Británie uznala nótou z 18. července 1941 prozatímní československou vládu v Londýně za vládu **Československé republiky** a dr. Edvarda Beneše jako jejího prezidenta. Britové tím formálně zrovnoprávnili československou vládu i prezidenta s ostatními spojeneckými hlavami států a vládami.

Téhož dne, 18. července 1941, byla v Londýně podepsána československo-sovětská dohoda, již sovětská vláda uznávala statut Československa před Mnichovem 1938. Sovětům nedělalo potíže a neměli žádné skrupule skončit ze dne na den s politikou, kterou provozovali dva roky, v době po uzavření paktu o neútočení s Německem, a která mimo jiné znamenala odchod čs. velvyslance ze země a navázání diplomatických styků se Slovenskou republikou. Postoj vlády Spojených států amerických byl poněkud odlišný v tom smyslu, že na jedné straně sice nikdy nebyla *de iure* uznána skutečnost územních změn, k nimž došlo na základě mnichovské dohody a po zániku Československé republiky, avšak plného a definitivního uznání se československé vládě v exilu od USA dostalo až v říjnu 1942.

Ani Spojené státy ani Sovětský svaz se nepotřebovaly zvlášť zabývat důsledky dohody čtyř velmocí uzavřené v Mnichově v září 1938; britská diplomacie naproti tomu nepovažovala za slučitelné s vlastním pojetím mezinárodního práva, aby prohlásila dohodu, kterou podepsal její ministerský předseda, za neplatnou od samého počátku. Toto dilema vyřešili Britové v srpnu 1942 sdělením československé vládě, že se při stanovení definitivních hranic Československa na konci války nebudou řídit žádnými změnami, k nimž došlo v roce 1938 nebo později.

Po podepsání československo-sovětské spojenecké smlouvy z prosince 1943, již se prezident Beneš domníval upevnit mezinárodní postavení země do budoucnosti a za cenu maximální vstřícnosti, povolnosti a přizpůsobení zabezpečit sovětské nevměšování do vnitřních záležitostí země a neutralizovat mocenské

ambice komunistické strany, usilovala československá exilová diplomacie od jara 1944 o upevnění československé pozice na Západě. Smlouva obdobná výše zmíněné nepřicházela v úvahu ze strany Británie ani Spojených států; československá vláda se proto snažila alespoň o symbolické gesto, jímž by byla dohoda s Brity a Američany upravující vztahy mezi československými orgány civilní správy a spojeneckými velitelstvími v době postupného osvobozování Československa.

Takovou dohodu uzavřeli s Československem Sověti na jaře 1944, poté když se sovětská vojska přiblížila k jeho předválečným hranicím. (Tato dohoda však později na podzim 1944 nebyla na překážku Sovětům, aby znemožnili činnost představitele československé vlády na území Podkarpatské Ukrajiny.) Britové i Američané se předloženým návrhem obdobné dohody odmítli zabývat vzhledem k nepravděpodobnosti předpokladu, že by britské a americké jednotky přišly do kontaktu s československým územím.

Tato a další obdobná jednání, na československé straně hodnocená jako neúspěch, byla uzavřena na konci května 1944, v předvečer invaze.

Od léta 1944 československá strana usilovala o zvýšení britského i amerického podílu na podpoře protifašistického odboje na československém území. Tato pomoc se stala aktuální zejména tehdy, když koncem srpna 1944 vypuklo na Slovensku povstání proti Němcům a domácímu režimu. Britové, také z obavy, aby se na Slovensku neopakovala varšavská tragédie, zaujali stanovisko, že Slovensko je v sovětské operační sféře; jakákoli reálná a účinná pomoc musí tudíž přijít od Sovětů a nesmí být učiněno nic, s čím by Sověti předem nevyslovili plný souhlas. Jelikož se Sověti rozhodli všechny britské dotazy ve věci povstání na Slovensku ignorovat a neodpovídat na ně, odsoudili se Britové prakticky k nečinnosti. Na americké straně měla pouze Donovanova *Office of Strategic Service* do jisté míry volnou ruku natolik, že zařídila odeslání dvou zásilek zbraní na Slovensko z letecké základny v Itálii.

Britské vojenské kruhy zaujaly negativní stanovisko také k československé žádosti o příslib pomoci při povstání v Protektorátě na konci války. Bez ohledu na politickou argumentaci *Foreign Office*, zejména britského velvyslance u čs. vlády Nicholse, že by se u Čechů neměl vyvolat dojem, jako by byli zcela opuštěni a vydáni napospas Rusům, převážilo stanovisko britského imperiálního štábu: povstání širšího rozsahu v Čechách a na Moravě mohou poskytnout účinnou pomoc včetně leteckých operací pouze sovětské ozbrojené síly.

Došlo k delikátní situaci: československé orgány v Londýně se neodvážily sdělit do vlasti odbojovým organizacím, které urgovaly pomoc zbraněmi ve stále větším měřítku, holou pravdu a říci, že požadované zbraně z Anglie nedostanou. Britové o tom věděli, měli však jedinou starost: aby na ně nepadla zodpovědnost za jakékoli povstání v Čechách a na Moravě, jemuž by nemohli účinně pomoci. Československé vysílání BBC bylo přísně kontrolováno, aby odtud nevzešla žádná bojová výzva do Československa, jejíž následky by uvedly Brity do nepříjemné situace.

Obdobná situace se opakovala o několik měsíců později, v dubnu 1945, když se oproti původnímu očekávání americká armáda dostala na území Československa. Edenova a Churchillova iniciativa směřovala zejména k urychlení postupu americké armády směrem ku Praze. V korespondenci mezi britským ministerstvem zahraničí a ministerským předsedou Churchilllem se argumentovalo takto: „Stěží

možno pochybovat o tom, že osvobození Prahy a co největší části západního území Československa Američany by zcela změnilo poválečnou situaci v Československu a mohlo by ovlivnit i poměry v zemích s ním sousedících. Jestliže západní velmoci nebudou hrát významnou úlohu při osvobození Československa, může se země snadno dostat na jugoslávskou cestu". (22. 4. 1945.)

Winston Churchill intervenoval u prezidenta Trumana, ten se však přidržel vojenských priorit zastávaných představiteli americké armády. Je známo stanovisko generála Marshalla, náčelníka amerického Výboru náčelníků štábu, označovaného za strůjce amerického vítězství ve válce, z depeše generálu Eisenhowerovi 28. dubna 1945: „osobně . . . bych nerad hazardoval americkými životy pro čistě politické cíle“. Velitel spojeneckých expedičních sil mu dal za pravdu: „nepokusím se o žádný krok, který bych shledal z vojenského hlediska za nerozumný, jen proto, abychom získali nějaké politické výhody“.

V angloamerické vojenské strategii nebylo obsaženo nic, co by připomínalo soupeření se Sověty, kdo dojde dále na západ nebo na východ. V roce 1943 převládaly na straně západních spojenců spíše obavy, že by se sovětská vojska mohla zastavit na sovětských hranicích z roku 1941 a nepokračovat ve válečných operacích proti Německu. Na konci března 1944 zaslal generál Marshall prezidentu Rooseveltovi posudek ministerstva obrany o tom, že sovětská vojska nepřekročí hranice z roku 1941, leda v případě úspěšné vylodovací operace přes kanál nebo když se Německo náhle zhroutí.

Nasvědčoval tomu i postup sovětských vojsk v prvních měsících roku 1944. Do poloviny roku Sověti znovuzískali takřka všechno, co považovali za jádro svého domácího území, zastavili se však na hranicích Finska, a pokud jde o Polsko, v zásadě nepostoupili za tzv. Curzonovu linii; 8. dubna 1944 došli na předválečné východní hranice Československa a překročili je pouze symbolicky; výjimkou byla pouze Moldávie.

Poté když západní spojenci 7. dubna 1944 Moskvě oznámili, že druhá fronta bude otevřena za sedm týdnů a požádali o údaje, jaké ofenzivní záměry má sovětské velení, nedostalo se jim žádné odpovědi. Na další dotaz o dva týdny později byli britští a američtí představitelé pouze ujištěni, že sovětská ofenziva bude odstartována simultánně s invazí do Francie, to však bylo všechno. Až do konce dubna totiž sovětský generální štáb ofenzivní plány vypracovány neměl.

V prvomájovém Stalinově rozkaze zazněly poprvé nové tóny: slova o tom, že nestačí vyhnat nepřátelská vojska ze sovětského území, ale že raněnou německou bestii je nutno pronásledovat a dobít ve vlastním doupěti, byla autoritativním potvrzením, že sovětská armáda půjde až do Berlína. V rozkaze se hovořilo o nutnosti osvobodit Poláky, Čechoslováky a jiné národy západní Evropy, zdůrazňovalo se však, že tento úkol může být splněn jen společným úsilím Sovětského svazu, Velké Británie a USA, kombinovaným úderem z východu a ze západu.

Velká sovětská letní ofenziva začala 22. června 1944. Poté když měl Stalin přesvědčivý důkaz o angloamerickém odhodlání otevřít skutečnou druhou frontu v západní Evropě, vyslal své armády přes hranice z roku 1941 a začal dobývat

území, jež se mělo stát součástí jeho nového impéria. V *Pamětech* George Kennana najdeme text napsaný v září 1944. V pasáži týkající se sovětských expanzivních plánů se mimo jiné říká: „Až do června 1944 všechny takové ruské cíle musely čekat na rozvinutí skutečného vojenského úsilí západních velmocí. Bez něho by nebylo jisté ani ruské vítězství“.

To však platilo i naopak, o vítězství Američanů a Britů. Požadavky vedení války neúprosně převažovaly nade všemi ostatními prioritami i mnohem později. Na začátku ledna 1945, když dohasínala poslední Hitlerem nařízená německá protiofenzíva, obrátil se Churchill na Stalina se žádostí o urychlení připravované sovětské ofenzívy ve východním Prusku v zájmu ulehčení situace spojenců v Ardenách. Bez ohledu na to, že to znamenalo urychlení příchodu sovětských vojsk do střední Evropy.

Pro Stalina se ovšem postup sovětských vojsk dále na západ stal v poslední fázi války závažným válečným cílem. V rozhovoru, o němž už před lety podal svědectví Milovan Djilas, prohlásil Stalin v dubnu 1945, že tato válka se podstatně odlišuje od všech předcházejících tím, že každá velmoc vnutí svůj vlastní politický systém území, které obsadí. Z toho hlediska měla pražská operace pro Sověty eminentně politické pozadí: šlo jim o to obsadit co největší část československého území a udržet Američany co nejdále v západních Čechách, zejména pak stranou Prahy, jak to nedlouho poté vyložil maršál Koněv na shromáždění sovětských důstojníků.

Sovětské vrchní velení riskovalo osud Prahy a pomoc tamějšímu povstání nehrála v jeho kalkulacích žádnou roli. Eisenhower, poté když vyhověl sovětské žádosti, aby se americká vojska zastavila na čáře Karlovy Vary - Plzeň - České Budějovice, informoval Sověty o zprávách z bojující Prahy i požadavcích povstalců, zejména na vyslání bojových letadel, a ponechával jim na vůli, aby buď vyslali své hloubkové letce, nebo požádali o provedení takové akce Američany.

Stejně jako sovětské vrchní velení byli ochotni riskovat osud Prahy i komunisté v České národní radě, pokud lze věřit svědectví Josefa Smrkovského z roku 1965. Napsal tehdy, že ke generálu Pattonovi nebyla vyslána delegace ČNR se žádostí, aby vtáhl do Prahy, protože šlo o nabídku politicky nebezpečnou: „Uvědomovali jsme si, že vpustit americkou armádu do Prahy by znamenalo dělat z ní osvoboditelku. Důsledkem toho by ovšem byl podstatný přesun ve prospěch buržoazie“. Nemohu si ověřit, zda tato slova nebyla napsána jen proto, aby autor dvacet let po událostech prokázal svou pravověrnost. Vím pouze, že žádný sebevášnivější apel by nebyl u generála Pattona nic zmohl, i kdyby si americký velitel sebevíce přál do Prahy se svými vojsky dojít.

Když Winston Churchill nedlouho po válce pracoval na svých válečných pamětech, napsal v úvodu jejich šestého, závěrečného dílu tato slova: „Nazval jsem tento svazek *Triumf a tragédie*, protože naprosté vítězství Velké aliance nepřineslo všeobecný mír světu plnému obav“.

V optice toho, co mohlo být pocítováno jako tragédie, a co je pochopitelně stále převažujícím pocitem pro ty, kteří se sotva čtyři roky zotavují z jejích následků, by však neměl být zapomenut onen triumf, ono vítězství, a především ti, kdo k němu

příspěli, kdo se na jeho dosažení podíleli, ať velkými, všeobecně známými činy či hrdinstvím a obětmi bezejmennými.

Vlastenecké mýty a politická ideologie, někdy obojí, ale někdy jen ideologie (často bez vlasteneckých mýtů, které by byly menším zlem), ovládaly čtyřicet let obraz o historii druhé světové války. Přišel čas skoncovat s jedním i druhým, se všemi jednostrannostmi a také nestavět dějiny před soudní tribunál. Přišel čas naučit se vážit si našich veteránů z front druhé světové války i z protifašistického odboje; také na české straně máme proč ctít Slovenské národní povstání, protože bylo činem na straně spojenců a za Československou republiku, která byla jednou z absolutních hodnot pro tehdejší společnost; přišel čas projevit respekt vůči povstání pražského obyvatelstva v květnu 1945. Ve výčtu by bylo možno pokračovat: v zásadě jde o to nezříkat se minulosti jen proto, že se nám nevydařila tak, jak bychom si tehdy či dnes přáli.

Nejsem si jist, zda by při přísném zkoumání obstálo ono označení tragédie pro to, co následovalo po triumfu z jara 1945. Koneckonců i dnešek, dnešní svět, naděje, které vkládáme do budoucnosti, jsou ovocem také onoho vítězství z posledního roku války, započatého červnem 1944. Úspěšná invaze a po ní následující tažení západní Evropou až k Labi, jejichž tíha ležela na statisících mladých amerických mužů „nejzelenější armády na světě“ - pro absolutní většinu z nich to bylo první bojové nasazení - znamenala pro celou okupovanou západní Evropu počátek demokratické obrody.

Snad ještě více však přinesla Německu, totiž té větší části Německa, z níž povstala Německá spolková republika v podobě, jak existovala do roku 1990, a na jejíž demokratické podstatě se nic nezměnilo sjednocením s bývalou NDR. Invaze z června 1944, kterou dnešní Německo už bez rozpaků nazývá počátkem osvobození, se stala pro Němce šancí vybudovat svobodný stát, jaký jejich historie dosud neznala. Tuto příležitost jako svého druhu obrovskou sázku na svobodu vytvořili západní spojenci a v německé společnosti se našlo dosti sil, které ji dokázaly využít a proměnit v realitu.

Stěží lze hovořit o tragédii, jestliže uvážíme, jakou úlohu sehrály Spojené státy a jeho spojenci při rezistenci vůči komunistickému totalitarismu v letech studené války, jak svou existencí, hospodářským rozmachem, rozvojem demokracie a rozvíjením občanských svobod vytvářeli naději, poskytovali příklad a inspiraci pro národy utlačené. A pomyslíme-li na antitotalitní demokratické revoluce z konce osmdesátých let, jejich vnitřní zdroje ve společnostech označovaných za komunistické, začneme se jistě ohlížet po vhodnějším pojmu než tragédie.

To nejpodstatnější na Velké alianci (používám tohoto termínu raději než označení „antihitlerovská koalice“), na spojeneckém svazku USA, Velké Británie a Sovětského svazu v letech 1941-1945, bylo její vítězství. Kdyby byly vyhrály mocnosti fašistické Osy a Velká aliance byla poražena či se předčasně rozpadla, mohla být druhá polovina dvacátého století pro svět daleko horší.

Lidé roku 1944 a 1945 nevěděli a nemohli vědět to, co víme dnes my. Ani ti mezi nimi, kteří měli k dispozici takové informační prostředky jako prezident Roosevelt a Winston Churchill, nebyli vševědoucí. Především však neměli příliš na vybranou:

nebyli všemocní, a platí to o všech, i o Stalinovi. Museli vyhrát válku, a to nemohl jeden bez druhého. V tomto ohledu byly tyto tři spojenecké velmoci společností se vzájemným ručením takřka neomezeným.

Každý z nich ovšem měl kromě toho nejvyššího cíle nadřazeného nad všechny ostatní - vítězství ve válce - své vlastní priority. Nešlo při tom jen o Evropu; pro velkou, možná dokonce větší část Ameriky byly nejpravděpodobnější fronta Tichý oceán a úhlavním nepřitelem Japonsko. V posledních týdnech dubna 1945 se v amerických jednotkách spojeneckých expedičních sil v Evropě vybírali vojáci nejvhodnější pro nasazení na Dálném východě, jen co skončí evropské tažení; vojenské velení USA počítalo s osmnáctiměsíční válkou. Americký prezident pak navíc s tím, že bude muset splnit slib daný voličům a postarat se o rychlou a spořádanou okupaci Německa tak, aby se američtí „boys“ mohli vrátit domů co nejdříve. Východní Evropa mezi priority Spojených států nepatřila. Norský historik Geir Lundestad, dnešní ředitel Nobelova ústavu v Oslo, o tom uveřejnil už v roce 1978 šestisetstránkovou knihu *The American non-policy towards Eastern Europe 1943-1947*.

Winston Churchill neměl v úmyslu, jak prohlásil v roce 1942, „předseda rozpuštění britského impéria“: mezi prvotní britské zájmy patřily rovnováha sil na kontinentě (proto se na britský nátlak ocitla Francie mezi okupačními mocnostmi v Německu, včetně jejího členství ve Spojenecké kontrolní komisi a francouzského pásma v Berlíně) a dále přednostní vliv v pruhu států od východního Středomoří po Persii. Řecko bylo pro Británii důležitější než mnohá země východní Evropy, jak ostatně ukázala Churchillova hra na procenta vlivu v Rumunsku, Bulharsku, Maďarsku, Jugoslávii a Řecku v rozhovoru se Stalinem v Moskvě 9. října 1944.

Naproti tomu pro Stalina představovala střední a jihovýchodní Evropa základní prioritu z hlediska bezpečnostních zájmů Ruska jako nárazníková zóna v případě jakéhokoli příštího ohrožení západních hranic Sovětského svazu. Logika průběhu válečných událostí způsobila, že v této oblasti měli Sověti obrovskou převahu, přičemž nebylo jasné, jak své vojenské přítomnosti využít nebo zneužít. Nebylo však pochyb o tom, že jsou s to diktovat v tomto prostoru vlastní řešení a že není po ruce síla, jež by jim v tom zabránila. Bylo možno pouze spoléhat na to, že jejich životní zájem na další spolupráci Velké trojky i po válce jim uloží vlastní zdrženlivost.

Bez ohledu na ty či ony priority se ovšem nakonec metody uplatnění sovětského vlivu v Polsku, Československu, sovětském pásmu Německa, Maďarsku, Bulharsku a Rumunsku staly jednou z hlavních příčin rozpadu válečné koalice: hlavní fronta studené války probíhala podél Železné opony, za níž drželi Sověti národy, které osvobodili v posledním roce války z německé okupace či nadvlády.

To je minulost, ale stále to ještě nejsou uzavřené dějiny pro státy této oblasti, které zažily nejen osvobození zásluhou válečné spolupráce Velké aliance před padesáti lety, ale také nejméně čtyřicet let nesvobody vinou toho, že tehdejší vítězné velmoci podceňovaly, přehlížely či zanedbávaly zájmy menších států, ať proto, že je chtěly ovládat jako v případě Sovětského svazu, nebo proto, že měly jiné priority, jako tomu bylo v případě USA a Velké Británie.

Poslední věta může znít z mých úst příliš politicky. Hovořil jsem zde výlučně jako historik; snažil jsem se využít slavnostní příležitosti pro svou věc, připomenout některé skutečnosti a souvislosti z historie konce horké války před padesáti lety,

jež plynule přecházela do války studené, a přispět k překonání jednostranných či jednorozměrných interpretací minulosti. Nebyl bych však práv své povinnosti, kdybych nepřipomenul, že minulostí se zabýváme nejen proto, abychom se s ní vyrovnali, osvobodili se od její tíhy a našli od ní potřebný odstup, ale také proto, abychom se z ní poučili, nechceme-li, aby zítřek byl horší než včerejšek nebo stejně špatný, byť třeba jiným způsobem.

Michael Thom

C² - Command and Control

Od vylodění v Normandii po dnešek

Nejprve bych rád definoval předmět, kterým se budu zabývat, protože se již dlouho domnívám, že v diskuzích o strategickém systému velení, řízení a spojení (Command, Control and Communication) panuje značná nejasnost mezi skutečným cílem, kterým je úspěšné velení a řízení ozbrojených sil, a nezbytnou technologickou podporou.

Používaným termínem je označení C², tj. velení a řízení. Velení a řízení je vlastně již celá staletí vlastním obsahem vojenského vedení (leadership). Velitel může používat pěší spojky, štábní důstojníky na koních, prapory na lodních stěžních nebo dnes i spojovací satelity, ale ať už je komunikační médium jakékoli, stále sbírá informace, předává rozkazy a zjišťuje, jak postupují jeho vojáci či námořníci.

Z uvedeného můžete snadno vyvodit, že nemám rád obecný akronym C⁴I. Nicméně existuje. Bohužel má dva významy - Američané užívají jinou definici, a NATO také jinou. Rozdíl je v tom, že NATO při své interpretaci zdůrazňuje hlavně „konzultace“ mezi jednotlivými státy.

Dnes budu mluvit o tom, jak bylo velení a řízení ovlivněno vývojem spojovacích systémů a elektronických technologií hlavně během a po skončení druhé světové války.

Proces C²

Podívejme se nejprve na celý proces velení a řízení (Command and Control). Činnost začíná velitelským záměrem - tj. základním cílem. Metoda dosažení cíle je vypracována **operačním plánováním** - a zde je velice důležitým prvkem **vojenské zpravodajství**. Metoda provádění je potom tlumočena vojským **instrukcemi (nebo rozkazy)**. Rozkazy jsou zahrnuty v **činnosti**, postup činností je **monitorován** a **vyhodnocován**, výsledkem jsou **revidované či rozšířené plány**, následuje **další činnost**.

Výrazné změny se v tomto století, zvláště v posledních 50 letech, odehrály ve fázích „shromažďování informací“, „instruktáže“ a „monitorování“.

Porovnejme třeba Julia Caesara a Dwighta Eisenhowera. Oba chtěli „dobýt Galii“. Oba strávili mnoho dní spolu se svými štábními důstojníky a spoustu času věnovali vypracovávání různých alternativních metod dosažení cíle. Oba instruovali své bezprostřední podřízené o podstatě svých plánů a o tom, co se od každého z podřízených očekává. Ale tady srovnávání končí.

Caesar bojoval v řadě jednodenních, za sebou jdoucích bitev. Při každé bitvě byl přítomen, dával přednost vyvýšeninám, odkud mohl dobře vidět co se děje. K předávání instrukcí používal běžce. Někdy se sám, na obzvláště těžkých úsecích, zúčastnil bitvy. A až do 19. století bylo velení prakticky stejné.

Ve 20. století nástup telefonu a rádia, spolu s příchodem tanků a letadel změnil jak povahu, tak i řízení války. V roce 1944 gen. Eisenhower velel mnohem větším simultánně probíhajícím operacím a na stále se zvětšujícím operačním území. Mohl zůstat na svém hlavním velitelství, a přece být ve styku s postupujícími vojsky a řídit hlavní běh událostí. Také mohl osobně zasahovat, ale nemusel kvůli tomu nikam jezdit. Jednoduše vzal přenosné pojítko a promluvil si s Montgomerym či Bradleyem.

K dalšímu vývoji procesu řízení a velení během druhé světové války přispěly radar, vysoce rozlišující fotografická rekognoskace a rádiový průzkum. Letecký útok ztratil výhodu překvapení a mohla být plánována, zavedena a řízena koordinovaná obrana.

Technologie C² ve druhé světové válce

Základní technologie při vylodění v Normandii vypadala takto:

Spojení

- krátké vlny pro strategické a taktické řízení,
- velmi krátké vlny pro taktické řízení,
- kilometry měděného drátu na taktických velitelstvích.

Radar

- statické a pohyblivé pozemní radary protivzdušné obrany,
- letecký pro zjištění kontaktu a zaměření letounů, lodí, zaměřování bomb,
- námořní radary proti lodím a pro protivzdušnou obranu.

Vojenské zpravodajství

- agenturní průzkum, zpracování informací systémem off-line,
- taktický a strategický rádiový průzkum.

Zabezpečující elektronika samozřejmě pracovala ještě s elektronkami.

Přejdeme teď k válce v Koreji (1950-53). Byla vybojována s toutéž technologií C² jako ve druhé světové válce. Některá vojenská zařízení však byla podstatně vylepšena (obzvláště pancéřování tanků a trysková letadla), ale spojení a kapacita radarů zatím ustrnuly ve starých kolejích.

Vliv studené války

Asi v tomto období začala být studená válka velmi intenzivní. Americký vývoj termojaderných zbraní v roce 1952, poté i jejich vývoj v SSSR po roce 1953, zvyšoval prostředky hromadného ničení na obou stranách. Potlačení maďarského povstání v r. 1956, rychlý rozvoj jaderné a kosmické technologie, který vedl ke stavbě mezikontinentálních balistických raket a posléze až ke střelám s mnohonásobnými hlavicemi, Kuba, Vietnam, Československo 1968, to vše udržovalo svět ve varu. Situace vyvrcholila uprostřed 70. let masovým zaváděním střel středního doletu SS 20 ve všech předsunutých oblastech států Varšavské smlouvy - na což NATO reagovalo umístěním řízených střel s plochou dráhou letu v Evropě. Byl to čas mezinárodních závodů ve zbrojení mezi skupinami států vedených supervelmocemi.

Byla to ale i plodná doba využívání nových technologií, které začínaly být obecně známé.

Technologický pokrok

Tím klíčovým objevem se stal tranzistor. Začala miniaturizace, zvýšila se spolehlivost, snížila se spotřeba energie elektronických zařízení, což přímo vedlo k praktickému využití číslicových počítačů. Počítače byly sice vyvinuty a využívány pro dešifrování ještě před objevem tranzistoru, ale byly to příliš velké stroje, s mnohakilowattovou spotřebou energie, které nemohly pracovat déle než několik hodin vzhledem k životnosti elektronek, a těch mívaly i několik tisíc.

Existovala však i další výrazná zlepšení jako např. používání radarové technologie (ultrakrátkých vln) pro komunikaci. Ve srovnání s dávnými dobami krátkých vln to znamenalo lepší využívání vlnových rozsahů, a tím se vlastně pomalu připravoval i nástup satelitního spojení, což je vlastně jen vysoce vyvinutá forma ultrakrátkých vln line-off-sight.

Když jsem si připravoval materiál pro tento referát, byl jsem velmi překvapen zjištěním, že první přímý transatlantický telefonní kabel byl uveden do provozu až v r. 1955. Ve srovnání se začátky NATO zřejmě značně ulehčil konzultace mezi jejími orgány, ale důležitost kabelového spojení byla rychle překonána nástupem civilního a vojenského satelitního spojení. Nyní mají jak USA, Velká Británie, tak NATO svůj vlastní vojenský satelit; naštěstí užívání společných standardů znamená značnou interoperabilitu, což se v nedávných konfliktech po skončení studené války ukázalo zvláště výhodným.

Tím klíčovým prvkem technologie systému velení a řízení se dnes stávají počítače. Jsme si všichni vědomi fantastického vývoje těchto strojů s ohledem na jejich velikost a výkon. Před nějakými třiceti lety jsem se učil programovat na „mini-počítači“ rozměru velkého mrazáčního boxu. Měl 8000 slov paměti a rychlost cyklu 50 milisekund. Zanedlouho začala být miniaturizovaná verze tohoto počítače velikosti asi krabice od vína používána k navigaci zbraňových systémů bojových letounů Jaguar. Na pracovním stole mám počítač s 250 miliony slov paměti hard disku, pracujícího rychlostí 66 milionů cyklů za sekundu, v ceně pouhých 3000 dolarů.

Kombinace „potřeb“ studené války a technologické „odpovědi“ na tyto potřeby tedy vedly k rychlému, téměř explozivnímu rozvoji podpůrné technologie všech systémů velení a řízení.

Taktický vývoj C²

* **Protivzdušná obrana.** První oblastí, která z tohoto rozvoje podpůrné technologie měla prospěch, bylo zabezpečení vlastní letecké protiletadlové ochrany na začátku 60. let. Existoval pro to dobrý důvod. Náskok vytvořený příchodem nadzvukových letadel nesmírně ztížil úkol lidské řídicí složky při samotném provádění ztěče letounem. Pro dosažení úspěšného přepadu bylo nutné, aby záchytný stíhač protivzdušné obrany nastoupal do zadní polosféry protivníka a bojovým manévrem se dostal do dostatečné vzdálenosti za bombardér, která je postačující pro dosah tepelné naváděných stíhaček, což platí v podstatě dodnes. Protože maximální rychlost těchto dvou letadel mohla dosahovat řádově až 1 km/sec, rozhodnutí o provedení manévru a načasování řídicích povelů nebylo vždy úspěšné. Minout cíl bylo velmi snadné, a protože rychlosti byly stále vyrovnané, nebývala většinou jiná příležitost. Pouze velice zkušený a zručný důstojník navádění mohl tuto situaci zvládnout.

Počítače byly používány k analýze relativní polohy a rychlosti cílů a stíhaček a k předložení dalších doporučovaných profilů letu důstojníkům navádění. Další počítač zobrazoval celkovou situaci na velkém kruhovém displeji, takže velitel protivzdušné obrany mohl během boje řídit své jednotky. Tento přehledový displej nahradil dřívější mapové tablo, na kterém pohledné mladé dámy přemísťovaly dřevěné mapové značky.

Dále se nové technologie v protivzdušné obraně užívalo ke sledování a rozpoznávání objektů v prostoru. V dobách, kdy Británie měla pouze 4 minuty na varování před mezikontinentálními balistickými raketami, bylo nutné takový cíl včas zaznamenat a stanovit jeho dráhu, aby mohl být rozlišen třeba start sputniku od odpálení nepřátelské rakety. Takový úkol by bez použití počítačů téměř nebylo možné splnit.

* **Systémy vojenského námořnictva.** Rychle následovalo zavádění nové technologie do amerického a britského vojenského námořnictva. Velitelské lodě (letadlové lodě) byly vybaveny taktickými velitelskými systémy, aby posílily boj proti letadlům a lodím. Opět se klíčovým momentem stalo zobrazení situace v reálném čase a doporučení řešení. Nejvyšší řízení stále příslušelo velitelům.

* **Letecké systémy.** Dalším krokem byla pomoc taktickému velení letectva. Protiponorkový boj je velice komplikovaný a technicky náročný. Je to boj možků mezi velitelským námořním hlídkovým letounem a velitelem ponorky. Uprostřed 60. let se počítače zmenšily natolik, že se vešly do letadel, a tak námořní hlídkové letouny byly mezi prvními, které byly vybaveny počítači. Počítač měl pouze zobrazit aktuální situaci a pomoci při výpočtu řešení.

* **Rízení operací.** Překvapuje, že se počítače pro řízení operací začaly využívat až v polovině 70. let. Velitelství britského královského letectva RAFSC zavedlo letecký a kosmický systém ASMA, který byl tehdy sdružen s pozemním systémem operačního řízení SOMA. Tyto systémy umožňovaly velitelům, aby i v úkrytu měl stále aktuální přehled o vojácích a jejich úkolech, stavu letecké pohotovosti, připravenosti zbraní, úkolech posádek, logistice, rádiových frekvencích, počasí atd. Systém ASMA, který je vlastně jednoduchým dvouprístupovým souborem (neobsahuje datové agregáty), se ukázal jako nadmíru praktická a všestranná pomůcka velení. Již třikrát byl vylepšen a stále slouží jako primární systém RAF. Byl vyzkoušen ve válce v Perském zálivu, kdy byla britská péchota i britské vojenské námořnictvo vybaveno terminály; obě tyto složky shledaly, že uvedený systém je překvapivě jednoduchý jak k pochopení, tak při praktickém užití.

Dalším velkým krokem byl AWACS (létařský systém řízení a uvědomování) - velitelský systém na obloze. Tento systém byl původně navržen při konfrontaci NATO/Varšavská smlouva, ale prokázal, že může být skutečným přínosem i pro velení a řízení třeba ve válce v Perském zálivu nebo v Bosně. Většinou je ale užíván jen jako médium pro přenos informací C² s omezeným místním taktickým řízením než jako létařský velitelský stanoviště.

Systémy pozemního vojska

Nakonec počítače zavedlo i pozemní vojsko. Vlastně mělo počítače již dávno pro dělostřelecké výpočty, protože proti užívání mapových obrazovek a tabulových displejů existoval na taktických velitelstvích odpor. Na úrovni brigády a divize dávali velitelé přednost používání tradičních map a nástěnných grafů, které s sebou museli stále vozit a které nebyly příliš skladné. Přes 10 let se v Británii experimentovalo se systémem WAVELL, než byl zaveden do praxe. Ve Spojených státech zkoušeli systém TRITAC, ale posléze jej zavrhl.

S nadšením byly přijaty armádní taktické systémy ve válce v Perském zálivu. Poněkud překvapilo, že britská armáda nepoužívala dlouho zaváděný systém WAVELL, ale urychleně vyvinula systém spočívající na příručních počítačích lap top a využívala software existujícího systému MIS (řídící informační systém) velitelství britského sboru v Německu.

Vývoj strategických systémů

V čele vývoje strategických systémů velení a řízení většinou stály Spojené státy. Na začátku 70. let byly zavedeny počítače do Národního vojenského velitelského centra a velitelé bojiště byli vybaveni celosvětovým vojenským velitelským a řídicím systémem WWMCCS. Tehdy byl také vypracován koncept přímého spojení mezi americkým prezidentem a velením. Tato možnost vměšování se do záležitostí armády na nejvyšší úrovni britské velitele vyděsila. Nicméně v poslední době se začíná uznávat, že v krizových situacích (méně už ve všeobecné válce) může být nezbytným, aby předseda vlády nebo třeba náčelník hlavního štábu mluvil s vojáky

přímo. K takovým situacím může dojít hlavně tehdy, kdy nebude zcela zřejmá oprávněnost nasazení armády.

Strategické systémy se používají převážně k určení vlastní pozice i postavení protivníka, pro plánování kontingentů na plný přechod na válečný stav, což je pro západní demokracie velmi komplikované a časově náročné. Systémy jsou také užívány pro informování prezidentského hlavního štábu, ministerského předsedy, náčelníka spojených štábů ap. Pokud nastane nějaká extrémní situace, takové systémy budou zajišťovat i kontrolu a nasazení jaderných zbraní.

Strategické systémy byly původně založeny na velkých střediskových počítačích, aby bylo možné zvládnout obrovské databáze, které byly požadovány. To se změnilo, když byly vyvinuty malé minipočítače s velkou kapacitou, které jsou schopny pokračovat ve správné činnosti bez ohledu na existenci poruchy nebo poruch v jedné nebo více jeho částech (fault tolerance).

Tyto počítače předpokládají vysoký stupeň ochrany informací. Nejlepším způsobem ochrany je uchovávání informací v nezávislých počítačích užívaných jako samostatná jednotka (stand-alone) bez přímého vnějšího komunikačního napojení. To znamená, že informace od jiných velitelství, podřízených formací, mezinárodních organizací atd. musí být přijímány nepřímou, nespříženým počítačem (off-line), ať ústně nebo písemně, a teprve potom se informace ručně zapisují. Je to velice zdlouhavý způsob přijímání informací a pravděpodobnost vzniku chyb při jejich přepisu z jednoho systému na druhý je vysoká.

Proto vznikl kompromis, při kterém jsou nejvyšší velitelství spojena navzájem počítačovou sítí do vícenásobných samostatných (multi-stand-alone) či „vysokosystémových“ skupin. K tomu přistupuje skutečnost, že některá velitelství nedostávají standardně formátované informace, automaticky načítané do systému. Dlouho očekávaným řešením těchto problémů snad bude mezisíťová jednotka MLS (Multi Level Secure). Je to matematicky prověřený softwarový řadič, který umožňuje vzájemné propojení mezi systémy a který zároveň zaručuje nutnou integritu na požadované bezpečnostní úrovni.

Dalším důležitým problémem je vlnový rozsah. Rozšiřováním výměny velitelství a řídicích dat v jakékoli formě - jako počítačová data, hlasem - zvýšilo požadavky na kapacitu komunikačních linek. Naštěstí producenti moderních pojiček sami nabízejí zvýšenou kapacitu svých výrobků, takže nabídka zatím stále drží krok s rostoucími požadavky.

Komunikační pojítka jsou problémem samy o sobě. Vysílají do okolí informace a pravděpodobně tak vyzrazují svou polohu. Velitelská centra mají mnoho takových komunikačních zařízení; jsou to vysoce ceněné vojenské cíle. Proto bylo vynaloženo velké úsilí na redukci rádiového signálu - úzká vysílací pásma, minimalizace napojení na vedlejší kanály, změny frekvence, široké vysílací spektrum atd.

Infrastruktura C²

Jako důsledek zmiňovaných technologických omezení vznikla dvouúrovňová infrastruktura C²: na vysoké celonárodní úrovni strategických systémů, a pak série uzavřených oddělených taktických systémů. Rozhraní mezi nejvyšší taktickou

úrovni a strategickými systémy se děje z ruky do ruky přepsáním v příslušném operačním centru. Tím je uchovávána integrita vyššího systému.

Mezi třemi hlavními druhy vojsk existuje v taktické oblasti široká spolupráce. Důležitá je hlavně při kontrole letecké činnosti, neboť může mít značný vliv na námořní i pozemní operace.

Kromě satelitního spojení jsou nejdůležitějšími taktické datové spoje (tactical data links). NATO má řadu standardních datových spojení, Link 1, Link 11, Link 14 a nedávno Link 16, což dohromady tvoří systém JTIDS. JTIDS je bezuzlová, rádiová dálková síť WAN s nízkou pravděpodobností zachytitelnosti, která umožňuje přenos taktické „obrazové informace“ všem relevantním účastníkům. To je obzvláště důležité, zejména když hlavní informační zdroj, jako je např. AWACS, tvoří část systému C².

Scénář po skončení studené války

Období studené války vedlo v rámci NATO k vybudování obsáhlé národní a alianční infrastruktury C². Většina této infrastruktury byla budována na posílení hlavních velitelství. Často byly národní a alianční systémy sdíleny nebo umístěny vedle sebe. Operační prostor byl definován pro západní Evropu, Středomoří a Severní atlantický oceán. S koncem studené války se tento scénář změnil. Svět přešel od hrozného, ale účinného stability vzájemné zaručeného zničení k nestabilní situaci, kdy se menší mocnosti nemusí ničeho obávat. Etnické a kmenové rivality znovu vyplouvají na povrch; propuká náboženský fanatismus, na černém trhu je možné získat moderní sofistikované zbraně.

V uplynulých desetiletích se většina států NATO angažovala v operacích mimo vlastní území (např. Británie a USA na Grenadě a v Panamě), dalších akcí se zúčastňovaly jako partneři v operacích OSN (např. ve válce v Perském zálivu a v Bosně). Operace mimo vlastní území představují nový rozměr organizace a technologie C². Jednalo se nejprve o menší operace spojených ozbrojených sil, potom se operace konaly v oblastech, kde buď NATO nebo národní komunikační infrastruktura buď vůbec neexistovala, nebo byla příliš omezená, aby mohla být přiměřeně využita pro velké operace. Naštěstí je možné využít pokročilé technologie, a jsou to právě satelitní systémy, které nabízejí potřebné spojení.

Tyto dva charakteristické rysy operací mimo vlastní území (out-of-area) mají na systémy C² určující vliv:

- Za prvé jsou nasazovány obvykle ve vypjatých politických situacích, takže často zasahují třeba členové vlády a z nejvyšší úrovně se řeší i maličkosti.
- Za druhé tyto operace jsou pečlivě monitorovány masovými sdělovacími prostředky, obzvláště televizí, které přináší informace veřejnosti ještě dříve, než projdou profiltrovány systémem C² k ministrům. V takových situacích musí ministři dělat i to, co nechťejí.

Typická organizace těchto operací v Británii je taková: Vláda/výbor náčelníků štábů - spojená velitelství (velitelství druhů vojsk, vojenského námořnictva pro Falklandy, Britského královského letectva pro Perský záliv, pozemního vojska pro Bosnu) - strategické spoje družicového systému SATCOM pro spojené veli-

telství na válčišti - potom taktické družicové nebo rádiové spojení s veliteli pozemního, námořního a vzdušného bojiště.

Když se Británie připojila k operacím Spojených národů, dostával velitel britské odloučené jednotky OSN paralelně s britskými pokyny i rozkazy řídicích orgánů OSN, obzvláště ohledně logistické podpory. Vyrůstající aktivní role OSN na celém světě v akcích na udržování a vynucení míru, při akcích humanitární pomoci, tedy také zavádí do systému C² stále nové faktory, se kterými musíme počítat.

Naším cílem je úspěšné velení a řízení. Prostředky, kterých užíváme, abychom toho dosáhli, získáváme prostřednictvím rychle se rozvíjejících komunikačních technologií, prostřednictvím počítačů i shromažďováním zpravodajských informací. Od vylovení v Normandii jsme urazili dlouhou cestu, při které vždy platilo, že skutečným klíčem k úspěchu, tím co stále inspiruje vojenské umění - je maximální využití zbraní a nejnovější technologie systému C², která zvyšuje efektivitu vojsk pod naším velením. Technologie se budou dále vyvíjet, a tak velitelé musí být stále v pohotovosti, aby jich mohli využívat.

John K. C. MacLean

C⁴I - Infrastruktura podporující Partnerství pro mír

Rád bych dnes navrhl přístupy k využití digitální technologie a počítačové podpory velení, řízení, kooperace a vojenského zpravodajství, které označujeme akronymem C⁴I. Tímto přístupem můžeme zabezpečit každodenní elektronické porady, společné řízení krizí a zároveň mít počítačovou infrastrukturu operačního užití pro pozemní vojska. Navrhuji integrovaný přístup.

Tvůrcem současného systému NATO, založeného na bezpečném fonickém spojení a faxu, je můj kolega Tony Le Hardy. Na semináři AFCEA v Praze v září 1992 měl referát o spojení hlasem a faxem mezi státními koordinačními centry řízení mezinárodních otázek. Probíral procedury a požadovanou technologii. Jak jsem se ale dozvěděl, síť, kterou chtěl vytvořit, již byla vytvořena spojeným oborovým

plánovacím týmem NATO/SHAPE pod norským vedením. Nepochybně si lze uvědomit význam této iniciativy.

Možnosti zavedení nové technologie

Dnes nebudu mluvit o zakódovaném fonickém spojení a faxu, ale budu se zabývat politickou a vojenskou výměnou informací prostřednictvím počítačů. Můžeme užívat počítače jako jednotlivci, můžeme je užívat s dalšími jedinci s použitím počítačové sítě. Můžeme užívat celosvětovou síť, jako je Internet, která spojí náš modem s kteroukoli uživatelskou skupinou kdekoli na světě. Je to jako amatérské rádio, kdy můžete předávat zprávy o čemkoli na jakoukoli adresu. Jsem si jist, že je na světě již mnoho lidí, kteří toto zařízení využívají. Ale jako představitel vlády nebo armády nejsme řadoví občané, nýbrž jsme součástí organizací. Jako nelze zabezpečovat národní či mezinárodní bezpečnost amatérským rádiem, nemůžeme ani spoléhat na neorganizované užití počítačů. Mají-li být pro takové účely užity, musí se stát efektivně použitelné i pro organizace, ne jen pro jednotlivce, a musí být spolehlivé.

Specifikace požadavků na integrovaný C⁴I

Ve své přednášce hledám odpovědi na tyto otázky:

- * Proč potřebujeme systémy založené na počítačích?
- * Na jakém základě je přijmeme?
- * Kdo je potřebuje?
- * Jak je vybudujeme?

Nejprve se podívejme na potřebu počítačových systémů C⁴I, s obzvláštním důrazem na aktuální mezinárodní situaci (viz **obr.**).

Ani od té doby, co byla zbořena Berlínská zeď, mírové časy nenastaly. V roce 1991 bylo v osmi misích OSN 10 000 vojáků po celém světě. V současné době je nasazeno 80 000 vojáků v 18 misích, které mají pomáhat ve volbách, při rozdělování potravin a dalších humanitárních úkolech. Jedná se třeba o misi v Somálsku „Jdi a obnov společnosti“. Tyto akce vyžadují nasazení všech druhů vojsk, průzkumu, obrněných jednotek, a jak víme, dokonce i letectva. Nasazené jednotky působí na operační úrovni společně. Žijeme sice v novém světovém řádu, ale je to asi tak, jak se nedávno o něm vyjádřil americký velvyslanec ve Velké Británii W. J. Crowsde: je jisté „zcela nový, ale toho řádu je v něm málo“.

Potřebujeme, aby systémy velení, řízení, spojení, konzultací a vojenského zpravodajství pomáhaly přejít od známých analogových systémů k využívání výhod poskytovaných digitální technologií. Jak ale mohou digitálně uložené a digitálně přenášené informace plnit naše vojenské a politické požadavky?

Komerční svět vyvíjí systémy konverzačních režimů, jsou vytvářeny okamžité přístupné, aktualizované soubory dat, počítačová technologie se užívá všude, od finančního světa až po služby. Jak však vybudujeme integrovanou strukturu pro využívání informací v armádě pro velitelské systémy na většině stupňů řízení?

Místa válečných konfliktů ve světě

- Severní Irsko
- Gruzie
- Čečensko
- Moldávie
- Azerbajdžán
- Afganistán
- Bosna
- Turecko
- Irán
- Libanon
- Irák
- Izrael

- Západní Sahara
- Lýbie
- Ruanda
- Angola

- Barma
- Kambodža
- Filipíny
- Papua – Nová Guinea
- Jemen
- Haiti
- Peru
- Guatemala
- Kolumbie
-
-
-
-

Vybudovat takový řetěz řídicích funkcí, které by mohly být definovány, organizovány a zabezpečovány digitální technologií, by bylo pravděpodobně snadnější během studené války, ale jak to uděláme nyní, za událostí, které se mohou vyvinout jakýmkoli směrem a s novými spojeními?

Některé požadavky na C⁴I:

- ◆ Pro vojáky: musí být lepší než veřejný telefon!
- ◆ Pro velitele: musí překonat kurýra!
- ◆ Pro ministry: musí zrychlit rozhodování!

A jak toho dosáhnout? Zde jsou tři příklady:

- a) **Pro vojáky:** musí být dosaženo rychlého spojení s ostatními složkami armády. Před několika lety na Grenadě bylo přivoláno letectvo k rozhodujícímu útoku použitím telefonní karty a mezinárodního telefonního hovoru do Washingtonu. V budoucnu bychom se měli raději takovému spojení vyhnout, i když je jasné, že to bylo účinné!
- b) **Pro velitele:** schopnost spolupráce (interoperabilita), shromažďování informací, předávání rozkazů by mělo být lepší než ve veřejných sdělovacích prostředcích. Televizní kanál CNN a další média vysílají zprávy do světa dokonce dříve, než si na nejvyšším velitelství vůbec uvědomí, co se děje.
- c) **Pro ministry druhů vojsk:** je to spolupráce potřebná k přijetí rozhodnutí. V r. 1960 trvalo 3 dny, než byly v Kongu rozmístěny vojenské jednotky. Dnes trvá ekvivalentní rozhodnutí 6 měsíců i více. Jsme sice omezeni financemi, ale je to skutečně pokrok? Či je to snad papírování, co nám zabraňuje jasně rozpoznat, co se musí udělat?

Návrh principů budování

Jsem přesvědčen, že východiskem našich úvah jsou náklady. Hlavním požadavkem je dostupná infrastruktura, založená na digitální technologii. C⁴I tvoří zařízení, která přijímají, ukládají do paměti a poskytují data za využití komunikační infrastruktury. Vzhledem k požadavkům komerčního trhu se nabídka těchto zařízení a vývoj digitálně založeného spojení rychle mění. Jejich cena se může měnit tak rychle, jak pokračuje technologický pokrok.

Hlavní principy:

- Nakupovat standardní vybavení.
- Používat telekomunikační služby k rozšíření možností armády.
- Získat podporu nejvyšších míst pro změny organizace v závislosti na technologii.
- Vytvořit prototyp národního systému.

Za prvé, není jiné cesty než využít standardního vybavení, jak jen to je možné. Má-li být takové vybavení snadno dostupné, nemáme jinou volbu. Budeme-li nakupovat jednotlivé části, sami navrhovat a montovat vlastní počítače, nikdy nebudeme lepší než velké počítačové firmy, které produkují kompletní počítačové systémy pro světový trh. Zároveň musíme budovat **operační systémy**, ale zde našťastí můžeme použít při vývoji aplikací naší vlastní národní expertizu. Tady musíme zrevidovat naše nákupní postupy. Byrokratická metoda pro nákup hardwaru, softwaru a služeb je krajně nevhodná. Musíme vypracovat nové metody nákupu, pracovat s malým profesionálním sondážním týmem, prověřujícím při každé koupi obchodní důvody a technické záruky - to je jediný možný přístup k rychle se rozvíjejícímu trhu.

Za druhé, od komerčně založených komunikačních systémů a síťových okruhů SPT bychom měli vždy dostat maximální hodnotu, jaká je jen možná. Celková vylepšení v telekomunikacích pro počítačové služby jsou daleko rychlejší, než armáda může vůbec požadovat. Takový vývoj umožňuje získat pořizovaná zařízení za nejvýhodnější ceny. Le Hardyho iniciativa v NATO se dotýká tohoto rozvoje, ale jen co se týče bezpečného fonického spojení a faxu, ne počítačů.

Myslím, že by mělo existovat partnerství mezi organizací a technologií. To znamená, že všechny organizační změny musí být prováděny s využitím nejnovější technologie. Technologie může udělat celý organismus efektivnější a může přinést lepší výsledky. V obchodním světě se tomu říká *business engineering*.

Pevně věřím, **je nutné vybudovat prototyp národního operačního systému s některými aplikacemi důležitými pro plán Partnerství pro mír**. Takový prototyp umožní vyzkoušet, prověřit a postupovat krok za krokem kupředu.

Možná se domníváte, že NATO již vyvinulo pro pozemní operace vhodný systém C⁴I. Není tomu tak. Užívané systémy a převážná většina jejich aplikací jsou určeny tak, aby vyhověly hrozbám, které z větší části neexistují. Je téměř nemožné přizpůsobit tyto systémy pro alternativní úkoly. Například Britové nemohou v Bosně použít systém WAVELL (který také nebyl použit ani ve válce v Perském zálivu). Myslím, že všechny země jsou ve stejné situaci, kdy se zvažuje jaké systémy budovat.

Návrh modelu C⁴I

Určili jsme proč jsou zapotřebí lepší systémy, jaké mají být přijaty principy a kdo je bude potřebovat. Co budeme vlastně budovat?

Potřebujeme elektronickou poštu a elektronický přenos souborů dat. Tato technologie se objevila ve stejnou dobu jako digitální spojovací technologie pro řízení zbraní, budování pozemních senzorů, námořních a leteckých zařízení, řídicích stanovišť.

První komponentou je velitelství samo, s civilními a vojenskými jednotkami. Všimněte si funkcí poskytovaných touto technologií, jako je vytváření spojení, přepojování a spojování dat a takticko-operační aplikace.

Je zde mobilní nebo taktické velitelství, zbraňové základny a jednotky spojené nízkokapacitním spojením, jako je bojové rádio zapojené na vysílací síť, jednobáňový digitální či jinak omezený přístup do kanálů satelitního systému SATCOM.

Užívané vybavení je obvyčejné či MILSPEC a obsahuje taktické protokoly pro jednotky, jako je dělostřelectvo spolu s jejich příslušnými systémy řízení palby.

Vysokokapacitní přepínací komunikační paket spojuje ostatní velitelství, hlavní jednotky a služby široké distribuční sítě. Do informačního spojení, které poskytuje základní strategické informace, lze vstoupit pomocí hesla, což je stejné jako na dálkové síti WAN. Ne všechna informační spojení potřebují nezbytně národní přístup, ale mohla by být i mezinárodním vlastnictvím. Takovým nevojenským příkladem je databáze Interpolu ve Francii v Lyonu, která obsahuje seznam mezinárodních zločinců a která je přístupná ze všech mezinárodních účastnických terminálů. Sít by nemusela být nezbytně zavedena v každé zemi, ale mohla by představovat účinnou podporu operací OSN.

Aplikační přehled

Přehledněme potřebné aplikace. Výběr užití je závislý na operační úloze velitelství.

Aplikace operačních úkolů neexistují samy o sobě. Musí být užívány interaktivně mezi velitelstvími či jednotkami (viz **tab. 1**).

Tato tabulka kombinuje některé z aplikací, které jsem právě popsal, do uspořádání zahrnující bojové území, operační velitelství i nejvyšší úroveň - strategickou oblast ministerstva obrany.

Např. pro bojová velitelství je nezbytná reakce ve skutečném čase, a proto se domnívám, že se budou zvyšovat požadavky na vysokou rychlost překladu obrazové informace, navzdory obtížím se šířkou pásma pro spojení. Musíme zřídit spojená velitelství pro operační oblasti u jednotek NATO nebo OSN; další aplikace jsou nutné. Na velitelství ve vlastní zemi budou pravděpodobně nejvhodnější standardní, komerční řídicí systémy.

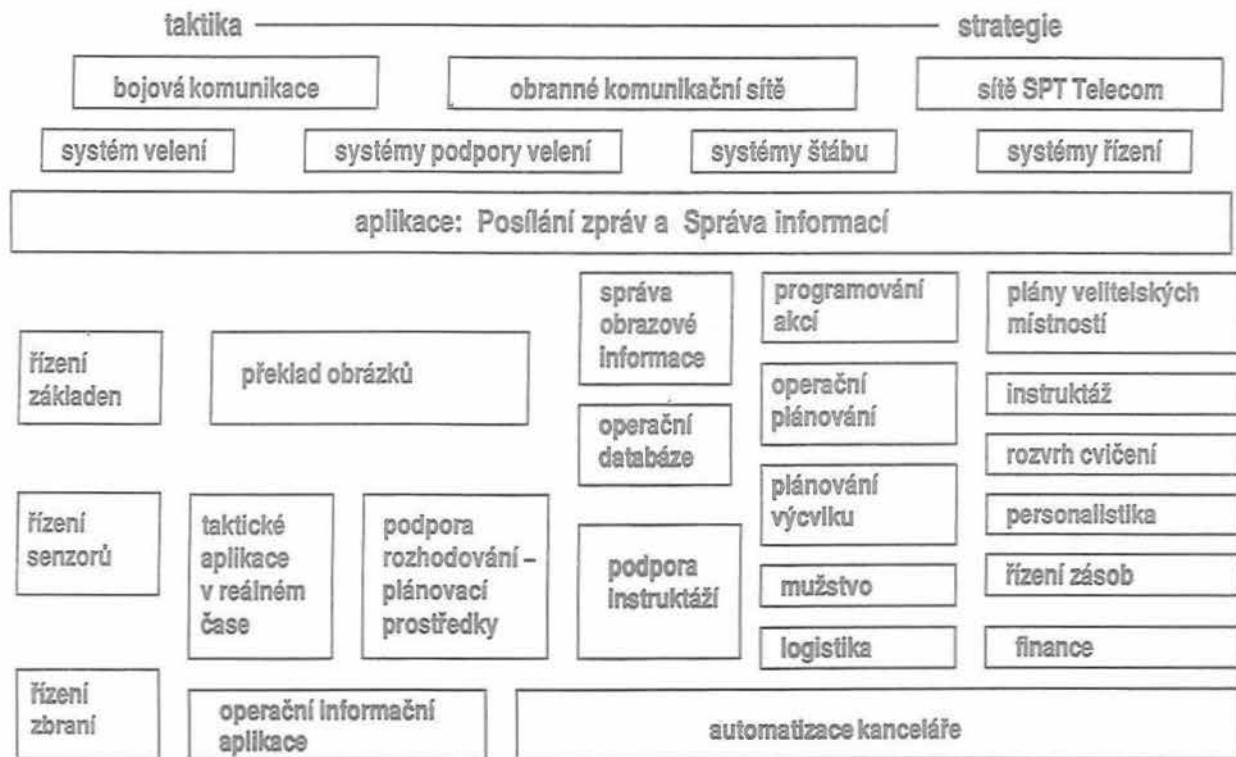
Smyslem mého modelu je poskytnout konceptuální cestu vpřed, nejenom propojením existující technologie, ale také navrhnout nový, snadnější definovatelný koncept automatizace tam, kde je zapotřebí více oborového přístupu.

Informační systém řízení

Již jsem se zmínil, domnívám se, že staré systémy států NATO nemají potřebnou flexibilitu, aby řídily dnešní vojenské záležitosti. Postavení Velké Británie jako představitele spojeného velitelství NATO v Evropě pro síly rychlého nasazení to jen ilustruje.

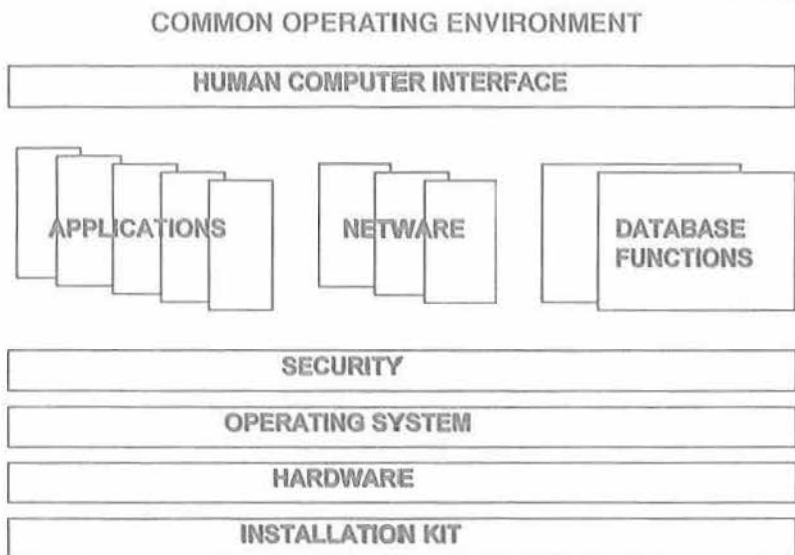
Británie musí poskytovat operační velitelství státům NATO zároveň se zaváděním společného operačního prostředí. Zatím se používají aplikace a osobní komputery vyvinuté pro operaci Pouštní bouře. Ty jsou ale limitovány funkčně.

Británie postupuje vpřed na dvou frontách. Nejprve musí vybavit velitelství lepším systémem - nejedná se o konečné řešení, ale něco na způsob vybavení COTS, dnes dostupné. Tím se na čas řeší problém velitelství, neřeší se ale operační problémy armády. Existuje množství štábní práce, která musí být při propojování existujících systémů čtyř hlavních států v rámci čtyřstranného operačního programu

vykonána. Je to ale jen nové uzpůsobení spojení. Cesta vpřed bude přes obecné operační prostředí (viz tab. 2).

Tabulka 2

Jedná se o formální skupinu pravidel a standardů, která budou garantovat uzpůsobení každé vrstvy tvořící počítačový systém. Tabulka sama poskytuje základ, na kterém lze pořádat seminář.

Nebudu mluvit o každé vrstvě zvlášť. Samozřejmě existují zde otevřené systémy a standardy, které mohou být použity. Dokonce i NATO definovalo protokol X.400 pro zprávy (nazývané STANAC 4406), který je ovšem určen spíše organizacím než jednotlivcům (je zde podobná situace jako u civilních komerčních počítačů).

Část horní vrstvy, kterou mám rád, zřejmě protože je to jediná věc, které se mohu dotknout a vidět, je Human Computer Interface - HCI.

Nebylo by nádherné, kdyby všechny počítače, bez ohledu kdo je vyrobil či co je v nich, měly společný „Look and Feel“ pro displej a klávesnice k usnadnění výcviku pro pohyb mezi systémy? Jestliže dostaneme na speciální volání, zabudované do přístupu, co potřebujeme, kdy to potřebujeme, potom máme pomůcku, která může získávat informace za všech databází, ať se nacházejí kdekoli. Co je ale dostupné na PC na základní úrovni, mělo by se stát běžnou záležitostí i pro důstojníky, kteří pracují ve větších národních nebo mezinárodních systémech.

Nechci navrhovat systémy, které vzhledem k tomu, že jsou stejné, znamenají, že se jejich uživatelé mohou utopit v masě nestrukturovaných informací. Jestliže

přece dosáhneme obecného operačního prostředí, budeme se muset mnohem více soustředit na nástroje, které nám umožňují citlivě řídit další informace, regulovat jejich tok, a dokonce ukazovat míru pravdivosti toho co vidíme, zda je to falešné či polopravda. Při dosažení určitého stupně interoperability stále zbývá další hora problémů, kterou musíme zdolat, máme-li vše efektivně zvládnout.

Tím, co nás žene, je nám všem společné přání, abychom byli efektivní v udržování či vynucování míru v tomto nestálém světě. A pro tyto účely potřebujeme nástroje pro spolupráci mezi vojáky, velitelstvími, i na mezinárodní úrovni.

To vše nám umožňuje digitální technologie C⁴I. Aby však byla dostupná, musíme nakupovat standardní modely v běžných obchodech a zkoušet národní prototypy.

Potřebujeme řídicí model, protože tato technologie je komplikovaná. Tento model musí být jasný a jednoduchý, aby byl srozumitelným, aby usnadňoval provádět řídicí a pracovní rozhodnutí. Doufám, že model, který jsem předložil, je pro to dobrým východiskem.

Zakončím přáním úspěchu při zavádění systému C⁴I. Ne jako část útočného vojenského stroje, ale pro Partnerství pro mír, pro obranu svobody a demokracie.

Generálmajor Ing. Jiří Nekvasil

Budování informační infrastruktury Armády ČR v podmínkách projektu Partnerství pro mír

Informatizaci považujeme nadále za jednu z rozhodujících cest zdokonalování systému řízení obrany České republiky a velení Armády České republiky. Vzhledem k nedostatečné infrastruktuře a ještě stále zaostávající technizaci, zvláště v systému velení a řízení vojsk Armády České republiky, jsme již přijali některá opatření a budeme věnovat po dokončení transformace a reorganizace armády této oblasti zvýšenou pozornost.

Přitom budeme vycházet z české zahraniční politiky, která podporuje vytvoření celoevropského bezpečnostního systému a perspektivní zapojení České republiky do Severoatlantické aliance. Naší snahou bude vyrovnat se v oblasti informatizace úrovni, dosažené ve vyspělých armádách této aliance.

Komplexní automatizace AČR se uskutečňuje na bázi koncepce označované C⁴I² (Command, Control, Communication, Computers, Intelligence and Interoperability), která zahrnuje velení, řízení, spojení, počítače, průzkum a vzájemnou komunikaci a spolupráci. Předpokládá současný a koordinovaný rozvoj automatizace ve všech uvedených oblastech spolu s integrovaným využíváním všech podsystémů.

Pojetí C⁴I² je všestranně propracováno a ověřeno praxí NATO. Jsou všechny důvody k tomu, aby bylo respektováno v koncepci a při výstavbě nového automatizovaného systému velení, řízení a spojení pro AČR (ASVŘS AČR).

Nezbytným a prvořadým úkolem, vyplývajícím též ze státní informatizační politiky, je zásadní modernizace a systémové vybudování spojovací a **telekomunikační infrastruktury** pro velení a řízení armády v běžných mírových podmínkách i pro velení vojskům za krizových situací. Jejich struktura musí zabezpečovat přenosové prostředí pro všechny vojenské automatizované systémy velení a řízení a automatizované informační systémy v souladu s jejich hierarchickou organizační strukturou.

Základem stálé (stacionární) komunikační infrastruktury, budované až do jednotlivých vojenských posádek, bude stálá vojenská číslicová telekomunikační síť ALCATEL, celoarmádní datová síť (CADS) se systémem elektronické pošty a bezpečnostní systém umožňující přenos informací se stupněm utajení PT. Vedle toho bude vytvořena též stálá radioreléová síť, jejímž jádrem bude nově vyvinutý radioreléový komplex TEMPO, umožňující propojení digitálních ústředí ALCATEL 4300L. Plánujeme také zavedení systému hromadných rádiových sítí vojenského určení.

Vedle vybudování potřebného telekomunikačního prostředí bude v naší armádě finančně nejnáročnější **vytváření automatizovaných systémů velení a řízení a jejich automatizovaných informačních podsystémů**. Svým nařízením jsem počátkem tohoto roku vydal úkoly k provedení analýzy současného stavu a zpracování návrhu racionalizace informační soustavy v systému velení a řízení Armády České republiky. Dosavadní analýza a předběžné rozvahy ukazují, že bude účelné celkový systém velení a řízení, resp. jeho informatizaci a automatizaci řešit v následující struktuře dílčích systémů:

- na strategické úrovni velení a řízení
 - AIS GŠ AČR;
- na operační úrovni velení a řízení
 - AIS sborů;
- na taktické úrovni
 - AIS brigád, leteckých základen, útvarů.

Ve vertikální rovině jde o budování průřezových celoarmádních systémů v oblasti pozemního vojska, letectva a PVO, logistiky, mobilizačního doplňování, personálního, finančního, zdravotnického, policejního, zpravodajského, topografického a legislativního zabezpečení.

Předpokládáme, že některé části uvedených systémů bude Armáda České republiky řešit vlastními kapacitami specializovaných pracovišť, jiné bude zajišťovat

Dodavatelským způsobem od domácích firem a podle ekonomických možností i nákupem v zahraničí.

Výstavba AIS AČR vyžaduje zajistit úplný a jednotný rozsah moderních telekomunikačních a datových služeb na bázi standardních prvků pro všechny potenciální uživatele v míru i při vzniku krizových situací. Spojovací sítě se proto musí budovat jako pružné, rozšiřitelné a musí se realizovat v dané etapě výstavby jednotlivých AIS AČR v rámci společného finančního rozpočtu.

Integraci AIS AČR se předpokládá zajistit napojováním lokálních sítí uživatelů, postupně budovaných jejich péčí v posádkách (objektech) k posádkovým telekomunikačním a datovým uzlům a jejich dálkového vzájemného propojování přes celoarmádní datovou síť. V sítích se plně uplatňuje koncepce otevřených systémů a jednotného řízení.

Splnění komplexních uživatelských požadavků na ASVŘS je nutné realizovat formou integrovaného systému, nikoli formou samostatných autonomně provozovaných zařízení. Vybavení pro systémy a sítě se předpokládá orientovat na skupinovou (týmovou) práci uživatelů formou skupinového vybavení (tzv. groupware), což odpovídá charakteru práce štábů a správních složek AČR. Vybavení sítí předpokládá práci s distribuovanými databázemi.

Za důležitou součást informační infrastruktury pokládáme **normotvornou a standardizační činnost** ve vztahu k technickému a programovému vybavení, bezpečnostním technologiím, řízení počítačových sítí, číselníkům, kódování informací apod. Do popředí v této souvislosti stavíme požadavek na zajištění vzájemné kompatibility a interoperability jednotlivých automatizovaných systémů velení a řízení i automatizovaných informačních systémů Armády České republiky mezi sebou, s obdobnými systémy na republikové a regionální úrovni státní správy, se systémy velení a řízení armád států ve struktuře celoevropské bezpečnosti a NATO.

V zavádění techniky a prostředků informačních technologií budeme proto vycházet z mezinárodně přijatých technických, programových a komunikačních koncepcí, standardů a norem, garantovaných mj. nadnárodní organizací X-OPEN, jejímž členem se stalo i NATO. Předpokládáme uplatňovat a dodržovat principy, standardy a normy, přijaté v armádách států NATO pro budování systémů typu C⁴I².

S dodržením uvedených standardizačních principů bude možné budovat aplikační platformu ASVŘS na technických a programových prostředcích různých dodavatelů.

Závěrem mi dovoluji vyslovit přesvědčení, že v rámci projektu Partnerství pro mír najde AČR své místo při řešení otázek budování moderních systémů velení, řízení a spojení s tím, že toto místo bude mít konkrétní odraz i v účasti AČR na společných cvičeních a při výměně specialistů. Výsledky započaté spolupráce mezi AČR a orgány NATO dávají záruky dalšího rozvoje AČR i v oblasti informační a komunikační infrastruktury.

Společenství uživatelů moderní informační technologie se rozšiřuje

V uplynulém desetiletí byla vojenská situace podstatně modifikována řadou nových, vnitřně vztažených, proměnlivých faktorů vztahujících se k:

- * ekonomickým,
- * politickým,
- * geostrategickým,
- * operačním,
- * technickým aspektům.

NATO řešilo tyto velké změny v naprosto jiném, novém politickém a geostrategickém kontextu a nedávno k nim přibýly iniciativy jako je např. Partnerství pro mír, které má rozšířit Alianci i do jiných zemí.

Kontrola zbrojení spolu se zmenšujícím se vojenským rozpočtem vedla k redukci ofenzivních a obranných kapacit vojsk a zbraní, což by mělo být vyrovnáno lepším užitím zbývajících prostředků. To je také důvod, proč se velení, řízení spolu se spojením a počítači stalo intenzifikačním činitelem, který hrál klíčovou roli ve všech nedávných konfliktech.

Moderní informační společnost a armáda

V nedávno vydané knize Válka a anti-válka její autoři Alvin a Heidi Tofflerové tvrdí, že ekonomika a válka byly spolu vždy vnitřně spjaty a dále rozlišují tři různá období: V prvním období vedla agrární ekonomika pouze k přepadům cizích území a kmenovým válkám, průmyslová ekonomika vedla k masivnímu ničení, a dnes jsme dosáhli vyspělé informační společnosti, kde klíčovými elementy budoucích konfliktů budou počítače a komunikační prostředky.

Moderní informační technologie skutečně rozšiřuje obranné kapacity států NATO, navíc se stává i tmelem Partnerství pro mír. Proto musí systémy C⁴I splňovat i další požadavky.

Nové požadavky na systémy C⁴I plynou z těchto tří faktorů:

- * změny v obranném prostředí,
- * nové trendy v C⁴I,
- * současného stavu zavedených systémů C⁴I.

Předně změny v obranném prostředí daly vzniknout jiným operačním požadavkům, které berou do úvahy nově vzniklé ekonomické nároky, ale také nastupující politické a geostrategické trendy.

Dále bylo C⁴I značně posíleno tím, že se klíčovými prvky v dnešním světě stávají vojenská zpravodajství a informatika. To je také důvod, proč C⁴I začalo být nazýváno C⁴I².

Nyní se budeme zabývat především těmito aspekty:

- sbíráním zpravodajských informací prostřednictvím kosmických, vzdušných nebo pozemních senzorů,
- za druhé rozšiřováním dat prostřednictvím všech typů komunikačních sítí
- a konečně využitím dat vysoce rozvinutými hardwarovými a softwarovými prostředky.

Řada dříve instalovaných systémů se stává zastaralými a nelze je již přizpůsobovat, a bude tudíž nutno je zlepšit i znovu uzpůsobit, respektive modernizovat zavedením lepších a zabezpečenějších spojení s vyšší úrovní automatizace. Aby byly vyvinuty nové systémy, musí být splněno několik požadavků.

Systémy mají být:

- * cenově dostupnější,
- * více integrované a interoperabilní,
- * víceúčelové, mobilní,
- * univerzálnější.

Především současné snižování rozpočtů na armádu vyžaduje systémy se snižující se akvizicí a výrobními náklady. Nové obranné doktríny jsou založeny na operacích spojených sil a v rámci jednotlivých států NATO. Systémy tedy musí mít schopnost vzájemně spolu spolupracovat. Také zahraniční operace vyžadují mobilnější a rychleji nasaditelné systémy.

Nové systémy musí určovat širší spektrum rizik a hrozeb různé povahy a různé intenzity (konflikty nízké a vysoké intenzity) a musí být uzpůsobeny různým typům misí, včetně:

- řízení krizí a vzájemné konzultace,
- čisté vojenské operace,
- udržování míru, vynucování míru, budování míru,
- humanitární pomoc atd.

Hlavní trendy informační technologie

Konec dvacátého století se vyznačuje značným rozvojem všech informačních technologií (spojovací techniky, videotechniky, informatiky, dálničného spojení...). Mezi nimi je informační technologie (tj. zpracování dat a softwarová technologie) charakterizována exponenciálním růstem systémového výkonu (např. paměti,

rychlosti zpracování dat). Tento dosáhl plné zralosti v oblastech softwaru a hardwaru.

Co se týče softwaru, velký pokrok byl učiněn na poli:

- * řízení systému distribuce dat médií,
- * geografického informačního systému,
- * vývojem rozhraní pro obsluhu,
- * znalostních systémů,
- * vyspělých systémů aplikačního softwaru jako třeba:
 - řízení armády,
 - řízení zdrojů,
 - sběr a využití zpravodajských informací,
 - spojování dat a jejich interpretace,
 - zpracování obrazu,
- * řízení sítě,
- * několikaúrovňové bezpečnosti systému,
- * obecného rozvoje softwaru a prováděcí základny.

V tomto ohledu se musíme v neposlední řadě zmínit také o:

- rozptýlené (distribuované) architektury propojených počítačů,
- masivní paralelní architektury,
- programovatelných (inteligentních) pracovních stanicích,
- odolných systémech proti poruchám.

Navíc moderní informační technologie C⁴I, používaná v armádě, je ve vzrůstající míře ovlivňována civilním trhem, což vede k přijetí civilních standardů (bud' z normalizačních institucí, či de facto ze standardů trhu).

Zavádění C⁴I zvyšuje obranný potenciál

Nyní bych vám rád ukázal, jak zavádění moderní informační technologie může zvýšit obranný potenciál států NATO.

V rámci NATO se zdá samozřejmým, že nejvýznamnější zlepšení probíhají právě v oblastech, jako jsou např. systémy velení a řízení protiletecké obrany. Progresivní zavádění nového C⁴I do zemí NATO velmi zlepšuje kapacitu, jak druhů vojsk (pozemního, námořního, leteckého) pracujících samostatně či v operacích spojených uskupení mnohonárodních sil. Masivní užití komerčních standardních výrobků, jak hardwaru, tak softwaru, umožňuje systémům C⁴I, aby se staly dostupnějšími a více používanými.

Velké změny informační technologie umožňují zpracování, filtrování a spojování velkého toku informací přenášených komunikačními sítěmi.

C⁴I bude poskytovat velitelům komplexní rozhodovací nástroj obsahující ohromné množství zpravodajských informací shromážděných v reálném čase distribuční datovou základnou. Systém bude také užíván při výcviku druhů vojsk, právě tak jako při cvičeních. Postupným zaváděním nových systémů a zlepšo-

váním dříve instalovaných systémů může být vojenský rozpočet díky pečlivému plánování optimalizován a existující investice zachovány.

Moderní a standardizovaná informační technologie se stane společnou základnou, se kterou budou spolupracovat sousední systémy s využitím stejných civilních standardů, shodného vybavení. Stejný základní software a sourodá distribuční základna dat bude přijímat informace od velkého množství uživatelů a bude jimi také využívána. Jsme plně přesvědčeni, že toto společenství uživatelů NATO může být rozšířeno i na účastníky projektu Partnerství pro mír.

C⁴I - moderním esperantem mezi národy

Větší mezinárodní bezpečnosti bude dosaženo prostřednictvím Partnerství pro mír, a já pevně věřím, že pojidlem výstavby takové nové Aliance se stane moderní informační technologie. Ta by měla být spolu s novými civilními standardy novým esperantem, na kterém může být založena spolupráce mezi zeměmi zúčastňujícími se Partnerství pro mír, a to jak na vojenských, tak na civilních projektech.

Rád bych zdůraznil, že pokud chceme dosáhnout v tomto směru úspěchu, je nanejvýš důležité, aby se země zúčastňující se Partnerství pro mír podílely na spolupráci jak na operační, tak průmyslové úrovni. Spojená cvičení umožní společně žít a cvičit, poznat navzájem své metody výcviku, doktríny a vybavení. Nezbytná harmonizace mezi vojsky povede ke konverzi požadavků kladených na příslušné systémy a vybavení jako prvním kroku i interoperabilitě. Ale rozumí se samo sebou, že takové vzájemné poznávání na operační úrovni musí být doplněno spoluprací mezi průmyslem jednotlivých zemí.

Zapojení průmyslu

Jakou roli by v tomto kontextu měl hrát západoevropský průmysl?

Většina východoevropských zemí sice produkuje zbraňové systémy - „vyspělé technologie“, letadla, přehledové radary, ale systémy obvykle nemají adekvátní integrační komunikační prostředky a požadovanou automatizaci. A právě užívání moderní informační technologie umožňuje postupné a levné zlepšování kapacity již existujících systémů. My na Západě se máme ještě mnoho co učit, ale máme také mnoho, co můžeme nabídnout.

Komunikační a informační technologie je oblastí, kde náš příspěvek bude mít velký vliv na operační, taktický a lidský faktor.

- **Z operačního hlediska** technická pomoc vojenským organizacím jim umožní lépe vyslovit nové požadavky, které vyplývají ze systémového rámce Partnerství pro mír,
- **Z technického hlediska** přebírání technologie, zvláště v oblasti moderní informační technologie, umožní domácímu průmyslu, aby se buď připojil, nebo vyvinul či uzpůsobil systémy C⁴I, které poskytne průmysl zemí NATO,

- k tomu ještě přistupuje skutečnost, že východoevropský průmysl zabývající se informační technologií, obzvláště softwarem, bude tím hlavním prvkem konverze vojenského průmyslu.

* * *

Česká republika, ležící poblíž hranic NATO, se jistě stane privilegováným účastníkem programu Partnerství pro mír. Je totiž přirozenou branou mezi zeměmi, které jsou členy NATO, a zeměmi, které členy nejsou. Velice slibnou spolupráci s českým průmyslem již zahájil Alcatel: v oblasti C⁴I jsem se osobně angažoval v navazování vztahů mezi HTT Tesla Pardubice a Alcatel ISR. Další spolupráce s Alcatelem probíhá v oblasti spojovací techniky ap.

Věřím, že ještě mnoho může být vykonáno a že takové akce, jako je např. sympozium AFCEA, jsou bezesporu vhodným fórem pro zlepšování všech typů Partnerství.

Ing. Josef J a r a b i c a

Charakteristika možností českého průmyslu informatizace při budování informační infrastruktury AČR

Dnešní seminář je organizován Českou pobočkou mezinárodní organizace AFCEA, která si klade jako jeden z cílů podílet se na výměně informací v oblasti informatiky a komunikace a napomáhat aplikaci těchto oborů v armádě. Rád bych proto přispěl k tomuto tématu z pohledu českého ministerstva průmyslu a obchodu. Zejména bych se chtěl zabývat situací českého elektronického průmyslu a možnostmi aplikace výsledků jeho práce v Armádě České republiky.

Dovolu mi nejprve uvést několik obecnějších informací. Ministerstvo průmyslu a obchodu ve své dnešní podobě zastřešuje nesmírně širokou škálu průmyslových a obchodních činností. Elektronický průmysl představuje jen malou část z celového spektra průmyslové výroby, kde se jako celek podílí na tvorbě hrubého domácího produktu jen asi 5 %. Oblast telekomunikací, elektroniky a informačních technologií pak opět představuje jen část elektronického průmyslu a budeme-li poměřovat tyto obory podílem na hrubém domácím produktu, tak by se mohlo zdát, že je to oblast zcela bezvýznamná. Opak je však pravdou. Hovoříme totiž o oborech, o kterých obecně platí, že koncentrují vysoce kvalifikovanou průmyslo-

vou výrobu s nízkými nároky na materiálové a energetické vstupy a úroveň těchto oborů značně ovlivňuje další oblasti průmyslu.

Význam aplikace těchto oborů v armádě je ještě mnohem větší, protože úroveň komunikačních a informačních prostředků velení přímo určují bojeschopnost armády. Toto se jasně ukázalo v nedávné době např. v Perském zálivu, kde o výsledku celého konfliktu zásadním způsobem spolurozhodovala právě úroveň komunikačních a informačních prostředků na straně spojenců.

V této souvislosti nelze opomenout ani další velmi důležitou skutečnost. Aktuálním tématem je Partnerství pro mír a kompatibilita Armády České republiky s armádami NATO. Těžko budeme z hlediska technického vybavení armády hledat oblast, která je pro kompatibilitu armád důležitější, než je oblast komunikace, předávání a zpracování informací. Opět jsme tedy u aplikací práce telekomunikačního a elektronického průmyslu a využití informačních technologií. Všechno toto dokumentuje, že oblast průmyslu má i při svém relativně malém podílu na hrubém národním produktu zcela zásadní význam.

Podívejme se tedy blíže, jakými změnami tento průmysl v České republice prochází, jaký je jeho současný stav a jaké jsou jeho perspektivy.

Je všeobecně známo, že celý český průmysl prochází výraznými změnami, spojenými s privatizací, otevíráním ekonomiky světu a celou řadou zásadních vlivů vyvolaných obecně zaváděním tržního hospodářství. Tyto vlivy přinášejí v celém průmyslu významné změny v podnikové struktuře, orientaci zahraničního obchodu, sortimentní skladbě a v mnohém dalším. Jestliže hovoříme o zásadních změnách v průmyslu, pak to platí dvojnásob o elektrotechnickém a zejména elektronickém průmyslu, kde vliv omezení na export strategicky důležitých technologií pod řízením COCOM v minulém období způsobil zásadní zaostávání této části průmyslu ve srovnání se západními zeměmi. Střetnutí se s přímou konkurencí světových firem na českém trhu odstartovalo proto velmi složitý a bolestný proces změn.

Český elektrotechnický průmysl vstoupil do procesu ekonomických reforem jako nedílná součást tradičního průmyslového potenciálu republiky. Objemem výroby zboží ve výši 46,7 mld. Kčs v roce 1989 reprezentoval cca 5,85 % celkové průmyslové produkce a zaměstnával 132 tis. pracovníků. Organizační struktura byla tvořena cca 120 státními nebo koncernovými podniky sdruženými do sedmi koncernů.

Radikálně řízená restrukturalizace byla zahájena již v roce 1990 zrušením středního článku řízení - VJH a zavedením účinnosti zákona o státním podniku. Tento proces pokračuje dalším dělením velkých i středních podniků a osamostatňováním jejich závodů v rámci privatizačního procesu. V současné době se na elektrotechnické a elektronické produkci podílí řádově 250 ekonomických subjektů s více než 25 000 zaměstnanci. V likvidaci je přitom cca 25 podniků a společností. Touto cílevědomou selekcí ekonomicky nejslabších státních podniků se odvětví elektrotechniky stalo odvětvím s nejvyšší dynamikou strukturálních změn.

V oblasti výrobní struktury probíhá restrukturalizace jako proces řízený nepřímou vlivem ekonomického prostředí. Jeho průběh byl z úrovně odvětví předvídan a prognóza z roku 1990, která předpokládala výrazný pokles výroby elektronických součástek vysoké integrace a spotřební elektroniky, se naplnila.

V oblasti zaměstnanosti rovněž došlo k předpokládanému vývoji a pokles zaměstnanosti byl strmější než v ostatních odvětvích průmyslové výroby. Za období od počátku roku 1990 do konce roku 1992 poklesl počet pracovníků v organizacích dříve řízených státem téměř o 30 %. Ještě strměji poklesla výroba zboží a ve srovnatelných cenách je pokles za období 1990 až 1992 reprezentován hodnotou 48 %. V běžných cenách došlo k růstu produkce na úrovni 2,5 %.

I když nejsou zatím celkové údaje za rok 1993 detailně analyzovány, je jasné, že tento pokles jak v počtu pracovníků, tak v celkovém objemu produkce dále pokračoval.

Přes toto nepřilíh potěšující konstatování lze sledovat pozitivní změny, které opravňují k optimismu do budoucna a dávají proto i možnost hovořit o zakládání dlouhodobých vazeb mezi českým elektronickým průmyslem a Armádou České republiky. Pokusím se teď hovořit konkrétněji o jednotlivých oblastech a některých významných konkrétních projektech.

Nejprve k výrobcům telekomunikačních a radiokomunikačních zařízení. Spolu s výrazným poklesem objemu výroby je možno sledovat výrazný vzestup úrovně vyráběné produkce. Proces privatizace přinesl významné změny ve struktuře podniků. Jestliže tuto oblast reprezentovalo v minulosti jen několik velkých podniků, objevuje se dnes na trhu se svými výrobky celá řada soukromých podniků. Některé vznikly privatizací původních tradičních podniků nebo spíše jejich částí, další jako nově založené. Postupně se začíná projevovat výraznější diferenciací mezi těmi podniky, které se s podmínkami tržního hospodářství vyrovnávají a těmi, které díky své nepružnosti, závislosti na dnes již neexistujících trzích, neschopnosti nabídnout konkurenceschopné výrobky s největší pravděpodobností postupně skončí v likvidaci.

Je potěšující, že mezi podniky úspěšně transformované patří i ty, které mají v této oblasti význam pro Armádu ČR, protože pracují na projektech významných pro modernizaci armádní komunikační sítě. Určitě stojí za zmínku komplex TEMPO, který by spolu s digitálními ústřednami firmy ALCATEL měl tvořit páteř digitální komunikační sítě armády. Systém jde v těchto dnech do vojenských zkoušek a na přelomu roku by měla být připravena jeho výroba. Důležité je i to, že díky důslednému respektování doporučení CCITT a ETSI lze v této oblasti hovořit o kompatibilitě s prostředky NATO. Hlavními tvůrci a výrobci komplexu jsou TESLA TELEKOMUNIKACE, s.r.o. u telekomunikační části a TESLA a.s. Praha u rádiové části komplexu. Celý vývoj je veden v těsné spolupráci s pracovníky armády, jmenovitě s pracovníky Vojenského technického ústavu elektrotechnického (VTÚE). Zmínil jsem se již o vzestupu technické úrovně vyráběných zařízení, jsem přesvědčen, že zmíněný komplex je typickou ukázkou zařízení, kde se tvůrcům podařilo ve velmi krátkém čase přejít na moderní technologie i součástkovou základnu a komplex proto díky povrchové montáži (SMT), polozákaznickým obvodům (ASIC) a dalším moderním prvkům snese srovnání se zahraničními výrobky.

Oba zmíněné průmyslové podniky své schopnosti prokazují nejen na tomto komplexu, ale i celkovými hospodářskými výsledky, kdy v rozporu s celkovým trendem k poklesu vykazují stabilní nebo TESLA TELEKOMUNIKACE dokonce výrazně rostoucí objem produkce.

Několik slov k oboru radiolokace, radionavigace a příbuzným oborům. Rozpad trhu RVHP se této oblasti dotkl zvláště citelně. Tento trh představoval až 95 % celkového obrátu. Lze však očekávat nárůst vnitřního trhu, a proto má tento obor naději na vzestup. I v tomto případě hovoříme o oboru, kde se český průmysl může chlubit vysokou technickou úrovní a konkurenceschopností. Charakteristickým produktem může sloužit mnohokrát diskutovaný pasivní radiolokační komplet Tamara pro průzkum a sledování vzdušného prostoru i pozemních radiolokátorů. Komplet vznikl v tehdejší podniku TESLA Pardubice, dnes HTT TESLA Pardubice, s.r.o. Ve výrobním programu tohoto podniku je i řada letištních radarů a říčních radarů, přičemž důležitým kooperantem je RAMET Kunovice, s.r.o., společnost vzniklá odštěpením LET Kunovice. Tato společnost je uznávaným výrobcem přesných anténních systémů a jejich mechanik. Obor, o kterém hovoříme - radiolokace - má pro armádu ČR velký význam a je třeba počítat s významnou spoluprací průmyslu a armády.

Podporou existujících a navazování nových forem spolupráce mezi průmyslem a armádou je i nově vznikající tradice mezinárodních výstav IDET, organizovaných letos již podruhé v Brně akciovou společností Brněnské výstavy a veletrhy.

Samostatnou kapitolu tvoří prostředky výpočetní techniky a softwarový průmysl. Hovoříme-li o informatizaci armády ČR a účasti českého průmyslu na ní, jsou to obory jistě neopominutelné. Na rozdíl od předchozích dvou příkladů je v této oblasti situace v českém průmyslu odlišná.

Vzhledem k tomu, že technická úroveň, kvalita, spolehlivost i užitná hodnota počítačů tuzemské výroby značně zaostávala za světovým průměrem, byl odbyt možný pouze díky nedostatku deviz. Po zavedení vnitřní směnitelnosti a uvolnění dovozu se tuzemské výrobky daly pouze vyprodávat hluboko pod vlastními náklady, což vedlo prakticky k zastavení výroby řady výrobků a následné likvidaci mnoha podniků. Většina technologických zařízení na výrobu výpočetní techniky je nevyužita. Vzniklo však asi 2000 malých soukromých společností zabývajících se prodejem, servisem i montáží finálních výrobků z dovážených dílů či kitů. Postupně klesá dovoz kompletních systémů a naproti tomu stoupá dovoz dílů, což vytvořilo základ pro montáž finálních výrobků v objemu přes 6 mld.

Mírný rozvoj lze i dále očekávat při kompletování výpočetní techniky z dovezených sad. Nelze očekávat výrazný nárůst výroby v klasickém pojetí z elektronických součástek. Relativně levnou pracovní silu a kvalifikaci pracovníků je možno využít ve výrobních kooperacích, montážích finálních výrobků, výrobě elektro-mechanických prvků a pro servisní činnost.

Podobně i v oblasti software se velmi citelně projevuje vliv dovozu prostřednictvím velkého množství nově vzniklých firem, které se v mnoha případech podílejí na jeho modifikaci při použití v našich podmínkách. Rozvoj tohoto oboru lze zejména očekávat v oblasti kompletace systémů software ze zahraničních položek a v oblasti budování informačních systémů.

Obecně lze tedy shrnout, že tato oblast je jednak silně ovlivněna importem, jednak je značně nepřehledná a vyžadá si ještě určitý čas, než dojde ke stabilizaci větších dodavatelů skýtajících dlouhodobější záruku a stabilní partnerské vztahy.

Současné (zejména software) je oblast, která ve specifických podmínkách armády vyžaduje zvláštní přístup a v mnoha případech musí být zajišťována přímo

příslušníky armády. Je to tedy oblast, kde se vazby průmysl - armáda budou jistě ještě po určitou dobu tvořit a kde z obou stran bude nutno hledat nejvhodnější a nejefektivnější rozdělení práce.

* * *

Ve svém příspěvku jsem se mohl dotknout jen některých aspektů spolupráce průmyslu a Armády ČR v oblasti komunikace a informatizace. Přesto doufám, že se mi podařilo ukázat, jak nesmírně důležitá je to oblast pro obě zúčastněné strany, že jsem Vás dokázal přesvědčit, že český elektronický průmysl přes všechny své problémy má co nabídnout a je připraven být dobrým, spolehlivým a dlouhodobým partnerem pro armádu jako uživatele jeho produktů.

Plukovník doc. Ing. Arnošt V r a n ý, CSc.,
plukovník Ing. Pavel R o u b í n, CSc.

Tendence možného rozvoje operačního zabezpečení

Nové podmínky obrany České republiky, probíhající reorganizace AČR i rychlý vývoj názorů na vedení obranných operací se nemohou neodrazit v problematice všestranného zabezpečení. Článek má za cíl přispět k současné diskusi o systemizaci operační činnosti a o některých tendencích operačního zabezpečení.

Všestranné zabezpečení lze obecně charakterizovat jako cílevědomou, organizovanou a sladěnou činnost k vytváření podmínek pro efektivní plnění úkolů operace k zabezpečování speciálních činností, k poskytování služeb vojskům a uspokojování jejich materiálních potřeb. *Operační zabezpečení*, jako součást všestranného zabezpečení, plní první dva uvedené úkoly, zatímco k poskytování služeb a uspokojování materiálních potřeb vojsk slouží především *logistická podpora*.

Vytváření podmínek pro efektivní plnění úkolů operace je možné realizovat například:

- omezením možnosti překvapivých úderů protivníkem vedením všech druhů průzkumu;
- snížením efektivity průzkumných a palebných prostředků protivníka;
- oslabením účinků radiačních a chemických havárií a úderů ZHN na vojska;
- opatřeními k zabezpečení pobytu vojsk v zamořených prostorech;
- zřizováním zátarasů, ničením objektů apod.

Při plnění úkolů operačního zabezpečení je zapotřebí zabezpečovat vojskům následující *speciální činnosti*:

- vyhodnocování a sledování činnosti protivníka v zájmovém prostoru;
- speciální činnosti k udržení vysokého stupně bojeschopnosti vojsk s důrazem na:
 - varování a informování vojsk;
 - maskování vojsk;
 - ženíjní budování prostorů a postavení zaujímaných vojsky;
 - ochranu před účinky radioaktivních a toxických látek;
 - zatarasování, údržbu a úpravu cest a zřizování přepravišť;
 - monitorování radiační a chemické situace;
 - dekontaminaci vojsk, odmořování, dezaktivaci a dezinfekci terénu;

– odstranění následků radiačních a chemických havárií a následků napadení ZHN;

- stanovení vlivu meteorologických podmínek na bojovou činnost vojsk;
- přípravou geodetických, topografických a vojenskogeografických podkladů a informací;
- případně i další činnosti.

V důsledku rozvoje operačního umění a také změn ve vývoji prostředků bojové činnosti (např. zavedení průzkumných palebných komplexů a munice s přesným koncovým navedením), a tím ve způsobech vedení operace, se v soudobých podmínkách projevují charakteristické tendence dalšího rozvoje operačního zabezpečení, ke kterým patří:

- růst úlohy operačního zabezpečení při dosahování cílů operace;
- integrace speciálních prostředků zabezpečení s prostředky palebného ničení;
- transformace některých druhů operačního zabezpečení na specifické způsoby operační činnosti.

Růst úlohy jednotlivých druhů operačního zabezpečení může dokumentovat následující skutečnost:

Rozvoj moderních palebných systémů vede nejen ke zvyšování jejich bojové efektivity, ale zpravidla zároveň k výraznému snižování jejich celkových počtů ve výzbroji. Trvale (a v AČR v poslední době zvláště výrazně) se snižuje počet bojových jednotek. Množství prvků zabezpečení klesá pomalejším tempem, protože nelze jít pod určitou kritickou mez, která by vedla k nefunkčnosti nebo i zhroucení celého systému zabezpečení. Některé speciální činnosti, například ve zpravodajském zabezpečení, mají tak zásadní význam pro úspěšné vedení operací, že musí být zabezpečeny jejich přednostní rozvoj.

Nejmodernější technika vyžaduje vysoký stupeň ochrany. **Prostředky vynaložené na ochranu jsou zpravidla mnohem nižší než náklady, které by si vyžádalo nahrazení zničené bojové techniky.** Nová a složitější technika i nové způsoby vedení bojové činnosti zpravidla vyžadují specializované zabezpečení. Z těchto důvodů se trvale zvyšuje podíl sil a prostředků zabezpečení na celkových počtech armády. Tato tendence je ve své podstatě objektivní a nelze ji bez negativních dopadů na výkonnost celého obranného systému přehlížet.

Tendence k integraci prostředků zabezpečení s prostředky palebného ničení se prosadila především vznikem průzkumných palebných komplexů. Za specifický (a starší) projev této tendence je možné považovat i snahu dosáhnout u moderních zbraňových kompletů co nejvyšší soběstačnosti v provádění speciálních činností, realizovaných jinak zpravidla silami a prostředky druhů zabezpečení. Jde například o rozvoj systémů komplexní ochrany bojových vozidel, zahrnující prostředky radioelektronické ochrany, OPZHN a ochrany proti vysoce přesným zbraňům, zadýmovací prostředky, prostředky dekontaminace, ženijní návěsná zařízení pro zemní práce, odminování, maskovací prostředky a řadu dalších.

Transformaci některých druhů operačního zabezpečení na specifické způsoby operační činnosti je možné dokumentovat na radioelektronickém boji, který

postupně přerostl rámec druhu operačního zabezpečení a stal se součástí způsobu vedení operace. Tento stav odráží i současný návrh operačního předpisu, který je s dílčími připomínkami akceptován. Obdobné tendence se však stále více projevují i v dalších druzích operačního zabezpečení.

Klamná činnost (dříve operační maskování) se svým cílem i obsahem *diametrálně liší od zabezpečení*. Má úzký vztah s podsystémem ničení, protože výrazně ovlivňuje možnosti vlastního palebného ničení, s ochranou, neboť se podílí na snížení účinnosti paleb protivníka. Je spjata i s manévrem. Plánuje a organizuje se v podsystému velení a v rámci podsystému zabezpečení se realizuje.

OPZHN v AČR je druhem operačního zabezpečení *pouze formálně*. Její organizace se liší od organizace jiných druhů zabezpečení, nejsou vytvořeny ani síly a prostředky OPZHN. Svým obsahem OPZHN výrazně překračuje rámce druhu operačního zabezpečení a představuje nedílnou a relativně samostatnou součást operační činnosti vojsk. Protože vzrůstá potřeba řešit způsoby ochrany vojsk proti vysoce přesným zbraním a radioelektronickým prostředkům protivníka, je účelné zkoumat možnost zobecnění problematiky ochrany a posoudit účelnost vytvoření rozšířené koncepce ochrany vojsk mimo rámec operačního zabezpečení.

Podle názvoslovné normy NN 010101, 1. díl, je pod pojmem „bojová činnost“ chápáno „obecné označení pro souhrn veškeré činnosti druhů ozbrojených sil a druhů vojsk na zemi, ve vzduchu i na moři vedoucí k dosažení cíle operace a boje“. *Bojová činnost, jako systém, je dle dosud užívaných teoretických zásad tvořena podsystémy palby, manévru, velení a zabezpečení*. Úspěchu v operaci může být dosaženo pouze při vyvážené a sladěné činnosti všech podsystémů. Současné prozatímní vydání armádního normativu „Příprava a vedení operací“ v hlavě 7 definuje operační zabezpečení jako součást všestranného zabezpečení, jehož cílem je vytvořit podmínky pro efektivní plnění úkolů vojsky. Zároveň uvádí, že operační zabezpečení zahrnuje zpravodajské zabezpečení, klamnou činnost, ochranu proti zbraním hromadného ničení, ženijní, chemické, topografickogeodetické, hydrometeorologické zabezpečení a zabezpečení sociálních a humanitárních věcí.

Z uvedeného vyplývá, že z hlediska systémového uspořádání je vše, co není obsahem podsystémů palby, manévru a velení, všestranným zabezpečením. Současně lze odvodit ze stanoveného cíle všestranného zabezpečení, že všestranným zabezpečením se rozumí ta část operační činnosti vojsk, která vytváří podmínky pro úspěšné plnění úkolů. To je však nepřesné, protože palba, manévr a velení rovněž vytvářejí podmínky pro úspěšné splnění úkolů. V důsledku takového pojetí je operační zabezpečení po řadu let značně podceňováno a je nezdůvodňováno jako druhořadou činnost, sloužící „pouze“ k zabezpečení vojsk.

Lze předpokládat, že každé systémové členění představuje svým způsobem určité zjednodušení a zobecnění. Potřeba odstranění systémových nepřesností a postupné prosazování se uvedených tendencí vyvolává nejenom potřebu modifikace struktury operačního zabezpečení, ale vyžaduje širší pohled na operační činnost vojsk jako celek.

Podsystém palby a podsystém manévru při existenci soudobých průzkumných palebných komplexů se stále více stávají neoddelitelnými a vytváří nový podsystém palby a manévru.

Vývoj ve většině moderních armád vede k transformaci pod systému velení a spojení na *pod systém nazývaný často C³I*, tj. pod systém obsahující kromě velení, řízení a spojení i rozsáhlou oblast informačního zabezpečení, včetně zpravodajského. *Radioelektronický boj* je v současné době, vzhledem k významu, rovněž považován za samostatný pod systém operační činnosti, i když k tomu mohou být některé výhrady.

Všestranné zabezpečení se postupně transformuje do tří samostatných pod systémů - operačního zabezpečení, logistické podpory a zdravotnického zabezpečení.

Možné blokové rozčlenění operační činnosti na jednotlivé pod systémy - viz schéma 1.

Schéma 1: Rozčlenění operační činnosti

Modifikaci pod systému operačního zabezpečení je možné navrhnout následujícím způsobem:

Zpravodajské zabezpečení, svým významem překračující rámec svého dosavadního zařazení jako druhu operačního zabezpečení, zařadit do pod systému velení, spojení a informačního zabezpečení (C³I).

Na základě zvláštností klamně činnosti a specifíků OPZHN je možné dojít k závěru, že klamnou činnost ani OPZHN není možné, z hlediska systémového členění, považovat za součást operačního zabezpečení. Zároveň je však zřejmé, že nemohou existovat ani jako relativně samostatný pod systém, protože nemají vlastní orgány řízení ani síly a prostředky k realizaci v nich obsažených opatření, která jsou plněna s využitím jiných druhů zabezpečení nebo vlastními silami vojsk.

Problematiku ochrany vojsk je zároveň potřeba řešit komplexněji, protože stále výrazněji stoupá potřeba ochránit vojska před průzkumnými palebnými komplexy protivníka, před účinky radiačních a chemických havárií a před zápalnými zbraněmi.

Jedním z možných řešení může být pojetí klamně činnosti a ochrany vojsk jako *funkčních oblastí operační činnosti*, nepředstavujících samostatný pod systém, ale existujících na základě praktických potřeb vojsk v operaci s využitím části vybraných prvků, vazeb, sil a prostředků ostatních pod systémů operační činnosti.

Pod systém operačního zabezpečení může být potom tvořen ženijním, chemickým, topografickogeodetickým a hydrometeorologickým zabezpečením (schéma 2).

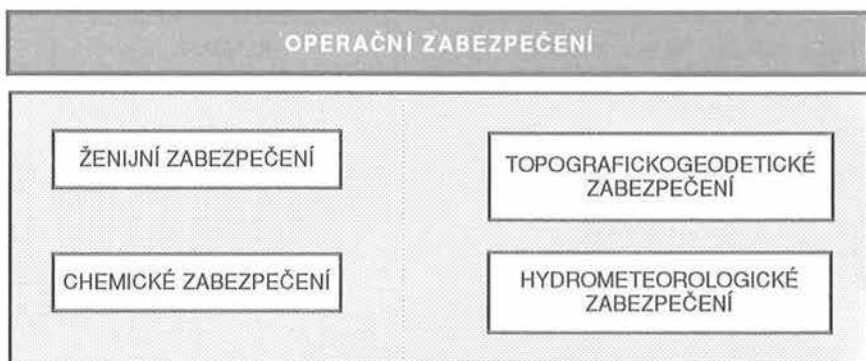

Schéma 2: Struktura operačního zabezpečení

Dosavadní zařazení zabezpečení sociálních a humanitárních věcí do operačního zabezpečení je diskutabilní, protože jeho cíl, obsah i formy, uváděné v návrhu operačního předpisu, nemají charakter zabezpečení. Tato problematika však vyžaduje fundované posouzení a není předmětem tohoto článku.

Navrhané rozdělení umožní, že operační zabezpečení bude zahrnovat pouze ty druhy, které naplňují jeho obsah. Klamná činnost a OPZHN, které se uskutečňují všemi druhy vojsk a mají implicitně zahrnuta opatření jiných druhů zabezpečení, se osamostatní. Problematiku ochrany vojsk je v tom případě možno řešit komplexně.

Uvedený postup vyhovuje potřebě plánování a vedení operací pomocí cílů. Jednotlivé operační cíle se realizují sladěným a koordinovaným působením všech podsystémů i funkčních oblastí operační činnosti. Akcentován je zejména význam **odpovědnosti všech velitelů za realizaci opatření ochrany vojsk**, přesně je možné stanovit kompetence v klamné činnosti. Vyloučí se přenášení odpovědnosti na jiné funkcionáře (např. na náčelníka chemického vojska za ochranu vojsk), protože podíl jejich druhu zabezpečení na realizaci úkolů konkrétní funkční oblasti operační činnosti je možné přesně vymezit. To odpovídá soudobému požadavku participace náčelníků druhů vojsk a služeb na přípravě operace.

Konkretizace a upřesnění působnosti, povinností a odpovědnosti na výše uvedeném základě může kladně ovlivnit efektivnost využití všech sil a prostředků, přispět k odstranění šablonovitosti a zvýšit iniciativu velitelů a náčelníků operačních štábů. V některém z dalších příspěvků považujeme za účelné se zabývat podrobněji jednou z navržených funkčních oblastí bojové činnosti - ochranou vojsk.

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a, CSc.,
podplukovník Ing. Ján A n t o l í k

Plánování a organizace klamání v obranné operaci armádního sboru

*Příprava obranné operace armádního sboru zpravidla zahrnuje plánování a organizaci bojové činnosti, přípravu vojsk a přípravu prostoru obrany. Jde o závažné období rozkrytí protivníka a přípravy operace. Jeho délka závisí na způsobu zahájení konfliktu. Jednou z variant může být zahájení agrese po určitém období příprav. **Otázka plánování a organizování klamání** v této variantě bude obsahem následujícího článku, který je navazující na články uveřejněné ve VR č. 10/93 a 2/94.*

Bylo by účelné mít již v míru zpracovány operační plány použití vojsk armádního sboru v různých variantách. To vyžaduje upřesnit a dopracovat obecné plány do konkrétní podoby podle vzniklé situace. V každém případě však velitel a štáb armádního sboru bude postupovat podle **obecného metodického postupu, jehož obsahem zpravidla bude činnost podle schématu:**

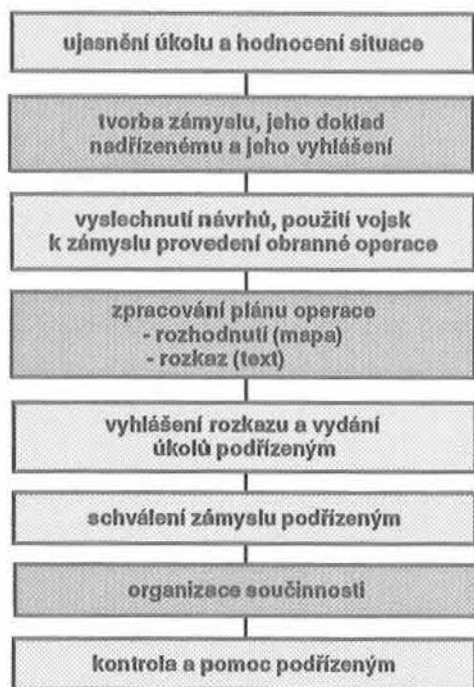

Schéma 1

Pod pojem *plánování* lze zahrnout činnost, která je ukončena vyhlášením rozkazu. *Organizace* je následující činností. Podle některých názorů je kontrola samostatnou částí přípravy operace, ale z hlediska štábu armádního sboru je možné tuto činnost zahrnout do organizace či organizování.

Řídícím subjektem v tomto procesu je velitel sboru, který rozhoduje o možných variantách činnosti vojsk, jež připravuje náčelník štábu sboru s využitím operační správy. Náčelník štábu je koordinátorem veškeré činnosti mezi jednotlivými zástupci a náčelníky druhů vojsk a služeb. Rozhodující otázky plánování a organizování v rovině zámyslu činnosti a vševojskových záležitostí jsou hlavní náplní práce velitele, náčelníka štábu a operační správy. **K vševojskovým záležitostem**

patří i celá oblast klamání, proto v rozhodovacím procesu velitele se prolíná všemi postupnými kroky plnění metodiky jeho práce a práce celého štábu armádního sboru.

Nelze plně souhlasit s dosavadními zažitými stereotypy plánování a organizování klamání.

Utajování klamání

Při štábních nácvicích a VŠC se prosazoval *požadavek přísného utajení*. Z tohoto návyku se postupně vytvořila představa, že otázky klamání musí řešit skupina, která pracuje odděleně a v naprosté tajnosti. Jde o mylnou představu v tom smyslu, že by problém klamání byl *utajovanější* než samotný problém plánování operace ze vševojskového hlediska. Vždyť pro protivníka bude větším úspěchem, zjistí-li, jak zamýšlíme operaci provést, než jak zamýšlíme o ní klamat. Mimo jiné toto přehnané utajování způsobovalo, že problematika klamání byla tak tajná, že ji zodpovědní funkcionáři nejenže neznali, ale byla na okraji jejich zájmu.

O otázkách klamání se naopak má hovořit (samozřejmě tam, kde se o nich hovořit smí), v rozsahu nutnosti při řešení obecných otázek. Otázky klamání je proto třeba řešit od samého počátku plánování, tj. od ujasňování úkolu a hodnocení situace až po důsledné řešení při organizaci součinnosti.

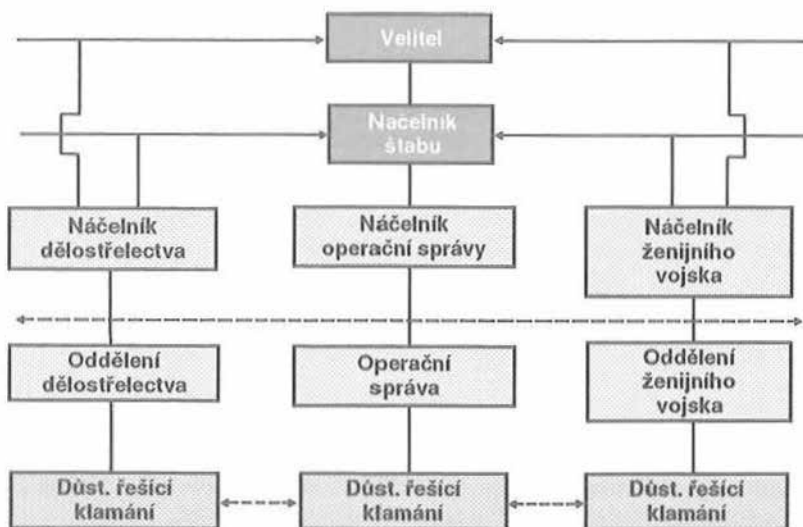
Skupina pro klamání

Ani v doposud platném předpise Oper-1-4 „Operační maskování“ se nehovoří o vytváření specializovaných skupin na štábech, ale postupem času, zvláště v 70. - 80. letech bylo „moderní“ vytvářet takovéto skupiny jako např.:

- skupinu pro plánování a řízení komplexního palebného ničení,
- skupinu pro likvidaci následků použití ZHN,
- skupinu k řízení REB,
- skupinu pro operační maskování atd.

Takové vytváření skupin se zdůvodňovalo složitostí úkolů a nemožností, aby velitelé nebo náčelníci štábů otázky řešili bezprostředně. Řešení nových problémů aplikace operačního umění v praxi pravděpodobně nelze řešit tím, že speciální úkoly budou plánovat, organizovat a řídit k tomu vytvořené speciální skupiny. Kromě toho nejsou naše operační štáby „nafukovací“, ale naopak lze očekávat tendenci jejich zeshňování a postupného vybavování prvky automatizovaného systému velení. V jednotlivých správách operačního štábu musí být specializovaní odborníci na různé oblasti (v míru i „v poli“), ale není žádoucí vytvářet odděleně pracující skupiny, a ještě k tomu patřičně utajené. Velitel a náčelník štábu se nemůže zbavovat odpovědnosti a „delegovat“ povinnosti na skupinu, kterou sice „řídí“, ale při izolování (utajování) od ostatních příslušníků štábu se postupně dopracovává k určitým výsledkům, které však nemusí korespondovat se vševojskovým zámyslem. I na ostatních správách a odděleních je třeba, aby pověření důstojníci řešili i specifické otázky, včetně problematiky klamání. Zástupci a náčelníci druhů vojsk by měli otázky klamání řešit „bezprostředně“ samozřejmě s tím, že budou mít

na správách (odděleních) připravené důstojníky k řešení klamání. Tito důstojníci štábu armádního sboru udržují mezi sebou součinnost, tak jako mezi sebou řeší součinnostní otázky zástupci velitele a náčelníci druhů vojsk a služeb. Vazby podřízenosti a nadřízenosti, jakož i vazby součinnostní mohou na štábu armádního sboru probíhat i v řešení oblasti klamání podle uvedeného schématu:

Legenda:

- > podřízenost
 -.-.-.-.-> součinnost

Schéma 2

Uvažovat proto o vytváření specializované skupiny pro klamání lze připustit pouze v tomto smyslu.

Princip řízení podle cílů

V celém plánovacím procesu je nutné všeobecně posilovat moderní prvek řízení podřízených, což je „řízení podle cílů“, které v práci velitele a operačního štábu znamená:

- dát podřízeným větší volnost v rozhodování v rámci „mantinelů“ daných zámyslem nadřízeného,

● posílit odpovědnost podřízených za způsob splnění úkolu, kterým se má dosáhnout stanoveného cíle,

● netrvat na obsahu a rozsahu zpracovávaných dokumentů, ale ponechat tuto volbu na podřízeném, který sám uváží, co je pro efektivní velení postačující atd.

V oblasti plánování a organizace klamání jde tedy o uplatnění tohoto všeobecného principu racionalizace práce velitele a štábu armádního sboru.

V praxi to znamená, aby:

▲ v nařízení velitele AČR pro klamání byla stanovena pouze opatření klamání, která provádí v jeho prospěch, a nezbytné součinnostní úkoly,

▲ ve vyhlášeném zámyslu klamání velitele armádního sboru byla stanovena pouze hlavní opatření klamání v obranné operaci bez konkrétních úkolů, a tím ponechán prostor k tvůrčí činnosti podřízených při návrzích k praktické realizaci klamání jednotlivými druhy vojsk a služeb,

▲ v úkolech podřízeným svazkům a útvarům byly stylizovány pouze a hlavní opatření mající vliv na nezbytné dodržení součinnosti,

▲ při organizaci součinnosti byla sladěna činnost podřízených při klamání v nezbytné míře atd.

Rozsah zpracovávaných dokumentů

Zvláště v 80. letech došlo ve štábní praxi k rozbíjení dokumentace do nebyvalých rozměrů. Kriterium „kdo vyrobí více a lépe podbarvené dokumentace, ten je lepší“ bylo a dá se konstatovat, že ještě je uplatňováno v práci velitelů. *Formální stránka převyšuje stránku obsahovou.* V oblasti klamání nejsou problémy ani tak s množstvím zpracovávané dokumentace jako spíše s nižší kvalitou jejich obsahu. Podle předpisu Oper-1-4 se zpracovává grafický **Plán operačního maskování** (jako součást Plánu operace) s textovou legendou. Podřízeným se vydávají **Nařízení pro operační maskování**. Zástupci a náčelníci druhů vojsk a služeb úkoly operačního maskování plánují v rámci svých plánů činnosti.

V současnosti je tendence po stránce vševojskové zpracovávat rozhodnutí velitele v grafické podobě na mapě, rozkaz velitele, který je jeho textovým vyjádřením, úkoly podřízeným pak ve formě nařízení. V praxi se tedy odboural nadbytečný dokument, kterým byl vševojskový „Plán operace“.

Pro oblast klamání se jeví možnost zpracovávat:

ve variantě a)

- **Plán klamání v operaci** v grafické podobě na mapě stejného měřítka jako rozhodnutí,
- **Rozkaz velitele ke klamání**, který by byl jeho textovým vyjádřením,
- **Nařízení podřízeným ke klamání**.

ve variantě b) pouze

- **Rozkaz velitele ke klamání** v textové podobě.

Opatření klamání (pouze hlavní) by se mohla zapracovávat do Rozhodnutí velitele na mapě, opatření klamání druhů vojsk by byla zapracována v odborných plánech zástupců a náčelníků. Úkoly podřízeným ke klamání by se mohly zapracovávat ve vševojskových (odborných) nařízeních.

ve variantě c)

- nezpracovávat žádné zvláštní dokumenty.

Všechny varianty jsou možné, přičemž každá má své klady a zápory.

Ve variantě a) se neřeší všeobecný požadavek snížení rozsahu zpracovávané dokumentace, ale je zde možnost jasného grafického znázornění opatření klamání.

Varianta b) je lákavá, ale zdá se, že by vznikl *technický problém* opatření klamání zapracovat do rozhodnutí, se zachováním potřebné míry přehlednosti. Jednou z cest je, aby rozhodnutí obsahovalo jen hlavní (vševojsková) opatření, a ne opatření (byť i hlavní) druhů vojsk. Praxe je taková, že zástupci a náčelníci druhů vojsk a služeb přispívají do vševojskových dokumentů opatřeními, která tam nepatří. Na „uvolněná“ místa by mohla být doplněna opatření *skutečně vševojsková*, tedy klamání, ochrana, REB atd.

Úkoly ke klamání zapracovávat do běžných nařízení podřízeným vojskům je pravděpodobně reálné. Samozřejmě to předpokládá, že *princip utajování* bude chápán podle uvedené úvahy. Úkoly k demonstrační činnosti by přitom nemusely být jednotkám vydávány jako úkoly ke klamání, ale k běžné bojové činnosti. Tato myšlenka nemá nic společného s utajováním. Jde zde o možnou obavu, že by jednotka nařízenou činnost neprováděla přirozeně, a tudíž by mohl být snížen stupeň věrohodnosti.

Varianta c), ve které by byla všechna opatření klamání (cíle, zámysly, úkoly, součinnost) součástí běžné vševojskové i odborné dokumentace, tedy že by se v porovnání s variantou b) *nezpracovával ani Rozkaz velitele ke klamání* a otázky klamání by byly součástí jednotlivých částí běžného rozkazu velitele, je také lákavá. Pravděpodobně však doposud nejsou podmínky k tomu, aby se na tento způsob plánování přistoupilo. Hrozilo by totiž nebezpečí, že by se problematice klamání opět věnovala malá pozornost. *Optimálním řešením* by v dnešní situaci mohla být *kombinace variant a) a b)* tj. zpracovávat:

- **Plán klamání v operaci** v grafické podobě (na mapě),
- **Rozkaz velitele ke klamání** v textové podobě.

Možnost *nezpracovávat* Plán klamání v operaci v grafické podobě je třeba prověřit při VŠC armádního sboru. To si pravděpodobně vynutí nejprve upřesnit obsah rozhodnutí velitele na mapě.

Hlavní opatření ke klamání v práci velitele a štábu as

Základem pro plánování klamání je *Směrnice hlavního velitele pro klamání a zámysl velitele armádního sboru k obranné operaci*. Zástupci a náčelníci druhů

vojsk vycházejí z odborných směrnic, kde by se mělo řešit i klamání. Souběžně s tvorbou zámyslu operace je nutné tvořit i **zámysl klamání v operaci**.

Při ujasňování úkolu je třeba pochopit cíl klamání, popř. opatření, která nadřazený plánuje ve prospěch armádního sboru.

Při hodnocení situace je základem hodnocení možných variant činnosti protivníka při zahájení a provedení útoku. Je nutné si uvědomit, že pokud velitel a náčelník štábu s využitím návrhů náčelníka zpravodajského oddělení a náčelníka operační správy *nevyhodnotí možný zámysl činnosti protivníka ve více variantách s určením té nejpravděpodobnější, pak nelze jednoznačně zámysl klamání v obranné operaci vytvořit. Možnost plánování, organizace a provádění klamání v operaci je založena právě na této skutečnosti*. V myslích některých velitelů a příslušníků operačních štábů je zakořeněna představa, že klamáním máme „odvést a rozptýlit alespoň část sil a prostředků protivníka z předpokládaného směru hlavního úderu“ (viz Oper-1-4, str. 49). To je **závažný omyl**. Naopak **opatření klamání v obranné operaci máme protivníka „navádět“ na směr vlastního hlavního úsilí**, tedy jej přesvědčovat o tom, že jím zvolený směr hlavního úderu je správný. Proto je nezbytné vyhodnocení variant činnosti protivníka. Velitel na základě vyhodnocení situace a předpokládaných variant činnosti protivníka rozhodne o svém zámyslu sice podle té nejpravděpodobnější varianty, ale tento zámysl musí mít schopnost být „upravitelný“ i k případné další, méně pravděpodobné variantě.

Úsilí klamání (těžiště zámyslu klamání v operaci) se proto musí soustředit na **přesvědčení protivníka o tom, že vlastní vojska budují obranu s úsilím na jiném, podle našeho vyhodnocení méně pravděpodobném směru hlavního úderu protivníka**.

Stručně shrnuto - klamáním máme protivníka ovlivnit tak, aby volil **způsob útoku přesně podle našeho zámyslu vedení obranné operace**. V tomto směru je nutné správně pochopit úlohu náčelníka zpravodajského oddělení při přípravě podkladů pro tvorbu zámyslu. Při analýze informací o protivníkovi musí být odhaleny informace směřující k našemu oklamání, protože i protivník bude využívat klamání.

Zámysl klamání v operaci může obsahovat:

- **východí variantu činnosti protivníka ke klamání,**
- **klamný prostor obrany armádního sboru, včetně prostoru (směru) hlavního úsilí obrany,**
- **klamné prostory obrany (východí prostory) prvosledových a druhosledových svazků (vševojskové zálohy), včetně prostorů (směrů) hlavního úsilí - předpokládaný klamný manévr silami a prostředky.**

Zámysl klamání by se mohl zpracovávat graficky na budoucím Plánu klamání v operaci nebo spíše na pracovní mapě náčelníka štábu či náčelníka operační správy (důstojníka operační správy, který je pověřen řešit otázky klamání v operaci). Pokud je zámysl řešen v rámci Rozhodnutí velitele na mapě (pracovní mapě velitele), pak je rozlišen podbarvením zakres opatření klamání. Velitel by jej měl přednést nadřazenému veliteli bezprostředně po vševojskovém zámyslu vedení

obraně operace. Po zapracování případných připomínek by jej velitel armádního sboru měl vyhlásit ihned po vyhlášení vševojskového zámyslu.

V návrzích zástupců a náčelníků druhů vojsk musí být veliteli armádního sboru předkládány i návrhy na použití sil a prostředků daného druhu vojska k realizaci zámyslu klamání v operaci.

Obecně by měla část návrhu, týkající se klamání obsahovat:

- formy klamání časově a prostorově k zabezpečení zámyslu klamání,
- vlastní další opatření ke klamání,
- požadavky.

Náčelník štábu (resp. náčelník operační správy) by měl ve svém návrhu v části týkající se klamání navrhnout:

- ▲ formy klamání silami mechanizovaných brigád a vojskem územní obrany k zabezpečení zámyslu klamání, včetně předpokládaných klamných manévru (do hloubky i k provedení protiúderu),
- ▲ formy klamání vojskem REB a spojovacím vojskem.

Po přednesení návrhů jednotlivými zástupci velitele a náčelníky druhů vojsk (služeb) a jejich schválení velitelem (náčelníkem štábu) jsou hlavní vševojsková a hlavní opatření druhů vojsk (služeb) v rozsahu podle rozhodnutí velitele armádního sboru (náčelníka štábu) zapracovávána do Plánu klamání v operaci (grafická část opatření klamání) a Rozkazu velitele ke klamání (textová část opatření klamání). Je otázkou praktického prověření, zda se zapracovávání hlavních úkolů druhů vojsk (služeb) do vševojskových plánů osvědčí. Zástupci a náčelníci si vlastní opatření klamání zapracovávají do svých plánů.

Plán klamání v operaci by mohl obsahovat:

- zámysl činnosti protivníka ve variantách,
- vševojskový zámysl vedení obranné operace - prostor obrany armádního sboru, včetně prostoru (směru) hlavního úsilí, prostory obrany (výchozí prostory) prvosledových a druhosledových svazků (vševojskové zálohy), předpokládané manévry silami a prostředky atd.,
- zámysl klamání v operaci,
- opatření ke klamání o místech velení, stanovištích průzkumu, navedení letectva, rušení, skladech materiálu armádního sboru aj.

Rozkaz velitele ke klamání může obsahovat:

- cíl klamání v obranné operaci,
- zámysl klamání v operaci,
- úkoly podřízeným v oblasti klamání v pořadí:
 - a) prvosledovým mechanizovaným brigádám a vojskům územní obrany,
 - b) druhosledovým mechanizovaným brigádám (včetně přidělených) a vojskům územní obrany,
 - c) ostatním vojskům sboru;

- signály,
- doby pohotovosti aj.

Po zplánování operace následuje *organizace* plánovaných opatření i v oblasti klamání. Je možné, aby *úkoly ke klamání* byly podřízeným předávány písemnou nebo jinou formou v rámci „Výpisu z rozkazu velitele“ anebo vševojskovými (odbornými) nařízeními.

Při organizaci součinnosti velitele armádního sboru se řeší v jednotlivých obdobích i úkoly ke klamání. Důraz se klade na časové a prostorové sladění opatření klamání mezi mechanizovanými brigádami, vojsky územní obrany a hlavními opatřeními druhů vojsk. Zvláštní pozornost je třeba věnovat šetření silami a prostředky i tím, aby běžná činnost svazků a útvarů armádního sboru byla využívána k provádění klamání (to je k *demonstrační činnosti*).

Kontrola a pomoc podřízeným je všeobecnou podmínkou úspěšného velení vojskům. Cílem kontroly opatření klamání je odhalit a odstranit zjištěné nedostatky a tím přispět k požadavku věrohodnosti klamání. Každý, kdo řídí vojska, kontroluje i oblast klamání. Ke kontrole opatření klamání by se nemusely organizovat zvláštní kontrolní akce, ale měly by být součástí kontrol přípravy operace. *Velkou pozornost je nutné věnovat radiotechnickému a rádiovému maskování, zvláště k omezení, ne-li zákazu jakéhokoliv provozu rádiových a radiotechnických prostředků spojení v obraně a přípravě Plánu dezinformací.*

Součástí kontroly přípravy a plnění úkolů klamání jsou i opatření směřující přímo k získání poznatků o tom, jak protivník reaguje na naše klamání. Tento úkol zpravidla zabezpečuje zpravodajské oddělení armádního sboru a orgány vojenského obranného zpravodajství. Na základě těchto poznatků je nutné upřesňovat teorii i praxi klamání.

Některé názory obsažené v tomto článku jsou jistě polemické, ale to není důvod je nevyslovovat. Procvičování klamání v rámci operační přípravy, hodnocení, prosazování a jeho skutečné využívání v případné bojové činnosti by se mohlo stát aktuálním úkolem. Tato téměř zapomenutá zásada vojenského umění by měla být v co nejkratší době opět pozvednuta na úroveň, kterou si zaslouží. Očekáváme odezvu k naznačeným zásadám i na stránkách tohoto časopisu.

Plukovník doc. Ing. Klaudius K i n c l , CSc.

Analýza efektivity postgraduálního vzdělávání

V současné době se těžiště postgraduálního vzdělávání důstojníků a občanských zaměstnanců AČR přesouvá z problému zdůrazňování jeho nevyhnutelnosti na jeho efektivní zabezpečení. Tato otázka je často diskutována zejména v souvislosti se zaváděním bakalářského vysokoškolského studia, získáváním absolventů civilních vysokých škol pro službu v AČR, rozvojem systému celoživotního vzdělávání důstojníků AČR apod.

Potřeba efektivního zabezpečení postgraduálního vzdělávání se nejvýrazněji projevuje na úsecích „Automatizované systémy velení a řízení“ (ASVŘ) a „Informatika a výpočetní technika“ (IVT) vědního oboru „Vojenská elektronika, informatika a kybernetika“.

Význam hledání efektivnějších forem vzdělávání v uvedených úsecích lze dokumentovat *enormním počtem požadavků* přicházejících na příslušné odbory AČR a Vojenskou akademii Brno od armádních sborů, ústavů, úřadů, vojenských středních škol, vojenské policie apod. Prakticky od všech složek AČR, které se již nemožno bez výpočetní techniky dále efektivně rozvíjet.

Počty požadavků na další vzdělávání jsou vyvolány bouřlivým rozvojem teoretických i praktických poznatků ze zmíněných vědních úseků. Bez těchto znalostí již v dnešní době nelze ani pochopit manuály jednotlivých produktů zaváděných do praktického používání v AČR, ani spolupracovat na vývoji automatizovaných systémů řízení, logistiky, trenažérů a simulátorů.

■ ANALÝZA POŽADAVKŮ NA POSTGRADUÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ ASVŘ a IVT

Je zcela samozřejmé, že je ekonomicky výhodnější získat potřebné poznatky vědních úseků ASVŘ a IVT dříve, než je automatizační technika a moderní programové vybavení zaváděno na pracovištích AČR. Tím se ale stávají prakticky nerealizovatelné formy samostatného nebo dálkového studia. Studium v kurzech nabízených specializovanými firmami je příliš nákladné a nerespektuje specifické požadavky celoživotního vzdělávání důstojníků a občanských zaměstnanců AČR. Proto je v současné době *postgraduální vzdělávání optimálním východiskem zabezpečení potřeb rozvoje informatizace armády*.

Postgraduální vzdělávání je realizováno různými typy kurzů každý typ může mít několik rozsahů:

Tabulka 1

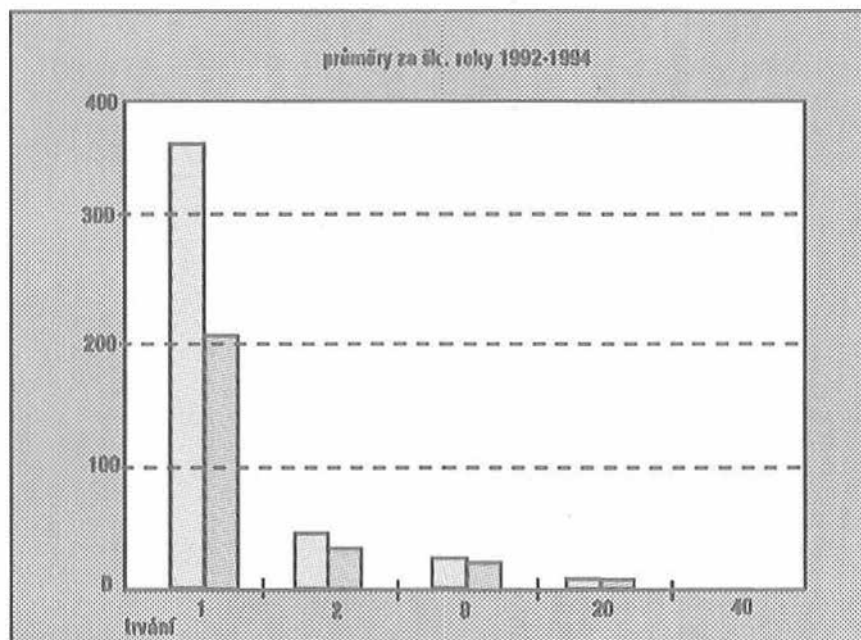
Typ kurzu	Rozsah (týdny)		
akademický	8,	20,	44
kvalifikační	4,	8	
zdokonalovací	2,	4	
intenzivní (zdokonalovací)	1		

(Bližší popis kategorizace stávajících a perspektivních kurzů je uveden v [1].)

Poznámka:

Postgraduální vzdělávání nelze zaměřovat s dřívějším postgraduálním studiem (PGS), které je ve smyslu zákona č. 172/1990 Sb. nahrazeno doktorandským studiem. Naopak, veškeré další vzdělávání vysokoškolsky vzdělaných odborníků má ze zákona postgraduální charakter a analogicky další vzdělávání středoškolsky vzdělaných odborníků má postmaturitní charakter.

Rozložení požadavků na postgraduální vzdělávání není rovnoměrné. Nejméně požadavků je na akademické kurzy dlouhodobé (jedenáctiměsíční a pětíměsíční). V závislosti na zkracování doby kurzu prudce roste četnost požadavků. Nejžádanější jsou intenzivní (monotematické) zdokonalovací kurzy (viz graf).

Graf: Průměrné počty zájemců o kurzy podle trvání kurzu v týdnech

Tabulka 2

Trvání (týdnů)	1	2	6	20	40
Přihlášených	364	48	30	7	0
Přijatých	211	30	28	7	0

Hlavním důvodem nerovnoměrnosti požadavků je *pracovní vytížení* žadatelů o postgraduální vzdělávání. Jejich pracoviště je nemůže dlouhodobě postrádat. Současně jde o pracovníky, kteří potřebují k výkonu své funkce co nejrychleji získat potřebné vzdělání.

Podle pracovního zařazení nejpočetnější skupiny uchazečů tvoří:

- ▲ specialisté výpočetních středisek a výzkumných nebo vývojových zařízení,
- ▲ pracovníci na řídicích funkcích,
- ▲ učitelé středních a vysokých škol.

Žadatelé jsou vesměs dřívější absolventi vysokých škol. Například ve školním roce 1992/93 se účastnilo kurzů pouze 3,5 procenta studentů bez ukončeného vysokoškolského vzdělání, ve školním roce 1993/94 již nebyl žádný uchazeč bez vysokoškolského titulu.

■ ZAMĚŘENÍ A OBSAH POSTGRADUÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ ASVR a IVT

Postgraduální vzdělávání na úsecích ASVR a IVT je zaměřeno na:

- *zvýraznění analytického způsobu myšlení,*
- *teoretické a praktické zvládnutí nejnovějších poznatků z oblasti využití výpočetní techniky,*
- *organizaci a využití prostředků přenosu informací,*
- *získání teoretických znalostí z oblasti sdílení a ochrany informací,*
- *zvládnutí technik a nástrojů projektování,*
- *získání znalostí vyšších stupňů managementu,*
- *poznání vojenské, ekonomické a legislativní problematiky,*
- *poznání návazností vojenské informatiky na státní správu.*

Komplexní zabezpečení těchto cílů je úlohou akademických kurzů. *Postupné zabezpečení* těchto cílů, ve stejném rozsahu, je úlohou zbývajících druhů kurzů. Kurzy se tedy navzájem odlišují způsobem zabezpečení cílů vysokoškolského vzdělávání, a ne vysokoškolským či nevysokoškolským charakterem studia. Charakter studia je dán dosaženým vysokoškolským vzděláním studentů, obsahem a formou výuky a samozřejmě vysokoškolskými učiteli.

Způsob zabezpečení plnění cílů postgraduálního vzdělávání je hlavním kritériem dělení kurzů. Pro omezený rozsah příspěvku budou zde probrány pouze akademické a intenzivní kurzy jako osvědčené typy kurzů, které současně představují dva extrémy zabezpečení postgraduálního vzdělávání. Představu o zbývajících typech si čtenář může udělat interpolací uvedených vlastností.

■ AKADEMICKÉ KURZY

Akademické kurzy jsou určeny pro vzdělávání důstojníků a občanských zaměstnanců, kteří mají předpoklady pro postup v řídicích funkcích útvarů ASVŘ a ve funkcích důstojníků ASVŘ na velitelstvích AČR. Rozsah kurzu je 11, 5 a 2 měsíce. Je odvozován podle obsahu kurzu. Například 5měsíční akademický kurz obsahuje předměty:

Tabulka 3

Předmět	Počet hodin	ukončení
Automatizované systémy řízení a velení	114	zkouška
Projektování informačních systémů	76	zkouška
Technické vybavení výpočetních systémů	76	klas. záp.
Programové vybavení výpočetních systémů	76	klas. záp.
Modelování činnosti vojsk	76	klas. záp.
Tělesná výchova	38	
Teorie řízení a psychologie řízení	38	
Ekonomika obrany	38	
Všeobecná taktika a taktika druhů vojsk	38	
Cizí jazyk (nepovinný)	(38)	
Závěrečná práce	30	
Celkem povinné výuky	600	

Tabulka 4

Dvouměsíční akademický kurz obsahuje předměty:

Předmět	počet hodin	ukončení
Automatizované systémy řízení a velení	96	zkouška
Projektování informačních systémů	48	zkouška
Technické vybavení výpočetních systémů	48	zápočet
Programové vybavení výpočetních systémů	48	zápočet
Celkem povinné výuky	240	

Už z obsahu kurzů je zřejmé, pro koho je určen 5měsíční a 2měsíční kurz.

Výhody akademických kurzů:

- komplexně plní cíle postgraduálního vzdělávání;
- výuku jednotlivých předmětů lze časově rozložit, což představuje menší zátěž jak pro studenty, tak pro učitele;
- je dostatek času na samostatnou přípravu již v průběhu kurzu;
- je dostatek času na „smíření se s novými poznatky“ (je v lidské přirozenosti, že každý nový poznatek je přijímán s nedůvěrou, pokud odporuje zažitým představám);
- závěrečná práce umožňuje studentovi poznat, v čem má nedostatky.

Nevýhody akademických kurzů:

- student je odtržen od problémů pracoviště na delší dobu: pokud je členem řešitelského týmu, musí být termín ukončení řešení odložen, pokud není, musí být zastupován jiným pracovníkem;
- do obsahu kurzu nutno zařazovat tělesnou výchovu respektive cizí jazyk;
- se zkracováním rozsahu kurzu se zmenšuje možnost rozložení výuky, některé předměty musí být probrány intenzivněji, jiné musí být vypuštěny, zkracováním rozsahu se zmenšují výhody akademických kurzů;
- časové rozsahy akademických kurzů jsou na hranici realizovatelnosti, a to ještě za předpokladu, že studenti kurzu mají předpokládané vstupní znalosti homogenní, což v praxi není pravda;
- v akademických kurzech se setkávají specialisté s různorodou praxí, byť se jedná o úseky ASVŘ a IVT, pro některé studenty je přednášená látka úplně nová, pro jiné jde o informace získané dříve;
- rostou výdaje za cestovné a odlučné.

■ INTENZIVNÍ ZDOKONALOVACÍ KURZY

Intenzivní zdokonalovací kurzy jsou zatím určeny především těm pracovníkům armády, které praxe nutí k obnovení a rozšíření znalostí získaných na vysoké škole. Představují protipól akademických kurzů z hlediska způsobu zabezpečení cílů postgraduálního vzdělávání. Jsou *monotematické* (vyučuje se jeden předmět). Vyznačují se zejména:

- **krátkou dobou trvání**, která obvykle nepřekračuje jeden týden;
- **vyšším počtem odučených hodin** připadajících na jeden pracovní den (8-10).

Obsah intenzivních kurzů je velice různorodý a je stanovován pragmaticky. Například v posledních letech byly pořádány Střediskem postgraduálního vzdělávání specialistů ASV VABrno intenzivní kurzy v oblastech (předměty nelze vyjmenovat pro jejich velký počet):

- použití PC pro (vrcholové) řídicí pracovníky,
- softwarové inženýrství v ASV,
- metody a techniky projektování ASV,
- prostředky automatizovaného projektování (CASE),
- operační výzkum a modelování boje,

- práce s digitalizovaným modelem území,
- použití relačních databázových systémů,
- tabulkové procesory a jejich využití,
- operační systémy (DOS, UNIX, WINDOWS),
- návrh a provoz počítačových sítí,
- OS NOVELL - školení pro správce sítí,
- ochrana dat v počítačových sítích,
- DESKTOP PUBLISHING,
- technická diagnostika počítačů.

Výhody intenzivních zdokonalovacích kurzů:

- student není dlouhodobě odtržen od problematiky svého pracoviště;
- do výuky není nutné zařazovat předměty vynucené dlouhodobým pobytem ve školicím zařízení;
- nejsou problémy se zastupováním;
- zmenšují se cestovní výdaje (soboty, neděle);
- není odváděna pozornost jinými předměty;
- pomocí intenzivních kurzů je možné poskytnout znalosti prakticky ve všech předmětech ASVR a IVT;
- intenzivní kurzy umožňují podstatně větší fakultativnost vzdělávání než jiné typy.

Nevýhody intenzivních zdokonalovacích kurzů:

- velký počet vyučovacích hodin představuje velkou psychickou zátěž jak pro studenty, tak pro učitele;
- není dostatek času na procvičování probrané látky;
- není dostatek času na smíření se s novými poznatky;
- není možné komplexně plnit cíle postgraduálního vzdělávání.

■ ZÁVĚRY ANALÝZY

V analýze nebyla rozebírána užitečnost postgraduálního vzdělávání, protože zvýšení efektivity postgraduálního vzdělávání je vždy přínosem pro každý rezort.

Přínosy jsou nepřímé a přímé:

- ▲ *nepřímé* vznikají zprostředkovaně, zvýšením odborné úrovně zaměstnanců rezortu;
- ▲ *přímé* se projevují ve snížení nákladů na poskytování dalšího vzdělávání zaměstnancům rezortu.

Za přijatelná řešení problému efektivity postgraduálního vzdělávání mohou být pokládána pouze ta, která současně zvyšují přímé i nepřímé přínosy. Za nepřijatelný lze tedy pokládat názor, že další vzdělávání je soukromou záležitostí každé-

ho zaměstnance, i když minimalizuje náklady na poskytování dalšího vzdělávání, protože vede ke snížení celkové erudice rezortu.

Hledání optimálního kompromisu mezi akademickými kurzy a intenzivními kurzy nepovede ke zvýšení efektivity, protože jakýkoliv mezistupeň zvyšuje určité pozitivní vlastnosti na úkor jiných pozitivních vlastností. Nutno hledat řešení, které zabezpečení (umožní) splnění následujících požadavků:

- komplexní splnění cílů postgraduálního vzdělávání;
- časové rozložení výuky;
- dostatek času na samostanou přípravu;
- dostatek času na „smíření se s novými poznatky“;*;
- kontinuitu studenta s problematikou jeho pracoviště;*;
- pokrytí všech oblastí ASVŘ a IVT;
- fakultativnost vzdělávání;
- řešení problému nehomogenosti předchozí přípravy a praktických zkušeností studentů;
- zpracování závěrečné práce;
- minimalizaci problémů se zastupováním;
- minimální pobyt ve školicím zařízení;
- snížení cestovních a jiných výdajů.

***Nutno hledat řešení, které současně zabezpečí výhody obou typů kurzů uvedených ve 4. a 5. odstavci.**

Literatura:

- [1] Pichl, K.: Vojenská vzdělávací soustava České republiky, Sborník VA Brno, řada D (pedagogická), 1993.
- [2] Kubečka: Představa o požadavcích na doplnění a přípravu odborníků v oblasti automatizace a informatizace od r. 1995, Studie OAI GŠ AČR, 1994.

Vojenské školy a informatika

Vysoké vojenské školy připravují nejen velitelské kádry a specialisty, ale i vědecko-pedagogické pracovníky. Ve statutech těchto škol je také stanoveno, že provádějí vlastní vědecké výzkumy a zveřejňují jejich výsledky. To je možné jen díky soustředění potřebného materiálního (včetně informačního) zabezpečení. Podrobný a možná i v něčem nový pohled na tuto problematiku nabízí článek uveřejněný v polském časopise Myśl Wojskowa 5/1993, jehož autory jsou plk. Dr. W. Zabczyński a plk. Mgr. Ing. J. Paszkowski.

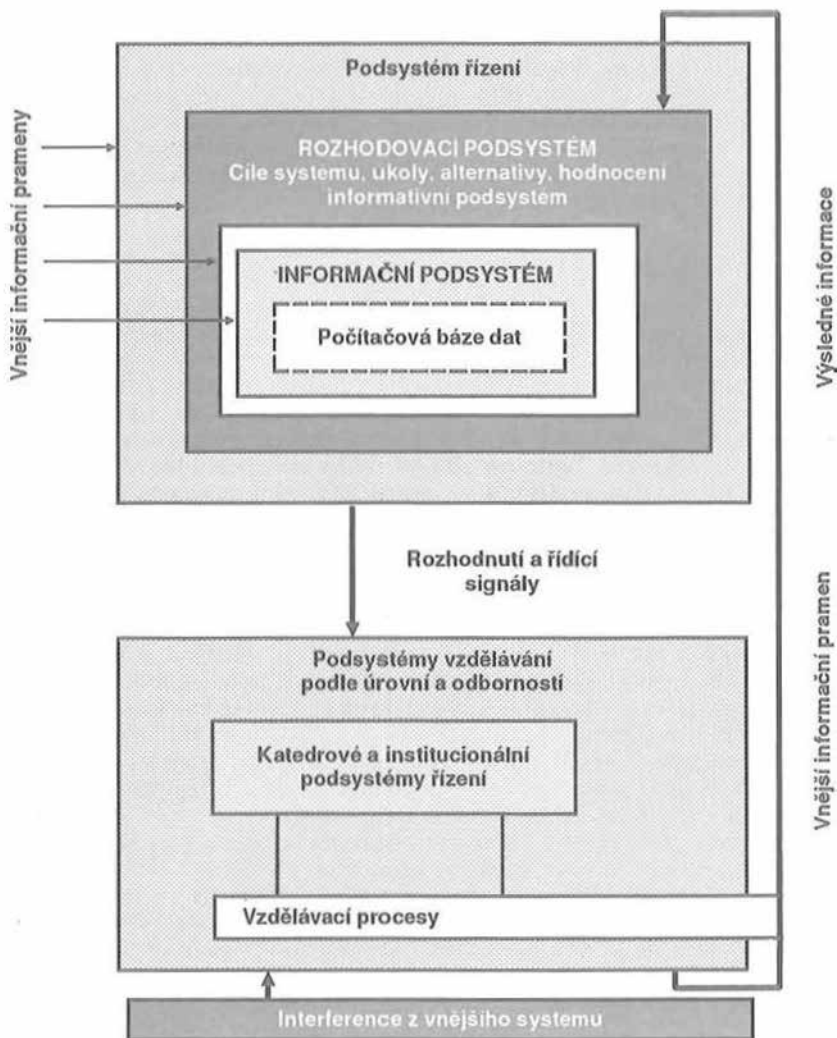

Vysoká důstojnická škola (Wyższa szkoła oficerska - WSO) je školou a zároveň vojenskou jednotkou se všemi s tím spojenými důsledky, protože kromě vědecko-pedagogických úkolů plní rovněž úkoly charakteristické pro vojenské jednotky. Řízení tak složitého organismu je velmi těžká a odpovědná práce, zvláště když cíle jednotlivých druhů činnosti mohou být někdy v daném okamžiku protichůdné. Příprava a přijetí rozhodnutí na stanovené úrovni závisí ve značné míře na množství věrohodných informací. **Tento požadavek může zabezpečit jen vhodně organizovaný informační systém, sběr, shromažďování, přeměna a distribuce informací pro potřeby řízení školy.**

Efektivní řízení WSO je podmíněno vymezenými univerzálními determinanty tohoto procesu a metodologií formulování rozhodovacích pravidel. Uvedené determinanty, metody, rozhodovací pravidla apod. jsou zahrnuty v literatuře daného předmětu. Velení a odborné organizační jednotky WSO mají v současné době zatím omezené možnosti použití v řídicím procesu. Uvedená problematika je ovšem mnohem širší. Lze pozorovat, že kromě nových proudů a koncepcí v oblasti používaných matematicko-optimalizačních metod (systémového a kybernetického pojetí otázek) **se udrží tvrdší a zjednodušené pohledy a neadekvátní interpretace jevů.** Zvětšuje se zásoba vícevýznamových vymezení a disproporcí mezi současnými přesnými analyticko-projektovými a informačními nástroji a matematicko-optimalizačními představami o jevech (1).

Na procesu řízení vojenské školy se podílí mnoho stereotypů, které vyžadují nezbytnou verifikaci, především novou interpretaci základních informačních jevů uvnitř školy. Je nutno prozkoumat informační procesy probíhající ve škole a podstatu samotné informace, neboť bez provedeného výzkumu bude těžké dosáhnout postupu v metodologických procesech týkajících se vymezených řešení. Dosaďadlní zkušenosti ukazují, že lze vytvořit informační systém, který podpoří systém řízení školy a zlepší její chod.

Řešení celého problému je dvojí: buď vybudovat unifikovaný systém pro všechny školy, nebo systém založený na charakteru a podmínkách dané školy. Způsob organizačního sjednocení informačního systému se systémem řízení, s odlišením funkcí nezbytných k řízení vojenské školy, je znázorněn na obr. 1.

Obr. 1 Prostředí řízení informačního systému vysoké vojenské školy

Optimalizace informačního systému

Řízení vojenské školy vyžaduje optimalizaci informační struktury, změnu v informačním systému. Tuto strukturu musí charakterizovat zřetelná stabilita. K vytvoření modelu informativního pod systému podporujícího systém řízení vojenské školy je důležité, aby každá informace obsahovala zprávu o situaci, událostech a jevech v procesu výchovy a jejich zabezpečení. Obsah těchto informací může buď zvětšit nebo zmenšit znalosti rozhodovatele a také eliminovat nebo stupňovat nejistotu a neohraničenost rozhodovací situace.

V tradičním řídicím systému WSO sběr, shromažďování a přeměna informací nezbytných k rozhodnutí velícího orgánu (řídicího), jakým je velení školy, se uskutečňuje v celé řadě článků: na stupních, službách i základních organizačních jednotkách. Způsobuje to mimo jiné:

- hromadění stejných informací v mnoha souborech dat (dokumentech, souhrnech apod.) i v různých článcích, které zapříčiňují, že některá z nich jsou nespojitelná (neslučitelná) a nevěrohodná,

- rozložení (rozptýlení) důležitých informací v různých souborech dat, což k nim často ztěžuje přístup a prodlužuje čas k rozhodování. Navíc nedostatečná selekce a eliminace, z hlediska rozhodovacích potřeb nepodstatných informací, vede v důsledku k jejich nadbytku. Aby se tomu předešlo, vytvářejí se nové informační články a nové kanály odesílání a zpřístupňování informací. Tímto způsobem vznikají dodatečné informace s různým stupněm věrohodnosti, které jsou soustřeďovány ve stále početnějších souborech dat, což vytváří informační chaos. Uvedená situace ukazuje na urychlenou potřebu zkvalitnění informačního systému WSO. V současné době je jednou z nejefektivnějších cest uspořádání automatizace uvedeného systému, jeho vybavení současnými metodami a prostředky informatiky.

Použití těchto metod a prostředků k uspořádání informačních procesů jednotlivých prvků systému nemůže vyloučit všechny nedokonalosti. Proto je nutný celkový (systémový) přístup k tomuto problému (2).

V tomto přístupu je výzkumný objekt zkoumán jako systém a metody jako zbývající prvky operačních kroků a procedur systémové analýzy.

Metoda je taková cesta (postup), která umožňuje v daných podmínkách správnou obsluhu přístrojů s cílem zjistit pravdu, objektivní skutečnost a její změnu v souladu se stanoveným cílem činnosti. Metoda je tedy dovednost volby takového postupu v dané problémové situaci, která umožňuje dosažení požadovaného cíle (3).

Ve vztahu k informačnímu systému vojenských škol to především znamená:

- plnou identifikaci informačních potřeb velitelského (řídicího) orgánu,
- vytvoření organizačních, technických a programových podmínek k efektivnímu průběhu informačních procesů,
- předvídání rozvoje a změn v tomto systému.

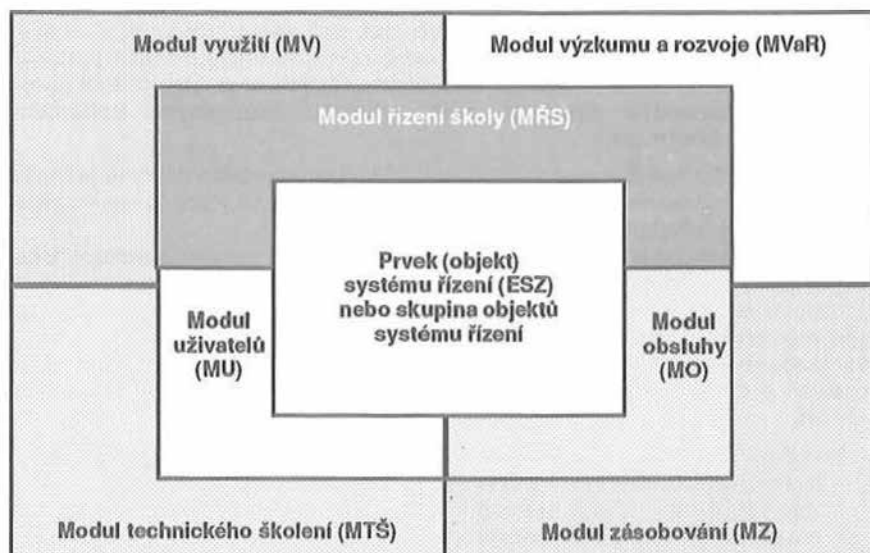
Struktura systému řízení

Jestliže články systému řízení chápeme jako moduly, pak na obr. 2 je znázorněn model struktury systému řízení. Základem činnosti modulu využití (MV) jsou plány a rozvrhy zaměstnání, zpracované odborem plánování (prozatímní název), a modulu výzkumu a rozvoje (MVaR) - plány a harmonogramy výzkumů a šetření.

Modul uživatelů (MU) je tvořen vedoucími organizačních jednotek všech stupňů školy včetně stupně administrativního a logistického. *Modul obsluhy (MO)* tvoří specialisté, dílny, organické jednotky na logistickém stupni a techničtí pracovníci na pracovišti informatiky. *Modul řízení školy (MŘŠ)* vede náčelník školního oddělení.

Prvky systému řízení (PSŘ) jsou základní organizační jednotky všech stupňů fungování školy a prvky *modulu technického školení (MTŠ)* se musí stát informativní kurzy (vnitřní i vnější), zdokonalování profesionálních uživatelů systémů a počítačové sítě, postgraduální studium informatiky apod.

Modul zásobování (MZ) je tvořen organizačními jednotkami, které zajišťují fungování didaktického procesu. Na obr. 2 vidíme strukturu, kde nejsou odděleny funkce patřící vojenské jednotce od funkcí, které zajišťují provedení didakticko-výchovných úloh školy. Přes veškeré prvky systému budou protékat nezbytné informace k řízení

Obr. 2 Modul systému řízení vysoké vojenské školy

školy. Vstupní informace, které budou zakódovány, budou následně rozkódovány a změněny v informačním systému tak, aby byly v žádoucí podobě zaslány adresátovi - uživateli počítačového systému.

Eliminace nepodstatných informací

Víme, že nelze bez omezení zvyšovat tok informací, neboť každý uživatel systému má úzce vymezeny možnosti její změny. Tento problém zjistil D. E. Broadbent. Předpokládá totiž, že nervový systém člověka pracuje do určité pevné hranice jako jednotlivý kanál komunikace - jako kanál informační (4).

Tuto úvahu lze doplnit následovně: obsah výstupní informace je lineární funkcí obsahu vstupní informace tak dlouho, pokud nebude překročena kapacita komunikačního kanálu. Když bude vstupních informací nadbytek, potom organismus uvede do pohybu obranné mechanismy, které vyvolají jevy regulující informační přetížení.

Existuje naprostá analogie popsaných jevů s informačním systémem. **Správně fungující informační systém má také „mechanismy“ verifikující vstupní tok informací z různých kanálů.** Vše probíhá po etapách, počínaje formální a meritorií kontrolou, přes agregace, v jejímž důsledku pokračuje vstupní příprava informace (např. komprese, aproximace apod.) a také vhodné uspořádání, aby byla dostupná. Po etapě uspořádání informací následuje použití algoritmů, které skuteční selekci v závislosti na vybraných kritériích, v důsledku čehož jsou nepodstatné informace eliminovány po předchozím záznamu pro diagnostické cíle. Proces regulace probíhá podle algoritmu znázorněného na **obr. 3.**

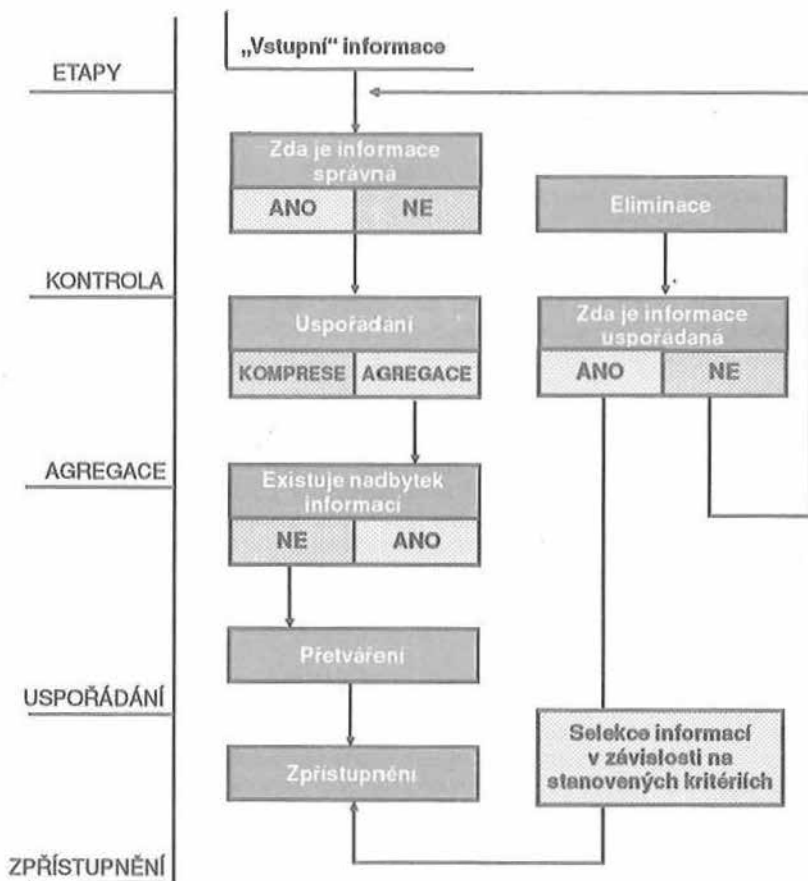
Specifika vojenské školy

Podle všeobecně přijatých zásad, každý systém, tzn. také systém řízení vojenské školy, má své vlastnosti. Tak jako každý systém je složen z mnoha prvků, které pracují podle stanovených pravidel. Rozlišujeme v něm řídicí orgán a objekty řízení, vztahy založené na příčině a účinku, zpětné vazby mezi řídicím orgánem a řízenými objekty i pravidla spolupráce systému a jeho prvků s vnějším prostředím.

Velení (řízení) je informačně rozhodovacím procesem, v jehož rámci jsou prováděny následné operace (funkce a úkoly) řídicího orgánu:

- získání vstupních informací o řízení objektu i o prostředí, které ho obklopuje (informace o situaci),
- přijetí rozhodnutí (zpracování a změna informace o situaci),
- zadání úloh řízenému objektu (vydání nařízené informace).

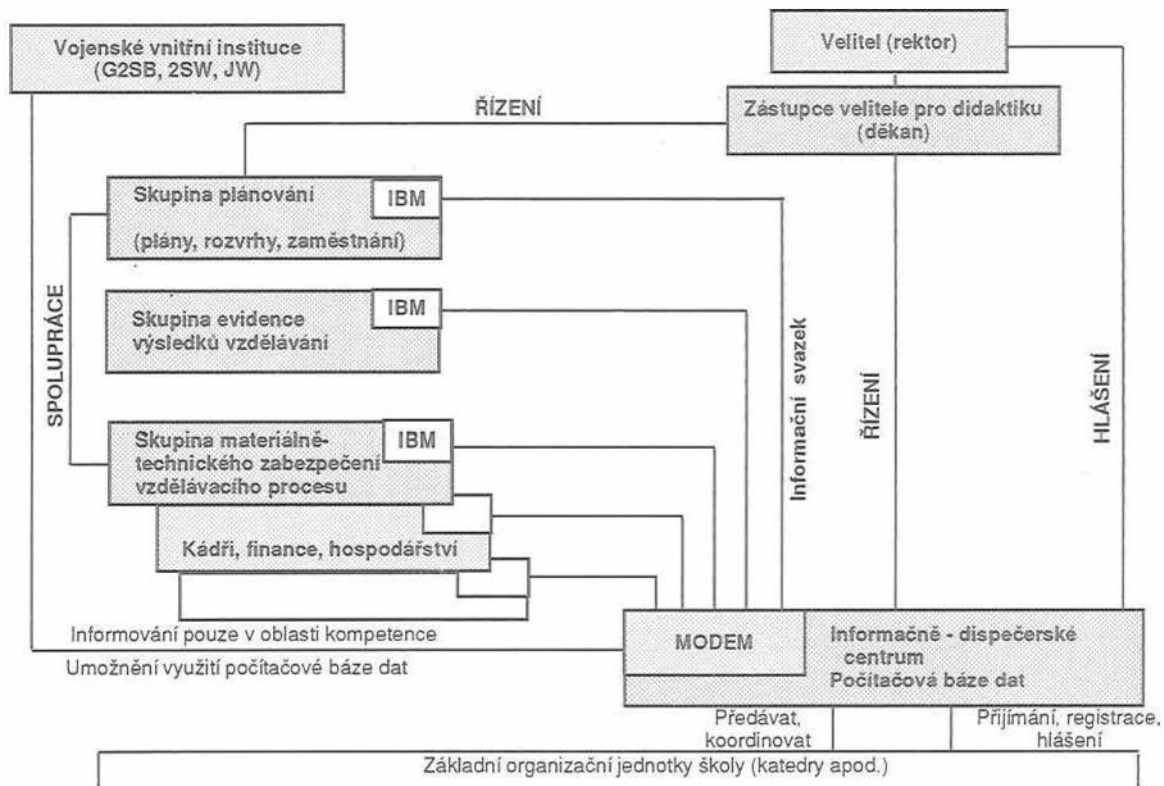
Při těchto operacích se díky zpětným vazbám vytváří uzavřený obvod mezi řídicím orgánem a objekty řízení. Jestliže budeme brát zřetel na cíle informačního systému, tzn. sběr, shromažďování, přeměnu a odesílání informací v souladu s potřebami a požadavky rozhodovacího systému, pak analýza informačních potřeb tohoto systému bude zcela zřejmá. V jejím rámci s pomocí funkčního informačního systému se vymezí zdroje, tok a styčné body a přeměna informací.

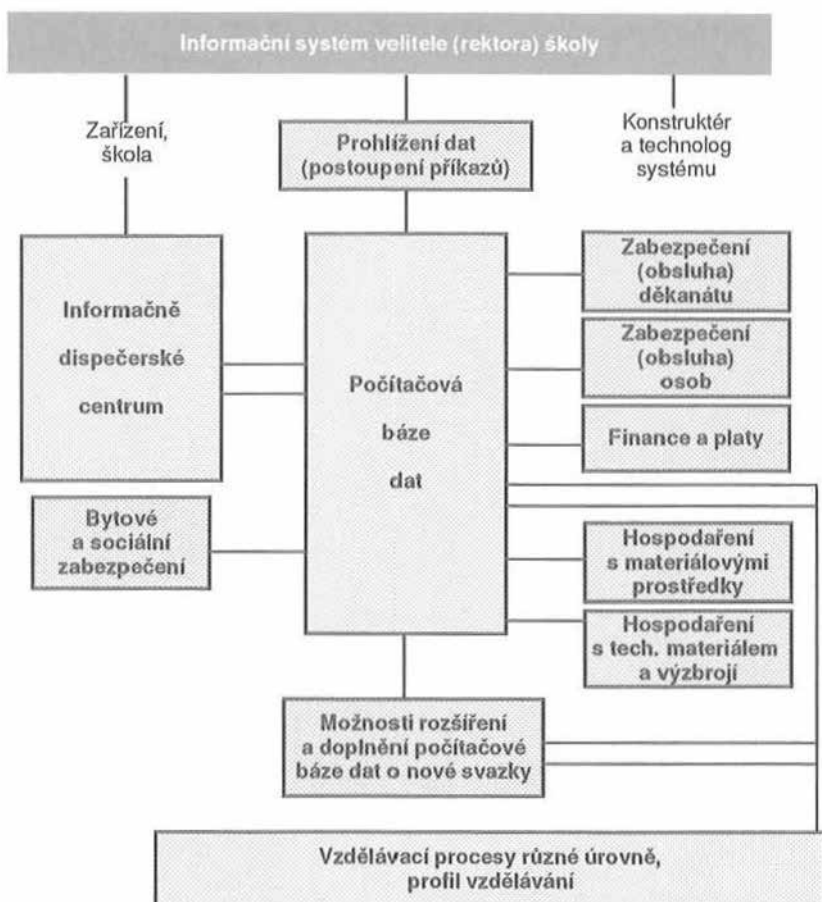
Obr. 3 Mechanismus ochrany systému před „záplavou“

Informační propojení prvků podpůrného řízení vojenské školy je znázorněno na obr. 4.

Informace o vlastnostech systému se mění cestou dekompozice v následných fázích přeměny její podoby na mnohem užitečnější a adekvátnější k danému úkolu. Proto její nejdůležitější vlastností musí být užitná hodnota. Informace je ekvivalentem události, která se dostane na školu v daném čase a místě. K rozhodovateli systému řízení dospěje vlastními kanály. Informační kanály systému řízení školy jsou rovněž znázorněny na obr. 4.

Obr. 4 Kanály informačního systému řízení školy s využitím počítačů IBM-PC AT spolu s telekomunikačním naprogramováním a báze dat

Obr. 5 Model informačního systému vysoké vojenské školy založeného na informativním systému s použitím sítě počítačů IBM-PC

Shrnutí: Podmínky správného fungování systému řízení

Výsledkem identifikace informačních potřeb řídicího orgánu vojenské školy se musí stát model informativního systému řízení (**obr. 5**). Informatizace procesu řízení školy vede k určitým organizačním změnám nejen ve sféře oběhu informací, nýbrž také v jiných prvcích organizační struktury školy. Počítače instalované v daném systému přejímají stálé funkce, které byly dosud plněny lidmi (skupinami lidí). Je potřeba to vzít v úvahu při analýze výsledků změn, které jsou vyvolány informatizačním systémem. Výsledkem pozorování zlepšeného fungování systému je **registrace stálého počtu událostí**, na základě kterých lze hodnotit správnost fungování a rozvoje objektu řízení a jeho spojení s prostředím (5).

Správný průběh pozorování a prospěšnost jeho výsledků pro řídicí systém školy (**obr. 1 a 5**) záleží na vlastní organizaci tohoto procesu. Jestliže vše shrneme, pak lze předpokládat, že ke správnému fungování budoucího systému řízení vojenské školy je nezbytné splnit následující podmínky:

- správně vybrat systém zahrnující i komunikační jazyk uživatele s bází dat a nástroje zabezpečující fungování modulů informativního systému,
- organizovaný sběr dat uchovaných v paměti počítače,
- programy operující s daty a zajišťující: definování struktury báze dat, naplňování báze dat, aktualizace a vyhledávání dat v této bázi.

Použitá literatura:

- (1) S. Chajtmán: Informační systémy a procesy, Warszawa 1986.
- (2) W. Findeisen, E. S. Quade: Metodologie systémovej analýzy, Základy a metodologie systémovej analýzy, Warszawa 1985, s. 86.
- (3) P. Sienkiewicz: Podstata systémovej analýzy, ASG WP, Warszawa 1988.
- (4) D. E. Broadbent: Perception and Communication, Elmsford 1958.
- (5) J. Czerniak: Informace a řízení, Warszawa 1978.

Podplukovník Ing. Jiří Hruška

Řešení krizových situací pomocí výpočetní techniky

Člověk od pravěku dokázal mnoho. Mnoho ovšem také zkazil. Naše moderní průmyslová společnost narušila velký přírodní ekosystém, který se vytvářel na Zemi v dlouhodobém vývoji přírody v rostlinné a živočišné říši v klimatu ustalujícím se po miliony let. Potřeby člověka způsobily místy dokonce úplnou devastaci životního prostředí. Technologie, výrobní procesy a provozy se staly natolik složité, že bezprostředně ohrožují jednotlivé druhy flóry a fauny, člověka nevyjímaje. Mnohé velké havárie a technologické poruchy ve světě jsou toho jasným důkazem. České republice se krizové situace tohoto druhu zatím vyhýbají. Pouze několik regionálních nehod, technologických havárií potvrzuje předešlá konstatování. Rozsah a zvláště četnost krizových situací na území České republiky však v posledních třech letech povážlivě roste. Bohužel i na jaderných zařízeních.

Následky havárií a technologických poruch nelze v současné době v mnohých případech ani kvalifikovaně odhadnout.

Dále jsme si na možnost vzniku jakékoli krizové situace tak nějak zvykli. Působnost symptomů:

- **popírání** *(to já neřeším, to se mě netýká),*
- **apatie** *(to se nám nemůže stát),*
- **jistoty** *(vždyť nějaký plán přece máme),*
- **a finanční důvody** *(to si nemůžeme dovolit)*

vytváří především nezdravý názor, mylné představy a je zdrojem mnohých nedorozumění v celé oblasti krizového managementu.

V našich podnicích se denně produkuje velké množství látek, které představují nebezpečí pro zdraví a životy občanů nebo pro životní prostředí. Rizika existují při jejich výrobě, zpracování, použití i uložení (ročně se „ztratí“ miliony tun nebezpečného odpadu). S nebezpečím rozsáhlých ekologických škod i ztrát na lidských životech je spojena především jejich doprava.

V našem životě vždy konáme nějakým způsobem, přirozeným, reálným, skutečným. Za krizové situace je tomu jinak. Většinou si počínáme „neefektivně“ s četnými omyly a chybami. Sám život nás tedy staví před problémy a před otázky krizového managementu a doslova nás nutí k přehodnocení celého problému. A hlavně ke změně přístupu.

Řešení krizové situace musíme podřídit cíli - ochránit život a zdraví obyvatel, nedopustit degradaci života obyvatel a zabránit velkým majetkovým škodám. A tento cíl je nutné vyhodnotit z hlediska podmínek a celkové přijatelnosti celého výsledku, tedy z hlediska účelnosti. Ovšem hledání řešení na základě hlubšího poznání celé problematiky ochrany naráží bohužel v mnoha případech na její umělou „problematizaci“. Tvoření nového po určité době naráží na bariéry vytvořené minulým systémem, nutí nás hledat odpovědi jinde a jinak, a to za cenu pocitu určitého „rouhačství“. Přesto bychom měli především abstrahovat od systémů ochrany minulých, které naprosto nelze použít v nově se rodící tržní společnosti. Snaha přizpůsobit havarijní informační systém zdánlivě dosud nezměněným podmínkám v oblasti ochrany obyvatel, tedy propojení nových systémů se starými nepružnými metodami je nejen neefektivní, ale navíc vede k něčemu, co jen obtížně uspokojí a co stěží vyhovuje současným požadavkům na řešení krizových situací. O výhledu do budoucnosti ani nemluvě.

Proto se snažíme nejen kontemplativním myšlením své názory a poznatky nějakým způsobem uspořádat a z toho pak vyvodit „nové“ závěry, ale hlavně metodou k „modu vivendi“ (tj. tím společným přes všechnu názorovou a někdy i záměrnou různorodost či protikladnost) musíme dojít k závěrům, které problematiku řešení krizových situací objasní natolik, že jsme schopni cestou postupných kroků téměř dospět k cíli - ke komplexní ochraně člověka, občana.

Rozhodující v celé oblasti krizového managementu (zejména v části ochrany obyvatel) je prosadit změnu filozofie (ochrana obyvatel nejen po napadení zbraněmi hromadného ničení) a potom ji postupně prosazovat každý ve své působnosti na nových principech, které vycházejí z potřeb ochrany obyvatelstva, životního prostředí a ekonomiky před následky provozních havárií, živelních pohrom a jiných krizových situací. Musíme provést analýzu vyhodnocení potenciálních zdrojů rizik jak stacionárních, tak zejména při dopravě škodlivin po železniční a silniční síti a plně zabezpečit obyvatelstvo v okolí objektů s nebezpečnými škodlivinami.

Nesmí se zapomenout na oblasti dalšího i nepravděpodobného, ale možného ohrožení tak, aby havárie, technologické poruchy, živelní pohromy a společenské násill, které svými účinky mohou způsobit rozsáhlé škody na majetku a velké ztráty na lidských životech, byly sníženy na co nejmenší riziko.

Je důležité všechny režimové programy a opatření připravit (pokud je to potřebné a nutné) zásadně již před krizovou situací s cílem provádět opatření k záchraně a ochraně rychle, následně za sebou. Důležité hledisko je naprostá nezbytnost a optimálnost opatření s minimálními ekonomickými a finančními náklady.

Rozhodující je ale chápat úkoly státní správy v oblasti krizového managementu (při krizových situacích v míru i za válečného stavu) jako službu občanovi. Určitou garancí jeho obrany, bezpečnosti a ochrany a zajištění základních životních potřeb s cílem nedopustit degradaci života občana.

K využití nových možností je třeba změnit i uvažování a především přístup k řešení daného problému. **Vytvořit naprosto nový havarijní informační systém (HIS)**, který by umožňoval z těch minulých systémů ochrany převzít to dobré a dále, aby byl schopen absorbovat nové možnosti, nové informace a nová řešení krizo-

vého managementu. HIS, který by respektoval tržní prostředí, zajistil spolupráci složek řídicích, vybraných sil a prostředků k řešení krizových situací a hlavně, aby umožnil tok seriózních informací na úrovni samosprávy, územní státní správy, jednotlivých odvětví, včetně vrcholového řízení státu.

V oblasti krizového managementu je bezpodmínečně nutné vytvořit **jednotný havarijní informační a řídicí systém** s cílem vybudovat odstupňovaný systém řešení krizových situací, který bude aktivně reagovat na všechny pravděpodobné živelní pohromy a katastrofy, velké technologické havárie, nehody a také na stav ohrožení státu, a to ve třech vrstvách:

- ▲ krizovou situaci řeší složky policie, požárníků a zdravotníků, každá složka samostatně,
- ▲ krizovou situaci řeší složky policie, požárníků a zdravotníků společně s dalšími urgentními službami a také s využitím součinnostních složek sousedních okresů a vojenských záchranných pluků civilní ochrany,
- ▲ nasazené síly nestačí na likvidaci krizové situace.

Pokud nasazené síly na likvidaci krizové situace nestačí, nastává okamžik nástupu Okresní havarijní komise v čele s přednostou OkÚ a je spuštěna část nebo celý krizový systém okresu, včetně režimových opatření.

Základ havarijního systému tvoří:

- ustavení státní havarijní komise se stálou operačně informační službou,
- nepřetržitý monitoring, příjem, zpracování a distribuce informací a dat o povětrnostní situaci, stavu znečištění ovzduší a vod, stavu hladin vodních toků a jiných údajů o stavu životního prostředí,
- soustředění a vedení přehledu o ohrožujících objektech v kvalitativních i kvantitativních ukazatelích s analýzou možných rizik z hlediska stupně rizikového zatížení správního celku,
- vedení přehledu o možných následcích a rozsahu předpokládaných havárií a jiných nouzových situacích,
- registr speciálních informací týkajících se jednotlivých typů krizových situací a katastrof,
- vedení přehledu o řídicích orgánech,
- vedení přehledu zasahujících sil a prostředků, využitelných k likvidaci krizových situací, a o specialistech a odbornících v různých oborech včetně jejich rychlé aktivace,
- vedení přehledu o všech plánovaných a připravených opatřeních pro případ katastrof a havárií uvnitř i vně objektů, případně na celém území okresu, včetně režimových opatření *(na základě zpracování možných krizových situací pomocí výpočetní techniky)*,
- vedení přehledu umožňujícího rychlé a efektivní spuštění a provedení opatření havarijního plánu,
- **zajišťování prevence na základě aktuálních údajů,**

- příjem a zpracování informací o vzniku, průběhu a obnově krizové situace,
- zajištění obnovy.

Když se zamyslíme nad současným vývojem civilizace, čím dál tím více je zřejmé, že jsme se dostali až do *společnosti informační*. S masovým rozšířením počítačů třídy PC v posledních zhruba deseti letech nastala v této oblasti opravdová exploze.

Hromadné zpracování dat na počítačích se stalo naprostou samozřejmostí. Oblast ochrany života občana v tomto směru poněkud zaostala a není doposud komplexně pomocí výpočetní techniky v České republice řešena. Tento stav je dán také nynější neujasněností celé oblasti ochrany obyvatel.

Výhody a přednosti zpracování dat potřebných k řešení krizové situace výpočetní technikou spočívají především v rychlosti získání potřebných údajů, v možnosti určité simulace, či modelování a zejména v možnosti předem připravit takové databáze, které pravděpodobně budeme v případě krizové situace potřebovat k realizaci záchranných činností nebo režimových opatření, tedy k aktivní reakci na krizovou situaci. Na základě zpracovaných údajů je tedy možné předvídat, provádět opatření k omezení vzniku krizových situací a v případě vzniku ji včas a účinně řešit.

Obrovská kvanta informací lze dnes zpracovat a systematicky využívat jen s pomocí elektroniky. Báze dat jsou přístupny například prostřednictvím dialogových informačních služeb v rámci datových sítí nebo jsou uloženy na kompaktních discích CD ROM. Používat databanky je vhodné samozřejmě jen tam, kde je to výhodné finančně a časově. Navíc je nyní možné použít služeb specializovaných poradenských firem.

Vláda České republiky zřídila začátkem roku 1991 *Komisi vlády ČR pro státní informační systém (usnesení č. 13/91)* s cílem určité standardizace SIS ČR jako otevřeného informačního systému. Toto omezení a příkazy standardizace jsou naprosto nezbytné především v souvislosti s evropskou a posléze i s celosvětovou integrací. Kdo nebude splňovat určitá kritéria, bude mít prostě smůlu, protože se do procesu integrace nebude moci zapojit. A v době, kdy informace se stává dostupnou pouhým stisknutím kláves na klávesnici tzv. „informace v konečcích prstů“, je jiný postup budování informačního systému pouhým hazardem či naprostým ignorantským a neodborností.

Je zřejmé, že v naší republice nastává čas, kdy jednotlivé personální počítače již přestávají stačit požadavkům na zpracování dat. Umožnění přístupu k různým informačním zdrojům bez toho, aby uživatel věděl, odkud informace pochází, přístup ke všem zdrojům přímo z pracovní stanice uživatele v reálném čase je nezbytným požadavkem při řešení krizových situací. I přes překážku, jako je nedostatek běžného softwaru, je jasné, že klient/serverové zpracování dat se zvlášť hodí zejména pro státní správu, a tedy i pro řešení krizových situací.

Naše chápání pojmu PC se za uplynulé roky značně rozšířilo a zřejmě se bude i nadále rozšiřovat, paralelně s uváděním na trh dalších novinek jak v oblasti hardware, tak zejména software.

Jedním z mnoha „nových softwarových technologií“ (původně embargo COCOM) jsou **geografické informační systémy (GIS)**, které zvláště zajišťují

jeden důležitý předpoklad - spojení grafické báze s negrafickou bází za účelem vytvoření informačního systému.

Tento princip můžeme s úspěchem využít pro vybudování informačního systému v oblasti krizového managementu, kde jsou informace obsažené v textové databázi v nějakém vztahu k mapové bázi a opačně. Pomocí geografických informačních systémů velmi efektivním způsobem ukládáme a získáváme zpět mnoho plošně i prostorově závislých informací. Navíc lze jednotlivým objektům v mapové bázi přiřadit další grafickou informaci ve formě fotografií, schémat, plánů, tabulek, grafů a textových dokumentů.

Mapová báze je tvořena libovolným počtem vrstev. Vrstvou mapové báze přitom rozumíme grafickou informační jednotku, která je relativně nezávislá (mapy různých měřítek, mapy stejného měřítka jednou v rastrovém a podruhé ve vektorovém tvaru). V systému jsou většinou zabudovány prostředky pro modelování a provádění dynamických analýz a jejich grafické vyjádření.

K mapové bázi bývá zpravidla přiřazena databáze relačního typu, např. Informix, Oracle, Ingres, DBase. Ke komunikaci s negrafickou bází většinou dochází na úrovni SQL jazyka tak, že negrafická databáze zůstává jako samostatný produkt k běžnému použití pro ostatní informační potřeby instituce.

Informační systémy typu GIS je nutné zpracovat jako systém otevřený, tedy umožnit v průběhu jeho budování rozšiřování oblastí a úkolů, doplňovat a aplikovat nové požadavky, tak jak vývoj v oblasti krizového managementu v závislosti na přijímaných zákonech bude společností vyžadován.

Rozsáhlé mapové báze můžeme budovat několika způsoby v závislosti na stupni připravenosti map pro počítačové zpracování. Nejjednodušším způsobem vytváření mapové báze je skenování map do rastrových souborů (tak lze vytvářet mapové báze malých měřítek).

Dalším způsobem vytváření mapové báze je převod těchto map do vektorových souborů nebo přímý převod originálů map do vektorových souborů. K převodu dojdeme automatickou vektorizací vektorizačním softwarem nebo digitalizací stávajících map digitizéry. Tímto způsobem vytváříme mapové báze velkých měřítek, (katastrální mapy, mapy měst, plány závodů, plány vybraných budov nebo objektů).

Po vytvoření je třeba mapovou bázi průběžně aktualizovat, což vyžaduje možnost editace map jednotlivých vrstev mapové báze jak v rastrovém, tak ve vektorovém režimu. Udržba dat umožňuje měnit pozici symbolu reprezentujícího objekt, či polygon a jeho zobrazení na mapě. Každý objekt může být reprezentován různými symboly pro zobrazení v různých měřítcích map, plánek, schémat nebo v různých podmínkách. Symboly mohou obsahovat texty, tabulky a mohou být aktualizovány jednotlivě nebo po skupinách.

Datové struktury textových databází jsou v současné době u špičkových GIS objektově orientované. To tedy znamená, že jsou definovány objekty, které mají své jméno. Tyto objekty jsou řazeny do skupin společných typů. Objekty mohou mít potomky, a ty zase další potomky. Objekty jsou reprezentovány grafickými symboly v mapové bázi a mohou spojovat negrafické atributy uložené v relační databázi. Právě objektově orientovaný přístup k vytváření informačních stromů je jednou ze silných stránek geografických informačních systémů (GIS).

Výstupy GIS bychom mohli rozdělit do dvou skupin, a to na výstupy pořízené analýzou údajů obsažených v textové databázi a výstupy pořízené analýzou provedenou v mapové bázi nebo kombinací obou. Tyto výstupy je možné zobrazovat jak v číselné podobě, tak v podobě grafů, přímo na obrazovce počítače. Pro argumentaci s výsledky analýz mimo počítač je možno tisknout negrafické informace nebo plotovat grafické informace získané těmito analýzami, nebo pomocí speciálního zařízení promítat obrazovku počítače přímo na plátno. *Nejdokonalejším výstupem grafických analýz zůstává plotování rastrových výstupů na barevných rastrových plotrech.*

Jedním z neefektivnějších využití GIS jsou analýzy založené na určitých kritériích, podle nichž lze vyhledávat objekty či polygony (jméno, typ, poloha, atribut nebo kombinace uvedených kritérií). Základní a nezbytnou podmínkou pro vybudování GIS je výkonný software. Vždyť na co nám bude balík informací, když ho nemůžeme efektivně třídit, vybírat z něj požadované údaje, provádět analýzy či vyhodnocovat s patřičnou rychlostí přepočtu tabulek a překreslováním obrazovky.

Nabídka softwaru v České republice je značně rozmanitá. Vzhledem k naprosté nenasycenosti trhu a „ne vždy právě tržnímu prostředí“ se u nás prosazují firmy a software, který sice vyhovuje k řešení konkrétního problému, ale je nepoužitelný zcela pro komplexní řešení a vzájemnou provázanost. Některé produkty nelze vůbec provozovat v síti.

Řešení krizových situací je komplexní problém se spoustou vzájemně se podmiňujících vztahů, které nejsou ve většině případů ani patrné, ale bez kterých často nelze úspěšně krizovou situaci řešit. Proto používaný software musí umožnit připojení i jiných produktů a databází.

K řešení krizových situací potřebujeme kompletní programové vybavení, jako je operační systém, textový editor, tabulkový procesor, databáze různého typu a zaměření, grafický program, komunikační systém, plánovací program, různé nadstavby operačního systému, matematické programy, ekonomický program, programy na podporu rozhodování. Jen tak plně využijeme nabízené možnosti geografického informačního systému.

Současná nabídka operačních systémů pracujících v sítích je značná a z hlediska používání ve státní sféře naprosto neujednocená. Proto *potřebujeme operační systém, který by tyto systémy sjednocoval*, a tím umožnil napojení do sítě s jakýmkoli operačním systémem či databází. Tedy sjednocení musí zajistit operační systém. Z tohoto pohledu se jako *nejstabilnější varianta jeví Unix, Windows NT, Novell, OS/2 nebo v budoucnu TALIGENT*. Ale vzhledem k tomu, že oblast krizového managementu řeší velmi malé týmy, nejsou třeba velké a rozsáhlé sítě, jen je nutné mít možnost vstupovat do těchto „mamutů“ a pracovat v nich. V tomto směru by plně vyhovoval Windows NT, zvláště s výhledem do budoucna a z důvodu, že producenti softwaru pro tento operační systém vyvíjejí stále další a další programy.

Ale pozor, vývoj jde neustále dál. Používání multimédií se rozšiřuje, a tak v oblasti řešení krizových situací se tedy neustále otevírají nové a nové možnosti. Například ve zpracování videoprogramu k prezentaci problematiky ochrany obyvatel nebo použití simulátorů k přípravě řídicích pracovníků, ale hlavně v záchranném systému k řízení a realizaci zásahu při likvidaci přírodních katastrof, požárů,

výbuchů, technologických havárií k záchraně životů, ochraně zdraví a bezpečnosti obyvatel, k ochraně majetku, životního prostředí a také ke snížení či odvrácení hrozby katastrofy nepřetržitým monitorováním, včasným varováním, evakuací nebo jakýmkoli jinými připravenými opatřeními.

V systému ochrany obyvatel, k přípravě a řešení krizových situací je nutné pracovat s pokročilými analytickými metodami, umět zpracovat a vyhodnotit údaje z jakýchkoli zdrojů (např. dálkového průzkumu), provádět plošné i prostorové vyhodnocení pomocí dynamických analýz. Umět připravit modelové situace a komplexně zpracovat režimová opatření.

Modelové přístupy usnadňují transformovat data a poznatky o uvažovaných procesech na informace, které jsou nezbytné pro rozhodování a řízení při krizové situaci. Ovšem je velmi těžké vybrat oblasti, druh, množství informací a způsoby zpracování. Zvláště proto, že při řešení a likvidaci nečekaných a velmi řídké se vyskytujících mezních krizových situací, s nimiž nemáme „a ani mnohdy nemůžeme mít“ praktické zkušenosti. A proto musíme mít informace zpracovány nadlimitním až vyčerpávajícím způsobem.

Z tohoto důvodu musíme připravit takovou bázi dat, kterou bychom mohli potřebovat při řešení jakékoliv (i velmi nepravděpodobné) živelní pohromy, přírodní katastrofy, velké provozní havárie nebo stavu ohrožení.

V době, kdy složitost rozhodování neustále roste, je klíčovým faktorem dalšího rozvoje pouze zvyšování efektivity. Zde, v oblasti krizového managementu, se nám nyní otevírá možnost využití zvláště účinných informačních technologií. Jsou to geografické informační systémy (GIS).

Geografický informační systém je informační systém, který zahrnuje prostorovou povahu jevů a objektů s nimiž pracuje: GIS je organizované spojení hardware, software, dat a obsluhy, které umožňuje sběr, ukládání, kontrolu, manipulaci, analyzování a prezentaci informací vztažených k prostoru.

Geografické informační systémy (GIS), informační systémy o území (LIS) nebo městské informační systémy (MIS) lze velmi úspěšně zpracovat pomocí CAD systémů jako jejich základu - grafického prostředí. Příkladem je systém MicroStation, který poskytuje rychlé a zejména komplexní řešení GIS, LIS a MIS včetně navazujících služeb tak, jak je pro řešení krizových situací můžeme potřebovat, neboť umožňuje nasazení ve velkém rozsahu jak ve smyslu náročnosti tvorby (od digitálního výkresu až po vývoj GIS), tak ve smyslu šíře oborů (konstrukce, projekce, státní správa, inženýrské sítě, geodézie, kartografie aj.). Systém rozlišuje tvorbu na D2 (plošnou) a D3 (prostorovou) a podle toho také modifikuje ovládací prostředí i jednotlivé funkce. Je nutné zdůraznit, že k řešení krizových situací nutně potřebujeme nejen digitální mapy různých měřítek, ale také velmi podrobné a přesné zdigitalizované inženýrské sítě, plány a schémata provozů s nebezpečnými látkami. Prostě vše, co by jen trochu mohlo „pomoci“ při řešení krizových situací.

Základní komplet SW produktů, který tvoří základní prostředí pro tvorbu geografických informačních systémů, je složen takto: MicroStation PC (grafické prostředí - CAD), MGE PC-1 - Modular GIS Environment PC (prostředí pro systémově organizovaný sběr a zpracování dat), ORACLE PC (relační databázový systém). Jako další nadstavby k systému MicroStation lze použít produkty I/RAS, ModelView,

Macro Geo a další. K systému MGE pak Analyst, Grid Analyst, Dynamo a další. Zcela specializovaným systémem pro distribuovanou správu inženýrských sítí je systém FRAMME, který také využívá jako grafické prostředí systém MicroStation.

Systém *MicroStation* jako obecný grafický systém je díky svým vlastnostem a možnostem použitelný v široké škále činností od těch velmi jednoduchých, až po tvorbu náročných informačních systémů. Má grafické uživatelské prostředí, které je velmi podobné prostředí systému Windows. Ovládání pomocí myši či tabletu, roletových či ikonových menu je pro uživatele komfortní a efektivní. Systém *MicroStation* podporuje kreslení a konstrukci běžně používaných grafických prvků.

Ke každému grafickému prvku, lze připojit negrafické informace ve tvaru textových řetězců. Tyto informace mohou být viditelné či neviditelné, proměnné či konstantní. Mohou být po vyplnění editovány. Tento režim představuje možnost práce spojení grafické a negrafické informace, když nechceme nebo nemůžeme využít spolupráci s databázemi. K základním rysům patří např. velmi účinná a efektivní definice struktur grafické i negrafické báze dat při dodržení vzájemných vazeb, generování topologických vazeb mezi objekty, definice symbolů a informačních objektů, organizace a správa mapových listů, dynamické zobrazování lokalizačních dat a pod.

Ve 3D výkresech je možno vytvářet prostorová tělesa, plochy. Pro práci s 3D objekty nabízí systém *MicroStation* velkou škálu funkcí počínaje prohlížením z různých stanovišť v prostoru, přes možnosti přiřazovat jednotlivým povrchům konkrétní materiál, až po možnost osvětlování různými typy osvětlení a následné stínování (rendering) včetně vržených stínů. Funkce pro tvorbu animačních sekvencí umožňují „procházet“ modelem.

Během práce s výkresem je možno připojit až 256 referenčních výkresů, ze kterých lze přebírat údaje pro práci s aktivním výkresem, a to bez možnosti zásahu do příslušného referenčního výkresu. Každý referenční výkres tedy může obsahovat část projektu zpracovávanou určitým profesním specialistou, která je automaticky dostupná i ostatním zpracovatelům. Uvedené výhody se nejvýrazněji uplatní při práci v síti počítačů, což je další z funkcí, které systém *MicroStation* podporuje.

Systém *MicroStation* je ve verzi 5.0 pro PC provozovatelný v prostředí MS DOS a MS Windows 3.1 na počítačích třídy 386SX s RAM 4MB a vyšších. Soubory je možno na kompatibilních médiích přenášet i do prostředí jiných grafických systémů a opačně, neboť systém *MicroStation* akceptuje všechny standardní formáty dat ve vektorové a rastrové grafice. Systém *MicroStation* podporuje práci s množstvím vstupních zařízení, počínaje myší, přes tablety až po digitizéry. Výstupy ze systému *MicroStation* je možné přenášet na různé typy kreslicích zařízení (plotterů), laserových či jehličkových tiskáren včetně PostScriptu. Před definitivním vykreslením je možné zobrazit si výstup na obrazovce.

Systém *MGE* je použitelný jak samostatně na PC, tak případně i v heterogenní síti, kde je jeho využití efektivnější díky možnosti rychlé výměny dat v systému distribuovaných databází.

Za základní rysy systému MGE lze považovat následující charakteristiky:

- účinná a efektivní definice struktur grafické i negrafické báze dat při dodržení vzájemných vazeb,
- generování topologických vazeb mezi objekty,
- definice symbolů a informačních objektů,
- organizace a správa mapových listů,
- dynamické zobrazování lokalizačních dat,
- efektivní spolupráce grafické a negrafické databáze při využívání a analýze dat,
- zajištění interakce distribuovaných dat,
- podpora široké škály výstupních zařízení.

Základní systém MGE PC-1 bude možno modulárně rozšiřovat, např. použitím systému MGGA-PC (prostorové modelování a analýzy) MAPINFO (tématická kartografie v digitální formě), MGE PROJECT VIEWER (dotazy a vyhledávání informací z MGE databáze). Všechny tyto doplňující programy pracují s databázovou strukturou MGE.

Rozsah nabídky základních funkcí MicroStation je možno rozšířit o nabídku zahraničních i tuzemských firem zabývajících se vývojem aplikací, které řeší speciální problematiku jednotlivých oborů či činností.

Každý systém nezbytně potřebuje mít možnost ukládání dat a jejich zpětného systematického vyhledávání, upřesňování a doplňování.

Relační systém řízení báze dat ORACLE vyvinula společnost ORACLE Corporation jako plně přenosný, distribuovaný a otevřený systém, vhodný pro navrhování, vytváření a provozování rozsáhlých informačních systémů. Díky použité *relační technologii* získal systém vlastnosti, které umocňují jeho výkonnost a všestrannost. Systém ORACLE podporuje nejrozumnější typy sítí a přenosových produktů. Otevřená architektura systému ORACLE umožňuje pracovat s daty jiných relačních databází. V architektuře klient/server je odděleno programové vybavení a úkoly klienta od činností serveru, což umožňuje mimo jiné i lepší využití technických prostředků serveru a snížení objemu dat přenášovaných v síti.

Základní komponenty systému ORACLE:

- rychlé a snadné navrhování, vytváření a údržba formátů obrazovky (formulářů) i bez znalosti programování,
- vytváření systému nabídek včetně zavedení různých úrovní oprávnění pro práci s aplikací (ochrana informací),
- umožňuje zakládat a udržovat rozsáhlé textové databáze, zpracovat texty s formátovanými daty a využívat speciální funkce pro práci s texty,
- umožňuje převést existující data z jiných forem (jiných databázových systémů) do struktury datové báze ORACLE,
- umožňuje ovládat všechny komponenty systému ORACLE pomocí grafického prostředí, tedy s použitím myši a ikon.

Geografické informační systémy oprávněně vzbuzují v celém světě stále větší pozornost a není třeba zdůrazňovat, že v České republice tomu nebude jinak, neboť GIS:

- ▲ ukazují cestu k výkonným metodám integrace informací,
- ▲ nabízejí revoluční možnosti analýz, modelování dějů a situací reálného světa,
- ▲ poskytují přehledné metody vizuální prezentace informací a tím dávají do rukou prostředky pro zvýšení efektivity v mnohých oborech lidské činnosti.

Je nezbytné říci, že existuje velmi mnoho produktů v oblasti geografických informačních systémů. Například systém KOKEŠ, TOPOL, které stojí na prahu v oblasti GIS (chybí analýzy, dynamika v čase), Magic - k rastru nelze připojit data-báze, dále MapGrafix, QUIKMap, SysMap, AtlasGIS, ARC/INFO, SPANS.

Velmi dobře v oblasti geografických informačních systémů je odborníky hodnocen výrobek Strategic Mapping, Inc. - AtlasGIS.

Systém ARC/INFO je vyvíjen americkou firmou ESRI, která působí v oblasti GIS již od 60. let a patří k průkopníkům této technologie. Systém ARC/INFO se používá pro tvorbu rozsáhlých GIS v oblasti životního prostředí, ale nelze pomocí něj řádně a efektivně zpracovat například inženýrské sítě nebo zobrazení 3D (je řešeno množinou přilehlých trojúhelníků, generovaných z nepravidelně prostorově rozmístěných bodů definovaných souřadnicemi x , y a elevační hodnotou z - nelze například procházet prostorem budovy).

Systém SPANS kanadské firmy TYDAC nabízí především velmi kvalitní nástroje určené pro prostorové analýzy.

Po seznámení se s nabízeným softwarem v oblasti GIS, jeho možnostmi a posouzení využitelnosti z hlediska územní státní správy k prevenci a řešení úkolů v oblasti krizového managementu **nejlépe po všech stránkách vyhovuje MicroStation a MGE s jednotlivými nadstavbami ve spojení s relační databází ORACLE**, protože:

- je zajištěna podpora veškerých technologií sběru a zpracování dat,
- uživatel si může vybrat SW podle svých požadavků na zpracování dat (jsou zpracovány nadstavby),
- je zajištěna možnost toku informací,
- je zajištěna ochrana dat na úrovni, která je požadována pro státní správu v zahraničí (USA),
- je zajištěn neustálý vývoj systému i jeho částí (komfort, funkcionalita),
- je zajištěna podpora řešitelských pracovišť firmy Intergraph (tzv. ISC) = vývoj nových aplikací,
- je zajištěno přímé spojení digitální mapy a databáze,
- digitální mapy jsou zpracovávány pomocí tohoto softwaru,
- digitální katastrální mapy budou zpracovávány pomocí tohoto softwaru,
- budeme moci získat požadované informace od ČSÚ ve zcela standardizované formě (bude používat Oracle),

- užívají ho rozhodující organizace, které budeme potřebovat (nebo jejich data) k řešení krizových situací,
- při zpracování nutných, nezbytných a doplňujících údajů je rozhodující zvolit takové nástroje a prostředky výpočetní techniky, které zohledňují zejména požadavky krizového managementu v celé oblasti prevence a řešení krizových situací z hlediska připravovaných právních úprav MicroStation, MGE s vybranými nadstavbami a relační báze dat ORACLE. Zmíněné systémy jsou schopny tyto požadavky splnit již dnes, ale hlavně s výhledem do budoucna, kdy nás „informační revoluce“ teprve čeká.

MicroStation jako základ GIS používají nebo budou používat některé energetické závody, Telecom, Tranzitní plynovod, katastrální úřady, pozemkové úřady, České dráhy, ministerstvo zemědělství, Český statistický ústav. Oracle - dopravní podnik Prahy, město Plzeň, Olomouc. Všechny rozhodující firmy a ústavy v ČR zpracovávají mapy pomocí tohoto SW, teprve pak na přání zákazníka ho převádějí do jiného systému.

Určujícím rozporem tohoto století se stále zřetelněji stává rozpor mezi ekonomikou a ekologií. Výrobci pro svůj zisk, udržení se na trhu udělají vše. Zvláště v zemích, kde legislativa není plně v oblasti ochrany obyvatel dořešena. A toto je hlavním důvod zvýšení všech rizik.

Bohužel lidé hazardují se svým životem i v oblasti ochrany, kdy nejsou naprosto připraveni reagovat na možná nebezpečí a mnohdy o nich ani neví nebo spíše nechtějí vědět. Syndrom „mě se to netýká, mně se nemůže nic stát“ je velmi silný. Je to bohužel dáno také „působením civilní obrany“ v minulých letech, zejména působivými nácviky nasazování ochranných masek při očekávaném jaderném úderu.

Proto se domnívám, že je nejvyšší čas na „změnu myšlení“ v oblasti obrany, bezpečnosti a ochrany obyvatel.

Vytvoření týmů lidí k řešení krizových situací na okresech je první zásadní krok ke komplexní ochraně obyvatel. Doba, kdy celá státní správa se „prostě nějak vyrovnala s krizovými situacemi“, je tedy snad již pryč. Možná jen „čekání“ na právní úpravy v oblasti krizového managementu je již dlouhé. Ale kdo nevyužije tohoto „přechodného období“ a důkladně se nepřipraví, zásadně nemůže úkoly bez výpočetní techniky řádně zajistit.

Obrana, bezpečnost a ochrana je úkol jasný, ale jeho řešení, racionální řešení, je nesnadné. Avšak správně použitá výpočetní technika v oblasti krizového managementu je schopna zajistit řadu stěžejních úkolů v oblasti analýzy potenciálních zdrojů rizik, korekce, prevence i řešení krizových situací a obnovy. Bez používání rozsáhlého a výkonného softwarového vybavení v oblasti krizového managementu nelze nastoupit cestu vpřed a nezbude nám než zůstat pouze u nasazování masek.

Zabezpečení protivzdušné obrany pozemního vojska

Prvořadým úkolem útvarů a jednotek vojska PVO vojsk je v součinnosti se stíhacím letectvem a vojskem PVO bránit bojující vojska a důležité objekty před úderem prostředků vzdušného protivníka, znemožnit mu provádění vzdušného průzkumu v pásmu operujících vojsk a zabránit vysazování výsadků do prostoru rozmístění sestav vlastních jednotek.

Trochu historie

Ke splnění těchto úkolů byly před reorganizací v sestavě *motostřelecké (tankové) divize* ve stálé připravenosti protiletadlové raketové pluky vyzbrojené PLRK MD KUB (u 1.td PLRK OSA-AKM), u *ostatních vševojskových svazků* pak protiletadlové pluky vyzbrojené 57mm PLK. Kromě toho v sestavě *každé vševojskové armády* byl protiletadlový raketový pluk vyzbrojený PLRK KUB a u ZVO protiletadlová raketová brigáda vyzbrojená PLRK SD KRUG. Další prostředky PVO byly u *každého vševojskového pluku* - v jednotkách vyzbrojených PLRK BD STRELA-10M, přenosnými PLRK STRELA-2M a 30 mm PLdvK vz. 53/59 v různé se měnící jejich organizační struktuře, která nebyla ustálena (začleněním do praporů, samostatné jednotky v rámci pluku až po vytvoření protiletadlových oddílů). Zároveň s *palebnými prostředky* byl vytvořen i *samostatný systém průzkumu, uvědomování a řízení palby*. Jeho základ tvořila radiotechnická brigáda u ZVO a radiotechnický prapor u každé vševojskové armády.

Uvedené prostředky v zásadě zabezpečovaly požadavky pozemního vojska ve všech druzích bojové činnosti. V dané době svou strukturou, množstvím a kvalitou výzbroje v mnohých ukazatelích předčily zabezpečení vojsk jiných vyspělých armád.

Dnem 1. 1. 1992 vznikl *Integrovaný systém letectva a PVO*. Protiletadlové raketové pluky a brigáda byly vyjmuty z působnosti velitelů vševojskových svazů a svazků a předány do podřízenosti velitele letectva a PVO. Myšlenka integrované PVO měla svoje opodstatnění ve snaze pružněji využívat bojových možností PLRV v plném souladu s danou situací a potřebami, soustřeďovat úsilí palebných prostředků na nejvíce ohrožené směry a prostory. Rozdělením čs. armády a provedením organizačních změn ve vojsku PVO (zrušením mobilních prostředků ve prospěch stacionárních) došlo ke snížení počtu mobilních prostředků PLRV z původních osmi protiletadlových pluků a jedné protiletadlové brigády na dnešní tři protiletadlové pluky. Navíc ani při jednom z operačních velitelско-štábních cvičení nebylo využito (a tedy ani prokázáno) výhod a možností, které se od integrovaného systému očekávaly. Použití mobilních útvarů a svazků PLRV bylo

v podstatě stejné jako v dřívější organizační struktuře, přitom plánování jejich použití, velení a řízení palby bylo složitější.

V tomto systému nebyla vůbec řešena koncepce použití a rozvoje protiletadlových prostředků vojska PVOV zařazených u vševojskových útvarů.

Současnost

V současné době prochází AČR obdobím transformace. Snižují se počty, mění se operační použití armády. Velký důraz je kladen na *schopnost rychlého manévru* k přenesení úsilí na *ohrožené směry*. V pozemním vojsku se z důvodu vytvoření mobilnějších dynamičtějších celků přechází na *brigádní strukturu a vytváření sil rychlého nasazení*.

Protivzdušnou obranu uskupení pozemního vojska lze v současnosti úspěšně řešit pouze soustředěným úsilím sil a prostředků vzdušných sil a vojska PVOV, přičemž z důvodu manévrovosti a dynamiky bojové činnosti je zvlášť velký důraz kladen na *mobilitu prostředků PVO*.

Vojsko PVOV

V rámci současné reorganizace armády ČR se vytváří u *každé vševojskové brigády* protiletadlový oddíl vyzbrojený přenosnými PLRK STRELA-2M a 30 mm PLdvK vz. 53/59. U *brigády rychlého nasazení* je u každého vševojskového praporu protiletadlová baterie vyzbrojená 30 mm PLdvK vz. 53/59 a PLRK STRELA-2M nebo STRELA-10M. Dále je u 1. as zařazen protiletadlový raketový pluk vyzbrojený PLRK BD OSA-AKM a STRELA-10M ve smíšených bateriích. Prostředky vojska PVOV svými manévrovými možnostmi vyhovují požadavkům pozemních vojsk.

Vojsko PVOV je budováno na těchto principech:

- nejnižší palebné prvky (družstvo, četa) mají pevnou organizační strukturu, jednotnou na všech organizačních stupních,
- organizace plo a plp umožňuje vytvářet vysoce variabilní bojové sestavy,
- jsou vytvářeny smíšené jednotky, využívající různých bojových možností protiletadlových dělostřeleckých a raketových kompletů, pasivního i aktivního navedení,
- zachování vysoké manévrovosti, schopnosti vést střelbu za pochodu, resp. z krátkých zastávek.

Vzdušné síly

U vzdušných sil se palebné prostředky dělí na *stíhací letectvo* a *protiletadlové raketové vojsko*. PLRV tvoří tři pluky vyzbrojené mobilními PLRK MD KUB, které z hlediska manévrovosti vyhovují požadavkům pozemních vojsk a dále dvě brigády a pluk - vyzbrojené *stacionárními komplety* NĚVA, VOLCHOV, VEGA (S-75, S-125, S-200), které prakticky nemohou zabezpečit požadavky kladené na PVO v podmínkách dynamické činnosti. *Malá míra mobility* stacionárních prostředků i při jejich vysoké účinnosti přináší řadu *negativních jevů* a to především:

- ▲ velmi rychle vzrůstají ztráty PVO - postavení palebných jednotek jsou dopředu známá a při použití vysoce přesných zbraní je lze efektivně ničit,
- ▲ letectvo se může prostorům účinné působnosti těchto prostředků vyhnout,
- ▲ koeficient účasti stacionárních prostředků v boji se vzdušným protivníkem je nízký.

Tyto skutečnosti byly potvrzeny i poznatky z lokálních válek.

Domnívám se, že *nejvíce problémová je oblast plánování použití prostředků PVO*. Vydáním operační směrnice a rozhodnutím velitele AČR začíná u všech sborů současně proces plánování, přičemž velitel sboru stanovuje úkoly jen pro útvary a svazky ve své působnosti. Plánování úkolů pro zabezpečení protivzdušné obrany svazků a útvarů pozemního vojska a použití letectva je z těchto důvodů velmi komplikované. Ani v minulosti vyčleňovaná skupina z velitelství letectva a PVO, která měla řešit otázky součinnosti a zabezpečení PVO pozemního vojska z důvodu podřízenosti a kompetencí, nemohla tyto úkoly v plném rozsahu a v požadované kvalitě splnit.

Na základě změn v operačním použití vojsk se mění i systém velení a řízení vojsk. Plánování obranné operace provádí velitel armádního sboru na teritoriu kterého se operace uskutečňuje podle „Plánu obrany ČR“ vypracovaného ze stupně GŠ/AČR. Zároveň armádní sbory k provedení obranné operace vyčleňují taktické velitelství. Armádní sbor, který operaci provádí, bývá posilován silami a prostředky z druhého armádního sboru a ze zálohy hlavního velitele AČR. Tyto síly a prostředky jsou mu předpodřízeny. *Jenom síly a prostředky letectva a PVO vyčleňené k zabezpečení PVO pozemního vojska zůstávají v podřízenosti sboru letectva a sboru PVO.*

Budoucnost

K odstranění problémů vznikajících při součinnosti více velitelů na stejném úkolu - obrana před vzdušným protivníkem - je možno vytvořit na velitelském stanovišti určitého armádního sboru (operačního uskupení) **skupinu řízení a velení letectva a PVO**. Ta by řídila prostředky letectva a PVO, působící i k protivzdušné obraně pozemního vojska, a plánovala by jejich použití podle požadavků velitele armádního sboru.

Tento způsob by umožnil:

- efektivnější použití prostředků PVO s důrazem na nejdůležitější objekty armádního sboru,
- jednodušší logistické zabezpečení,
- odstranění nedostatků v procesu plánování použití prostředků letectva a PVO.

Perspektivy systému velení a řízení u vojska PVOV

K zabezpečení automatizovaného systému velení a řízení prostředků PVO je uvažováno u vojska PVOV:

- **na armádním sboru** společné pracoviště náčelníka vojska PVOV a skupiny řízení a velení vzdušných sil na bázi zavedených souprav CENTRUM, která je nutno vybavit pracovišti AIS vzdušných sil a AIS pozemního vojska k zabezpečení informací o vzdušném protivníkovi a činnosti vlastního letectva všem uživatelům a umožňující automatizovaně řídit podřízené stupně,
- **u vševojskových brigád a u protiletadlových oddílů** zařadit modernizovaná velitelská stanoviště PVO-Ep nebo TATRAPAN-PVO, vybavená automatizovanými pracovišti schopnými přijímat a předávat informace z AIS vzdušných sil, z pracoviště nadřízeného, z vlastních radiolokátorů a řídit podřízené jednotky vojska PVOV vybavené pojízdnými velitelskými stanovišti PU-12, resp. perspektivně TATRAPAN-PVO,
- **u protiletadlové baterie** zařadit pojízdné velitelské stanoviště PU-12, resp. perspektivně TATRAPAN-PVO, vybavený i vlastním radiolokátorem na nízkoletecké cíle s dosahem 20 km; toto vozidlo bude vybaveno pracovištěm pro příjem a předání informací s nadřízeným stupněm a pro řízení palebné jednotky s využitím vlastního radiolokátoru.

* * *

Cílem veškeré činnosti vzdušných sil i vojska PVOV musí být vždy **zajištění obrany v jednotném systému PVO**, na což musí být brán ohled při tvorbě organizace, zavádění nové techniky a moderního systému velení a řízení.

Prof. Ing. Karel Novotný, CSc.

Ke spolupráci s armádami jiných států

Po překonání bipolárního rozdělení Evropy bylo Československo považováno za nejstabilnější stát ve střední Evropě. Předpokládalo se, že sehraje vedoucí úlohu při integračním formování tohoto prostoru zejména v politické, ekonomické a také vojenské oblasti a tím v přiblížení se postkomunistických zemí státům západní Evropy.

Pokojné rozdělení Československa na dva samostatné státy bylo mezinárodním společenstvím přijato převážně s jistým pochopením. Vzhledem ke geopolitické poloze naší republiky a předpokladu, že bude stabilizačním prvkem ve střední Evropě však současně vyvolalo přinejmenším určité rozpaky.

I když dosavadní výsledky ekonomické přestavby a mezinárodní aktivity naší zahraniční politiky jsou evropskou i světovou veřejností, jejich mezinárodními institucemi i jednotlivými státy vysoko hodnoceny a přispívají k všeobecně uznávanému růstu naší prestiže, zůstáváme stále jen na cestě k vytčeným cílům - stát se plnohodnotným partnerem demokratických států západní Evropy a součástí jejich mezinárodních zejména ekonomických a bezpečnostních struktur.

Přitom není pochyb o tom, že svou stáletou orientací, historickými vazbami, kulturou a tradicemi průmyslově vyspělého demokratického státu, kterým byla první Československá republika v období mezi dvěma světovými válkami a na jejíž historii navazujeme, tam jednoznačně patříme.

Přes tyto skutečnosti stávající, byť pro nás příznivý vývoj zatím ukazuje, že dosažení vytčených cílů není jednoduchou a ani krátkodobou záležitostí. Je to dáno především:

- vzhledem ke změně podmínek hledáním vhodných způsobů nezbytné transformace současných jak ekonomických, tak obranných mezinárodních struktur západních zemí,
- řešením z toho vyplývajících jistě nemalých problémů jak uvnitř jednotlivých států, tak v rámci existujících institucí a z toho vyplývající jejich nutnost nejdříve se vnitřně stabilizovat v souladu s novými podmínkami,
- překonáním zatím nejzávažnější a nejdelší hospodářské recese vyspělých západních ekonomik za posledních padesát let a hledáním z toho nejúčinnějších východisek,
- nezanedbatelným významem Ruska jako silného státu především surovinově, ale také v určitých technických oblastech, vojensky, demograficky, prostorově i polohou (Evropa-Asie-Amerika),

- problémy, které by mohlo vyvolat případné rozšíření západních ekonomických, především však bezpečnostních struktur jen o některé středoevropské státy,
- zatím rozdílná, a ne zcela stabilizovaná politická i ekonomická situace ve středoevropských a východoevropských státech, ucházejících se o členství v mezinárodních již integrovaných strukturách demokratických států,
- existující snahou západních států řešit politickou, ekonomickou i vojenskou integritu Evropy komplexně a pokud možno bezkonfliktně.

Všechny tyto skutečnosti ukazují, že na pořadu dne jsou zatím především bilaterální vztahy mezi státy s možností jejich postupného přechodu k multilaterálním jako předpokladu k integraci Evropy jako celku.

K důležitým oblastem takto budovaných vzájemných mezinárodních vztahů patří rovněž spolupráce mezi armádami. Vedle aktivit politického charakteru vytváří právě součinnost v oblasti vojenské největší předpoklady pro udržení míru a zajištění bezpečnosti států. Od začátku vzniku České republiky je proto velké úsilí věnováno také vzájemné bilaterální spolupráci nejen s armádami států západní Evropy, ale také s našimi bezprostředními sousedy.

Po oficiálních kontaktech na nejvyšší úrovni se stále více přechází k možnostem vzájemné výměny zkušeností formou konzultací, přednášek, účasti na cvičeních a zatím na nejnižších organizačních stupních dokonce ke společným cvičením. V oblasti přípravy velitelského sboru studují naši příslušníci na školách a v kurzech jiných států a jejich zase u nás. Dochází k vzájemné účasti studentů na velitelsko-štábních cvičeních, která patří k vyvrcholení přípravy v jednotlivých ročních i kurzech.

V rámci bilaterálních vztahů mezi armádami evropských států jako předpokladu pro postupnou mezinárodní integraci má význam v první řadě především spolupráce se sousedy.

Důležité místo mezi našimi sousedy zaujímá Polská republika. Je tomu tak především proto, že:

- s ní máme po SRN nejdelší státní hranici - 645 km (tj. 30 %),
- stejně jako my usiluje o začlenění do ekonomických a bezpečnostních mezinárodních struktur,
- polská i naše republika musí zatím řešit obranu a ochranu svého obyvatelstva, bezpečnost a celistvost svého území sama,
- je součástí středoevropského prostoru,
- vzhledem ke geostrategické poloze a nutnosti zajistit si svou bezpečnost zatím sami máme řadu společných či blízkých podmínek a tím také problémů, které musíme v rámci zajištění své bezpečnosti řešit obdobně, ne-li stejně,
- bojovou činnost hlavními silami svých armád povedeme jen na vlastním území,
- vedle společných zájmů nás spojují i určité historické tradice,
- příbuznost jazyků umožňuje až na výjimky bezprostředně se dohovorit,
- opravdový zájem polské strany na společném rozpracování problémů, které zajímají obě strany.

Všechny tyto důvody nesporně také vedly k tomu, že od vzniku České republiky byly a jsou udržovány poměrně rozvinuté styky mezi Vojenskou akademií (VA) v Brně a Akademií národní obrany (AON) ve Varšavě.

Letos v březnu došlo k jejich dalšímu prohloubení. Z podnětu katedry všeobecné taktiky AON ve Varšavě a se souhlasem Generálního štábu Polské armády dochází v současné době ke společnému řešení vědeckého úkolu, který za soudobých podmínek vedení bojové činnosti je vysoce aktuální a důležitý a na němž proto mají obě strany velký zájem. Jde o úkol „Neregulární činnosti“, jak zněl původní návrh polských kolegů, v našem pojetí spíše „Zvláštní bojové činnosti“. V obou případech jde o pracovní názvy, které v souladu s obsahem a konkrétním významem pojmů v obou našich jazycích (češtině, polštině) mohou být dále zpřesněny.

Na základě základního dohovoru zpracovatelů v březnu t. r. na VA v Brně byla v podstatě stanovena osnova zpracování vědeckého úkolu řešeného v letošním (1994) a příštím roce (1995), kdy mají být jeho výsledky prezentovány k projednání na dvoudenní vědecké konferenci ve Varšavě. Vědecké konference se zúčastní zpracovatelé a pozvaní hosté obou řešitelských, případně dalších armád. Záštitu nad konferencí již přislíbil Generální štáb Polské armády a totéž se očekává z naší strany.

Vztah Generálního štábu Polské armády (GŠ PA) k Akademii národní obrany ve Varšavě zasluhuje pozornost, i když se zdá být samozřejmostí. Jeho podstatou je to, že GŠ PA považuje AON v obecné rovině za svoji součást. Obrací se na ní s požadavky na řešení teoretických úkolů obdobného charakteru, jako je tomu v tomto případě. Jak jsme byli informováni polskými kolegy, výsledky teoretických řešení předkládaných AON posuzuje, vyhodnocuje a prověřuje na velitelsko-štábních cvičeních či válečných hrách svých, případně podřízených organizačních stupňů. Není pochyb o tom, že takový vztah je výhodný a prospěšný pro obě strany. Jistě k němu přispívá také skutečnost, že řada vědeckopedagogických pracovníků AON v případě potřeby GŠ PA doplňuje.

Osnova řešení vědeckého úkolu „Zvláštní bojové činnosti“ byla zpracovateli stanovena takto:

- ① Podmínky vzniku zvláštních bojových činností.
- ② Způsoby plnění zvláštních bojových činností.
- ③ Zásady součinnosti při plnění zvláštních bojových činností.
- ④ Logistické zabezpečení zvláštních bojových činností.
- ⑤ Hlavní organizační a výcvikové úkoly zvláštních bojových činností.

Ke kontrole kvality zpracovaných částí vědeckého úkolu a jejich vzájemnému sladění jsou organizovány předem termínované porady řešitelů. Již první porada v květnu letošního roku ve Varšavě ukázala účelnost a přínos této spolupráce a stanoveného postupu. S konečnou platností se na ní upřesnily jak plán, tak osnova řešení vědeckého úkolu. Největší pozornost na poradě byla věnována prodiskutování a upřesnění některých dílčích částí prvního bodu osnovy. Po jeho konečné formulaci byly vytyčeny teze pro zpracování dalšího bodu osnovy, který bude

hlavním předmětem příští plánované porady na podzim v Brně. Uvedené schéma porady platí také pro všechny další, které jsou pro splnění úkolu naplánovány.

Znalost tezí pro řešení problému, který bude hlavním obsahem vždy následující porady, a také vzájemných názorů řešitelů na jejich rozpracování usnadňují řešení určené části úkolu oběma zpracovatelským kolektivům, přispívají k obohacení a kvalitě řešení a šetří řešitelské kapacity i čas.

K zajištění úrovně porad nesporně rovněž přispěje včasná (ještě před poradou) vzájemná výměna zpracovaných materiálů tak, aby mohly být vždy ještě před poradou druhou stranou prostudovány. Tato možnost zvýší věcnost a konkrétnost diskuse o problematice, která bude předmětem jednání na dané poradě. To přispívá k vytváření podmínek pro kvalitní řešení vědeckého úkolu jako celku.

Kromě jednání o společně řešeném úkolu nás polští kolegové seznámili s doktorskými pracemi své katedry (vševojskové taktiky), obhájenými v posledních třech letech a také se svými výukovými fondy. Kromě toho nám umožnili zúčastnit se metodického semináře k velení pro příslušníky vyšších velitelských stupňů a prohlédnout si jejich cvičná velitelská stanoviště od roty výše.

Pracovní pobyt, uskutečněný na vysoké odborné, ale také společenské úrovni, prokázal blízkost až shodu podmínek možného ohrožení a z toho vyplývajících úkolů, a tím také názorů na řešení problémů, které jsou aktuální jak pro naši, tak pro polskou armádu při zajišťování obrany a ochrany obyvatelstva, jeho majetku a územní celistvosti státu. Výměna názorů a společné řešení vědeckého úkolu přispějí nesporně ke kvalitě jeho zpracování.

Jeví se proto účelné v této spolupráci pokračovat také při řešení alespoň některých dalších vědeckých úkolů zájímavých obě strany. Přitom bude výhodné rozšířit formu této spolupráce také na jiné armády, pokud o to projeví zájem. Je to jedna z cest vzájemného poznání a názorového sblížení, které jsou pro perspektivní celoevropskou integraci důležitými faktory.

Armáda? A k čemu?

Od národních k nadnárodním ozbrojeným silám

(IV. výroční konference ERGOMAS)

V severoitalském městě Turín proběhla ve dnech 26.-29. května 1994 IV. výroční konference **Evropského výzkumného sdružení Armáda a společnost - ERGOMAS (European Group on Military and Society)**. Zúčastnilo se jí 35 výzkumných pracovníků, pracovníků ministerstev, armádních a civilních institucí, které se zabývají vojenskými otázkami. Účast na tak odborně sociologicky zaměřené konferenci přijali například i pracovníci švédského ministerstva obrany; kromě Švédska měla na konferenci zastoupení Itálie, Německo, Francie, Švýcarsko, Belgie, Nizozemí, Portugalsko, Španělsko, Polsko a Česká republika.

ERGOMAS byl založen v roce 1986 evropskými odborníky, především sociology, zabývajícími se vztahy mezi armádou a společností v různých evropských zemích. Jeho členové, mezi něž od roku 1990 patří i zástupci naší armády, provádějí sociologické výzkumy se zaměřením na armádu, a na pravidelných výročních konferencích a různých pracovních setkáních se vzájemně informují o výsledcích bádání v oblasti vojenské sociologie.

Část jednání konference probíhala v historické budově italské vojenské akademie Scuola di Applicazione a do diskuse na téma „Nové národy, nové mise, nové armády“ se zapojili i učitelé a posluchači této vojenské školy. Účastníci konference měli poté možnost prohlédnout si hlavní budovu akademie, učebny a exponáty historických zbraní a výzbroje italské armády a současně s nejmodernějšími učebními pomůckami, modely vybavení ženijních jednotek z první světové války, důstojnický klub a překrásnou historickou knihovnu

Politické aspekty mírových misí OSN

Konference byla zahájena plenárním zasedáním v pátek 27. května, na němž účastníci z Itálie, Německa a Francie hovořili o poznatcích z mírových misí, které před armády těchto zemí staví zcela nové úkoly v rámci peace-keepingu a peace-buildingu. Hovořilo se o propojení vojenských a mírových akcí, které je dáno nutností reagovat na místní problémy (nemoci, hlad, nedostatečná infrastruktura, zpretrhané komunikační vazby apod.). V zemích, kde mírové mise probíhají, *musí armáda kromě ryze vojenských úkolů, jakým je například odzbrojení válečných stran, organizovat a zajišťovat i jejich politické usmíření, musí se starat o zásobování místního obyvatelstva potravinami a léky. Podílí se rovněž na rekonstrukci místních i státních orgánů a institucí, na obnově dopravy, telekomunikačních systémů.*

Na toto plenární zasedání navázala následující den beseda s velitelem italských jednotek OSN v Somálsku, kde v době operace Restore Hope (Obnovená naděje)

působilo 28 000 vojáků a 2800 civilistů. Řada italských dobrovolníků zůstala v Somálsku i po skončení svých vojenských misí a pracovala zde jako civilisté, jejichž účast na operaci Restore Hope generál Loi velmi oceňoval.

V diskusi se také hovořilo o politických aspektech vojenských misí, zvláště v bývalých koloniích účastnického státu, což je právě případ Itálie a Somálska. Vojáci tuto situaci hodnotili jako výhodnou vzhledem ke znalosti místních podmínek a větší důvěře obyvatelstva, jehož vzdělanější vrstvy starší generace stále ještě rozumějí italsky, což italským jednotkám usnadňovalo komunikaci s místním obyvatelstvem.

Diskutovalo se také o problémech, které mohou nastat díky dvojímu velení jednotek OSN (národní velení a společné velení jednotek OSN), o velkém důrazu, který je kladen na výběr lidí do zahraničních misí, o převážně pozitivní reakci italské veřejnosti na somálskou operaci, o realitě existence společného výcvikového centra pro jednotky OSN a řadě dalších otázek.

Vystoupení českých delegátů

Další program konference se soustředil do několika zasedání tří pracovních skupin. Jedno ze zasedání bylo celé věnováno problematice vztahu české veřejnosti k armádě České republiky. Pracovníci Vojenského ústavu sociálních výzkumů Marie Vlachová a Štefan Sarvaš zde vystoupili se dvěma referáty. Seznámili účastníky sekce s výsledky výzkumu životních podmínek bývalých vojáků z povolání, kteří v roce 1993 odešli do civilu, a s vývojem názorů české civilní veřejnosti na otázky armády, vojenské služby, vojenské profese.

Obě vystoupení se setkala s živým zájmem, o čemž svědčí řada dotazů vztahujících se nejen k předneseným referátům, ale i k situaci v AČR obecně. Byli jsme překvapeni, do jaké míry jsou západní sociologové informováni o procesech probíhajících v naší armádě, i jejich živým zájmem o politický vývoj v České republice. Konkrétní dotazy se týkaly výstupních podmínek, za nichž naši důstojníci opouštějí armádu, průběhu redukce početního stavu AČR, úspěšnosti bývalých vojáků z povolání při přechodu do civilních profesí i o jejich vlivu na českou civilní veřejnost. Účastníci konference se také zajímali o vývoj názorů české veřejnosti na vstup naší republiky do NATO.

Zájem stále vyvolává rozdělení republiky a její armády, výstavba nových brigád rychlého nasazení, struktura politického systému a místo, jaké v něm zaujímá armáda, její civilní kontrola a v době konání konference aktuální otázka setrvávání bývalých příslušníků StB v řadách příslušníků armády.

Bezpečnost v postmoderním světě

Na konferenci bylo rozhodnuto o **ustanovení nové**, vzhledem k převážně empirické povaze výzkumné činnosti ERGOMAS poněkud **netradiční pracovní skupiny, která se bude zabývat teorií moci, konfliktů a bezpečnosti**. Iničiátoři této myšlenky, profesor marburské university (SRN) profesor Ralf Zoll a pracovník SOWI (Výzkumný ústav Bundeswehru) dr. Hans-Georg Räder, seznámili účastníky konference se svou představou o práci této skupiny, vycházející z nového pojetí

bezpečnosti, které bere v úvahu podmínky každodenního života jedince v postmoderním světě a které je založeno na reflexi společenského řádu a zdůvodněných univerzálních principech odpovědnosti jedince za svůj život i za společnost.

Jaký je „evropský důstojník“?

V další pracovní skupině byly italským generálem Giuseppem Caforiem prezentovány závěry výzkumu „Současnost a budoucnost vojenské profese z pohledu evropských důstojníků“. Na tomto výzkumu probíhajícím od roku 1992 se jako *jediné pracoviště postkomunistických zemí* zúčastnil Vojenský ústav sociálních výzkumů (koordinátorem byl npor. Štefan Sarvaš). Výsledky výzkumu budou shrnuty do samostatné publikace, jejíž vydání se koncem letošního roku připravuje v Německu.

Bylo sice konstatováno, že „evropský důstojník“ je zatím jen teoretickou konstrukcí, přestože důstojníci různých zemí mají řadu společných názorů a postojů. Obrana je v jejich chápání stále obranou národních zájmů, do nichž však zahrnují i zájmy týkající se mírových misí v cizích zemích s konfliktními či válečnými situacemi. **Čeští důstojníci se od ostatních evropských vojáků z povolání odlišují především výraznou nespokojeností s podmínkami služby.** Tato nespokojenost odráží složitost transformace totalitní armády v armádu demokratického státu, v níž byly rozrušeny tradiční sociální jistoty vojenské profese, která je českou veřejností stále chápána jako neprestížní a neatraktivní povolání.

Samostatná diskuse byla také věnována problematice polských ozbrojených sil. Pracovníci Vojenského institutu sociologických výzkumů ve Varšavě Adam Kolodziejczyk a Stanisław Jarmosko informovali o výsledcích výzkumů veřejného mínění v armádě i mezi polským obyvatelstvem. **Zvláštností polské situace je poměrně vysoká společenská prestiž polské armády a nižší prestiž polských důstojníků,** zejména mezi polskou mládeží a inteligencí, které za minulého režimu chápaly vojenské profesionály jako přísluhovače Moskvy. Sami polští důstojníci se až do roku 1993 ve výzkumech o své profesi nevyjadřovali příznivě, avšak v posledním roce došlo k určitému pozitivnímu obratu. Atraktivita vojenské profese v polské společnosti se zvýšila nejen díky politickým změnám v armádě i ve společnosti, ale také proto, že vysoká nezaměstnanost přivádí do armády mnoho mladých lidí, kteří zde hledají práci.

Profesionální armáda, nebo koncepce národní dobrovolné služby?

Podobnou problematikou - zájemem mladých lidí o službu v armádě - se zabývaly i příspěvky holandských a belgických výzkumníků. Profesor Philippe Manigart z Vojenské královské akademie (Ecole Royale Militaire) v Bruselu upozornil na rekrutační problémy v nedávno **plně profesionalizované belgické armádě. Ta přestala být prostředkem odstrašování a stala se nástrojem udržování či nastolování míru v oblastech konfliktu.** Služba v takové armádě však vyžaduje dobrovolníky, ochotné sloužit i v zahraničí.

Výzkumy mezi belgickou mládeží z roku 1993 ukázaly, že přes všeobecný souhlas s vytvořením profesionální armády i jejími novými misemi v zahraničí se

atraktivita vojenské služby mezi belgickou mládeží nevyšla. *Mladí lidé dávají přednost zaměstnání doma a zdůrazňují především jeho bezpečnost.* O službu v armádě projevují zájem lidé se základním vzděláním, kteří mají problémy s hledáním místa a jejichž motivace ke službě jsou většinou čistě pragmatické, nebo lidé s „rambovskými“ sklony. Právě tito muži se ale ke službě v nové armádě příliš nehodí, takže potřeby armády se rozcházejí s tím, co mladí Belgičané očekávají od své budoucí profese.

Řada sociologů v této souvislosti poukázala na to, že novému poslání ozbrojených sil by lépe než čistě profesionální armáda vyhovovala koncepce národní dobrovolné služby, k níž by mladí lidé byli motivováni nejen sociálními výhodami, obvykle s vojenskou profesí spojovanými, ale také vědomím, že v humanitárních misích slouží jak zájmům svého národa, tak i zájmům nové, sjednocené Evropy. Obrana země výlučně profesionálními vojáky, které si stát najímá za žold, snižuje pocit zodpovědnosti mladých lidí za osud své komunity, obce a národa.

Co ukázal sociologický výzkum

Jednání další pracovní skupiny se zabývalo pro nás velmi aktuálními otázkami: různými modely vojenské a civilní služby v evropských armádách a vztahem mladé generace k branné povinnosti a službě v armádě. Metodologicky velmi propracovaný výzkum, který probíhá v Německu a Itálii a který vede pracovník SOWI dr. Hans-Ulrich Kohr a současná předsedkyně ERGOMAS profesorka Marina Nuciariová z turínské fakulty ekonomie, sleduje již několik let odklon mladé generace od pocitu odpovědnosti za obranu vlastního národa. Mladí Němci a Italové mají tendenci vyhybat se službě v armádě (z důvodů svědomí, nebo proto, že nevidí její konkrétní smysl) a volí spíše službu civilní, která jim připadá užitečnější i smysluplnější než vojenská služba. **Nábory do německého Bundeswehru i do italské armády jsou většinou úspěšné především mezi mladou populací nacionalisticky zaměřenou, která je vojenské službě více nakloněna, avšak její motivace ke službě i představy, které si do armády přináší, se rozcházejí s potřebou mít v armádě inteligentní, vzdělané a zodpovědné vojáky.** Skupiny mladých lidí, orientované na humanistické, všelidské životní hodnoty o služby v armádě nejeví velký zájem.

Výzkum v Německu a Itálii také ukázal, že vztah k vojenské či civilní službě je motivován politickou orientací mladých lidí. Pravicově orientovaní respondenti výzkumu měli ke službě v armádě pozitivnější vztah než lidé s levicovou orientací, kteří se spíše přikláněli ke službě civilní.

Řada poznatků tohoto výzkumu se shoduje s výsledky našich zkoumání, a je proto potěšitelné, že pracovníci Vojenského ústavu sociálních výzkumů byli vyzváni k účasti na dalším mezinárodním výzkumu motivace k vojenské službě, na němž bude kromě nás spolupracovat Německo, Polsko a Slovinsko.

Prevence a předcházení etnickým a národnostním konfliktům (III)

(Pokračování z minulého čísla)

Blainey a Walz v této souvislosti zdůrazňují, že používání ozbrojeného násilí vlastně nikdy neustalo. Jedinou možností, jak je udržet pod kontrolou, je vždy se proti jeho užití postavit. V opačném případě se události vymknou z rukou, se všemi důsledky, zejména když se vojenská síla spojí s etno-nacionalismem. A to je právě ten případ, kdy mezinárodní společenství musí vypracovat způsoby efektivního odstrašení, či kdy musí být připraveno na případné krveprolití nebo pravděpodobně velký válečný požár. Zde je namísto uvést krátký přehled efektivní odstrašující sil v historii.

Jeden ze sedmi dílčích výzkumů použití amerických ozbrojených sil jako pokračování politického či diplomatického nátlaku dospěl k následujícím dvěma závěrům: Pokud předcházející použití vojenské síly v regionu bylo svou povahou jen politické, hrozba užití armády má na cílový stát jen malý vliv; avšak když předcházející použití vojenské síly v regionu zahrnovalo několik **skutečných nasazení** do konfliktu, následné odstrašení mělo příznivější výsledky. Závěry této studie potom ukázaly, že „ochota angažovat se v nepokojích se zdá být klíčem“ k získání věrohodnosti odstrašující síly.

Celkem nedávno jeden politolog ukázal, že stabilita v západní Evropě od r. 1945 byla založena „hlavně na únavě z války a absenci neřešitelných iredentistických a nacionalistických sporů, vyjma ...sporů mezi Řeckem a Tureckem v jižní Evropě“ (S. J. Cimbala: Armáda a diplomacie v budoucnosti, New York, Praeger 1992).

Také náklady na bezpečnost, obzvláště ve vztahu k domácí problematice, jsou důležité. Je samozřejmé, že stát, který nemůže zaručit blahobyt svým občanům, nemůže v epoše nacionalismu, vzájemné hospodářské provázanosti a hromadných sdělovacích prostředků počítat s loajalitou svých ozbrojených sil. V tomto smyslu je „nepřítomnost neřešitelných ...nacionalistických sporů“ do jisté míry vlastně výsledkem ekonomické stability dosažené v západní Evropě, i následkem válečné únavy. Opravdu, úspěšný ekonomický růst hrál v tomto ohledu tu nejdůležitější úlohu. Je totiž zřejmé, že ani válečná únava nezabránila, aby kvůli nacionalistickým sporům nevypukla ve 30. letech nová válka, zatímco ekonomický nacionalismus (tj. izolacionismus), jak je zmíněno výše, připravoval pro její vznik scénu. Musíme tedy důkladně zvažovat, jaké faktory to byly, které umožnily západní Evropě nedávné období poměrného ekonomického růstu.

Předně tomuto vývoji přispělo několik příznivých faktorů. Mezi nejprominentnější patří právě ty, které zdůrazňuje S. J. Cimbala: „Byly to bezpečnostní závazky USA vůči západní Evropě, které se staly nezbytnou podmínkou pro vznik vyššího než jen formálního pocitu vzájemné ekonomické a politické závislosti.“

Z toho potom plyne, že jestliže ekonomická stabilita byla tím klíčem k prevenci či přinejmenším k zamezení nežádoucího rozšiřování nacionalismu v ekonomicky vyčerpané Evropě, potom faktorem, který zabezpečoval podmínky takového ekonomického růstu, byla fyzická bezpečnost, tak jak ji USA a NATO jako celek poskytovaly západní Evropě od r. 1945. Tato bezpečnost ovšem musí být dnes zabezpečována jiným způsobem, s jiným důrazem než v předcházejícím půlstoletí.

Náš problém může být vyjádřen také takto: „Pod jakým bezpečnostním deštěm a s jakými bezpečnostními zárukami vstoupí východní Evropa do 21. století?“ Neboť vojenská bezpečnost a politická stabilita jsou stejnou měrou závislé jak na možnostech vojenské obrany, tak přiměřené životní úrovni a ekonomickému růstu; závisí tedy na budování systémů, které pomohou tyto předpoklady nastolit. To je klíčem k dosažení a udržování budoucí stability. Z toho plyne, že právě takové úsilí by mělo být dlouhodobým cílem nejprestižnějšího orgánu mezinárodního společenství - Spojených národů. Ovšem přiměřená životní úroveň a ekonomický růst není hlavním tématem tohoto článku, nýbrž dostatečná obrana. A proto **pokud nemají nové demokracie, aby přežily, vynakládat většinu svých nepřilíš velkých ekonomických zdrojů na obranu ze strachu před svou zranitelností, musí alespoň částečně spoléhat na kolektivní bezpečnostní systém.** Je tady na mezinárodním společenství, aby jim pomohlo zabránit vzniku takového strachu. Společenství ale musí být opatrné, musí jednat jako *nadnárodní nástroj*, a ne jedna ze stran, protože jinak riskuje vyprovokování konfrontace, které se má vlastně vyhnout.

To je tedy ten hlavní „pragmatický“ důvod, proč musí být mezinárodní společenství přímo zainteresované na poskytování záruk jednotlivým státům. Další důvody nejsou sice již tak jasné patrné, ale v dlouhodobé perspektivě jsou stejně důležité (ne-li důležitější). Primární důvod důležitosti východní a jihovýchodní Evropy pro USA a západoevropské státy spočívá v přesvědčení, že „**bezpečnost jedince, skupin, národů a států této části Evropy je právě tak důležitá jako v západní Evropě. Neboť kdyby tomu bylo jinak, oslabilo by to celou „Evropu - jednotnou a svobodnou“** (D. Nelson).

Poučení pro přítomnost je v určení, bylo-li odstrašení v historii vždy jen pouhým prázdným gestem, což jak se zdá, z ní někteří dnes dovozují. Jsou-li totiž všechny pokusy o odstrašení nic víc než prázdné gesto, potom jsou samozřejmě odsouzeny k nezdaru. Napravení důsledků takového selhání vždy vyžadovalo vojenské jednotky připravené bojovat. Nehledě na to, je nesmyslné se domnívat, že můžeme odstrašovat, aniž bychom se vyhnuli třeba potřebě bojové připravenosti. Historická retrospektiva odstrašení a jeho vliv na Adolfa Hitlera je v tomto ohledu poučná.

Podle Donalda Camerona Watta nebylo nic, co by zabránilo Hitlerovi v provedení jeho agresivních plánů, vyjma jeho vlastních generálů (ovšem existují i opačné názory). „Hitler si přál, chtěl, toužil po válce a po válečném ničení. Nechtěl ale válku, kterou dostal. *Její kořeny jsou v špatném odhadu a chybných koncepcích jak Hitle-*

ra, tak jeho potenciálních protivníků a v neposlední řadě i v jejich víře, že Hitler jenom „bluffuje,“ že ustoupí ... Potom už „ani jejich pevný postoj, ani usmiřování, ani hromadění zbraní či demonstrace odhodlání by jej nebylo bývalo zastavilo ...“.

I když čtenář přijme tuto historickou analýzu jako správnou, zamyslí-li se nad těmito řádky, jen si znovu potvrdí skutečnost, že „odstrašování“ **musí být současně doprovázeno schopností a ochotou bojovat, neboť bez této ochoty je zastrašování zbytečné.** A jestliže nejsme připraveni a ochotni bojovat, potom v těch případech, kdy odstrašení selže, budou následky katastrofální.

Nadčasovým naučením těchto a dalších skutečností je to, že již nemůžeme odstrašení chápat jen jako „nástroj dostatečný v rozměru a výkonu, neustále modernizovaný, vždy v pohotovosti, ale nikdy nepoužitý a nikdy plně vyzkoušený“ (Sir John Winthrop Hackett, *Armáda ve službách státu*, Westview Press 1986). Dnes, **abychom prokázali věrohodnost odstrašující síly, musíme být ochotni tuto sílu skutečně použít.** A ačkoli se to může zdát protismyslné či paradoxní, bojovat musíme. Je to obzvláště nutné v současném období, kdy věrohodnost odstrašení bude zřejmě mnohokrát prověřována.

IV. Jak bychom měli jednat: Prokázání věrohodného odstrašení

Jakmile dojdeme k závěru, že aktivní vojenská mezinárodní akce je jak nezbytná, tak přiměřená k uspořádání etnických a nacionalistických konfliktů, a že jejím hlavním organizátorem by měly být Spojené národy, potom další logickou otázkou, kterou si musíme položit, je jak by tato akce měla být provedena. Při definování Spojených národů jako rozhodujícího činitele kolektivní mezinárodní akce je implicitně zahrnuta přinejmenším část odpovědi na tuto otázku. Lze jistě argumentovat, že samotná výše uvedená historie Společnosti národů prokazuje současně potřebu kolektivní akce a zároveň i její neúspěšnost. Ale citujme raději Johna L. Gaddise:

„Vize Woodrowa Wilsona kolektivní mezinárodní bezpečnosti k odstrašení agrese se po roce 1919 neuskutečnila vzhledem k evropskému usmiřování a americkému izolacionalismu a po r. 1945 díky velmocenské rivalitě, která přivodila studenou válku. Nyní má svět svou třetí příležitost Wilsonův plán řádně vyzkoušet, příležitost, jakou lidstvo zatím ještě nemělo ...“

■ Některé názory a omyly

Mnoho zahraničněpolitických analytiků má pochybnosti o schopnosti mezinárodního společenství dostát závazkům kolektivní bezpečnosti. Zvláště Gary L. Guertner varuje, abychom nesměšovali pojmy kolektivní bezpečnost a kolektivní obrana.

* **kolektivní obrana** je charakterizována jako „idealistický, téměř utopický pojem, na kterém své přežití nemůže stavět žádný národ“.

* Naproti tomu podstata **kolektivní bezpečnosti** spočívá v přesvědčení, že agrese proti kterémukoli členskému státu jiným členským státem bude „zastavena kolektivní akcí ostatních členů; agrese může být zamezeno věrohodnou

hrozbou převládajícího kolektivního odporu". Je to vlastně antiteze kolektivní obrany, která zahrnuje bezpečnost prostřednictvím opačných vojenských aliancí. Podle názoru G. L. Guertnera „**kolektivní bezpečnost musí fungovat společně s kolektivní obranou, neboť žádný národ se nemůže stále spoléhat na to, že kolektivní zájmy budou vždy stavěny nad zájmy jednotlivých států**“.

Další teoretici popisují kolektivní bezpečnost jako záležitost států zaměřených na sebe a vzájemně se odstrašujících. Takovým způsobem „jakýkoli stát, který se stal agresorem vůči jinému členskému státu, se stává „nepřitelem“ i všech ostatních, pokud hrozba agrese nezmizí“. Tato definice je zvláště důležitá ve světě etnických a národnostních konfliktů, kdy není možné rozlišovat ve skupině protivníků, a kdy kolektivní akce nemůže být namířena proti agresivnímu chování jen jedné ze zúčastněných stran. Naopak, dnes existuje celá řada agresivních akcí, které jsou aktuálními destabilizujícími prvky mezinárodního pořádku. **Tato situace přímo vyžaduje kolektivní bezpečnostní orgán**, prostřednictvím něhož budou všichni členové jednat, aby byla zachována mezinárodní kolektivní stabilita, jež je nutná k udržení míru.

Je-li nutnost vstoupit do války, mezinárodní organizace musí vždy nejprve přesvědčit sama sebe, potom přesvědčit členské státy, že intervence do daného konfliktu je opravdu v národním zájmu toho kterého státu. To ale neznamená, že kolektivní bezpečnost nezbytně vyžaduje, aby se „při každém porušení míru státy chovaly tak, jako kdyby se jednalo o začátek třetí světové války“ (Inis L. Claude Jr.). A skutečně, všechny důvody kolektivní bezpečnosti i historické souvislosti popsané výše potvrzují, že vytvořením podobného bezpečnostního systému se takovému narušení míru, které by snad způsobilo začátek třetí světové války, můžeme vyhnout.

Konečně někteří političtí analytici zastávají teorii tzv. „*selektivní*“ kolektivní bezpečnosti či *vynucování míru*, což umožňuje státníkům, dříve než se budou angažovat v konfliktu a jednat, řádně promyslet své národní zájmy. Tomuto postoji je třeba dávat přednost před stylem kolektivní bezpečnosti „šampionů“, kteří podle Claudeho, „automaticky předpokládají, že národní zájmy vyžadují angažovanost v každém případě mezinárodní agrese“. Na druhé straně ale *selektivní kolektivní bezpečnost* nebude příliš odstrašující, protože svou povahou, neprověřuje věrohodnost odstrašení“. Ve skutečnosti může být ve svých konečných důsledcích i *kontraproduktivní*, neboť princip, který sice umožňuje shromáždit obránce ale nedostatečně odrazuje narušitele míru, je velkým nebezpečím světové stability a „může vést k nepředvídatelným, potenciálně smrtelně chybným výpočtům“.

Když nastává čas jednat, vzniká v rámci kolektivní bezpečnosti několik praktických problémů: jedná se o určení politických a vojenských cílů; definování toho, co tvoří vítězství/úspěch a kdo o tom rozhoduje, a potom ta nejdůležitější otázka - *co budeme dělat, když odstrašení selže?* Zdá se, že pro mnoho lidí použití termínu „odstrašení“ jako základního cíle kolektivní bezpečnosti vylučuje, v případě jeho selhání (a nejsme si jisti zda z naivity, z nevědomosti), použití síly.

Stoupencem tohoto názoru je např. Gary L. Guertner, který žádá, aby hlavní role OSN nespočívala v kolektivní bezpečnosti, ale v kolektivním odstrašení. To je

naprosté nepochopení problému. Bez životaschopného systému kolektivní bezpečnosti nemůže existovat žádné kolektivní odstrašení, obzvláště takové, které je založeno spíše na pasivním odporu než na potrestání viníka. A to je obzvláště důležité, protože to je právě ten způsob, kterým by Spojené národy měly účinně řešit problémy ve světě etnických konfliktů.

Avšak existuje ještě jedna skupina politologů, kteří sice uznávají, že účinná vojenská síla je absolutní nezbytností pro účinné odstrašení, ale nechápou potřebu „prověření“ této schopnosti. Zdůrazňují vojenskou nadřazenost moderní munice, řízených střel s vysokou přesností zásahu, které mohou hrát odstrašující roli v konfliktech nízké intenzity, včetně malých regionálních konfliktů. Totiž *na rozdíl od taktických jaderných zbraní, které ve skutečnosti nebyly nikdy použity, tyto střely s vysokou přesností zásahu použity být mohou, a proto mají potenciální odstrašující hodnotu.*

Podle názoru autora článku by se tato technologie mohla stát základem příští strategie USA, neboť by vyloučila jejich přímou angažovanost v budoucích válečných konfliktech. „Spojené státy pochopitelně nechtějí strávit zbytek desetiletí bojem v regionálních konfliktech. Spíše než rozhodnout tyto konflikty bojem, by se mělo využít k jejich odstrašení nové technologie“ (W. J. Perry, Pouštní bouře a odstrašení, Foreign Affairs 1991).

Tento názor také ignoruje načení z historie, že bez odhodlání pravidelně a soustavně používat zamýšlenou vojenskou sílu nikoho neodstraší. Bohužel a znovu paradoxně pro USA a mezinárodní společenství jako takové, **etnickým a nacionalistickým konfliktům musí být rázně zamezeno. Jestliže se jim nepostavíme dnes, potom zítřka nikoho neodstrašíme**, natož v době, která přijde. Jestliže mezinárodní společenství nechce strávit několik desetiletí zabýváním se etnickými a nacionalistickými konflikty, či válkou velkého rozsahu, která z nich může vzniknout, musí jednat již nyní, aby vybudovalo schopnou válečnou sílu, která může v budoucnosti sloužit jako konečná věrohodná odstrašující síla. Avšak abychom dosáhli takové úrovně věrohodnosti, naše mezinárodní angažovanost v regionálních konfliktech bude trvat celé desetiletí. Teď není doba sedět stranou, s naivní nadějí, očekáváním či předpokladem, že naše technologie, zřídka používaná, snad někoho jednou odstraší.

John Mearsheimer definoval odstrašení jako prostředek pro přesvědčení protivníka nezačínat speciální akce „protože očekávané zisky neospravedlnují předpokládané náklady a rizika“. Specifikoval dvě formy odstrašení: **odstrašení odvetou** a **odstrašení bojem**. Odveta je obvykle sdružena s použitím jaderných zbraní, a boj s konvenčními zbraněmi; avšak v této době moderních zbraňových systémů, které jsou schopné dosáhnout ničivých účinků, jež se blíží účinkům jaderných zbraní, musíme se ptát, zda konvenční síly nejsou nyní schopny poskytovat - na úrovni etnických a nacionalistických konfliktů - obě formy odstrašení.

Další definice „odstrašení“ je také poučná. **Odstrašení je definováno jako schopnost odplaty a nepřijatelných ztrát nepříteli, i když nelze zabránit tomu, čeho chce dosáhnout** - je to kombinace odvety a pokusů o konvenční boj. Ačkoliv skutečné použití síly by v klasickém smyslu znamenalo vlastně neúspěch odstrašení, tato funkce odplaty nespadá do žádné ze tří dalších příhrádek, které Robert J. Art již dříve definoval jako čtyři funkce vojenské síly. Faktory, které rozlišují mezi

„úspěšným“ a „neúspěšným“ odstrašením, nejsou tak jasné, jak by nás někteří chtěli přesvědčit. Opakuji, pokud se státníci nevypořádají s tím, že musí použít vojenskou sílu, kterou používají na odstrašení, potom odstrašující síla bude postrádat věrohodnost. Zda se pasivní užití vojenské síly, známé jako odstrašení, změní do aktivního užití této síly, známé jako obrana či odrazení útoku či ne, velmi záleží na tom, jaký bude mít nepřítel názor na věrohodnost odstrašení. Historie nás učí, že tato věrohodnost je přímo závislá na tom, jak se nepřítel dívá na schopnost a ochotu odstrašovatele se bránit či prosadit svou vůli. Pasivní a aktivní užití síly, bez ohledu na naše přání, jsou neoddělitelně spjaty.

■ Jak vytvářet věrohodné odstrašení?

Pro úspěšné odstrašení jsou nezbytné tyto tři složky:

- * Schopnost - vybavení a nasazení vojenských sil, které mohou vykonávat hodnověrnou hrozbu vojenské odplaty;
- * Věrohodnost - vyhlášený záměr a věrohodné rozhodnutí chránit daný zájem;
- * Komunikace - vzhledem k potenciálnímu agresorovi se chovat rozhodným způsobem, demonstrovat schopnost a odhodlání provést hrozbu odplaty.

Je sice pravdou, že „k odstrašení je trocha vůle víc než libra svalů“, avšak předvedení této vůle je přímo spjato se sestavou svalů (struktura ozbrojených sil), které mohou být efektivně nasazeny na válečném poli. Za druhé, existence této struktury sil a vůle nasadit ji musí být jasně vyslovena vzhledem k potenciálnímu odstrašovanému, má-li to mít žádaný efekt. A za třetí, odstrašovatel musí mít nejenom dobře viditelnou a věrohodnou vojenskou strukturu, ale musí být i vysoce schopným na bojišti, a rovněž musí být způsobit předem tuto schopnost předvést.

Docela na místě je případný komentář, že síla musí být měřena očima odstrašovaného, a ne očima odstrašovatele (Colin S. Gray). Ve světě etnických a národních konfliktů, ve kterém je kolektivní bezpečnost jediným použitelným prostředkem pro vybudování společného mezinárodního základu pro odstrašující síly, a kde *specifický adresát odstrašení není nikdy znám předem*, je nesnadné provést vyhodnocení odstrašující síly očima odstrašovaného. Avšak to není důvodem pro opuštění metody kolektivní nápravy, ale mělo by se to stát podnětem pro hledání různých způsobů, jak by se tyto cíle daly uskutečnit.

Flexibilita, změna - a odvažují se říci - i reforma je nezbytná ke změně kolektivního účastníka na aktivního člena. Mearsheimer cituje Clausewitze co řekl o požadavku, aby odstrašující síla odpovídala potřebám a požadavkům času. Clausewitz napsal: „Každý věk má svůj vlastní druh války, své vlastní omezující podmínky a své vlastní omezující předpoklady. Každá doba by tudíž měla mít i svou vlastní teorii války, i když její vypracování vždy a univerzálně spočívá na vědeckých principech. Z toho plyne, že události každého věku musí být posuzovány jen ve světle událostí své doby.“

Mearsheimer také dospěl k závěru, že při konvenčním odstrašení, *náklady, tj. vojenské a civilní ztráty a další formy ničení jak na bojišti, tak na venkově a městech, již nejsou tím nejvyšším odstrašujícím faktorem, jako tomu bylo při jaderném zastrašování. Ukázal, že je tím, že se náklady na konvenční válku „akumulují postupným způsobem“, a takové výdaje potom nejsou předem snadno odhadnutelné. První světová válka, dovozuje, je „klasickým příkladem“ tohoto uvažování.*

Snad to tak v první světové válce v r. 1914 opravdu bylo, ale určitě tomu tak bylo ve válce v r. 1938, která se stala klasickým příkladem, kdy náklady konvenční války posloužily jako odstrašení britského a francouzského nasazení proti německé a italské agresi. Jiný příklad můžeme pozorovat v případě USA a Ruska, které odhad nákladů neodradil od jejich angažovanosti ve Vietnamu, respektive v Afghánistánu. Tyto skutečnosti podporují ideu, že *náklady, jakkoli proměnlivé při určování věrohodné odstrašující síly, musí být stanoveny tak, aby byly potenciálnímu agresorovi zcela jasné, protože ten by se jinak mohl rozhodnout, že věrohodnost tohoto odstrašení vyzkouší.*

Další proměnnou, která je přímo spjata s nákladovou proměnnou, je **proměnná pravděpodobného úspěchu**. Zvláště v konvenčním smyslu může být agresorovi zabráněno v rychlém dosažení jeho cílů tím, že mu dáme jasně najevo, že čím delší konvenční konflikt nastane, tím větší budou náklady agrese, a tím větší efekt budou mít naše odstrašující síly. Ještě jednou musíme zdůraznit, že věrohodnost této odstrašující síly musí být potenciálnímu agresorovi jasně demonstrována. Jak jsme uvedli výše, historie ukazuje, že jediným jistým způsobem demonstrace věrohodnosti odstrašující síly pro budoucnost je její použití v její obranné či vynucovací roli dnes.

Naučení z historie zdůrazňují, že agresori bývají nejúspěšněji odstrašováni tím, když odstrašovatel může předvést schopnost zabránit dosažení zisku demonstrací schopnosti odvety. Odstrašení bude pravděpodobněji efektivnější, jestliže „je používáno včas, dříve než se protivník odhodlá použít sílu, a stane se necitlivým na varování a hrozby“ (J. G. Stein).

Současné ale **musí odstrašující strana vypracovat strategii nasazení svých vlastních sil, aby ji předpokládané náklady neodstrašily od vlastní akce**. Při prokazování věrohodnosti odstrašení hraje tedy strategie vojenského nasazení jak pro agresora, tak pro odstrašovatele významnou roli. Usiluje agresor o omezené cíle, nebo o větší cíle, dosažitelné jen strategiemi postupného vyčerpání či bleskové války?

Mearsheimer se domnívá, že mnohem obtížněji odstrašitelná je politika bleskové války či omezených cílů. A opačně, přijme-li agresor strategii vyčerpání, je mnohem pravděpodobnější, že se jej posléze podaří odstrašit. Daná úroveň rychle dostupných kolektivních odstrašujících sil je ale špatnou předzvěstí, že by OSN snad mohlo podobné životaschopné odstrašující síly samo udržovat. Proto zřízením systému, umožňujícím mobilizovat odstrašující síly, a **zavedením takové vojenské strategie, která předem zabraňuje agresorovi, aby zastrašil mezinárodní společenství od provedení nezbytného přechodu od odstrašení války k vynucení míru**, velmi zvýší jejich životaschopnost a věrohodnost.

■ Zaměřeno na odstrašující úsilí

Na podporu pružného principu širšího odstrašení v období po skončení studené války se Spojené státy pokouší přejít od „globálního odstrašení jednoho protivníka na regionálním základě . . . k regionálnímu odstrašení několika protivníků na globálním základě“ (R. P. Haffa, Jr.). Totéž může být řečeno i o způsobu kolektivního konvenčního odstrašení prováděném Spojenými národy.

Obecně existují čtyři typy odstrašení: přímé a okamžité (direct-immediate), přímé a všeobecné (direct-general), rozšířené a všeobecné (extended-general) a rozšířené a okamžité (extended-immediate). Při rozšířeném a okamžitém odstrašení je odstrašující síla nasazena proti skutečné hrozbě agrese na podporu třetí strany, což v historii neuspělo a vedlo k propuknutí největší války tohoto století. A právě toto rozšířené a okamžité odstrašení bude charakteristické pro nasazení odstrašujících sil v kolektivním bezpečnostním systému ve světě, ve kterém se mezinárodní společenství snaží odstrašit etnické a nacionální konflikty.

Rozšířené odstrašení avšak je dvojnásob obtížné pro kohokoliv. Navíc schopnost přesvědčit potenciálního agresora, že budeme jednat proti agresi, je těžší, když se tento postoj nesetká s podporou domácího obyvatelstva. Takováto situace na kolektivní úrovni jen agresora dráždí.

Vojenská rovnováha mezi agresorem a obráncem/odstrašovatelem je klíčová proměnná v určení odstrašovatelovy očekávané efektivity. Paul K. Huth dovozoval na základě historických příkladů, že odstrašovatel, který měl příznivou okamžitou rovnováhu sil vzhledem k agresorovi, jenž hledá jen omezené územní zisky, bude mít vyšší pravděpodobnost jeho odstrašení. Aby mohl být agresor, který je schopný porazit bezprostřední odstrašující síly a rovněž síly třetí strany, která pomáhá, účinně odstrašen, odstrašující síla musí prokázat schopnost *vytvořit krátkodobou příznivou rovnováhu sil, která bude demonstrovat schopnost odrazit jakýkoli nečekaný útok*. Konečně odstrašovatel musí prokázat schopnost vybudovat dlouhodobou rovnováhu sil, aby odstrašil agresora, který je odhodlán použít strategii vyčerpání, jako části své agresivní politiky.

Tyto závěry ještě jednou potvrzují názory, že pokud jsme schopni předvést příznivou okamžitou krátkodobou rovnováhu sil tváří v tvář potenciálnímu agresorovi, usnadní nám to úspěšné odstrašení. Znovu se odráží přesvědčení, že „odstrašení založené na hrozbě odporu je mnohem efektivnější než hrozba odvety v protahované dlouhé válce“ (P. K. Huth).

I když odstrašující strana dělá vše „podle knihy“, aby zvětšila svou šanci úspěšného odstrašení agresora, nemůže se vyhnout nepřítelství. Požadavky dosažení odstrašení jsou při nejlepším nejisté, a pravděpodobně i neodhadnutelné.

Existují čtyři základní důvody, proč odstrašovaný chce i nadále bojovat:

- * nevěří hrozbě, kterou představují odstrašující síly;
- * je (ať již právem či neprávem) sebevědomý na svou vlastní schopnost dosáhnout vítězství;
- * věří (důvodně či ne), že válka je nevyhnutelná;

* a je lhostejný k jakékoli hrozbě, bez ohledu na typ a zjevnou věrohodnost.

To jsou ty nejdůležitější důvody pro založení odstrašující síly na základech věrohodné bojové síly. Historie ukazuje, že pokud nejsme schopni či ochotni podporovat odstrašení bojem, potom odstrašení samo, mělo-li kdy ze začátku vůbec nějaký důvěryhodný status, ztratí tuto důvěryhodnost, a stane se pro budoucí odstrašení naprosto bezcenné.

■ Zhodnocení odstrašení

Jeden pozorovatel se tázal, spíše řečnický, jakým způsobem můžeme v „novém světovém pořádku“ vytvořit obraz věrohodného konvenčního odstrašení, zda stačí stále jen ukazovat podpůrnou strukturu ozbrojených sil a jejich strategií? Aby odstrašení získalo přijatelnost, věrohodnost a pravděpodobnost, dovozoval, že se může stát nezbytným, aby „selhalo“ . . . Jinými slovy, abychom světu sdělili, že **máme věrohodnou odstrašovací hrozbu, schopné konvenční vojenské síly, musíme je nejprve použít**“ (R. P. Haffa). „Užití konvenčních sil by mělo být pokládáno nikoliv za neúspěch konvenčního odstrašení v jednotlivém případě, ale za důležitý prvek zřízení věrohodnosti obecného a rozšířeného konvenčního odstrašení v budoucích krizích.“ To je nové chápání odstrašení a jeho selhání, je to zatím „největší odvrácení od formulace teorie odstrašování z dob studené války“.

Je-li tomu opravdu tak, potom by mohlo být poučné zvážit možnosti pro odstrašení vyčerpáním. Existuje šest výrazných použití vojenské síly: Trestné výpady, policejní akce, letecká převaha, zastavení, odložení či narušení invaze přes hranice, a vedení intenzivní, koordinované souvislé kampaně (což Haffa nazývá „paralelní válkou“).

Jsou také tři obecné způsoby vojenské eskalace na podporu odstrašení:

- * politika síly, ve které odstrašovatel reaguje na agresivní hrozby větším množstvím sil,
- * politika „půjčky za oplátku“, ve které je reagováno rovnými silami;
- * a politika opatrnosti, při které odstrašovatel odpovídá s něčím menším než silou, kterou je hrozeno.

Robert P. Haffa zastává názor, že většina přiměřených odpovědí je politikou síly, neboť „jakmile je jednou obránce angažován . . . jeho závazkem je skončit rychle konfrontací“. K docílení toho musí být připraven eskalovat rychle a brutálně“ (Huth). Zatímco souhlas s „politikou vojenské síly staví obhájce do příznivé polohy k intervenci, když odstrašení selže“, jiný odborník nicméně dovozuje, že většina efektivní celkové strategie založené na vlastním experimentálním výzkumu, je to, čemu vojenská strategie říká „půjčka za oplátku“ (C. S. Gray). Je neefektivnější pro získání odstrašení. Je důležité zde zdůraznit, že opatrný přístup není doporučován, vyjma ve velmi omezeném počtu případů, které ovšem nezahrnují etnické a národnostní konflikty.

Tentýž autor také určil tři hlavní varianty diplomatické strategie, které by měly doprovázet vojenskou strategii, a které jsou s nimi rovnoběžné. Tyto zahrnují:

- * strategii zastrašování;
- * pevnou, ale pružnou strategii;
- * usmířovací strategii.

Doporučuje se pevná, ale pružná strategie, která odpovídá vojenské strategii „půjčka za oplátku“. Pokud minulá vojenská a diplomatická aktivita byla pevná a odhodlaná, pak na současného agresora má silný odstrašující účinek, zejména když jej podporovali i spojenci. Z druhé strany, pokud byly tyto akce podniknuty proti jinému agresorovi, potom odstrašující vliv na tohoto nového agresora nebude tak veliký.

P. K. Huth později zastával názor, že i „krátkodobé vojenské a diplomatické akce silně ovlivňují výsledky krize“. Zdůrazňoval, že i když ta nejlepší strategie je pevná a pružná strategie „půjčky za oplátku“, mnohem důležitější je její důsledné dodržování. Alternativní strategie jsou nejen méně efektivní, ale mohou být také vůči celkovému odstrašovacímu úsilí kontraproduktivní. Spolu s tendencí některých vykonávat jen „selektivní“ kolektivní bezpečnost existuje nebezpečí, že výsledná nedůslednost odstrašovacích technik skončí tím, že konflikt přivodí, místo aby mu zabránil.

(Dokončení příště)

Restrukturalizace - neoddělitelná součást reorganizace ozbrojených sil

Společensko-politická situace současnosti, hospodářská situace jednotlivých států a změněné strategické prostředí vytvářejí základní a určující rámec širokého procesu změn ve vojenské strategii (vojenských doktrínách). V konečném důsledku ovlivňují i rozsah a hloubku reformy a restrukturalizace ozbrojených sil, jednotlivých států i skupin států. V této oblasti se vytvořily nové perspektivy, naděje na úspěch, ale vyvstávají i vážné překážky.

Příznivé společensko-politické změny neznamenají, že se lze zbavit ozbrojených sil pro svoji obranu. Stát by byl, bez nástroje obrany v aktuálních i možných zahraničních ozbrojených konfliktech, ve svém působení velmi omezen. Demokratické státy musí velmi odpovědně formulovat jak své nové role v Evropě a ve světové politice, tak i vazby na evropské bezpečnostní struktury a mezinárodní organizace. Jsou zde také otázky dalšího rozvíjení procesu evropské obranné identity.

Tato situace rovněž vyžaduje politickou a etickou diskusi o silách a prostředcích obrany, udržení, nastolení či vynucení míru. V těchto dimenzích jsou řešeny i otázky širokého a obecného procesu reorganizace a restrukturalizace ozbrojených sil USA a evropských států.

Ekonomické aspekty restrukturalizace ozbrojených sil

Ekonomické aspekty restrukturalizace ozbrojených sil jsou determinovány především jejím obsahem a rozsahem. Značné rozdíly v těchto faktorech vyplývají z výchozí situace jednotlivých států na konci období studené války, ale zejména ze stanovených cílů restrukturalizace.

Z hlediska výchozí situace je možno rozdělit státy, jejichž ozbrojené síly jsou předmětem této informace, do několika skupin:

- USA jako jediná supervelmoc a vedoucí mocnost v NATO a v demokratickém světě,
- jaderné mocnosti s rozvinutým zbrojním průmyslem a vysokou mírou zbrojní autarkie (Francie, Velká Británie),
- hospodářsky vyspělé evropské členské státy NATO (SRN, Itálie, Španělsko, Belgie, Nizozemsko, Dánsko, Norsko),
- méně hospodářsky vyspělé evropské členské státy NATO, příjemci vojenské pomoci od jiných států (Portugalsko, Řecko, Turecko),
- evropské neutrální státy (Finsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko),
- postkomunistické státy střední a východní Evropy, ve kterých probíhá proces zásadních ekonomických a sociálních reforem.

Vliv stanovených cílů restrukturalizace ozbrojených sil na její ekonomické aspekty je velmi podstatný, např. zahrnují-li přechod na profesionální ozbrojené síly, pronikavou modernizaci apod. Všeobecně se uplatňují požadavky na méně početné, pohyblivější, pružné a efektivnější ozbrojené síly s moderní výzbrojí, v optimálních počtech a kvalitě. Jsou však ještě další požadavky, např.:

- již zmíněný přechod na profesionální ozbrojené síly (Belgie, Nizozemsko),
- výstavba sil rychlé (okamžité) reakce, schopných zasazení i v mimoevropských oblastech (SRN, Itálie, Španělsko, Velká Británie a další),
- zvýšená účast na mírových vojenských operacích OSN a dalších mezinárodních bezpečnostních organizací (ZEU - Evropský sbor, popř. KBSE),
- převzetí norem NATO pro oblast vojenské techniky,
- udržování technologické převahy ve vojenské technice nad všemi potenciálními protivníky (USA),
- schopnost nasazení kontingentů ozbrojených sil v celosvětovém rozměru,
- s tím úzce související výstavba odpovídajících systémů velení, řízení, spojení a průzkumu.

Nejdůležitějším ekonomickým aspektem a také dlouhodobějším trendem je snižování vojenských rozpočtů, jejich podílu na státním rozpočtu i podílu na hrubém domácím produktu (SRN, USA, Španělsko, Švýcarsko aj.). Z tohoto hlediska má

jednoznačně příznivý vliv jen snižování počtů příslušníků ozbrojených sil (vojáků i civilních zaměstnanců), výzbroje a prodej nemovitostí. Ostatní cíle restrukturalizace ekonomické přínosy zmenšují, případně eliminují. Příkladem je plánovaná reorganizace a snižování početních stavů ozbrojených sil Švédska. Výsledkem nebude snižování vojenského rozpočtu, neboť bude provedena výrazná modernizace výzbroje. Stejně tak Norsko zaznamenává mírné zvýšení investičních výdajů právě v důsledku reorganizace ozbrojených sil a modernizace výzbroje.

Cíl zvýšení pohyblivosti ozbrojených sil např. znamená požadavek a potřebu zvětšení kapacity pro vzdušnou přepravu vojsk a materiálu nákupem nákladných dopravních letounů a vrtulníků.

Přechod na profesionální ozbrojené síly vyžaduje podstatné zvýšení personálních výdajů. Případné snížení výdajů na výcvik se zejména v počátečním období neprojeví, a to právě v důsledku potřeby modernizace výcvikové základny.

Byly stanoveny konkrétní úkoly pro snižování počtu příslušníků ozbrojených sil - vojáků i civilních zaměstnanců. **Tabulka 1** uvádí plánované snižování početních stavů v USA a v evropských zemích. Oznámené záměry modernizace výzbroje vyjádřené ve střednědobých a dlouhodobých plánech prodělávají značné změny a revizní zásahy v důsledku rušení a odsouvání zbrojních projektů. Hlavní příčinou nevyjasněných perspektiv ve výzbrojování je **rozpor mezi důsledky snižování vojenských rozpočtů a růstem cen vojenské techniky**. Poměr investičních a provozních výdajů se mění u většiny států ve prospěch výdajů provozních. Výdaje na ošetřování a provoz vojenské techniky se mohou snižovat. **Předpokládá se účinnější využití vojenské techniky a modernizace metod a prostředků výcviku**. Investiční výdaje zaznamenávají relativně rychlejší pokles než je pokles výše vojenského rozpočtu (Švýcarsko aj.). To vyžaduje stanovit jasné priority v investicích a v nákupech vojenské techniky. **Zvyšují se výdaje na likvidaci vojenského materiálu vůbec**, vojenské techniky zvláště (zejména SRN) a také na konverzi zbrojního průmyslu.

Výdaje na výzkum, vývoj a zkoušky vojenské techniky nominálně klesají i stagnují. Stejně tak výdaje na nákup vojenského materiálu.

Na druhé straně výdaje na vojenské objekty (stavby) mají spíše tendenci zvyšování nebo si zachovávají standardní úroveň (SRN, Rakousko).

Restrukturalizace bude v každém případě dlouhodobým procesem v období pěti i více let, zejména v případech, kdy zahrnuje přechod na profesionální ozbrojené síly nebo náročné úkoly v zavádění nových typů zbraňových a jiných systémů. Doba na vývoj zbraňových systémů nové generace dosahuje 10 i více let.

Vojenské rozpočty a vojenské výdaje

Na určování výše vojenského rozpočtu má v různé míře vliv hodnocení vojensko-politické situace, strategické koncepce, plány výstavby ozbrojených sil, ale také **ekonomická situace**, zejména schodky ve státním rozpočtu. Typickým příkladem je snižování vojenského rozpočtu Belgie, které začalo ještě v období studené války. Současně tento příklad ukazuje, že úspory ve vojenském rozpočtu nemusí vždy

přinést úspory ve státním rozpočtu. Podle rozboru provedeného v roce 1992 přinese stanovení limitu 97,5 mld. BEF pro vojenský rozpočet do roku 1996 úspory ve výši 11,4 mld. BEF, které budou znehodnoceny výdaji v sociální oblasti. Počet nezaměstnaných se zvýší o 27 500 osob. Kromě 7,0 mld. BEF na podpory, bude vydáno dalších 2,9 mld. BEF na sociální opatření při propouštění vojáků.

Tabulka 1

Stát	Současný stav (v tisících)	Stav po plánovaném snížení	
		V tisících	Snížení v procentech
Belgie	86	40	-53,5
Dánsko	29	28	-3,5
SRN	414	370 ¹⁾	-10,6
Francie	434	350 ²⁾	-19,4
Itálie	313	290	-7,3
Nizozemsko	91	70 ³⁾	-23,1
Turecko	590	400	-32,2
Velká Británie	285	145	-49,1
USA	1 800	1 400 ⁴⁾	-22,2
Švýcarsko	600	400 ⁵⁾	-33,4

Poznámka:

¹⁾ do roku 1995

²⁾ do roku 1994

³⁾ do roku 1998

⁴⁾ do roku 1997

⁵⁾ do roku 1995

Důsledky snižování investičních výdajů

Bezprostředním důsledkem snižování výdajů na vývoj a výrobu vojenské techniky je **rušení, odsouvání a protahování zbrojních projektů**, které narušují stabilitu střednědobých a dlouhodobých plánů. Např. pozemní vojsko USA v návrhu plánu na období 1995 až 1999 předpokládá změny u 147 zbrojních projektů, z toho má být 57 projektů zrušeno a u 90 projektů má dojít ke změnám ve financování.

Závažnější jsou dopady změn v programech zbrojení na výzkumnou, vývojovou a výrobní základnu, ve které dochází ke **ztrátě pracovních míst**, např.:

- Podle odhadu předsedy vojenského výboru amerického Senátu povede snižování vojenského rozpočtu do roku 1997 ke ztrátě jednoho milionu pracovních míst ve zbrojní výrobě. Celkový počet ztracených pracovních míst ve vojenském sektoru (v ozbrojených silách a ve zbrojní výrobě) může dosáhnout 2,5 milionu.

- Podle prognózy bruselského Institutu pro výzkum a informace o míru z roku 1992 může počet 1,04 milionu zaměstnaných ve zbrojní výrobě v západoevropských státech poklesnout do roku 1998 v lepším případě na 740 tis., v horším na 614 tis. osob.
- Od roku 1988 do roku 1992 poklesl počet zaměstnaných ve zbrojním průmyslu SRN o 100 tis. osob, očekává se další snižování současného stavu o 180 tis. osob. Dalších 140 tis. pracovních míst bylo ztraceno v podnicích vyrábějících komponenty.
- Celkový počet 230 tis. pracovních míst ve francouzském zbrojním průmyslu byl snižen za rok 1992 o 18 tis. Do roku 1995 může dojít k dalšímu snižování o 40 tis. v hlavní výrobě a o 70 tis. u subdodavatelů.
- V období let 1981 až 1990 v Belgii poklesl počet zaměstnaných ve zbrojní výrobě z 66 tis. na přibližně 25 tis. osob.

V USA byl vypracován vládní **program pomoci při konverzi zbrojní výroby**, vyhlášený prezidentem Clintonem v březnu 1993. Plánované výdaje na tento program v období let 1993 až 1997 ve výši téměř 20 mld. USD jsou rozděleny podle účelu do 3 oblastí:

- ◆ Pomoc zaměstnancům a komunitám postiženým snižováním zbrojní výroby (5,2 mld. USD).
- ◆ Technologie dvojího využití a integrace zbrojní a komerční výroby (4,7 mld. USD).
- ◆ Investice do nových civilních technologií (9,6 mld. USD).

Investice do technologií dvojího využití a do civilních technologií představují téměř 3/4 vládní pomoci.

V návrhu francouzského vojenského rozpočtu na rok 1994 se počítá se zvýšením výdajů celkově o 3,6 %. V rámci plánovaných 200 mld. FRF se mají zvýšit:

- výdaje na vojenskou techniku o 5,6 %,
- výdaje na výzkum a vývoj o 7,9 %,
- provozní výdaje jen o 2 %.

Tato výjimka ze všeobecného snižování vojenských rozpočtů se hodnotí nejen jako projev úsilí vlády o silnou obranu, ale také jako záměr nezhoršovat dopady hospodářské recese na nezaměstnanost. Důsledkem snižování vojenského rozpočtu by byly další tisíce nezaměstnaných vedle současných 3 milionů.

Restrukturalizace ozbrojených sil urychluje proces restrukturalizace zbrojního průmyslu a nastoluje otázku udržení nezbytných výrobních kapacit pro výrobu speciální vojenské techniky, např. obrněných vozidel, ponorek, zbraní a munice. Rozhodování o budoucnosti zbrojních projektů v USA je ovlivněno ohledy na udržení kapacit.

Důsledky snižování investičních výdajů se promítají mj. do rozšiřování zbrojní spolupráce, a to nejen mezi státy NATO. Např. ve Francii připadalo dosud na mezinárodní zbrojní projekty jen 10 % výdajů na akvizici vojenské techniky. Francouzský ministr obrany oznámil záměr **zvětšit podíl mezinárodních projektů na 60 % do roku 2000**. V září 1993 bylo oznámeno uzavření významné dohody o spolupráci při vývoji a výrobě vojenské techniky mezi Švédskem a Norskem.

Jedním z důsledků snižování početních stavů ozbrojených sil a výzbroje je zmenšování plánovaných počtů vyvíjených typů vojenské techniky. **Zmenšení výrobních sérií vede ke zvětšování nákladů.** Stejný dopad má prodlužování termínů, např.:

- prodloužení stavby letadlové lodi Charles de Gaulle o 30 měsíců povede ke zvýšení nákladů o 440 mil. FRF,
- prodlužování stavby ponorek Triomphant zvýší náklady o 1300 mil. FRF,
- odsunování dodávek bojových letounů MIRAGE 2000 z výroby povede ke zvýšení nákladů také o 1300 mil. FRF.

Jedním z výzkumných úkolů zařazených do 7 hlavních směrů technologického náporu ministerstva obrany USA je učinit výrobní náklady **nezávislé na velikosti série.**

Zvyšování nákladů v důsledku nestability zbrojních projektů zvětšuje rozpor mezi úsilím o snižování vojenských výdajů a růstem cen zbraňových systémů a jiné vojenské techniky. Exponenciální růst cen zbraňových systémů se dosud nepodařilo zastavit. Typickým příkladem jsou ceny amerických taktických bojových letounů, které se od roku 1920 zvyšovaly na desetinasobek každých 20 let. Bude-li tento vývoj cen pokračovat, dosáhnou průměrné běžné ceny v roce 2000 úrovně 100 mil. USD. Vyvíjený bojový letoun F-22 tuto hranici překročí. Na výrobu 648 jednotek je plánováno 75 mld. USD v cenové úrovni roku 1994, tj. 115 mil. USD na jednotku. Zahájení výroby francouzského bojového letounu RAFALE bylo odsunuto na rok 2002 (původně 2000). Cena letounu s příslušenstvím se odhaduje na 600 mil. FRF, tzn. 100 mil. USD. Na nákup 34 bojových letounů F-18 pro Švýcarsko bylo naplánováno 3,5 mld. CHF, tj. přes 100 mil. CHF (přibližně 67 mil. USD) na jednotku.

Tento nákladný zbrojní projekt se stal pro odpor části veřejnosti politickou otázkou, která byla nakonec řešena referendem. Jeho výsledkem bylo schválení nákupu.

Mezi ekonomické aspekty restrukturalizace patří také **výdaje na likvidaci přebytečné výzbroje**, které nejsou zanedbatelné. Podle amerických odhadů dosáhnou *náklady na likvidaci přebytečného vojenského materiálu podle uzavřených smluv o odzbrojení výše 500 mld. USD.* Na likvidaci jednoho tanku je nutno vynaložit 30 tis. až 40 tis. DEM.

Konkrétní projevy restrukturalizačních procesů v jednotlivých státech - specifikace

■ **Reorganizace v ozbrojených silách Belgie**

Pro zrušení povinné vojenské služby má být zavedena úplná profesionalizace ozbrojených sil. Dále se počítá s velkým snížením vojenských výdajů a rozprodejem či likvidací části výzbroje.

Současný početní stav belgické armády je asi 86 000 mužů, z toho okolo 48 000 vojáků z povolání. Má zůstat jen 40 000 vojáků profesionálů. Pozemní vojsko by se mělo snížit o 27 500, vojenské letectvo o 10 000 a vojenské námořnictvo o 2500 osob. Z aktivní služby bylo staženo 45 ze 135 stíhacích letounů F-16 a mnozí

vojenští piloti byli převedeni do jiných funkcí. Pozemní vojsko mělo v roce 1993 snížit počet 334 tanků LEOPARD na 202.

Proti navrhované koncepci jsou nevládní strany, které ji označují za příliš nákladnou, a z tohoto důvodu tedy nereálnou. Náčelník generálního štábu prosazuje početní stav armády 60 tis. vojáků. Ministr obrany již ohlásil zkrácení plánovaných nákupů vojenské techniky, zvláště u vojenského letectva, a souběžnou modernizaci tanků.

Vojenské výdaje nemají do roku 1997 přesahovat částku 99 mld. BEF ročně. Rozpočet na armádu, který činí 90 mld. BEF, se v příštích letech v žádném případě nesmí zvyšovat.

Generální štáb zpracovává studii k těmto problémům. Argument proti profesionální armádě je mj. ekonomický - belgický voják základní služby kromě ošacení a stravování dostává měsíční služné ve výši 4000 BEF, což je hodnoceno příznivě z hlediska nákladovosti. Před dvěma roky byla vojenská základní služba stanovena na 8 měsíců. Experimentálně je zkoušena i civilní služba.

Teritoriální velitelství a velitelství logistiky a spojovacího vojska mají být sloučeny do jednoho společného velitelství. Jednotky národní gardy, v současnosti doplňované povolanci, mají být v letech 1995 až 1998 rozpuštěny.

Do sil rychlé reakce NATO je předurčena aeromobilní brigáda, která má plnit i další alternativní úkoly v rámci mírových sil OSN, operací pod záštitou Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě apod. Části lehké brigády a dvou mechanizovaných brigád mají být začleněny do smíšeného německo-nizozemského armádního sboru. Z těchto brigád má být vyčleněno celkem pět praporů pro zasažení v mírových operacích.

■ *Rozpočty Rakouské republiky na obranu*

Důvodová zpráva ke spolkovému finančnímu zákonu 1993 Rakouské republiky v kapitole 40 uvádí plánované výdaje na obranu včetně staveb pro obranná zařízení ve výši cca 20,1 mld. ATS (resort obrany 19,0 mld. ATS, resort hospodářství - stavby 1,1 mld. ATS) a příjmy 0,5 mld. ATS. Výdajová částka je o 654,893 mil. ATS vyšší než v roce 1992. V přípravě rozpočtu se významně odrazily poznatky ze zasažení části spolkových ozbrojených sil na hranicích s bývalou Jugoslávií. Ve výdajích na rok 1993 je zvýšena částka na investice (modernizace výzbroje a prostředků velení, ochranné prostředky apod.). Úspory v oblasti personálních výdajů jsou ve prospěch investic. **Tabulka 2** uvádí strukturu rozpočtu Rakouské republiky na obranu.

Priority v oblasti investic:

- nákup nové výzbroje v odpovídajícím rozsahu pro všechny složky ozbrojených sil,
- udržení racionálně omezeného provozu ozbrojených sil,
- zabezpečení výcviku vojáků-základní služby a zdokonalovacího výcviku vojáků z povolání a dělesloužících,
- pokračování v modernizaci výzbroje, ochranných prostředků aj.,
- zohlednění požadavků infrastruktury.

Struktura rozpočtu Rakouské republiky na obranu

Tabulka 2

Položka	Výdaje (v mil. ATS)
Personální výdaje	7 330,146
Nákup nemovitostí, objektů a zařízení	51,266
Příspěvky	1,438
Zákonné závazky	3 408,896
Náklady, investice	8 113,311
Vojenské domovy	114,000
Celkem	19 019,057
Stavby	1 102,625
Celkem	20 121,682

Opatření v oblasti výzbroje sledují cíl vybavit pozemní vojsko potřebnou výzbrojí a výstrojí již v rámci nové organizační struktury. Akvizice výzbroje se realizuje podle desetiletého investičního programu, který zahrnuje investiční položky podle druhu, množství a priorit v příslušné materiálové oblasti. Rozpočet předpokládá těžiště v nákupu: řízených střel, zdravotnických přístrojů a prostředků osobní ochrany, simulátorů pro střelby a bojová cvičení, přístrojů pro vidění v noci, prostředků palebné podpory a spojovacích prostředků. Byl vypsan konkurz na akvizici jednoho typu lehkých protiletadlových řízených střel, přičemž již v roce 1993 byl realizován nákup jednoho druhu těchto řízených střel. V oblasti modernizace vojenské techniky se předpokládá náhrada za zastaralé a vyřazené typy. U vojenského letectva jsou plánovány prostředky na infrastrukturu a PVO.

Předpokládané výdaje v oblasti provozu ozbrojených sil mají být na:

- ♦ výstroj, výzbroj a výcvik vojáků základní služby,
- ♦ udržování přístrojů a zařízení zabezpečujících střelby a bojová cvičení,
- ♦ nákup náhradních dílů, přístrojů a nářadí a na odborné práce prováděné civilními službami.

Racionalizační opatření jsou uplatňována rovněž i v oblasti výcviku. Zkrácení doby vojenské základní služby vyžaduje zintenzivnění výcviku. Toho má být dosaženo uskutečňovanou reformou výcviku a zaváděním moderních výcvikových přístrojů a zařízení. Vedle prostředků pro výstavbu zařízení střelnic a pro bojový výcvik se mají více využívat audiovizuální přístroje a simulátory. Cílem těchto opatření je dosáhnout nejen zvýšené kvality výcviku, ale i snížení nákladů a škod na životním prostředí. Zasazení moderních přístrojů a zařízení ve výcviku bude probíhat v několika časových etapách. V tomto procesu jsou zohledňovány především plánované náklady.

Přiměřená racionalizační opatření se budou promítat i do oblasti miliční činnosti - výcvik, vybavení, zabezpečení informací a práce s příslušníky milice v období mezi cvičeními.

V oblasti infrastruktury se předpokládá urychlené zabezpečení stavebních prací pro muniční sklady, střelnice a cvičiště, s plným respektováním bezpečnostních potřeb obyvatelstva a státu.

Vojenský rozpočet sleduje i otázku podpory rozvoje rakouského hospodářství, a to tím, že těžiště předpokládaných nákladů na nákup bojových vozidel, přístrojů i některé výzbroje bude v domácích zdrojích. Tato částka včetně konjunkturálního oživení má činit až 500 mil. ATS.

Rozpočet na obranu pro rok 1994 je ve výši 19,744 mld. ATS, tj. o 725 mil. ATS více než v roce 1993 (19,019 mld. ATS). Dílčí rozpočtové částky by měly finančně zabezpečit potřeby modernizace výzbroje, výcviku i odpovídající investice v oblasti obrany Rakouska.

Předpokládá se, že z resortu obrany bude vyčleněno finanční zabezpečení sociální výpomoci rodinám a dětem vojáků a bude převedeno do kompetence ministerstva financí. Jde o částku 287 mil. ATS. Mimoto ve prospěch ministerstva obrany bude dána dodatečná částka 200 mil. ATS pro krytí věcných nákladů. Ministerstvo obrany tím bude mít o 1,212 mld. ATS více, tj. o 6,5 % oproti roku 1993.

V rozpočtu ministerstva hospodářství má být zahrnuta částka 1,16 mld. ATS (1,10 mld. ATS v roce 1993) na vojenské stavby. Celková výše rozpočtu na obranu takto dosáhne 21,4 mld. ATS. V roce 1993 to bylo 20,12 mld. ATS.

Na věcné náklady a investice je v rozpočtu plánována částka 8,31 mld. ATS (v roce 1993 - 8,11 mld. ATS). V této oblasti mají být prioritně finančně zabezpečovány:

- v rámci modernizace výzbroje akvizice řízených střel, prostředků spojení a velení,
- akvizice prostředků pro zvýšení mobility vojsk a jejich schopnosti vedení boje v noci.
- elektronizace výcvikových zařízení a nákup výcvikových simulátorů.

Těmito opatřeními má být dosaženo zvýšení celkové úrovně ozbrojených sil, a to především cestou systematické modernizace vojenské techniky. Současně mají být v roce 1994 splněny a rozpočtově zabezpečeny rozhodující úkoly a procesy reformy ozbrojených sil.

■ *Reorganizace ozbrojených sil Švýcarska*

V roce 1991 byl vypracován plán reorganizace ozbrojených sil Švýcarska „Armáda 1995“. Plán v současnosti prochází realizační fází. Předpokládá se určitá změna orientace v poslání ozbrojených sil Švýcarska. I nadále hlavním posláním ozbrojených sil je vnější obranná funkce. Nevylučuje se účast v systému společné evropské obrany. Měla by být vytvořena jednotka o síle asi 600 mužů s určením pro mírové ozbrojené síly OSN. Vojenská účast v rámci NATO nepřichází v úvahu.

Do roku 1995 se má snížit mobilizační počet ze 620 tis. na 400 tis. vojáků. Vojenská služba má být zkrácena ze současných 331 (základní výcvik a cvičení) na 300 dní. Věková hranice pro zproštění vojenských povinností má být snížena

z dosavadních 52 na 42 let. Závazky vůči domobraně i po dovršení tohoto věku zůstávají.

Nominální výdaje na vojenskou obranu země se od roku 1960 zvýšily o pět výdajových položek. Nyní je rozpočet na vojenskou obranu země strukturován do 13 položek určených pro vojenské potřeby. Celkové výdaje na obranu jsou vedle ostatních státních výdajů charakterizovány jako skromné.

Do roku 1995 musí být ve spolkovém ministerstvu obrany zrušeno 800 a ve zbrojních podnicích 1000 pracovních míst. Při realizaci tohoto záměru objektivně vznikají některé personální a regionálně-politické problémy. O tom hovořil na tiskové konferenci ministr obrany Švýcarska K. Villiger a zdůraznil, že ministerstvo chce být odpovědným zaměstnavatelem a loajálním partnerem, ale nemůže případné propouštění vyloučit.

Do roku 1995 platí pro resort obrany „nulový růst“ resp. stop stav rozpočtových výdajů, což v podstatě znamená asi 20% reálné zmenšení finančních prostředků za dané období. Přes tato omezení se musí udržet potřebný průběh vojenské služby a provoz ozbrojených sil, má být zachována obranná připravenost a má se realizovat model „Armáda 95“. U samotného ministerstva se zrušení tabulkových míst předpokládá během čtyř let, vždy po 200 místech. Pokud by ovšem snižování ohrozilo realizaci modelu Armáda 95, vojenští představitelé budou požadovat nové posouzení těchto otázek Spolkovou radou.

U státních zbrojních podniků, v důsledku zhoršujícího se uplatňování zbrojní produkce na trhu, má dojít do roku 1995 ke snížení o 1000 pracovních míst. Roční kvóty jsou stanoveny okolo 300 osob, což překračuje horní hranici přirozené fluktuace. Propouštění rovněž není vyloučeno. Předpokládá se přemístění a rekvalifikace pracovníků i změny výrobního programu. Ovšem v těchto počtech se zatím nekalkuluje se zrušenými pracovními místy v kantonálních zbrojních arzenálech v důsledku realizace modelu Armáda 95.

Vojenští představitelé namítají, že zatím ozbrojené síly nelze z bezpečnostních důvodů zrušit a také nelze operovat nerealistickými projekty. V tomto smyslu ozbrojené síly nemohou být ani nástrojem regionální politiky, ani instrumentem národního hospodářství. Jejich poslání je jednoznačné ve sféře obrany státního území Švýcarska.

Proces konverze zbrojního průmyslu probíhá i ve Švýcarsku. Restrukturalizace tohoto odvětví má zahrnovat zúžení výrobních programů z hlediska druhů výrobků, snížení počtu zaměstnanců, přizpůsobení výrobního sortimentu požadavkům trhu, konkurenci soukromého sektoru při snížení státních dotací, zavedení nových technologií a progresivních výrobků (munice, výbušniny, automobilové součástky, komponenty letecké techniky apod.). V omezeném rozsahu se uvažuje i o privatizaci státních zbrojních podniků. Vzhledem k silné zahraniční konkurenci se v tomto směru očekává menší zájem soukromých podnikatelů.

■ Vojenské rozpočtování USA v letech 1993 až 1998

Tabulka 3 uvádí rozpočet USA na národní obranu - nejvyšší hranici výdajů. Tabulka 4 uvádí rozpočet ministerstva obrany USA podle funkční struktury.

Rozpočet USA na národní obranu - nejvyšší hranice výdajů
(v běžných cenách, v mld. USD)

Tabulka 3

Rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Rozpočet - oprávnění						
Ministerstvo obrany	259,1	250,7	248,1	240,3	232,8	240,5
Ministerstvo energetiky a ostatní	13,9	12,7	13,0	13,4	13,2	13,4
Celkově národní obrana	273,0	263,4	261,1	253,7	246,0	253,9
Reálná změna	-8,5 %	-5,0 %	-3,0 %	-5,1 %	-5,0 %	0 %
Rozpočet - výdaje						
Ministerstvo obrany	277,3	264,2	258,0	251,6	233,7	239,2
Ministerstvo energetiky a ostatní	13,4	12,7	12,9	13,1	13,2	13,3
Celkově národní obrana	290,7	276,9	270,9	264,7	246,9	252,5
Reálná změna	-5,6 %	-6,6 %	-4,3 %	-4,5 %	-8,9 %	0 %

Rozpočet ministerstva obrany USA podle funkční struktury
(v mld. USD)

Tabulka 4

Oblast výdajů	Změna - rok 1993 až 1994			
	1993	v USD	1994	v %
Personální	76,3	-6,2	70,1	-9,2
Provozní	86,4	3,1	89,5	1,2
Akvizice	53,6	-8,1	45,5	-17,0
Výzkum a vývoj	38,2	0,4	38,6	-1,1
Vojenské stavby	4,5	1,3	5,8	-6,9
Rodinné ubytování	3,9	-0,1	3,8	-6,9
Fondy	-2,2	0,1	-2,1	.
Ostatní	-1,6	0,9	-0,7	.
Celkem	259,1	-8,4	250,7	-5,0

■ Restrukturalizace v NATO

Vojenské složky Severoatlantické aliance uvažují o tom, že by řídícím orgánům NATO navrhly další snížení počtu jednotek v Evropě.

Důvodem k redukci síly západoevropských vojenských jednotek zařazených do rámce Severoatlantické aliance je společensko-politický vývoj, k němuž v posledních letech na evropském kontinentě došlo. Po období studené války již není, podle vojenských strategií, nutné udržovat v Evropě tak velký vojenský potenciál, jako v předchozích desetiletích.

Byly vysloveny názory, že je nutné připravované změny urychlit. Zatím se uvažovalo o tom, že do roku 1997 bude vojenská síla Aliance redukována v poměru k roku 1989 o 25 %, v oblasti střední Evropy dokonce o 50 %. Tento názor vychází i z konkrétních podmínek některých členských států NATO. Tyto státy argumentují tím, že v důsledku snížení početního stavu svých národních armád se nemohou plnohodnotně podílet na realizaci nové strategie přijaté v roce 1991 v Římě.

Podle tohoto plánu mělo být v oblasti střední Evropy rozmístěno osm mnohonárodních svazků, ale velmi pravděpodobně by došlo při realizaci ke značným modifikacím. Podle jiných vyslovených názorů „byly početní stavy značně redukovány“.

Uvažuje se o snížení podílu jednotlivých států na jednotkách NATO, a to oproti roku 1991 - Velká Británie o 50 %, Belgie o 60 %, SRN a Nizozemsko o 50 %.

■ Snižování rozsahu zbrojní výroby a pokles zaměstnanosti

Omezování zbrojní výroby a snižování početních stavů ozbrojených sil zemí Evropské unie (EU), tím i členských států NATO, vyvolává v některých oblastech závažné strukturální problémy.

Podle studie oddělení bruselské Komise EU pro regionální politiku, uveřejněné v týdeníku *Die Wirtschaft* v únoru 1993, jsou charakteristické tyto jevy:

- Od začátku 70. do konce 80. let se v těchto zemích snížil podíl výdajů na obranu na HDP z 3,7 na 3,3 %. V roce 1990 činily výdaje zemí EU na obranu (v tehdejších cenách) 143 mld. ECU, tedy 3,02 % HDP.
- Podle prognóz se mají výdaje na obranu těchto zemí do roku 1995 oproti roku 1991 snížit zhruba o 10 až 15 % a do roku 2000 o více než 25 %.
- Dá se předpokládat pokles zbrojního vývozu. V 80. letech se ze zemí EU v celkovém objemu vyrobených zbraní vyváželo 39 % a v 90. letech to je přibližně 34 %.
- V roce 1991 bylo v zemích EU ve zbrojním průmyslu zaměstnáno 683 139 osob (0,55 % obyvatel v produktivním věku). U ozbrojených sil (národních i aliančních) bylo v roce 1991 zaměstnáno 2,3 mil. osob, nejvíce v SRN.

V průběhu pěti let se celosvětově pravděpodobně sníží počet pracovníků ve zbrojním průmyslu asi o 3 až 4 mil. osob. Nyní je údajně v tomto resortu zaměstnáno kolem 15 mil. osob. V době největšího rozkvětu zbrojního průmyslu, v polovině 80. let, to bylo přibližně 16 mil. osob.

(Redakčně zkrácená a upravená AI č. 863/94 ÚVVI Praha.)

75 let Vojenského zeměpisného ústavu

Redakce Vojenských rozhledů od svého obnoveného vydávání v roce 1992 využívá výhradně tiskárny Vojenského zeměpisného ústavu.

Od února letošního roku sídlí v jeho budově na Rooseveltově ulici v Praze 6, takže s činností tohoto ústavu je úzce spjata.

A tak s potěšením zařazuje alespoň fragment obsáhlé a zajímavé historie Vojenského zeměpisného ústavu, který letos na podzim slaví památné výročí svého vzniku.

* * *

Založení Československého vojenského zeměpisného ústavu (období 1918-25)

Necelý měsíc po vyhlášení samostatného československého státu vydalo dne 27. listopadu 1918 vrchní velitelství Československé branné moci rozkaz č. 8 o zřízení jeho nové součásti, **oddělení pro vojenské zeměpisné záležitosti** a 18. prosince bylo toto oddělení včleněno do nově vytvořeného ministerstva národní obrany ČSR jako **IX. odbor - kartografické oddělení (Zeměpisný ústav)**. Rozhodnutím o nové organizaci MNO z 15. října 1919 byl pak zmíněný IX. odbor přetvořen v samostatný **Československý vojenský zeměpisný ústav (VZÚ)**, podléhající MNO prostřednictvím Hlavního štábu. Tímto rozhodnutím byl vytvořen základ vojenské zeměpisné služby a VZÚ se stal jednou z prvních významných vojenskoodborných institucí, která zabezpečovala potřeby armády i státních a hospodářských orgánů republiky. V té době VZÚ zajišťoval veškeré činnosti z celé oblasti geodézie a kartografie, tj. práce astronomicko-geodetické, topografické, kartografické, reprodukční a vojenskogeografické.

Podmínky pro činnost zeměpisné služby byly zpočátku značně nepříznivé. Za poválečného hospodářského rozvratu a všeobecné uvolnění kázně byla budována státní správa i armáda, jejichž prvořadým úkolem bylo prosadit a zabezpečit státní suverenitu na území celého státu. Velmi omezené technické, prostorové i ekonomické podmínky vyžadovaly od příslušníků VZÚ mimořádnou obětavost a pracovní vypětí. Již od začátku roku 1919 započal ústav s obnovou a vydáváním map měřítek 1 : 25 000 a zejména 1 : 75 000.

Na přelomu let 1921-22 sídlil ústav ve Zbrojnici v oblasti Malé Strany, dnešním Tyršově domě, pak od roku 1922 ve Štefánikových kasárnách na Smíchově. Nová budova pro VZÚ byla stavěna od listopadu 1923 do prosince 1925. Do užívání byl objekt předán v lednu 1926. Stavba trvala cca 500 pracovních dnů a stála asi 12 milionů Kč.

Tak jako celá československá armáda byl i VZÚ budován pod vlivem francouzské vojenské mise, která v ČSR působila. Organizace VZÚ, jeho působnost a úkoly odpovídaly tehdejší vojenské doktríně, orientované k obraně územní celistvosti a suverenity státu, nepředpokládající vedení útočné bojové činnosti na území jiných států.

Vojenský zeměpisný ústav v období 1926-32

V průběhu roku 1926 byly všechny složky VZÚ postupně soustředěny v nové, pro potřeby ústavu postavené budově v Praze XIX, Bučkově ulici č. p. 620 (nyní Praha 6, Rooseveltova 620/23), v níž sídlí dodnes. Umístění celého ústavu do nového objektu umožnilo postupně vytvářet jeho technologickou samostatnost a nezávislost, zejména v kartoreprodukci a tisku. **Výrazem uznání vojenského, státního a vědeckého významu Vojenského zeměpisného ústavu a nesmírnou morální vzpruhou pro jeho příslušníky byla návštěva vrchního velitele a prezidenta republiky T. G. Masaryka v nové budově VZÚ dne 2. dubna 1926.**

Ústav v tomto období pokračoval na obnově map 1 : 25 000 a 1 : 75 000 a v tvorbě zdokonalené generální mapy 1 : 200 000. Nově byla zpracována tzv. mapa vzdáleností 1 : 300 000, přehledná mapa ČSR 1 : 750 000, přehledná letecká mapa ČSR 1 : 750 000 a další mapy pro potřeby armády. Pro veřejnost byly vydány turistické a stolní mapy, automapy aj. Bohatý byl i rozsah astronomicko-geodetických prací. Byly započaty práce na přípravě nového československého mapového díla, které mělo nahradit pojetím i obsahem zastaralé mapy bývalého vídeňského VZÚ. Nové mapování bylo uskutečňováno klasickou a velmi pracnou stolovou metodou a tomu pak odpovídalo i pomalé tempo prováděných prací. Stáže topografů VZÚ ve francouzském Service Géographique de l'Armée přinesly cenné poznatky a podněty, zvláště ve fotogrametrii. Od roku 1927 měl VZÚ pro letecké snímkování trvale jednoho letce a jeden letoun, doplněný v roce 1929 výbavou pro řadové snímkování.

Vojenský zeměpisný ústav v době ohrožení státu (období 1933-38)

Uchvácení moci v Německu fašistickou stranou NSDAP v roce 1933, nacisty proklamované vojenskopolitické cíle a silící vliv strany SDP v československém pohraničí vytvářely reálnou hrozbu pro existenci samostatného Československa. Československý stát i jeho armáda proto postupně a ve vzrůstajícím rozsahu činily opatření k posilování obranyschopnosti republiky. Uvedená situace a činěná opatření se odrazily pochopitelně i v činnosti a úkolech VZÚ. Za mobilizace měl ústav postavit velitelství válečného vyměřování při hlavním velitelství operujících armád a topografické jednotky na stupni armáda a armádní sbor. Významné byly urychleny práce na topografické přípravě území státu, především na úseku triangu-

lačních a topografických prací. V roce 1934 byla dokončena obnova speciálních map 1 : 75 000 a pokračovalo se v údržbě generálních map 1 : 200 000 a mapy vzdáleností (pochodové mapy) 1 : 300 000. Bylo zahájeno nové mapování v měřítku 1 : 20 000. Intenzivně byla zpracována velitelská příručka Vojenský zeměpis Československé republiky a přilehlého území sousedních států a prováděno vojenskogeografické vyhodnocení hlavních operačních směrů. Protože existovalo reálné nebezpečí leteckého napadení Prahy, a tím i ohrožení VZÚ, byla schválena a v roce 1937 zahájena výstavba záložního objektu v Harmanci na Slovensku.

V daném období došlo též ke změnám ve velení VZÚ: v roce 1934 převzal po brigádním generálovi Karlu Rauschovi velení brigádní generál dr. Antonín Basl. Po jeho náhlém onemocnění a úmrtí byl v roce 1937 velitelem VZÚ ustanoven plk. zem. PhDr. Jiří Čermák.

PŘEHLED VELITELŮ (NÁČELNÍKŮ) VOJENSKÉHO ZEMĚPISNÉHO ÚSTAVU V PRŮBĚHU JEHO VÝVOJE:

První přednosta kartografického oddělení MNO:

plk. zem. Alois Hlíděk listopad 1918 - prosinec 1919

Přednosta IX. odboru MNO (kartografické oddělení - zeměpisný ústav):

plk. gšt. Karel Rausch 1918 - 1919

Velitelé Vojenského zeměpisného ústavu:

brlg. gen. Karel Rausch 1919 - 1934

brlg. gen. PhDr. Antonín Basl 1934 - 1937

plk. zem. PhDr. Jiří Čermák 1937 - 1939

Velitelé-náčelníci Vojenského zeměpisného ústavu po r. 1945:

plk. zem. PhDr. Jiří Čermák květen 1945 - červen 1945

plk. gšt. Bohumil Kobliha 1945 - 1948

plk. gšt. Dr. Ing. Vlastimil Blahák 1948 - 1951

pplk. gšt. Ladislav Fára 1951 - 1952

plk. zem. Vladimír Kop 1952 - 1958

plk. Ing. Otakar Skoupý 1958 - 1970

plk. Ing. Zdeněk Karas, CSc. 1970 - 1972

plk. Ing. Ján Puškár 1972 - 1989

plk. Ing. Bohuslav Haltmar 1989 - 1992

pplk. Ing. Jaroslav Fingr 1992 - dosud

Ústav svých maximálních výkonů dosáhl v roce 1937. Práce prováděné Vojenským zeměpisným ústavem k zajištění obranyschopnosti státu i ve prospěch hospodářského, kulturního a vědeckého rozvoje přispívaly k růstu autority a upevňování prestiže ústavu jak v Československu, tak i v zahraničí. V tomto

období získala dovednost kartografů, pracovníků reprodukčních profesí a tiskařů VZÚ vysokého uznání tím, že v rámci mezinárodní výstavy umění a techniky v Paříži v roce 1937 byl Atlas Republiky československé oceněn a vyznamenán Velkou cenou a Zlatou medailí. Ústav navštívila řada významných osobností, z nichž nejvýznamnější byla *návštěva prezidenta republiky Dr. E. Beneše dne 7. 12. 1937*. Ze zahraničních návštěv to byl např. v roce 1934 gen. D. MacArthur, náčelník generálního štábu armády USA.

V roce 1938 však byly odborné práce ústavu přerušeny opatřeními ostrahy státní hranice a následně záříjovou mobilizací, po níž následoval osudný mnichovský diktát. Mobilizační úkoly plnila a splnila i vojenská zeměpisná služba. Pod řízením plk. zem. PhDr. J. Čermáka bylo vytvořeno velení válečného vyměřování, stanoveny orgány a jednotky. Byly aktivovány sklady map. Početní stavy VZÚ byly doplněny na válečné počty. Vyhrocená vojenskopolitická situace roku 1938 si vyžádala i zajišťovací práce - vyhotovení bezpečnostních kopií a vybudování bezpečnostního archivu, spojené se skartací vybraných písemností.

Souhrnně hodnoceno, je možné říci, že VZÚ v mezích svých možností úkoly uložené mu ve prospěch zabezpečení potřeb obrany Československé republiky splnil.

Vojenský zeměpisný ústav v období od října 1938 do osvobození v roce 1945

Přijetí mnichovského diktátu nastolilo před VZÚ nové a velmi nevděčné úkoly. Bylo mu uloženo předat ze zabraných území příslušným státům, tj. Německu, Maďarsku a Polsku měřický elaborát, kartografické podklady a mapy i část měřické a reprodukční techniky. Vedle toho se ústav podílel na vytyčení a demarkaci hranic okleštěné republiky, urychleně zpracoval a vydal mapy s vyznačením nových hranic států.

Čs. vojenská správa, připravující rozpuštění čs. armády, se snažila prosadit do čela VZÚ Praha někoho z generálů zbraní. V čele ústavu však zůstal plk. PhDr. Čermák, a to až do svého zatčení dne 6. 2. 1940. Protektorátní vláda 6. 4. 1939 rozhodla o přepodřízení VZÚ ministerstvu vnitra. Dne 18. 4. 1939 byl ústav ministerstvem vnitra převzat a stanoven mu název *Zeměpisný ústav ministerstva vnitra (ZÚMV)*.

Ústav tedy zatím zůstal zachován jako celek v původní budově. Ve svých funkcích zůstala i většina vedoucích funkcionářů, již jako civilní osoby. Dozorčí správou nad ústavem byl ale pověřen říšský němec, vysoký úředník Říšského zeměměřičského úřadu (RII), dipl. ing. Seidel.

Zeměpisný ústav ministerstva vnitra zůstal v budově VZÚ v Praze-Dejvicích pouze do konce roku 1939. Pak ji musel opustit a předat Německému kartografickému ústavu, z něhož vznikl pozdější vojenský ústav „Kriegskarten und Vermessungsamt Prag“, určený výhradně pro potřeby nacistické branné moci. ZÚMV byl přestěhován zčásti do *Veletržního paláce*, některé jeho odbory do objektu tiskárny firmy Šulc v Praze VII, dnešní tiskárny podniku Kartografie. Co se týče pracovní náplně ZÚMV, jeho odbory pokračovaly v podstatě v dosavadních mírových pracích.

Dne 26. 9. 1942 byl ZÚMV začleněn do nově vytvořeného Zeměměřického úřadu Čechy a Morava. Některým bývalým příslušníkům VZÚ se podařilo odejít za hranice, kde se zapojili do zahraničního odboje, jiní se zúčastnili odboje domácího. Celkem 11 příslušníků ústavu položilo život za vlast v době světové války. Je ke cti zaměstnanců ústavu, že případy aktivní spolupráce s okupanty a zrady národa byly ojedinělé.

Vojenský zeměpisný ústav v období 1945-50

Povstáním českého lidu a osvobozením Prahy skončilo panství velkoněmecké říše na území ČSR. VZÚ, jehož budova v Praze-Dejvicích byla již od večera 8. května 1945 v držení příslušníků ústavu, byl v souladu s *dekretem prezidenta republiky č. 11 ze dne 3. 8. 1944 obnoven ve stavu, organizaci a s působností jako před 15. březnem 1939.*

Poválečná státní politika, orientace ČSR a zásady, které pro armádu vytyčil Košícký vládní program, předurčovaly i orientaci a činnost vojenské zeměpisné služby k unifikaci geodetických a kartografických základů se Sovětským svazem a státy formujícího se tzv. lidově demokratického bloku. Prosazení této orientace však bylo velmi složité a obtížné. Snad největší zásahy byly provedeny těsně po válce v oboru geodetických základů. Tzv. jednotná trigonometrická síť katastrální, později modifikovaná na „S-1946“, se musela převést do sovětského systému, využívajícího elipsoidu Krasovského. Nový souřadnicový systém se pak označoval „S-1952“.

Vojenský zeměpisný ústav v období výstavby vojenské topografické služby a prosazení sovětské koncepce topografického zabezpečení vojsk (období 1950-69)

Rok 1950 je možno považovat za rok zahájení postupné výstavby vojenské topografické služby československé armády. V tomto roce, při realizaci jednostranné vojenskopolitické orientace státu, byly do čs. armády povoláni sovětskí vojenští poradci. Pod jejich vlivem byla připravována a prováděna reorganizace MNO a celé čs. armády. V rámci těchto opatření bylo k 1. 10. 1951 zřízeno samostatné topografické oddělení GŠ (TO GŠ), stanoven nový název služby „vojenská topografická služba československé armády“, stanovena a kodifikována její působnost a úkoly. Důstojníci-topografové byli zařazeni do štábů sborů a divizí. Pro působnost vojenské topografické služby v čs. armádě byl zaveden (a vžil se) termín „topografické zabezpečení bojové činnosti vojsk“.

V roce 1951 bylo rovněž rozhodnuto rozdělit VZÚ na tři samostatné ústavy, posílit je a dislokovat do vhodných posádek. Tak vznikly *Vojenský zeměpisný ústav (VZÚ) Praha, Vojenský topografický ústav (VTOPÚ) Dobruška a Vojenský kartografický ústav (VKÚ) Harmanec.*

V 50. letech bylo základním úkolem VZÚ spolu s VTOPÚ provést nové topografické mapování ČSR v měřítku 1 : 25 000. Díky mimořádnému úsilí byl celý úkol splněn v r. 1957. V návaznosti na toto měřítko byly zpracovány i mapy odvozených

měřítek 1 : 50 000, 1 : 100 000 a 1 : 200 000. Byly vydány rovněž mapy měřítek 1 : 500 000 a 1 : 1 000 000 (ze sovětských podkladů).

V období dokončování tvorby map měřítka 1 : 25 000 bylo pod sovětským tlakem rozhodnuto zpracovat z celého území státu topografické mapy měřítka 1 : 10 000. I když hlavní objem prací vykonala civilní zeměměřičská služba, pohltil tento úkol značnou část pracovní kapacity VTOPÚ, VKÚ i VZÚ. Kriticky je ovšem třeba říci, že dvě mapování v nízkém měřítku 1 : 25 000 a 1 : 10 000 byla neúměrná potřebám státu.

Z odborných úkolů VZÚ tohoto období zvláště vyniká značný podíl (spolu s VKÚ) na zpracování původního kartografického díla „Československého vojenského atlasu“, vydaného v r. 1965. V oblasti vojenské geografie byla zpracována nejprve rozsáhlá vyhodnocení stanovených území a operačních směrů, která byla postupně objemově redukována, a začaly se více prosazovat grafické a tabulkové formy. Na základě zevrubnějšího studia potřeb operačních stupňů armády a druhů vojsk se začalo přistupovat k tvorbě nových, původních speciálních map.

Činnost vojenského zeměpisného ústavu v podmínkách podřízenosti topografické služby sovětské politické a vojenské doktríně (období 1970-89)

Vnější pracovní vztahy a vědecko-technická spolupráce topografické služby ČSLA byly důsledně omezeny na armády států Varšavské smlouvy. Činnost VZÚ se soustředila především na úkoly rozvoje vojenské geografie, tvorby vojenských speciálních map, vydávání názorných pomůcek a předpisů pro topografickou přípravu vojsk. Narůstaly také úkoly přímého zabezpečení složek MNO a GŠ kartografickými a polygrafickými pracemi. V 70. letech VZÚ vyvinul, zpracoval a vydal ucelenou soustavu vojenských speciálních map (např. mapu průchodnosti terénu, automapu, dopravní mapu, silniční mapu, mapy pro letectvo) a vojensko-geografických podkladů (vojenskogeografická vyhodnocení území a informace). V první polovině 70. let se ústav podílel na zpracování a vydání Vojenského zeměpisného atlasu. Po 80. roce prohloubil VZÚ svou specializaci na vojensko-geografickou problematiku a na tvorbu speciálních map. Byla zpracována modernizovaná soustava vojenských speciálních map (mapy o dopravě a pro letectvo, mapa průchodnosti terénu, plány měst, mapy pro organizaci součinnosti aj.).

Vedle zdokonalování konvenčních typů speciálních map a vojensko-geografických podkladů bylo úsilí VZÚ po roce 1985 orientováno stále více k řešení problematiky vývoje a uplatnění *digitálních forem vojenskogeografických informací*. V oblasti kartografie byla zavedením systému *Digikart* zahájena éra automatizované tvorby map a dalších kartografických a geografických podkladů a informací. Další modernizace a vývoj nových druhů a forem kartografických a geografických podkladů byly limitovány výzkumem problematiky vojenského geografického informačního systému o území (VGIS). V rámci těchto prací byla vytvořena celá řada dílčích účelových databází (komunikací, výškových překážek aj.).

Vojenský zeměpisný ústav v nových vojenskopolitických podmínkách rozvoje topografické služby (období po roce 1989)

Vnitropolitické změny, ke kterým došlo v Československu od listopadu 1989, nová mezinárodně politická orientace republiky se zásadní měrou odrazily v postavení a poslání armády a v odpovídající míře i v topografické službě a tudíž i VZÚ. Byla zrušena opatření k topografickému zabezpečení útočné činnosti čs. frontu a k topografickému zabezpečení společné činnosti vojsk armád států zrušené Varšavské smlouvy. Byly zrušeny nefunkční nebo nepotřebné topografické polní útvary či zařízení a byla provedena redislokace. Důsledkem takovýchto změn bylo *podstatné snížení mírových a válečných počtů topografické služby (TS)*. Výrazem nových podmínek a důvěry bylo navázání styků, vzájemná výměna informací a delegací s vojenskou zeměvědnou službou Bundeswehru a obdobnými službami armády USA, Francie, Velké Británie, Itálie, Rakouska a dalších.

Výsledky, kterých TS AČR dosáhla, snesou srovnání s nejvyspělejšími vojenskými geografickými službami NATO. Vyplývá to například z vystoupení zástupce vojenské geografické služby Velké Británie, pana Petersona, na výroční geografické konferenci NATO v Bruselu v r. 1994, který označil naše mapy jako jedny z nejlepších.

Dnem 31. prosince 1992, rozdělením armády ČSFR na Armádu České a Armádu Slovenské republiky, skončila jedna část dlouholeté historie československé vojenské zeměpisné, později topografické služby. V důsledku těchto změn došlo mimo jiné i k ovlivnění celkové působnosti VZÚ. Ústav postupně přebírá odpovědnost za úkoly v oblasti reprodukčních prací při tvorbě a obnově topografických map celé měřítkové řady a rovněž za vydávání reliéfních map. V plném rozsahu je ústavu delegována pravomoc a odpovědnost za oblast zásobování AČR topografickými a speciálními mapami.

Do roku 2005 bylo vytyčeno šest základních projektů. Za prioritní a nejdůležitější je pokládáno komplexní zabezpečení zbraňových a řídicích systémů geodetickými, topografickými a geografickými informacemi, a to jak v digitální, tak i analogové formě. Náročné úkoly ústav čekají při úpravě topografických map podle standardů NATO a při tvorbě mapy pro společné operace v měřítku 1:250 000, standardizované v rámci NATO, z území České republiky. Dále je to vytváření vojenského informačního systému o území a výstavba světového geodetického systému WGS 84 na našem území. A tady vlastně pro Vojenský zeměpisný ústav začíná nová historie.

Literatura:

- **Historie topografické služby Československé armády 1918 - 1992**, Výzkumné středisko 090, vydalo topografické odd. HOS GŠ AČR, výtisk Vojenský zeměpisný ústav Praha 1993.
- **Už ne jako James Bond** (rozhovor s náčelníkem Topografické služby AČR plk. Ing. Karlem Radějem, CSc.), A-Report 14/94.
- **Topografický kolos**, V. Marek, A-Report 15/94.

(JAL/KUČ)

Divizní generál in memoriam Otakar ZAHÁLKA

* 30. září 1891 Brájerov

† 21. června 1942 Brno

Dne 20. října 1946 byla ve Vojenské Akademii v Hranicích, v sále nad hlavním vchodem velitelské budovy, otevřena „Zahálkova pamětní síň“. Při této příležitosti byl vdově po generálovi předán Československý válečný kříž z roku 1939 a o pět dní později bylo ve věstníku ministerstva národní obrany uveřejněno povýšení brigádního generála Otakara Zahálky in memoriam do hodnosti divizního generála. Ve Zlíně pak ještě byla odhalena pamětní deska na budově internátu, kde generál pracoval za německé okupace a v denním tisku se ještě občas připomenula jeho odbojová činnost za druhé světové války. **Avšak jen do roku 1948, neboť pro komunistický režim byl a zůstal jen „horlivým služebníkem kapitalismu...“**

Vyrůstal jako jediný syn Františka a Aloisie Zahálkových. Otec krátce po narození syna přijal místo správce na velkostatku ve

Vykleticích u Pacova. Na tamní obecné škole Otakar Zahálka získal vzdělání, které si dále rozšířil studiem na gymnáziu v Rokycanech a Pelhřimově. Když úspěšně absolvoval Učitelství ústav v Soběslavi, působil jako zatímni učitel na obecních školách v Dolní Cerkvi, Holicích a v Rosicích. Všude se s nevšedním zápalem podílel na kulturním životě jako varhaník, divadelní ochotník a v roce 1912 pak začal soukromě studovat pražskou konzervatoř. Ovšem sen o vyučování hudby na českých školách přerušila první světová válka.

Během mobilizace nastoupil vojenskou službu v rakousko-uherské armádě i Otakar Zahálka, a to u 12. zeměbranceckého pluku v Čáslavi. Jako jednoroční

dobrovolník odjel 15. března 1915 na ruskou frontu v Karpatech, kde za vídeňského císaře bojoval pouhých deset dnů, neboť už 29. března se propíchl společně se svým kamarádem u slovenského Zborova do ruského zajetí. Následovalo dlouhé putování do zajateckého tábora do Kirsanova, odkud se později dostal do Bobrova ve Voroněžské oblasti. I tam Zahálka působil s taktovkou v ruce i jako houslový a violoncelový interpret.

Začátkem roku 1916 prodělal základní výcvik u náhradní roty 1. československého střeleckého pluku „Mistra Jana Husi“ a následně i důstojnický kurz v Borispolu. Dnem 8. června 1917 byl Zahálka jmenován praporčíkem a současně ustanoven velitelem telegrafní čety u vznikajícího 6. československého střeleckého pluku „Hanáckého“. Velmi brzy mu ovšem přibýly i povinnosti druhého pobočníka velitele pluku. Funkci náčelníka spojení československého armádního sboru převzal v březnu 1918, v říjnu poručík Zahálka obstarával spojení vrchního velitele západní fronty na Sibiři a po jeho likvidaci se stal náčelníkem spojení Československého vojska na Rusi.

Mezitím se sice v Kyjevě stačil oženit, ale překotný vývoj událostí na Ukrajině novomanžele rozdělil. Z Vladivostoku kapitán Zahálka odplul na lodi Sheridan a 23. dubna 1920 se vrátil do vlasti. Během dovolené navštívil nemocného otce a prostřednictvím Mezinárodního Červeného kříže i svých známých začal intenzivně pátrat po manželce. Teprve koncem roku se od jedné rodiny dověděl, že po nešťastném pádu na náledí zemřela, zatímco o jejich dvouletého syna pečuje jedna stará žena. . .

Československá vláda Zahálku vyslala jako civilního kurýra do Moskvy (přerušil proto studium na škole generálního štábu), aby ve špinavé nádražní budově převzal placíčko Juraje. Cesta zpět byla neméně nebezpečná a vyčerpávající.

Jiří Zahálka zahynul v červenci 1944 při spojeneckém náletu, když jako totálně nasazený pracoval v Rakousku.

Štábní kapitán Zahálka v roce 1922 úspěšně dokončil studium na Vysoké škole válečné v Praze a jako major generálního štábu byl ustanoven přednostou operačního oddělení štábu 5. divize v Českých Budějovicích. Po roce přešel do Opavy, kde zastával funkci náčelníka štábu 8. divize. Zde se také podruhé oženil. Jeho velitel Seits, mu po tříleté službě vyslovil pochvalné uznání, ve kterém zdůraznil, že „*uplatnil všestranně své vědomosti a nevšední schopnosti vojenské, ale i svojí píli, svědomitost, vytrženým taktem, skromnou a hlubokou povahou získal si úctu a lásku nadřízených i podřízených*“.

Od července 1927 podplukovník Zahálka pracoval jako náčelník štábu generálního inspektora československé branné moci, od října 1931 velel 1. pěšímu pluku „Mistra Jana Husi“ v Českých Budějovicích a po absolvování kurzu pro vyšší velitele odešel koncem února 1934 do Hranic na Vojenskou akademii. Dne 31. července byl ustanoven jejím velitelem. Za dobu jeho působení opustilo její brány pět morálně, fyzicky i odborně výtečně připravených důstojnických ročníků - celkem 2062 poručíků všech zbraní. Velení československé armády si nepochybně uvědomovalo Zahálkův přínos a význam při výchově nových důstojníků, neboť náčelník hlavního štábu armádní generál Ludvík Krejčí se o něm vyjádřil následovně: „*. . . skvělý pedagog . . . Nebyl dosud pověřen velitelstvím divize, protože*

nebylo za něho náhrady. Byl tímto poškozen, a proto je spravedlivé vzít i na něho v budoucnosti zřetel“.

O porozumění brigádního generála Zahálky (od roku 1935) pro věcné řešení problémů, o jeho názorech a přesvědčení snad dostatečně vypovídá projev, který pronesl k posledním vyřazeným poručíkům 14. srpna 1938:

„Nezklamte nikdy ani svých rodičů, ani nás, vašich velitelů, ani armády, ani národa. Vaši otcové vám dnes s pohnutím tisknou ruku a maminky vám žehnají na další cestu tvrdým, ale čestným a krásným vojenským životem. Zůstaňte věrní zásadám, které vám vštěpovaly. Nikdy ve shonu života nezapomínejte na matky, které se snažily vdechovat svým synům ohlas svých duší a srdcí, které vám daly základ k další existenci. Vzpomínka na maminku a na rodiče posiluje, povznáší a chrání ve chvílích přechodné slabosti. Vaši ložští kamarádi byli jmenováni v roce 20. výročí bitvy u Zborova. Vy opouštíte akademii ve 20. výročí bitvy bachmačské, v roce, v němž naše republika naplní dvacet let svého trvání. Od svého zrození republika vzkvétala a sílila, za prozíravého vedení obou našich prezidentů, houževnatou a cílevědomou prací svého lidu. Minulost tedy byla slavná a krásná. Dnes po dvaceti letech prožíváme však znovu velmi vážné chvíle, které vyžadují největšího vypětí sil od vojáků i občanů. Většina z vás je stejného stáří jako naše republika. Rodili jste se zároveň s ní, rostli a dospívali jste na půdě samostatného československého státu. Jste synové těch, kteří bojovali a pracovali pro osvobození za hranicemi i doma, a proto musíte mít všechny vlastnosti potřebné k tomu, abyste jejich odkaz mohli dále rozvíjet. Republika, páni poručíci, na vás spoléhá, občanstvo vám věří. Ponesete v sobě nesmírnou odpovědnost vůči státu a národu. Poradte se ještě před přísahou se svým svědomím. Nechť je vaše přísaha čistá, svatá, silná a věčná! Důstojník a velitel nikdy neklesá, nikdy nepodléhá náladě, je silný a nezlomný svou vůlí, svým klidem a rozvahou. Zůstává velitelem, a je pevným vedoucím svých podřízených až do smrti. Chci věřit, že vám nebude zatěžko porozumět mentalitě našeho vojáka a využít všech jeho dobrých vlastností ve prospěch věci. Vždyť sami pocházíte ze všech vrstev národa. Mějte srdce krásného člověka, udatného vojáka a věrného kamaráda. Ať v něm není malichernosti, závisť, mstivosti a lži! Buďte přímí a upřímní v jednání, nevolte ve svůj prospěch nerovných a klikatých cest. Vryjte si do svých srdcí, že důstojník žije a umírá za ideály. Nemá-li je, nestačí na své poslání. Především povinnost a potom teprve zábava. Napřed služba - potom rodina. Páni poručíci, upřímně vám přeji šťastnou cestu vašim vojenským životem, šťastnou a úspěšnou pro vás, pro armádu, pro republiku. Dělejte čest svým rodičům, čest vojenské akademii a armádě. Milí naši hoši, Na zdar!“

Během mobilizace generál Zahálka velel 8. divizi a podle slov zemského vojenského velitele diviziho generála Vojtěcha Lužího projevil v této funkci „značnou rozhodnost, iniciativu i obezřetnost“. Po přijetí mnichovského diktátu Zahálka pracoval jako předseda delimitační komise pro vytyčení nové státní hranice okleštěné Československé republiky. Do Hranic se potom vrátil v podstatě jen proto, aby podle rozkazu předal objekty akademie německému okupačnímu veliteli. V kronice akademie se dochoval záznam napsaný na Bílou sobotu 8. dubna 1939, pevnou rukou generála Zahálky:

„S radostí a hrdostí jsme sledovali růst a rozkvět naší akademie a rok po roce rostly naše naděje, že důstojnický sbor, který náš ústav vychovává, bude pýchou armády a národa. Vzdávám i na tomto místě svůj poslední velitelský dík skvělým svým důstojníkům a rotmistrům, vychovatelům důstojnického dorostu. Kolik lásky, sebezapření, obětavosti rozdali ti to drobní a celkem neznámí pracovníci, kteří opravdu milovali republiku a její armádu. Patří jim vděčnost a nehynoucí má vzpomínka právě tak, jako těm neúnavným zlatým chlapcům, kteří tu byli vychováváni k nezištné službě pro vlast. Rozcházíme-li se v bolesti nad ztrátou toho, co bylo naší láskou a naším životem, zůstává v nás nezlomná hrdost a čisté svědomí, že jsme byli věrnými a poctivými služebníky svého státu. A tu hrdost československého důstojníka ponese až do hrobu! Loučíme se navždy? Věřím, že nikoliv. I já věřím ve vzkršení, jak to vyjádřil pisatel této kroniky. Láska k vlasti, obětavost, nezdolnost a síla v našem národě zůstávají a trvá i víra v lepší budoucnost. Náš národ, tolikrát těžce zkoušený, se opět dočká lepších dob a zachová si svůj jazyk a svou schopnost života pro všechny věky.“

Krátce po nacistické okupaci založil generál Zahálka v obci Velká u Hranic místní odbojovou skupinu z aktivních i záložních důstojníků, Sokolů a dalších vlastenců. Až do podzimu 1939 pracoval z pověření Obrany národa na tehdejší ministerstvu školství. Připravoval se k odchodu do zahraničí, ale nakonec byl vyslán do Zlína, aby organizoval odboj ve východomoravské oblasti. Firma Baťa si generála vybrala pro zřízení průmyslové koleje a nakonec ho pověřila řízením právě vzniklé školy umění, jejímiž žáky tehdy byli například Hofman, Makovský aj. Když K. H. Frank zahájil akci proti legionářům, musel generál toto pedagogické místo opustit a začal pracovat v Baťově daňovém oddělení.

Mezitím se po zatčení brigádního generála Bohuslava Všetického stal jeho nástupcem ve funkci velitele Obrany národa na celém území Moravy. Pokračoval v odbojové činnosti dále, i když byl vyslýchán gestapem pro svůj vztah k ministru národní obrany v Londýně - diviznímu generálu Sergeji Ingroví. Na počátku května 1942 ho gestapo povolalo k dalšímu výslechu; následovalo věznění v Kaunicových kolejích i v budově brněnské právnické fakulty. Atentát na R. Heydricha potom urychlil další dramatický spád událostí. Ve výroční den svatby - 21. června 1942 - se naplnil osud Otakara Zahálky před popravčí četou...

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

Plk. Ing. Stanislav Stach, CSc. Koncepce bezpečnostní politiky České republiky	3
Genpor. Ing. Karel Holub K plnění Koncepce výstavby AČR	18
Genmjr. Ing. Miroslav Kostelka Výstavba logistického systému v AČR	23

Z KONFERENCE

Mezinárodní konference k 50. výročí otevření druhé fronty v Evropě	27
PhDr. Jiří Pospíšil Úvodní slovo na zahájení mezinárodní konference k 50. výročí otevření druhé fronty v Evropě	30
Dr. Harvey Sicherman Neočekávanost událostí	32
PhDr. Vilém Prečan, CSc. Mezinárodně politické důsledky otevření druhé fronty v Evropě z hlediska československého státu	38
Michael Thom C² - Command and Control	45
John K. C. Maclean C⁴I - Infrastruktura podporující Partnerství pro mír	52
Genmjr. Ing. Jiří Nekvasil Budování informační infrastruktury Armády ČR v podmínkách projektu Partnerství pro mír	60
Bernard Vargel Společenství uživatelů moderní informační technologie se rozšiřuje	63
Ing. Josef Jarabica Charakteristika možností českého průmyslu informatizace při budování informační infrastruktury AČR	67

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Plk. doc. Ing. Arnošt Vraný, CSc., plk. Ing. Pavel Roubín, CSc. Tendence možného rozvoje operačního zabezpečení	72
--	----

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc.,

pplk. Ing. Ján Antolík

Plánování a organizace klamání v obranné operaci armádního sboru

77

VOJENSKÉ ŠKOLSTVÍ

Plk. doc. Ing. Klaudius Kincí, CSc.

Analýza efektivity postgraduálního vzdělávání

86

Vojenské školy a informatika

93

NÁZORY ČTENÁŘŮ - POLEMIKA

Pplk. Ing. Jiří Hruška

Řešení krizových situací pomocí výpočetní techniky

102

Pplk. Ing. Otto Záleský

Zabezpečení protivzdušné obrany pozemního vojska

113

INFORMACE

Prof. Ing. Karel Novotný, CSc.

Ke spolupráci s armádami jiných států

117

PhDr. Marie Vlachová

Armáda? A k čemu?

121

Ronald M. Bonesteel

Prevence a předcházení etnickým a národnostním konfliktům (III.)

(Pokračování z minulého čísla)

125

Restrukturalizace - neoddělitelná součást reorganizace ozbrojených sil

134

Z HISTORIE

75. výročí Vojenského zeměpisného ústavu

146

PERSONÁLIE

Divizní generál in memoriam Otakar Zahálka

153

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
MO - 64
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Rooseveltova 23, Praha 6.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (330) 44 323,
kpt. Ing. Igor Jalůvka (redaktor), telefon (330) 44 264,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (330) 44 447,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka), telefon (330) 44 209.

Redakční rada: genmjr. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Václav Budil, CSc., plk. gšt. Ing. Jan Duda, plk. Ing. Karel Eminger, plk. Ing. Miloslav Fikar, pplk. Ing. Miroslav Franta, Ing. Josef Fučík, Ing. Pavel Jégl, Dr. Jiří Krobath, genmjr. Ing. Karel Kuba, genmjr. Ing. Josef Loučka, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. Ing. Rudolf Tomešek, CSc.

Ročník III. (XXXV). Toto číslo bylo dáno do tisku 12. 8. 1994. MKČR 6059, MIČ 47751.

**VOJENSKÉ
ROZHLEDY**